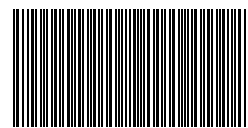

Rudimir Roter

ISBN 978-953-7153-14-4

9789537153144

Urednik:
Đorđe Obradović

Djelo novinara
Rudimira Roter

DJELO NOVINARA RUDIMIRA ROTERA

Autori:

Milković, Kiperaš, Danon Kurpjel, Roter Petrović, Vlašić,
Antičević, Bakarić, Bautović, Gavranić, Ivanišin,
Juvančić, Kisić, Marinović, Market, Gržetić, Roter
Vranić, Petrović, Rusković Krištić, Brzica, Jelavić,
Nodari, Popović, Isufi, Seferović, Miloslavić, Tomić,
Obradović, Šuica

Urednik:
Đorđe Obradović

Dubrovnik, 2007.

DJELO NOVINARA RUDIMIRA ROTERA

Urednik
Đorđe Obradović

Nakladnik
Sveučilište u Dubrovniku
Ćira Carića 4
HR-20000 Dubrovnik
Hrvatska
Tel. (385)20/445-744, fax (385)20/435-590
E-mail: rektorat@unidu.hr
Web adresa: <http://www.unidu.hr>

Za nakladnika
prof. dr. sc. Mateo Milković, rektor

Urednik
Đorđe Obradović

Recenzenti
professor emeritus dr. sc. Josip Lovrić
prof. dr. sc. Maja Žitinski
dr. sc. Milan Kiperaš
dr. sc. Mato Brautović

Lektor
dr. sc. Antun Česko

Dizajn naslovnice
Marijana Lujo

Grafičko uređenje
Katarina Zec

Tisak
Tiskara Zelina d.d.

ISBN 978-953-7153-14-4

Urednik
Đorđe Obradović

DJELO NOVINARA RUDIMIRA ROTERA

Autori:

Mateo Milković, Milan Kiperaš, Blanka Danon Kurpjel, Jasenka Roter Petrović, Marinko Vlašić, Stipo Antičević, Pavle Bakarić, Ante Bautović, Antun Gavranić, Nikola Ivanišin, Joško Juvančić, Čedo Kisić, Ljubica Marinović, Đuro Market, Natalija Gržetić, Zrinka Roter Vranić, Rade Petrović, Marinela Rusković Krištić, Božo Brzica, Joško Jelavić, Maja Nodari, Jovica Popović, Nikola Isufi, Sonja Seferović, Mia Miloslavić, Antonia Tomić, Đorđe Obradović, Dubravka Šuica

Dubrovnik, 2007.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Znanstvena knjižnica Dubrovnik

UDK 070.42 Roter, R.

929 Roter, R.

DJELO novinara Rudimira Roter

/ autori Mateo Milković ... <et al.> ;
urednik Đorđe Obradović. – Dubrovnik
: Sveučilište, 2007. – II, 333 str. : ilustr. ;
24 cm

Prema proslu, zbornik dijelom sadržava radove sa stručnoga skupa
„Život i djelo novinara Rudimira Rudi Roter, Pravednika među
narodima“, održanog u Dubrovniku, 22. ožujka 2006. god. – Bibliografija:
str. 327-329 i uz tekst.

ISBN 978-953-7153-14-4

1. Milković, Mateo
 2. Obradović, Đorđe
- 310601031

SADRŽAJ

Proslov	I
---------	---

VAŽNOST SKUPA O RUDIMIRU ROTERU

<i>Mateo Milković</i> Dobrobit budućih novinara	3
<i>Milan Kiperaš</i> Istraživački izazov	7
<i>Blanka Danon Kurpjel</i> Ruka i oko sjećanja	9
<i>Jasenska Roter Petrović</i> Zahvala sudionicima	13
<i>Marinko Vlašić</i> Pobjeda ljudskosti nad zlom fašizma	15

SJEĆANJA

<i>Stipo Antičević</i> Pravednik među narodima	23
<i>Pavle Bakarić</i> Sudbonosne poduke	29
<i>Ante Bautović</i> S Roterom na trasi pelješke ceste	31
<i>Antun Gavrančić</i> Doprinos razvitku turizma	37

<i>Nikola Ivanišin</i> Sjećanja mame suze	41
<i>Joško Juvančić</i> Potpora i razumijevanje	45
<i>Čedo Kisić</i> Pjesnik novinske informacije	49
<i>Ljubica Marinović</i> Bogatstvo dijeliti s drugima	55
<i>Đuro Market</i> Uzor ljudima nazbilj	59
<i>Natalija Gržetić</i> Nesebičnost za nezaborav	61
<i>Zrinka Roter Vranić</i> Sjećanja na tatu	65

ŽIVOTOPIS I POVIJESNE OKOLNOSTI

<i>Rade Petrović</i> Život i djelo novinara Rudimira – Rudija Roteru, pravednika među narodima (Croatia, 10383)	69
<i>Marinela Rusković Krištić</i> Rudimir Roter kao autor pjesme „Našem parcu“	119

NOVINARSKO DJELO

<i>Božo Bržica</i> Prethodnik „Emisije za pomorce“	129
<i>Joško Jelavić</i> Kroničar Pelješca	133

<i>Maja Nodari</i> Rudimir Roter i Đuro Pulitika	137
<i>Jovica Popović</i> Novinarsku nagradu nazvati po Roteru	143
<i>Nikola Isufi</i> Vizionar s novinarskim nervom	147
<i>Sonja Seferović</i> Svjetlo neprolazna sjaja	153
<i>Mia Miloslavić i Antonia Tomić</i> Kvantitativna analiza Roterovih napisa	157
<i>Đorđe Obradović</i> Kvalitativna analiza Roterovih napisa	181

UMJESTO POGOVORA

<i>Dubravka Šuica</i> Pismo Jasenki Roter Petrović	333
---	-----

PROSLOV

Povijest dubrovačkoga i hrvatskog novinarstva obilježio je **Franjo Supilo** (1870. - 1917.) radom u *Crvenoj Hrvatskoj* i *Novom listu*. Osam godina nakon Supilove smrti, **Rudimir Roter** objavio je svoj prvi novinski napis u dubrovačkom listu *Hrvatska riječ*. Od te 1925. do 1959. godine, kad je umro, Roter je priznat među kolegama kao vodeći novinar podrijetlom sa širega dubrovačkog područja.

Nažalost, njegovo djelo nije bilo istraženo i, kako su njegovi suvremenici počeli umirati, sjećanja na njega počela su blijedjeti i o njemu se sve manje znalo. Na prijedlog Roterova prijatelja iz djetinjstva **Stipe Antičevića**, država Izrael Roteru je dodijelila najveće priznanje koje mogu dobiti pripadnici drugih naroda – *Pravednik među narodima*. Priznanje mu je pripalo za spašavanje obitelji sarajevskog novinara **Alberta Koena** po cijenu vlastitoga života i suseljana u Potomju na Pelješcu, gdje je sklonio Koenove pred fašističkim progonom.

Sveučilište u Dubrovniku i Udruga antifašističkih boraca i antifašista Dubrovnika organizirali su 22. ožujka 2006. stručni skup „Život i djelo novinara Rudimira Rudi Roteru, *Pravednika među narodima*“. Skup je okupio Roterove suvremenike koji su iznosili sjećanja, novinare koji su željeli svojim radovima o Rudimiru Roteru odati počast uzornom kolegi te studente i djelatnike Sveučilišta u Dubrovniku.

Pokazalo se u raspravi da su životno i novinarsko djelo **Rudimira Roteru** dragocjeni za povijest dubrovačkoga i hrvatskoga novinarstva, pa je prvotna zamisao o izdavanju zbornika radova sa skupa produbljena novom idejom da Medijski istraživački centar Odjela za komunikologiju Sveučilišta u Dubrovniku potanje istraži Roterovo djelo. Zbog toga ova knjiga tek dijelom sadržava radove izložene tijekom skupa o **Rudimiru Roteru**, a dijelom proširene

II

naknadne analize. Ovo je ujedno prva knjiga nastala u okrilju Medijskoga istraživačkog centra Odjela za komunikologiju Sveučilišta u Dubrovniku. U međuvremenu je Roterovoj obitelji uručeno priznanje *Pravednik među narodima*, a Grad Dubrovnik nazvao je jednu ulicu njegovim imenom.

Neka ova knjiga ne bude još jedan spomenik **Rudimiru Roteru**, nego putokaz današnjim i budućim novinarima kako treba živjeti novinarstvo i za novinarstvo. Ili, Roterovim rečeno riječima koje je napisao u pismu prijateljici iz Janjine 1928. godine:

“Ja stojim na stanovištu, da čovjek vrijedi samo onoliko koliko koristi čini drugima i ni za dlaku više. Nauka je opće dobro; prema tome ono što ja znam nije samo moje, nego svačije, a ako je to tome tako - što se ne da poreći - onda to moramo i činom dokazati.”

Urednik

**VAŽNOST SKUPA O
RUDIMIRU ROTERU**

Mateo Milković *

DOBROBIT BUDUĆIH NOVINARA

Poštovani skupe!

Dopustite mi da vas pozdravim u ime nastavnika, studenata i zaposlenika Sveučilišta u Dubrovniku i zaželim uspješan rad ovom stručnom skupu o životu i djelu **Rudimira Roter**a, novinara antifašista i simpatizera tadašnjeg Mačekova HSS-a, uglednoga Pelješčanina, koji je dio svoga bogatog izvjestiteljskog i uredničkog opusa ostvario u našem Gradu, te dobitnika visokog priznanja izraelske Vlade - *Pravednik među narodima*.

Osobito mi je drago što se stručni skup organizira na našem Sveučilištu, u okrilju Odjela za komunikologiju i jednoga od naših najmlađih studija - *Medija i kulture društva* - a na dobrobit budućih novinara od kojih će se neki, vjerujem, baviti znanošću i proučavanjem povijesne građe o novinarstvu, koje ne manjka u Dubrovniku. Uostalom, već drugu godinu naši studenti toga studija u okviru projekata godine otkrivaju nepoznate ili manje poznate detalje o dubrovačkom novinarstvu od njegovih početaka u 18. stoljeću do današnjih dana. Ti su studenti i danas s nama, a analiziranjem novinarstva **Rudimira Rudija Roter**a učvrstit će već naučena etička načela kao osnove za pošteno i istinito novinarstvo. Zato je i prirodan odabir mjesta organiziranja stručnoga skupa upravo na našem Sveučilištu.

I ovim stručnim skupom naše Sveučilište potvrđuje svoju osnovnu zadaću koju je sebi namijenilo - postati središnje mjesto u Dubrovniku na kojemu će se uz obrazovanje i znanstvena istraživanja odvijati stručna i znanstvena rasprava o pitanjima kojima je ishodište u tradiciji i kulturi

* Prof. dr. sc. Mateo Milković je rektor Sveučilišta u Dubrovniku.

Dubrovnik, ali i onima suvremenim, na kojima će se stvarati nove tradicije. Širom su otvorena vrata osmišljavanju i ostvarenju projekata temeljenih na promišljanjima onih koji žele ovom hrvatskom Jugu vratiti optimizam.

Sveučilište u Dubrovniku tek je učinilo dvogodišnji korak. S velikim naporom pomalo stječe svoj status u okvirima hrvatske visokoobrazovne i znanstvene zajednice, pokušava pokazati kolika je važnost njegova postojanja za razvitak Županije i Grada te stvara početne uvjete za međunarodnu prepoznatljivost. Od pomorstva i turizma, kao temeljnih studijskih visokoobrazovnih programa koji su se više od 40 godina nudili mladim naraštajima, danas je na Sveučilištu 15 studija u području tehničkih, biotehničkih i društvenih znanosti. Osnivanjem Instituta za more i priobalje, sa zaposlenicima bivših laboratorija u Dubrovniku u sastavu Instituta za oceanografiju i ribarstvo iz Splita, dobivena je dopusnica i za područje prirodnih znanosti, a pokretanjem prvoga poslijediplomskog doktorskog studija *Povijest stanovništva* u lipnju ove godine stvaraju se uvjeti da se pokrenu, za nekoliko godina, humanističke studije. Ako se tomu dodaju strateški važni studiji u okviru glazbene i likovne akademije u središnjoj zgradi Stare bolnice, zasigurno će Sveučilište ipak otkloniti sumnju što još uvijek postoji u pojedinaca koji odlučuju i koji, vjerujem nenamjerno, uspoređuju razvoj Sveučilišta.

Dosadašnji ostvareni rezultati pokazuju da smo na dobrom putu. Dobro je što nismo preuzeli organizacijski model kao na našim velikim sveučilištima, dobro je što ne preslikavamo način studiranja koji je u tradiciji naših fakulteta, dobro je što postupno shvaćamo da je izvrsnost studija na Sveučilištu jedini kriterij da bismo mogli steći međunarodnu prepoznatljivost. Ono što još treba prihvatiti jest - strpljenje. Jer, renome Sveučilišta nije nešto što se dobiva njegovim osnivanjem. To se postiže postupno - korak po korak.

Od učinjenih prvih koraka ponosni smo na dva: na popis studijskih programa uvrstili smo studij *Mediji i kultura društva* i studij *Tehnike i tehnologije restauracije i konzervacije umjetničkih dobara* (drvo, papir, tekstil). Ti studiji, koji se danas ne izvode na sveučilištima u Hrvatskoj, trebali bi biti ogledni primjeri kojim će se smjerom Sveučilište dalje razvijati - uzevši u obzir tradiciju i suvremena očekivanja.

Jer, Dubrovnik se može ponositi i tradicijom novinarstva. Prvo ime svakako je neizostavni **Franjo Supilo**, koji je posljednjeg desetljeća 19. stoljeća u Dubrovniku izdavao tjednik *Crvena Hrvatska*, što je, prema riječima istraživača povijesti hrvatskog novinstva, „najbolje uređivani list toga doba“.

Roterov indeks Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Dubrovnik ima snažnu tradiciju izdavanja novina. Jedan od studentskih projekata upravo istražuje impresivan podatak od četrdesetak novina koje su ovdje izlazile između dva svjetska rata.

Osim toga, niz je velikih imena hrvatskoga novinarstva koja su rođena, školovana ili su pak djelovala u Dubrovniku, poput **Andrije Maurovića**, odrasloga i školovanog u Dubrovniku, velikoga strip-crtača koji je s **Franjom Fuisom**, istaknutim hrvatskim novinarom, utemeljiteljem socijalne reportaže, u drugom desetljeću 20. stoljeća, imao

bogatu produkciju crtanih romana što su izlazili u tjednim i dnevnim novinama.

U ovakvim prilikama nije popularno spominjati imena suvremenika jer uvijek prijete opasnost da se neko ime nenamjerno izostavi. Pa ipak, dopustite mi uz **Rudimira Roteru** spomenuti još samo jednoga, Dubrovčanina **Krešimira Džebu**, jednoga od najtalentiranijih hrvatskih novinara 20. stoljeća, urednika VUS-a iz sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Nekolicina njih sudjeluje u radu ovog skupa, sa svojim sjećanjima na Roteru. Kao rektora Sveučilišta, posebno me raduje što sam među aktivnim sudionicima skupa, s uglednicima iz novinarskih, kulturnih i prosvjetnih krugova, prepoznao i imena nekolicine naših studenata koji će danas, također, izložiti svoje radove o Roterovu djelu.

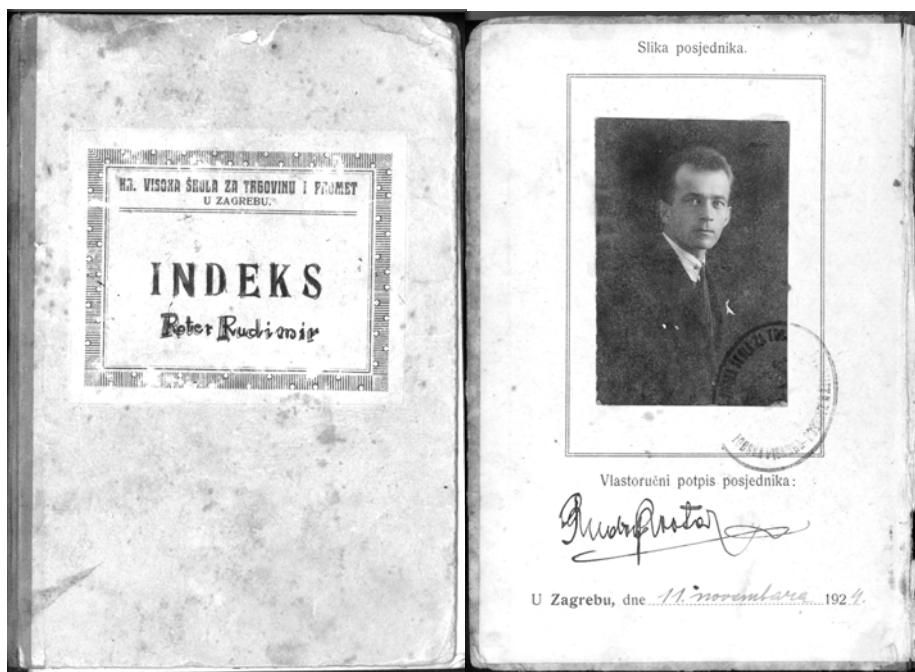
Vjerujem da je stručni skup o životu i radu novinara **Rudimira Rudija Roteru**, a u povodu dodjeljivanja visokog priznanja države Izrael *Pravednik među narodima*, tek početak za buduća slična znanstvena i stručna okupljanja potaknuta temama iz povijesti dubrovačkog novinarstva, a na dobrobit ne samo sudionika nego i naših studenata studija *Mediji i kultura društva*.

*Milan Kiperaš**

ISTRAŽIVAČKI IZAZOV

Nakon tri i pol sata izlaganja dvadeset i dvoje sudionika na skupu o **Rudimiru Roteru**, postavlja se pitanje - što reći na kraju.

Prije svega treba izraziti zahvalnost svima koji su se potrudili dati svoj doprinos istraživanju i valorizaciji novinarskoga i ukupnog rada i stvaralaštva **Rudimira Rudija Roter**a, jedne od svijetlih figura u povijesti dubrovačkoga i hrvatskog novinarstva.

Roterov indeks Kraljevske visoke škole za trgovinu i promet u Zagrebu

* Dr. sc. Milan Kiperaš je pročelnik Odjela za komunikologiju Sveučilišta u Dubrovniku.

Ovo je bio i svojevrsni međugeneracijski dijalog jer smo na jednomu mjestu okupili dvije ili tri generacije, počevši od onih koji su bili Roterovi suvremenici do mladog naraštaja visokoškolaca koji su tek započeli zahtjevan proces profesionalnoga osposobljavanja za korektno obavljanje radnih zadataka medijskih djelatnika.

Kad je o novinaru **Rudimiru Rudiju Roteru** riječ, današnji stručni skup samo je početak zahtjevnoga složenog istraživačkog procesa, i na tome nećemo stati. U vremenu koje dolazi Roterovo stvaralaštvo bit će izazov mladim istraživačima povijesti novinarstva, a rezultati koji će uslijediti, iznova će potvrđivati opravdanost pregalaštva za sjedinjavanje spoznaja o kvaliteti novinarstva na koje se možemo ugledati. Nedvojbeno će se potvrditi da Roterov rad može biti putokaz svima koji se žele baviti složenim pitanjima novinarske profesije.

Kvaliteta predstavljenih radova potiče nas na izdavanje zbornika jer bi bila velika šteta ne zabilježiti sve ono što smo ovdje čuli i, po mogućnosti, još detaljnije istražiti Roterovo novinarsko djelo.

*Blanka Danon Kurpjel**

RUKA I OKO SJEĆANJA

U Hrvatskoj je do 1941. godine živjelo oko 25 tisuća Židova. Tijekom Drugoga svjetskog rata ubijena je čak oko 21 tisuća Židova, pa je ostalo samo 10 židovskih općina, a od ukupno pedeset sinagoga nisu srušene samo one u Dubrovniku, Splitu i Rijeci. Tako okrutno postupanje nacifašističkih režima prema Židovima još više svjedoči o hrabrosti Rudimira Roteru, koji je, po cijenu vlastitoga života i života članova svoje obitelji, pružio utočište obitelji **Alberta Koena** iz Sarajeva...

Središnja židovska memorijalna institucija **Yad Vashem**, što na hebrejskom jeziku znači "Spomenik i mjesto sjećanja", posvećena je sjećanju na žrtve holokausta.

Otkako je osnovan, 1953. godine, Yad Vashem je prikupio najveću dokumentaciju o žrtvama holokausta. Dio te dokumentacije odnosi se i na sve one hrabre i plemenite ljude koji su, po cijenu vlastitoga života, spašavali živote Židova.

Od 1963. godine te ljude Yad Vashem odlikuje naslovom *Pravednik među narodima* i dodjeljuje im medalju i diplomu u ime vječne zahvalnosti židovskog naroda. Do siječnja 2006. godine to je odličje primila 21 tisuća i 310 osoba i Kraljevina Danska, kao zemlja koja je spasila sve Židove svoje državljanke i one koji su se tamo zatekli kao izbjeglice.

U Republici je Hrvatskoj do siječnja 2005. dodijeljeno 105 medalja. Od nositelja tog priznanja, danas, nažalost, živi samo 19 *Pravednika*.

Posebice možemo biti ponosni na *Pravednike među narodima* iz naše, Dubrovačko-neretvanske županije. To su **Zina Gertruda** i **Tihomil Beritić**, odlikovani 1944. godine, **Marica Guina**, odlikovana 1995. godine, **Velimir** i **Miho Ercegović**, odlikovani 1996. godine, **Esma**, **Hasna**, **Sultanija**, **Vasva** i **Šemso Kapetanović**, odlikovani 2001. godine

* Sveučilišna profesorica Blanka Danon Kurpjel je tajnica Židovske općine Dubrovnik.

i naš poštovani sugrađanin - **Rudimir Roter**, odlikovan 2005. godine. Svima njima, kao tajnica Židovske općine Dubrovnik, u ime naših članova i predsjednice prof. dr. sc. **Sabrina Horović**, želim javno izreći naše veliko HVALA.

YAD VASHEM

יד ושם

The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

Jerusalem, 29 March 2005

Ref: ROTER RUDI (RUDIMIR RUDOLF) – Croatia (10383)

We are pleased to announce that Roter Rudi was awarded the title of **"Righteous Among the Nations"**, for help rendered to Jewish persons during the period of the Holocaust, at the risk of his life.

A medal and certificate of honor will be mailed to the Israeli embassy listed below, which will organize a ceremony in his honor. His name will also soon be added on the Righteous Honor Wall at Yad Vashem.

Copies of this letter are being mailed to the honoree's daughters, to persons who have submitted testimonies, and other interested parties.

We should appreciate receiving a photo of Mr. Roter, preferably of the wartime period.

Dr. Mordecai Paldiel
Director, Dept. for the Righteous

cc: Prof. Jasenka Roter-Petrovic – Gorica Sv. Vlaha 25, 20000 Dubrovnik – Croatia
Mrs. Zrinka Vranić-Roter – 160 Cherryhill Pl. Apt.#911, N6H 4M, London, Ontario -
Canada
Mrs. Mirjam Mira Šošić – ul. 29. novembra 122, Stan 50, 11000 Beograd – Serbia
Mr. Stjepan-Stipo Antičević – Put Iva Vojnovića broj 2, 20000 Dubrovnik - Croatia
Mr. Josip-Joža Engel – 71000 Sarajevo, Odobašina 23 - Bosnia
Židovska općina Zagreb – 10001 Zagreb, Palmoticeva 16 – Croatia
Mrs. Kate Ranka Fabijanović – 20244 Potomje - Croatia
Mrs. Nevenka Poljanec – Potomje 79, 20244 Potomje - Croatia
Ambassador Dan Eshbal, Embassy of Israel – Vienna; tel: (43-1)476-46500/10

P.O.B. 3477, JERUSALEM 91034, TEL. 02-6443400 FAX 02-6443443 02-6443443 02-6443400 טל 02-6443400 פקס 02-6443443 02-6443443
www.yadvashem.org

Odluka o proglašenju Rudimira Roteru Pravednikom među narodima

Rudimir Roter je 1941. godine, izloživši opasnosti vlastiti život i živote članova svoje obitelji, doveo iz Sarajeva u Potomje na Pelješcu svojega kolegu novinara **Alberta Koena**, njegovu suprugu i kćerkicu, kako

bi ih kao Židove zaštitio od nacifašističkog progona i moguće likvidacije. Pelješki antifašisti pomogli su Koenovima da se 1942. godine prebace na Hvar, a zatim da krenu dalje.

Koenovi su ipak završili u talijanskomu koncentracijskom logoru na otoku Rabu. U rujnu 1943. godine, nakon kapitulacije Italije, **Albert Koen** priključio se partizanima u Lici, gdje je radio u redakciji *Vjesnika*, a nedugo je nakon toga poginuo u jednom četničkom napadu. Njegova je supruga živjela i umrla u Beogradu, gdje i danas živi njihova kći **Miriam Koen**.

Židovi nikad neće zaboraviti one koji su im pomogli izbjeći smrt i sačuvati život u mračno doba holokausta. Ali, isto tako neće zaboraviti ni genocid počinjen nad šest milijuna Židova, nacističkim rasnim zakonima izopćenih iz ljudskoga društva i ubijenih u logorima smrti diljem Europe.

U Hrvatskoj je do 1941. godine živjelo oko 25 tisuća Židova. U 40 židovskih općina i 50 sinagoga bilo ih je registrirano oko 23 tisuće, dok ih je oko 2000 bilo asimilirano.

Tijekom Drugoga svjetskog rata ubijena je čak oko 21 tisuća hrvatskih Židova, opstalo je samo 10 židovskih općina, nisu srušene samo tri sinagoge, i to u Dubrovniku, Splitu i mala sefardska sinagoga u Rijeci. Od predratnih 87 dubrovačkih Židova, njih 27 žrtve su holokausta.

Ove brojke svjedoče same po sebi, no nikad ne smijemo zaboraviti da iza njih stoji jednako toliko osobnih sudbina. Na sjećanje nas obvezuje patnja žrtava, ali i povijest naše i drugih židovskih zajednica.

Simbol prošlogodišnje komemoracije u logoru Ausvitz/Birkenau, u povodu šezdesete obljetnice oslobođenja logora, bila je *Ruka sjećanja* - ispružena ruka s okom na dlanu. Ruka, na hebrejskom jeziku *jad* simbolizira pomoć, a oko, na hebrejskom *ajin*, sjećanje. Oko u ruci simbolizira opomenu čovječanstvu, nadu u pravedni i bolji život i trajno sjećanje kao sastavni dio života.

Iako je prošlo 60 godina od Drugoga svjetskog rata, još uvijek se pronalaze ljudi koji kao i naš plemeniti i hrabri sugrađanin **Rudimir Roter** zaslužuju biti proglašeni *Pravednikom među narodima*.

Yad Vashem neprestano potiče Židove i njihove spasitelje da se javljaju, da se pridruže svojim sjećanjima na patnju i stradanja, na

humanost i plemenitost, koji su postojali i u doba terora i straha, i da svojim pridruživanjem velikoj obitelji *Pravednika* omoguće da ona i dalje raste. Da se i drugi ljudi dive hrabrosti spasitelja Židova, kao što se divimo hrabrosti **Rudimira Roter**a i njegovoj ljubavi prema ljudima!

*Jasenska Roter Petrović **

ZAHVALA SUDIONICIMA

Glazbenicima je uvijek teže riječima izraziti ono što osjećaju. Ipak, u ime svoje starije sestre Zrinke i svoje osobno najtoplije zahvaljujem svim organizatorima i inicijatorima ovoga skupa, prije svega Sveučilištu u Dubrovniku na čelu s rektorom **Mateom Milkovićem** i Udruzi antifashaista i njezinu predsjedniku **Marinku Vlašiću**. Hvala svim sudionicima i posebno rodbini i prijateljima koji su se odazvali.

Davorina, Jasenska, Rudimir i Zrinka Roter

Ovih dana, posebno podsjećajući se na životni put našeg oca, zaključila sam da nam je ostavio neke trajne vrijednosti. Ja bih ih sažela u

* Mr. sc. Jasenska Roter Petrović, kći Rudmira Roter, sveučilišna je profesorica i ugledna pijanistica.

dvije riječi – rad i ljubav! Za njega je rad bio najveće zadovoljstvo u životu. Pokušao je to prenijeti ne samo djeci već i mlađim naraštajima. U svojoj profesiji, na novinarskom je poslu toliko strastveno radio da je na njemu i sagorio. Što se ljubavi tiče, rekla bih da je ona bila nešto posve prirodno. On je zračio ljubavlju i dijelio je svima oko sebe. Mislim da smo je svi oko njega i osjećali: obitelj, prijatelji, rodbina i suradnici. Nikad nije govorio da je nekome nešto pomagao. Tako nije pričao ni o spašavanju židovske obitelji Koen. Ja sam o tome čula od drugih nekoliko godina poslije njegove smrti.

Volio je grad u kojemu je živio. Posebno je volio Potomje i Pelješac i radovao se razvitku toga kraja. Ponekad je znao reći da se tamo jednoga dana želi vratiti. Bilo je to, nažalost, prerano.

*Marinko Vlašić **

POBJEDA LJUDSKOSTI NAD ZLOM FAŠIZMA

Čast mi je pozdraviti sudionike u ime Udruge antifašističkih boraca i antifašista Dubrovnika. Naša je Udruga, koja oko svojih programa i oblika rada okuplja 350 članova, inicijator ovoga stručnog skupa o **Rudimiru Rudiju Roteru**. Ponosni smo i sretni što je tu našu inicijativu prepoznalo i prihvatilo Sveučilište u Dubrovniku, pa mu ovom prigodom, a posebno Odjelu za komunikologiju, izražavamo neizmjernu zahvalnost jer su preuzimanjem organizacije i ostvarenjem stručnog skupa, uz ostalo, dali podršku jednoj novoj dimenziji u našem radu.

Naime, u vremenu kada se učestalo i neopravdano dovode u pitanje dosezi narodnooslobodilačke i antifašističke borbe u Hrvatskoj, kad se antifašističke borbe i antifašiste stavlja u svojevrstu karantenu i blokadu, mi smo, baveći se visokim priznanjem izraelske države našem Pelješčaninu **Rudimiru Roteru** – *Pravednik među narodima*, u godini obilježavanja 60. obljetnice pobjede nad fašizmom, kao jedan od simbola te pobjede - istaknuli njegovo spašavanje židovske obitelji od progonstva i stradanja. Istaknuli smo to kao čin njegove humanosti. Istaknuli smo u tome Roterov antifašizam, u biti pobjedu ljudskosti nad zlom fašizma. Sve to, makar **Rudimir Roter** nije bio aktivni pripadnik oslobodilačke vojske, bez takvih i sličnih, znanih i neznanih antifašista, pobjeda nad fašizmom prije 60 godina bila bi ostvarena mnogo, mnogo teže i sporije.

Za povijest uopće i povijest antifašizma, naravno, značajno je stalno upućivanje na povijesne činjenice, čuvanje i razvijanje tradicija antifašizma i oslobodilačke borbe. To je osnovna zadaća Udruge antifašističkih boraca i antifašista. Zato je u našim aktivnostima ova godina

* Marinko Vlašić je predsjednik Udruge antifašističkih boraca i antifašista Dubrovnika, nekadašnji glavni urednik *Dubrovačkog vjesnika*.

u znaku 65. obljetnice Narodnooslobodilačke borbe u Hrvatskoj. Koristim se ovom prigodom da se nekoliko trenutaka na tome zadržim.

Poznato je da je odlukom Sabora Republike Hrvatske - 22. lipnja državni praznik kad obilježavamo Dan antifašističke borbe u počast osnivanja Sisačkog partizanskog odreda 22. lipnja 1941. i početka oslobodilačkog narodnog ustanka u Hrvatskoj. Sisački partizanski odred je prema nekim povjesničarima bio prvi partizanski odred, ne samo u Hrvatskoj, već prva antifašistička postrojba takva oblika u okupiranoj Europi. Poslije Sisačkoga partizanskog odreda, u Hrvatskoj je u četverogodišnjem NOR-u formiran ukupno 251 partizanski odred, što je 45 posto svih partizanskih odreda koliko ih je u toku oslobodilačkog rata bilo na cijelom području bivše Jugoslavije. To svjedoči o golemom doprinosu partizanskih odreda i boraca NOV-a i naroda Hrvatske narodnooslobodilačkoj antifašističkoj borbi i pobjedi antifašističke koalicije nad fašizmom. Oslobodili smo svoju zemlju od okupatora, vratili hrvatskoj domovini Istru, Rijeku i Hrvatsko primorje, Zadar, naše otoke i dio Dalmacije, utemeljili hrvatsku državnost i konačnom pobjedom nad fašizmom svrstali smo Hrvatsku među zemlje pobjednice u Drugom svjetskom ratu.

U Dubrovniku i na širem području formiraju se odmah poslije okupacije udarne grupe koje izvode raznovrsne pa i oružane aktivnosti protiv fašističkih okupatora. Koncem 1941. formira se Dubrovačka partizanska četa, koja poslije prerasta u Dubrovački partizanski odred. I na širem južnodalmatinskom području već od prvih dana fašističke okupacije poduzimaju se antifašističke borbene aktivnosti, udarne borbene grupe prerastaju u partizanske čete pa u odrede - Pelješki, Konavoski, Mljetski, Korčulanski i druge. Rodoljubi iz Dubrovnika i šire okolice bili su borci i mnogih dalmatinskih i drugih narodnooslobodilačkih brigada i divizija.

Narod Dubrovnika i okolnoga područja u antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi pretrpio je velike ljudske i materijalne žrtve. Od preko 14 tisuća aktivnih sudionika NOR-a iz Dubrovnika i Dubrovačko-neretvanske županije, u temelje oslobođenja i pobjede nad fašizmom, svoje je živote položilo 1680 boraca partizanskih odreda i Narodnooslobodilačke vojske. U Drugom svjetskom ratu na ovom su

području talijanski i njemački okupatori i njihove sluge izvršili ratni zločin na oko 9 tisuća civilnih žrtava, a njih 1500 je ubijeno, dok su drugi bili zatvarani, mučeni, masovno tjerani u logore i izbjeglištvo, iz kojega se velika većina nikad nije vratila svojim kućama.

U takvim je prostorno-povijesnim okolnostima **Rudimir Roter** i ostvario svoje humano djelo - sklanjanje iz Sarajeva u Potomje židovsku obitelj svoga kolege i prijatelja **Alberta – Aba Koena**, spasivši je tako od fašističkog progona i holokausta. Tako se Roter djelom potvrdio kao antifašist. Ovaj skup, uz ostalo, ima za cilj pokazati i tu stranu Roterove ličnosti.

Rudimir Roter i Albert Koen

Povijest često minimiziraju i krivotvore. To nesebično Roterovo djelo u spašavanju židovske obitelji na okupiranom Pelješcu povijesna je činjenica. Da antifašizam nije ideologija, nego civilizacijski odnos protiv zala fašizma, potvrđuje primjer **Rudimira Roter**a i velike većine antifašistički usmjerenoga hrvatskog naroda. Kako u Narodnooslobodilačkoj borbi, tako i prije petnaestak godina u Domovinskomu ratu, kad su velikosrpski i drugi balkanski fašisti preko leševa svojih naroda i narodnosti prekrajali granice, svojatali područja, kad se opet mrzilo, ubijalo, palilo i rušilo.

Danas i sutra, nadajmo se u vrijeme stabilnog mira, antifašizam ostaje stalni oblik nemirenja i suprotstavljanja rasnoj, vjerskoj i nacionalnoj isključivosti, nesnošljivosti i netoleranciji, ugrožavanju ljudskih prava, sloboda i mira, teroru i terorizmu, eksploataciji, diskriminaciji, mržnji i

porobljavanju svakog rada i života. Toga, na žalost, ima dosta. Na svakom koraku i, čini se, svakim danom sve više.

Želim i ovom prigodom istaknuti da polazišta u aktivnostima naše Udruge temeljimo na Ustavu Republike Hrvatske i na Deklaraciji Hrvatskog sabora o antifašizmu od 13. travnja prošle godine. Deklaracija naglašava da su vrijednosti i visoki doprinos hrvatskog naroda u borbi protiv fašizma u Drugome svjetskom ratu ugrađeni u temelje samostalne Republike Hrvatske, u izvorišnim osnovama Ustava Republike Hrvatske, kojima su afirmirane i Odluke Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske. Potvrđuju se temeljne vrijednosti antifašizma i poziva se na trajnu afirmaciju i njegovanje tih vrijednosti, zaštitu i očuvanje stečevina antifašizma. Deklaracija naglašava duboku i trajnu povezanost hrvatskoga antifašizma s općim demokratskim stečevinama i izgradnjom suvremene demokratske Europe i podsjeća na to da su temelji Europske unije, za koju se naša zemlja odlučila, povezani s pobjedom nad fašizmom, pridružujući se europskom nagnuću za demokraciju, slobodu, toleranciju, solidarnost i odbacivanje svakoga oblika ekstremizma i totalitarizma. U tomu nalazimo antifašizam budućnosti, humani odnos prema povijesti, kulturu, otvorenost, dostojanstvo, ljudskost. Međutim, to ne smije ostati deklaracija, riječi na papiru. Roterovski te riječi traže djela u našem životu - danas i sutra.

Roterovi angažirani napisi na naslovnici Dubrovačkoga vjesnika 11. siječnja 1954.

Zato je za dubrovačke antifašiste neizmjerljivo važno da se ovaj skup o **Rudimiru Roteru** – Pravedniku među narodima, skup o energiji ljudskosti, održava u ovom hramu obrazovanja, kulture, znanosti i mladosti. Udruga antifašističkih boraca i antifašista Dubrovnik, neprofitna i nestranačka, s temeljima na tradicijama antifašizma, ovdje se otvara svima, pogotovo mladima. Priključite nam se.

Za sam kraj želim reći da je sreća što u ovom vremenu i u ovom drevnom gradu imamo znalce, vrijedne i uporne ljude koji su u Dubrovniku konačno ostvarili Sveučilište. Zasigurno ih nema dovoljno, ali su veliki i hrabri. Vizionari kao **Rudimir Rudi Roter**. Pomognimo im svi koliko je u našoj moći, a ako ne možemo pomoći, barem im ne odnemažimo. Pozivam sve važne pojedince, institucije, forume i tijela samouprave, uprave i vlasti da za razvoj Sveučilišta u Dubrovniku ostvare sve potrebne pretpostavke, uključujući što hitnije i nove prostore na lokaciji stare bolnice. **Rudimira Roter**a poznajem tek preko njegovih tekstova, ali mi se čini da sam proniknuo u njegovu osebujnu ličnost. Imam osjećaj da bi i on, da je u prilici ovdje nam govoriti, prije svega dao potpunu podršku razvitku Sveučilišta u Dubrovniku kao temelju budućnosti ovoga Grada i dubrovačkoga kraja u svakom pogledu.

U to ime još jednom hvala svima koji su na bilo koji način pridonijeli da se dogodi ovaj roterovski dan na Sveučilištu u Dubrovniku.

SJEĆANJA

*Stipo Antičević**

PRAVEDNIK MEĐU NARODIMA

Dobrih, mudrih, časnih, hrabrih i humanih ljudi uvijek je premalo. Za mene je **Rudi Roter**, kojega sam odlično poznao, bio sve to. Mi smo iz istog malog sela Potomja, smještenoga na središnjem dijelu Pelješca. Naše obitelji, uz dobrosusjedske odnose bile su i prijatelji. Gospar Rudi, kako smo ga oslovljavali, fanatično je volio zavičaj. Značajan je njegov doprinos kulturnom razvitku sela.

Roter je bio neumorni aktivist društva Hrvatski sokol, koje je u Potomju osnovano još za vrijeme Austro-Ugarske i jedan od organizatora sokolskog sleta u Potomju na kojemu su sudjelovali članovi Sokola iz Dubrovnika i Korčule. Za djelovanje društva ustupio je bez naknade svoje prostorije. Kad je iz Beograda naređeno da se sva sokolska društva preimenuju u Jugoslavenski sokol, velika je većina članova napustila to društvo. Među njima bio je i **Rudi Roter**, otkazavši i korištenje svojim prostorima. Ubrzo se takvo društvo raspalo.

Da bi nadoknadili gubitak svoga društva, što je osobito pogodilo mlade, Potomjani osnivaju Prosvjetno-kulturno društvo "Hrvatska glazba" s diletantskom, pjevačkom i glazbenom sekcijom. Prikupljen je potreban novac, pronađen je učitelj i nabavljena glazbala. Prvi javni nastup bio je 1928. godine. Roter je sročio oglas i prije nastupa održao govor o osnivanju i značenju Hrvatske glazbe u Potomju. Glazba je djelovala do početka fašističke vladavine i okupacije Pelješca 1941. godine, kad su je članovi odlučili rasformirati da ne bi bila prisiljena služiti okupatoru.

Kada je Drugi svjetski rat stigao i na Pelješac, u Potomju je osnovana ilegalna organizacija Narodnooslobodilačkog pokreta radi organiziranja otpora okupatorima.

* Stipo Antičević, prvoborac NOR-a, istaknuti je društveni djelatnik na Pelješcu i u Dubrovniku.

Potomje 1920. godine

Rudi Roter u to je vrijeme boravio u Sarajevu i radio kao novinar. Dolaskom okupatora i u Sarajevu je zavladao fašistički teror, a prvi na udaru bili su Židovi. Videći opasnost koja prijete, Roter je kolegi novinaru, Židovu **Abu Koenu**, predložio da s obitelji napusti Sarajevo i skloni se u njegovo Potomje na Pelješcu. Naime, naš je gospodar Rudi dobro poznao prilike u zavičaju, gdje je već postojala antifašistička organizacija NOP-a.

Koen je prijedlog prihvatio pa je ubrzo Roter sa svojom obitelji napustio Sarajevo i smjestio se u Potomje a sa sobom doveo je i Koenove. Unatoč okupaciji, u Potomju su u to doba bili sigurni.

Na Pelješcu je 1941. godine osnovana prva naoružana partizanska postrojba, kao prethodnica Pelješke partizanske čete i poslije Odreda, a u mnogim pelješkim selima organiziran je Narodnooslobodilački pokret. Fašistička ustaška vlast i talijanski okupatori znali su da se na Pelješcu razvija za njih opasan narodni pokret, pa su poduzeli vojne pohode. Kad je, zbog takva razvoja situacije, poslije oko godine dana boravka u Trpnju i Potomju, postao opasan dalji boravak obitelji Koen na Pelješcu, preko Hvara smo ih, aktivnošću organizacije NOP-a, uputili na tad slobodni teritorij u Makarskom primorju. Ratni put obitelji Koen nastavljen je preko logora na Rabu do Beograda, gdje i danas živi kći **Miriam**. Supruga i kći **Aba Koena** poslije su rata došle na Pelješac, u Potomje, i zahvalile na gostoprimstvu i spasu od progona i stradanja. Bio je to zaista dirljiv susret. **Albert Abo Koen** priključio se partizanima, a poginuo je u Lici kao *Vjesnikov* ratni novinar. Njegovo je ime zapisano na spomen-ploči na Novinarskom domu u Zagrebu.

Još nešto o pelješkom ratnom vremenu i Roteru, humanistu i antifašistu. Okupatorsko-fašistički teror na Pelješcu bivao je sve okrutniji. Uz već uspostavljene garnizone u Stonu, Janjini, Orebiću i Trpnju, talijanski je okupator u Janjini formirao zloglasni logor za taoce u kojemu su mnogi, među njima i pelješke žene i djevojke, čekali odlazak na stratište. Radi uništenja NOP-a na Pelješcu okupator je poduzeo sedam kaznenih ekspedicija, kako su govorili, "čišćenja terena". Počinjeni su mnogi stravični zločini, zapaljena su i opljačkana čitava sela: Gornje Pijavičino, Osobjava, Kuna, Županje Selo, Stankovići i Kobaš kod Stona, a spaljene su kuće i u drugim selima.

Kapitulacijom fašističke Italije pelješki partizani uz pomoć stanovništva oslobađaju Pelješac, gdje je formirana 13. južnodalmatinska brigade i ona je kod Stona uspješno branila Pelješac sve do 23. listopada 1943., kada su se morali povući na Korčulu s oko dvije tisuće staraca, žena i djece. Pelješac je tada napala zloglasna 7. SS divizija "Princ Eugen" i dijelovi 750. puka „Lovačke divizije“. Borbe na Pelješcu trajale su do 11. studenoga 1943., kad su se partizanske postrojbe povukle na Korčulu.

Teror i zločini se nastavljaju, ali i borbeni uspjesi partizanskih jedinica Narodnooslobodilačke vojske. Pobjeda nad fašizmom i sloboda na Pelješac stižu s dolaskom jeseni 1944. godine. Golem je doprinos Pelješca i njegovih ljudi pobjedi nad fašizmom. Nažalost, velika su bila i stradanja Pelješčana i Pelješca u cjelini. Poginulo je oko 400 osoba, uništeno je gospodarstvo, materijalne su štete bile goleme.

U sjeni palma i oleandara!

LJEPOTA PELJESKE RIVIERE. — OD RTA LOVISTA DO UBAVE ŽULJANE.

O poluotoku Pelješcu nije se još dovoljno pisalo u našoj dnevnoj štampi, premda zbog prirodnih ljepota Pelješac zaslužuje osobitu pažnju. Tek posljednjih desetak godina na Pelješcu se počeo razvijati turistički promet i to u glavnim mjestima na jugozapadnoj obali, a od tada se tu i tamo počela javnost interesirati za ovaj pitomi kraj. Čim parobrod zahrene iza rta Lovišta u korčulansko pelješkom kanalu s lijeve strane pruža se oku divna slika zelenila. Gusta borova šuma kiti Pelješku obalu sve do Viganja, prvog mjesta sa zapadne strane. Viganj i obližnje Kučište postavili su se uz more kao dva bijela stada. Divne vile sa yrtovima, što se spuštaju do samog ruba mora, odaju na prvi pogled da ih je gradila ruka onih koji su ploveci pučinama Oceana upoznavali druge narode i tako stekli rafinirani ukus. Viganj, Kučište i Orebić su tradicionalna pomorska mjesta. Nekad je Orebić bio središte jakе pelješke trgovačke mornarice, pa su iz ovih mjesta još i danas najbrojnije zastupani predstavnici našeg pomorskog staleža.

Orebić je odjeljen od Korčule uzanim kanalom, a slovi kao glavno mjesto na zapadnoj obali. Pučanstvo Orebića bavi se pretežno pomorstvom, pa nema nijedne obitelji koja nema barem jednog pomorca, kapetana ili mornara. Stanovnici okolnih sela bave se vinogradarstvom, kao pretežno svi seljaci poluotoka. U dugom pelješkom planinskom masivu iznad samog Orebića uzdiže se brdo Sv. Ilija sa kojeg se otvara prostrani vidik na jadransku pučinu. Za svakog planinara koji je jedamput posjetio to brdo utisci ostaju nezaboravni. S jedne strane dobro oko vidi u daljini kako se na horizontu poput oblaka gube konture maestoznog talijanskog brda Monte Gargano, a podno nižu se dalmatinski otoci. S druge pak strane kroz kršna hercegovačka brda vijuga se Neretva poput srebrenaste zmije. S južne strane mjesta

PALMA U OREBICU.

Potomje, Pijavićino, županje selo, Oskorušno i Zagradu. U svim mjestima poluotoka izletnici mogu naći velika uživanja. Narod strancima rado izlazi u susret, te je tradicionalno poznata gostoljubivost Pelješčana. Pelješac je dobro povezan parobrodarskim linijama na pruzi Split—Dubrovnik i obratno, a osim toga je povezan i sa lokalnim prugama do Korčule. Izletnici mogu priredjivati često izlete na susjedne otoke, u prvom redu na Korčulu i na Mljet. Uz parobrodarske veze izletnici mogu i u Orebiću i u Trsteniku unajmiti motorne čamce za bliže i dalje izlete. Za prijatelje dobrog zalogaia i još bolje kapičice pruža Pelješac posebni užitak, jer tu je domovina čuvenog dingača, najboljeg vina u Dalmaciji i pršuta iz varoša Potomje. Rp.

*Roter se nikad nije prestao diviti pelješkim ljepotama;
napis iz Jutarnjega lista, 9. srpnja 1933.*

To pelješko ratno stradanje Roter je stalno kopkalo. Na jednom našem poslijeratnom susretu predložio mi je da bi trebalo, prije nego se počnu obnavljati kuće i život, dokumentirati stradanje Pelješca u Drugom

svjetskom ratu i zločine koje su počinili okupatori i fašisti. U tomu sam mu pružio potrebnu pomoć i podršku, pa je Roter s fotografom profesionalcem otišao i posnimao pelješka zgarišta. Tako je za sva vremena sačinjeno svjedočanstvo okupatorskog zločina na Pelješcu.

Roter se skrasio u Dubrovniku i učinio još mnogo toga vrijednog spomena. Nažalost, neumitna smrt nam ga je rano otela. Koliko je Roter bio velik i poštovan, pokazao je i posljednji oproštaj s njim u Dubrovniku i pokop u rodnom Potomju.

Od ratnih i poratnih dana, a pogotovo od njegove prerane smrti, često sam razmišljao o tome velikom čovjeku, humanistu i antifašistu - **Rudimiru Rudiju Roteru**. Čitav njegov život uzornoga pregaoca, prije svega njegovi sjajni nesebični postupci, kao što je bilo spašavanje obitelji Koen od fašističkog progona i stradanja, kojim je u opasnost doveo i sebe i svoje, potaknuli su me da 2001. godine pokrenem postupak posmrtno dodjele priznanja izraelske države *Pravednik među narodima*. Prošle sam godine obaviješten da je moj prijedlog prihvaćen. To me ispunilo srećom i zadovoljstvom jer sam jednom velikom stvari dopunio svoj dugi životni aktivitet. **Rudi Roter** posmrtno je proglašen *Pravednikom među narodima*. Tako su njegovo ime i djelo postali besmrtni.

Na ovom velikom i zasluženom priznanju njihovu ocu, čestitam njegovim uzornim kćerima i njihovim obiteljima. Zahvaljujem svima koji su mi pomogli u ostvarenju te inicijative i zamisli, a nadasve **Nevenki Poljanić**, prvoj susjedi obitelji Koen, i **Kati Fabijanović** dok je obitelj Koen boravila u Potomju.

Posebno hvala Sveučilištu u Dubrovniku na organizaciji ovoga stručnog skupa.

*Pavle Bakarić**

SUDBONOSNE PODUKE

Radio Dubrovnik dugo je godina nakon Drugoga svjetskog rata emitirao emisiju za selo i poljoprivredu. O njezinu emitiranju i uređivanju uz ostale se poslove skrbio **Rudimir Roter**. U tome mu je mnogo pomogao tadašnji kotarski agronom u Dubrovniku **Niko Kuzmić**, pa me je kolega Niko često u 1953. i 1954. godini nagovarao da i ja surađujem u toj emisiji, svake subote navečer oko 19 sati. Tu želju nisam prihvaćao jer sam kao vrlo mlad svoje slobodno vrijeme htio iskoristiti za zabavu i sport.

No, jednoga rujanskog jutra 1954. sreo sam se na Pilama ispred kavane Dubravke s kolegom Nikom, koji me je i tada pozvao na suradnju. U tom trenutku prema nama je koraćao nepoznat mi čovjek srednje dobi, u odijelu s kravatom i sa šeširom na glavi. Niko ga je zaustavio i rekao: „Gospar Rudi, evo mladog kolege koji će surađivati u emisiji za selo i poljoprivredu. „Na to je gospar Rudi odgovorio: Bravo, idemo sjesti malo.“

Sjednemo pred kavanu Dubravku i naručimo kavu. Gospar Rudi izvadi olovku i notes iz džepa i započne mi tihim glasom objašnjavati kako se piše novinarski članak, što mora biti više ili manje naglašeno, te sve ostalo povezano sa suradnjom u spomenutoj emisiji Radio Dubrovnika. U trajanju od oko četrdesetak minuta gospar Rudi mi je održao kratki početnički tečaj iz novinarstva. Nisam ništa govorio, samo sam slušao i osjetio nešto zanosno, posebno iz riječi i pogleda gospara Rudija. Na kraju me je ohrabrio svojom željom da vidi moj prvi novinarski napis.

Kad smo popričali i popili kavu, rastali smo se: kolega Niko sretan što me je konačno pridobio za suradnju, gospar Rudi zadovoljan što je na mene prenio svoje znanje i iskustvo, a ja u mukama jer mi je to bila velika obveza i manje slobodnoga vremena za mladenačke hobije. Nisam imao

* Mr. sc. Pavle Bakarić je diplomirani inženjer agronomije i desetljećima je objavljivao u različitim glasilima stručne priloge i bio direktor Stanice za južne kulture u Dubrovniku.

snage ni hrabrosti iznevjeriti nadanja i povjerenje gospara Rudija. Počeo sam surađivati u „Emisiji za selo i poljoprivredu“ Radio Dubrovnika. Susret s gospodarom Rudijem i njegove očinske poduke bile su za mene sudbonosne. Nastavio sam još dugo surađivati s Radio Dubrovnikom, Radio Zagrebom i drugima u pisanju stručnih članaka i uputa.

...Kominska plafonska trstika zbog dobre kvalitete mnogo je tražena u svim krajevima naše zemlje. Uprava opće poljoprivredne zadruge u Kominu može tek djelomično zadovoljiti veliku potražnju. Tržište kominske plafonske trstike prošireno je na cijelu zemlju. Radni elan, koji se očituje na bezbrojnim radilištima širom naše zemlje, nalazi svoj snažan odraz i u ovoj maloj varošici na obali Neretve...

Koliki je privredni značaj novouvedene grane kućne radinosti bit će nam još jasnije, ako navedemo, da je promet opće poljoprivredne zadruge u Kominu samo na plafonskoj trstici u toku godine 1949. iznosio preko pet milijuna dinara. Značaj ove kućne radinosti naročito je velik, kad znamo, da je to jedna od sporednih grana privredne aktivnosti. Nju obavljaju žene, djevojke i djeca u vremenu između glavnih poljoprivrednih poslova.

R. Roter : „Nova kućna radinost u dolini Neretve“ 5. XI. 1949.

Roter o poljodjelstvu i kućnoj radinosti u dolini Neretve, Radio Dubrovnik, 5. studenoga 1949.

Nakon susreta na Pilama mnogo sam puta još susretao gospara Rudija. Nikad ga nisam mogao pozdraviti s „druže Rudi“, kako je to bilo uobičajeno u to doba. On je bio jedan od rijetkih Dubrovčana kojemu sam se obraćao s „gospar Rudi“. On je uistinu bio gospodar, i takvo je oslovljavanje istinski zasluživo.

Hvala gospodaru Rudiju na sudbonosnoj poduci koja me je vodila na životnom putu pisane riječi moje struke u sljedećih pet desetljeća!

*Ante Bautović **

S ROTEROM NA TRASI PELJEŠKE CESTE

Pedesetih godina tek minuloga stoljeća na svim odgovarajućim razinama tadašnje vlasti u okviru općina i kotara Dubrovnik i Korčula pa i Republike Hrvatske, aktualizirana je potreba izgradnje uzdužne cestovne prometnice od Stona do Orebića. Vijest o tome „digla je na noge“ čitavo pučanstvo poluotoka Pelješca u nadi da će i taj kraj, dotad još posve u prometnoj izolaciji, konačno dobiti svoj veliki prozor u svijet.

Dakako, bezvodice i nepotpuna elektrifikacija bili su i dalje veliki problemi tamošnjih ratara, ali je ipak cesta slovila kao prva zadaća koju treba ostvariti.

Po selima su se spontano okupljali ljudi, raspravljalo se o tome kuda bi za pojedino područje cesta bila najprihvatljivija i velikodušno se nudila pomoć u pogledu zemljišnih parcela koje će biti žrtvovane za opću stvar bez naknade.

Tako je u Putnikoviću na zboru stanovnika zaselaka: Zaradež, Balanovići, Đuračići, Baraći, Prisoje, Damjanovići, Ivušići, Tomislavovac, Ruskovići, Vukotići i Dubrava - plebiscitarno izglasan mandat **Ivu Levantu**, povratniku iz Južne Afrike, i autoru ovih redaka da u Zagrebu stupe u kontakt s tadašnjim republičkim ministrom **Marinom Cetinićem**. Od njega je trebalo dobiti privolu da će se ubrzati taj pothvat, kapitalno djelo na južnom Jadranu. Izaslanici su dobili i pismeni podnesak za **Marina Cetinića** ovjeren od tadašnjega predsjednika Kotara Korčule **Petra Franulovića Trente**. U to doba kotar Dubrovnik pokrivaio je područje do sela Dančanje, a od te granice pa sve do Lovišta, na krajnjem zapadu Pelješca, ingerencije su bile Kotara Korčule.

* Ante Bautović novinar je i autor sedam zbirka pjesama i knjige povijesnih kolaža.

Na svom službenom radnom mjestu **Marin Cetinić** srdačno je primio izaslanstvo i u višesatnom razgovoru obećao je svu potrebnu pomoć za izgradnju nove ceste. Uputio je nas dvojicu na još neke nezaobilazne adrese u gradu pod Medvednicom kako bi, uz njegovu prethodnu telefonsku preporuku, cjelokupna akcija bila što izvjesnija.

No, prije svega bilo je nužno utvrditi trasu, čemu se ubrzo pristupilo. U Stonu je upriličen sastanak stručnjaka i drugih zainteresiranih. Niz Pelješac se krenulo na tovarnim mazgama i pješice smjerom Ponikve - pelješka Crna gora – Janjina, te dalje kroz pelješku Župu do krajnjega cilja. Prije toga, u gostionici kod Baće okupljeno je društvo bilo svadbarski ugošćeno. Za stolom se našao i **Rudimir Roter**, miran i obazriv.

Upoznali smo se. Pohvalio sam njegovo angažiranje na valovima Radio postaje Dubrovnik i u tjedniku *Dubrovački vjesnik*, što uistinu nije bio moj kurtoazni čin, nego, meni novinarskom početniku, i odraz iskrene spoznaje da se mora sazreti kako bi se Roteru u pisanju sustiglo. Pita me je odakle sam, a kada sam rekao da sam rođen u Putnikoviću, konstatirao je: „Baš je lijepo da se na Pelješcu novinari množe.“

Meni je to laskalo poglavito i stoga što me je prije toga i dr. **Niko Zvonimir Bjelovučić**, odvjetnik i pisac, naš veliki rodoljub, podržao u orijentaciji na novinarstvo. U njegovoj vili blizu Drača više puta vodili smo razgovore o svemu i svačemu, ali je redovito bio zaokupljen mislima o izgradnji pelješke uzdužne prometnice na kojoj je inzistirao riječju i djelom još prije Drugoga svjetskog rata.

Novinarstvom sam se počeo baviti nakon školovanja u Zagrebu, dosta rano. Povremeno sam surađivao u *Vjesniku* i nakon izvjesnog razdoblja, odlučio sam se vratiti u podneblje dalmatinskoga juga. Razlog tomu bile su rane jeseni i kasna proljeća, smog, studen, što je sve utjecalo na moje zdravlje. U negativnom smislu.

Vrsni novinar **Joško Palavršić**, koji je zajedno s **Vladimirom Nazorom** pristupio antifašističkom pokretu i partizanskim jedinicama, želio je da ostanem u Zagrebu, nudeći mi u izglednom terminu mjesto dopisnika iz Trsta, no ja se nisam dao. Naime, on je hvalio moje reportaže vezane za "zagorske brege" i imovinska parničjenja seljaka. Eto, poslije su me i neka druga važna novinska imena hvalila kad je bila riječ o reportaži, i moram priznati da sam osobno u tom žanru najviše uživao.

Vratimo se, dakle, u Ston.

Kolona je krenula uz brdo Crnjavu i do Janjine je trebalo punih deset sati, uz sastanke, a to je danas udaljenost od 15 kilometara. Kad su se stručnjaci na licu mjesta uvjerali da bi varijanta trase od Stona pa dalje išla dijelom preko Crnjave, jednoglasno je zaključeno da to ne dolazi u obzir jer bi bilo potrebno izgraditi velike serpentine, poput onih uz Lovćen iznad Kotora.

Ponikve su brzo prihvaćene u pogledu trase jer je bilo definitivno jasno da ona treba ići uz Solanu pa kroz Prapratno do zaselaka Metohije i Boljenovića (u sastavu odlomka Ponikve). Stigli smo Napoleonom stazom do Mutnog dola, koji je mračan, kakav je i inače, djelovao zastrašujuće, i tu se prelomila dilema da li trasa kroz njega ili drugim smjerom. Rečeno je da treba ići poviše, ispod Zabrđa do Zaradeža, a onda ravninom kroz kotlinu podno brda Čarovića pa na vidikovac kod crkvice Sv. Mihajla, gdje završava Dubrava.

Pelješac iz vidika nove ceste

U legendi je bilo inače starija... Pelješac iz vidika nove ceste... (The article continues with a detailed description of the landscape and the proposed road route, mentioning various locations like Mutnog dola, Zaradeža, and Čarovića.)

Ston
Rudimir ROTER

Slobodna Dalmacija, 11. svibnja 1954.

Na sastanku u središtu pelješke Crne gore **Rudimir Roter** mi se obratio pitanjem: „Od čega ovdje, zaboga, ljudi žive?“

Škrta zemlja bezvodica, u neplodnim škrapama, osim nešto kompleksnijega polja Jame, nije mogla dati dovoljno za prehranu puka tako da je od pamtivijeka tu bilo samo bogato siromaštvo. Glad je bilo

konstanta i onda kad se od vinove loze i masline drugdje živjelo pristojno. Pokazao sam mu derutnu zgradu osnovne škole u kojoj sam sricao prva slova, s dobro očuvanom spomen-pločom postavljenom u čast hrvatskog kralja Tomislava i s datumom 925-1925. Baš te, 1925. godine zaselak Kozo dobio je novo ime - Tomislavovac, kako se i sada zove.

Na proputovanju bili smo svuda s veseljem dočekani, a kako je bilo ljeto, najviše nam je trebala pitka voda. Najhladniju smo našli u gustijerni bivšega trgovca mješovitom robom **Balda Vidiša** u Putnikoviću, na čijem je *pucalu* trajno stajala bakrena *romjenča* sa željeznim lancem.

Kad smo stigli na vidikovac iznad Dubrave, otvorio se nezaboravan pogled na arhipelag smješten između rta Blace i Sresera. Modro more do ušća rijeke Neretve i Ploča davalo je neizbrisivu sliku. Omamljujuća vizura emotivno je uzбудila **Rudimira Roteru** pa je on instinktivno skinuo šešir i poklonio se prizoru. Netko je dodao: „Ovdje se mora napraviti prostor uz cestu da bi se vozila mogla nesmetano parkirati, kako bi znatiželjnici uživali u krajoliku.“

Čini mi se da je to, nažalost, promaknulo izvedbenom projektu.

Sumornu atmosferu od Mutnog dola do Dubrave u trenu je smijenila prozračnost u smjeru Luke i Drača, što je uveliko utjecalo i na sveukupno raspoloženje kolone. Među stručnjacima bilo je govora i o trasi *via* Barabantska ploča k Janjini (predjel na sredokrači između Dubrave i Janjine gdje su u vrijeme Dubrovačke Republike tri njezina barabanta ubili kmetovi) ili pak sjevernije, od već opisanog vidikovca i dijelom sjeverne obale poluotoka Pelješca. Nasreću, izabrana je sjeverna varijanta iako je nešto dulja i zavojitija.

I tako, stignemo mi i do Janjine. Kad tamo okupljeni mještani – spontani zbor birača. Vodi se žestoka rasprava o cestovnoj trasi. Jedan upravo tvrdi vičući: „Mora se zaobići mjesto!“ Drugi: „Ni blizu ni daleko. S mjerom!“

I, gle. Odjednom se tu ukaza dragi **Miljenko Smoje**. Kaže mi da mu je cilj trpanjska Duba, neki tamo čudni brakovi i školjkarstvo iseljenika na obalama Mississippija. Nakon dva - tri dana vidim u splitskoj „Slobodnoj Dalmaciji“ veliku reportažu „Velike brige maloga Pariza“. U središtu zaokupljenost Janjinara trasom pelješke ceste. Janjina je dobila

ime Mali Pariz tridesetih godina prošloga stoljeća po tomu što su se u njoj redovito lansirali moda, parfemi i drugo što je najprije bilo promovirano u središtu Francuske. To nekad općinsko središte u to je doba središte poluotoka s brojnim uslužnim djelatnostima, trgovinama i Građanskom školom. Sada je opet sjedište općine, ali s dosta smanjenim teritorijem.

U Janjini sam napustio ugodno društvo, koje je nastavilo dalje prema Orebiću. Pri pozdravu s **Rudimirom Roterom** zamolio sam ga da mi kaže otkud mu nadimak Progonski. Nasmijao se i odgovorio: „Zbog progonstva.“ Nisam čuo, barem javno, da je bio nepoželjan u svom djelovanju, pa sam inzistirao na tomu je li u pitanju toponimski pojam lokacije u Potomju, gdje se često sa svojim društvom sastajao. Bio je neodređen: „Možda i to, ali i nešto drugo.“

Zaželjeli smo jedan drugomu sretan put i dugo poslije toga više se nismo sreli. Tek pred konac svojega života, u masi na Stradunu, zaustavio me je, što me jako obradovalo. Ponudio sam da sjednemo i popričamo, ali za razgovor nije bio oran. Tek nekoliko riječi, i doviđenja!

Ostavio je na mene upečatljiv dojam poštenja, čovječnosti i novinarske istine.

Sav se Pelješac zacijelo njime ponosi.

*Antun Gavrančić**

DOPRINOS RAZVITKU TURIZMA

Kada govorim o **Rudimiru Roteru**, tad iskazujem osobno mišljenje o čovjeku kojeg sam upoznao u veljači 1955. godine i s kojim sam otada do njegove smrti 1959. godine imao dosta česte kontakte, a razgovor se je najvećim dijelom odnosio na razvoj i mogućnosti razvitka turizma na dubrovačkom području.

Naše kontaktiranje i suradnja proizašli su iz odnosa informiranja, jer sam kao tajnik Ugostiteljske komore za kotar Dubrovnik i član UOT saveza mogao Roteru davati potrebne obavijesti i podatke o turističkom razvitku na ovom području. Tomu je pogodovala i okolnost što se tajništvo Ugostiteljske komore nalazilo u neposrednoj vezi s tajništvom Turističkog savjeta za kotar Dubrovnik i bilo je smješteno u istoj zgradi gdje se nalazio i Arhiv za turizam, što ga je vodila **Mare Kole Vučković**.

U prostorije tajništva Turističkog saveza, Komore ili Arhiva svakodnevno su navraćali članovi Saveza ili Komore tako da je to bio pogodan prostor za dobivanje aktualnih turističkih informacija, ali i za vođenje opširnijih rasprava o turizmu, posebno o njegovim problemima i mogućnostima daljnjeg razvitka.

Kako je **Rudi Roter** bio i novinar Radio Dubrovnika i Radio Zagreba, te suradnik brojnih redakcija novina i časopisa na području tadašnje države Jugoslavije, njegov je profesionalni novinarski interes bio usmjeren prema turizmu kao društvenom fenomenu. Turizam se u godinama nakon Drugoga svjetskog rata počeo intenzivnije razvijati na našem području i on je s gospodarskog gledišta iskazivao sve više svoj ekonomski značaj za sve subjekte koji sudjeluju u njegovu razvitku,

* Prof. dr. sc. Antun Gavrančić, sveučilišni profesor, desetljećima je proučavao razvitak turizma i objavio je brojne znanstvene radove o toj temi.

počevši od osnovnih gospodarstvenih, što se izravno vezuju za pružanje turističkih usluga pa do infrastrukturnih djelatnosti koje dopunjavaju ukupnu strukturu turističke ponude određene zemlje, regije ili jednoga mjesta, kao mikrolokaliteta. To prikupljanje informacija o turizmu bila je prijeko potrebna osnova za Roterov novinarski rad.

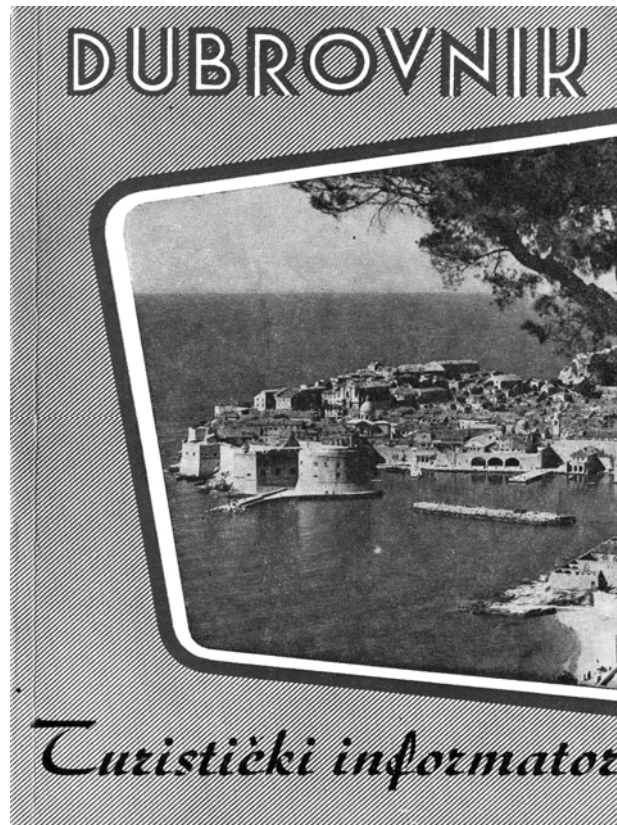
Kao obrazovan, moralan i veoma radin čovjek, u komuniciranju s ljudima stjecao je on poštovanje i prijateljstvo. Svojim radom i pristupu radnim zadacima i obvezama, bio je veoma cijenjen od svojih kolega koji su s njim neposredno radili ili surađivali. Među njima vrijedno je spomenuti: dr. **Matiju Vidojević**, **Vojka Pekića**, **Veljka Kavurčića**, **Zvonka Goića**, dr. **Tomislava Gamulina**, te novinare **Pera Kušelja**, **Aleksu Benića**, **Miška Konjevoda**, **Mišu Milića**, **Bora Kamića**, **Nadana Palčoka** i više drugih s kojima je neposredno radio i surađivao.

Kao novinar, svojim radom - pisanjem vijesti, izvještaja, članaka i komentara, dao je znatan doprinos turističkom razvoju na našem području. To se odnosilo prije svega na isticanje važnosti prirodnih čimbenika i elemenata materijalne kulture, posebno povijesnih spomenika svih vrsta i kategorija, kojih na ovom području ima vrlo mnogo i čine osnovu za svaki pokretački razvoj turizma. Osim čimbenika prirodne i materijalne kulture **Rudi Roter** u svojim člancima o turizmu ističe i značaj znanosti i obrazovanja u odnosu prema turizmu. Posebno ističe važnost kulture ponašanja i življenja ukupnoga stanovništva u manjim turističkim mjestima, gdje turisti neposredno komuniciraju sa stanovništvom u različitim situacijama počevši od iznajmljivanja privatnoga smještaja i prehrane, organizacije izleta, dnevnih šetnja, boravka u gostionicama do zajedničkoga sudjelovanja na vjerskim obredima, misi, vjenčanju, krštenju i slično.

On također u svojim člancima i turističkim informacijama ističe i značenje elemenata ukupne infrastrukture koji se odnose na način življenja i zadovoljavanja ukupnih ljudskih potreba, te razinu njezine razvijenosti i ukupne organiziranosti, počevši od organizacije upravnih tijela vlasti do razine razvijenosti gospodarskih djelatnosti koje oplemenjuju ukupnu turističku ponudu. Zatim, razvijenost i organizaciju zdravstvene službe, socijalnu sigurnost, kulturu i obrazovni sustav te druge oblike organizacije društvenog života, kao što su, primjerice, njegove političke, sportske i

zabavne sastavnice.

Među njegovim brojnim pisanim izvještajima, člancima, reportažama, osvrtima i komentarima vrijedno je istaknuti njegov rad i doprinos izradbi prvoga poslijeratnog *Turističkog informatora*, kojemu je bio urednik. Ta je tiskovina objavljena 1958. godine, a izdavač je bila Knjižara „Ivan Goran Kovačić“ iz Dubrovnika. To je bio drugi tiskani turistički informator o turističkim mjestima za područje Grada i Kotara Dubrovnik.

Turistički informator uredio je Rudimir Roter 1958.

Prvi *Kratki informativni priručnik o turističkim mjestima za Dubrovnik i Dubrovačku rivijeru* obuhvaća i područje Boke kotorske - Južno primorje. Izdan je 1939. godine, a izdavač je bio Turistički savez u Dubrovniku.

Između ta dva izdanja *Turističkog informatora*, usprkos vremen-

skom razmaku, postoji izvjesna povezanost i po sadržaju i u namjeni, dok su neke razlike u prostornom obuhvatu i u tehničkoj opremljenosti. To je potonje logična posljedica napretka tiskarske tehnologije. I kod jednoga i drugog izdanja svrha je zajednička, a ta je „da potakne i olakša rad na upoznavanju turističkog područja koje je u Informatoru obrađeno“.

Izdavač: Knjižara »Ivan Goran Kovačić« — Dubrovnik

Informativnu građu obradio krug saradnika iz kulturnih i turističkih ustanova

Biološki prilozi: Dr. T. Gamulin, ing. M. Jovančević, prof. I. F. Nikolić, J. Hure

Uredio Rudimir Roter

Fotografije: »Putnik«, Dubrovnik (Joca Boar), Turističko društvo Korčula,

Biro za propagandu Ugostiteljske komore NRH, Zagreb (V. Zuber), Knjižara

»I. G. Kovačić«, Dubrovnik, Stjepan Premužak, Dubrovnik i privatne zbirke

Mape: Stjepan Oshian. — Grafička oprema, omot i crteži oglasa: Rajko Kos

Tisak: NP »Oslobođenje«, Sarajevo

Impresum Turističkog informatora

To upoznavanje nije samo od koristi za turiste koji posjećuju Grad i privremeno borave u njemu ili u njegovoj okolini, već ono može biti od koristi i široj čitateljskoj javnosti. Posebno se to odnosi na turističke radnike koji obavljaju vodičku službu, ali i sve one koji se bave turizmom i komuniciraju s turistima. Jer, spoznaja o našim stvarnim mogućnostima u razvoju turizma kod šireg dijela stanovništva na dubrovačkom području pridonosi stvaranju odnosa prema turizmu, obogaćuje naše ukupne spoznaje o prirodnim, povijesnim, kulturnim i drugim elementima, bitnima za naš suvremeni način življenja, u kojemu turizam nije samo osnova za privređivanje nego i osnova u načinu suvremenoga življenja.

Razmatranje i pisanje o turizmu i **Rudija Roter**a pridonijelo je odgovarajućem ponašanju ljudi i utjecalo je na današnji razvitak turizma na našem području i na pozitivan odnos prema toj gospodarskoj djelatnosti i svim onim elementima što čine njegovu osnovu.

Nikola Ivanišin *

SJEĆANJA MAME SUZE

Rudimir Roter (1897. – 1959.), priznati novinar u tzv. onodobnim saveznim razmjerima nekadašnje države, jedan je od rijetkih ljudi koji su mi dok sam bio mlad bitno pomogli, pa me je njegova smrt potkraj god. 1959. temeljito uzdrmala, otprilike onako kako me se svojedobno dojmila i smrt nekadašnjih mojih trajno nezaboravnih i dragih sveučilišnih profesora, **A. Barca, J. Badalića, S. Ivšića, M. Dejanovića, M. Hraste**, koji su mi dok bijah student (1945. – 1951.) – kada mi je najviše trebalo – također bitno pomogli.

Za Roterovu smrt saznadoh tek što kao novopečeni docent dođoh na zadarski Filozofski fakultet i odmah o toj smrti napisah njojzi odgovarajući, u tome momentu čini se, najpoželjniji tekst, koji u vrtlogu nužnog obavljanja neminovnih fakultetskih poslova po svoj prilici nepovratno izgubih! Leži valjda taj tekst negdje dolje u garaži, zapravo knjižnici, u jednoj od brojnih kartonskih kutija ispunjenih davno korištenim, nekad dragocjenim mojim spisima i čeka da ga u skoroj budućnosti pronade netko tko će se, možda, pozabaviti mojom književnopovijesnom i ostalom ostavštinom.

Službujući nekoliko desetljeća na zadarskom Fakultetu, svake bih godine – izuzev ratnu 1991., u dva navrata posjećivao Dubrovnik pa su tada bili aktualni stvarni susreti s nekadašnjim poznanicima, prijateljima, a istodobno na svoj su način i fiktivni susreti s onima koji su definitivno napustili ovaj svijet, među kojima je bio i **Rudimir Roter**. O njemu sam intenzivnije razmišljao pri posjetu Radio Dubrovniku, na neminovnom Stradunu i isto takvu predvorju, zapravo taraci Gradske kavane.

* Prof. dr. sc. Nikola Ivanišin povjesničar je književnosti koji je uz znanstveno djelovanje u Dubrovniku i Zagrebu dugi niz godina obrazovao generacije studenata na Filozofskom fakultetu u Zadru, gdje je zaslužio i počasno zvanje – professor emeritus.

Posebno bi ovom tekstu mogao biti zanimljiv osebujno realan, premda fiktivan susret s Roterom u onodobnom dubrovačkom „Klubu kulturnih radnika“ na prvome katu tipizirane stradunske kuće, nedaleko od Samostana Male braće, u koji je Roter i po crti svoga novinarskog posla nerijetko dolazio i ponekad je u njemu dulje boravio.

Kao nekadašnji član Savjeta Dubrovačkih ljetnih igara, banuh negdje početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća u Klub, gdje zatekoh ravnateljicu Ljetnih igra **Fani Muhoberac** u razgovoru sa suprugom pokojnoga Roteru. Iz preozbiljno zabrinutih lica obiju dama razabrah da se razgovor vodi o davno preminulom Roteru, i sve to postade izuzetno zanimljivo jer se razgovor ubrzao, ton njegov povisio, umjesto riječi bile su aktualne i geste, pa kada bolje pogledah, uočih da su obje dame povremeno otirale suze i da se njihov razgovor preobrazio u obostrani plač. Umalo tada i ja ne zaplakah jer se pojačano prisjetih brojnih davnih svojih susreta i razgovora s Roterom ovdje u Klubu, i nije stoga čudo da pri spomenutim mojim dolascima iz Zadra u Dubrovnik fiktivan susret s Roterom bude najupečatljiviji tu, prolazeći nemirnim Stradunom ispod zelenih „funjestara“ prostorije nekadašnjega trajno spomena vrijednog „Kluba kulturnih radnika“.

Kada se početkom travnja godine 1951. nakon diplomiranja na zagrebačkom Filozofskom fakultetu zaposlih kao asistent na dubrovačkom Akademijinu Historijskom institutu, rekoh ondašnjoj asistentici Instituta **Nadi Beritić**, budućoj mojoj supruzi, da neće biti lako živjeti s malom asistentskom plaćom. Ona mi je, prisjećam se, spontano, samouvjereno odgovorila: „Nije to nesavladiv problem, treba samo poći kod Roteru...“, i tako sam ja po temeljnoj životnoj crti malo-pomalo upoznao tko je to **Rudimir Roter**.

Prvi naš susret dogodio se na dubrovačkoj Radio stanici, gdje je on vodio novinarske poslove pa mi je nakon kraćeg razgovora predložio da sudjelujem u redovitim književnim radijskim emisijama gdje bih referirao o hrvatskoj književnosti, a posebno o u njojzi bitnom dubrovačkom dijelu. Nakon što sam to sa zadovoljstvom prihvatio, ja sam - u rasponu od godine 1951. do 1956., kada „trbuhom za kruhom“ odoh na zagrebački Filozofski fakultet – na dubrovačkoj Radio stanici objavio mnogo tekstova i za njih, zahvaljujući Roteru, primih lijepe honorare tako da sam tada kao

mladi književni i znanstveni početnik financijski prolazio mnogo bolje nego danas kao umirovljeni, to jest „uprosjačeni“ sveučilišni „professor emeritus“.

Preslike iz knjige Radio Dubrovnik 1945 – 1950 pokazuju kako je emitiran program u Roterovo doba

Evo i nekoliko posebnih naslova tekstova o kojima je riječ „Pokretači i važniji suradnici dubrovačkog časopisa *Slovinač*“, „Novelistika Mata Vodopića“, „Trista Vica udovica Antuna Kazalija“, „Basreljefi na

Gundulićevu spomeniku“, „V. Jagić i Dubrovnik“, „M. Krleža i Dubrovnik“ itd.

A s Roterom odmah uspostavih najpoželjnije odnose tako da me je odmah, te 1951. godine, pozvao da ga posjetim u njegovu domu pri početku poznate ulice koja vodi u dubrovački park Gradac. Upoznah tada i spomenutu Roterovu suprugu, te dvoje djece, lijepu djevojku Zrinku i dražesnu djevojčicu Jasenku, koje danas nakon više od pedeset godina žive u svojim obiteljima, a ja sam tijekom toga razdoblja samoga sebe često pitao jesu li one svjesne prelijepih svojih imena po kojima ih do danas zapamtih.

Ovome ovdje, ovakvu tekstu bitno su pri spomenutim dolascima iz Zadra u Dubrovnik pripomogle moji obavezni posjeti **Davoru Mojašu** na dubrovačkoj Radio stanici, kada su mnome, nakon zanimljivih razgovora, totalno prevladavala sentimentalna tužna sjećanja, jer na toj Stanici nema ne samo Roteru nego nikoga od novinara iz onoga doba, otprije više od pedeset godina, kada sam ja u njoj sudjelovao u književnim emisijama! Nema spikera **Tonka Pende**, zaista jedinstvenoga govornog organa, koji je na onaj pravi način čitao moje tekstove, nema odličnih novinara **Bora Kamića**, **Miška Konjovoda**, nema nezaboravnoga gospara **Pera Kušelja**, nema ni ondašnjih tipkačica i među njima jedne posebno lijepe, pa time još jače nezaboravne...

A nema, naravno, ni Roteru, glavnoga među njima, tihog, ozbiljnog, samouvjerenog, mislećeg čovjeka, trajno svjesnoga složenosti i ozbiljnosti posla kojim se bavio.

Iz Zagreba u rasponu od 1956. do 1959. redovito sam na kraće vrijeme dolazio u Dubrovnik, ali tada sam, opterećen zagrebačkim brigama, rjeđe dolazio na dubrovačku Radio stanicu i samo bih ponekad susretao Roteru! Potkraj godine 1959. pak, kada definitivno odoh u Zadar, dulje se zadržah s Roterom; ugovorismo čak i suradnju i s puno normalnoga životnog optimizma se rastadosmo. Odmah nakon toga uslijedila je njegova iznenadna smrt o kojoj je na početku teksta bilo riječi, a upečatljivije od svega ostaloga je bolno sjećanje na onaj pravi, nažalost davno zagubljeni, njemu posvećen nekrolog.

*Joško Juvančić **

POTPORA I RAZUMIJEVANJE

O gosparu Rudiju neću govoriti općenito, nego iz svojih osobnih sjećanja. Mislim da je ovaj skup vrlo kvalitetno ocrtao lik toga našeg velikog novinara i prijatelja. Poradi toga bih kazao ponešto čega se prisjećam iz naših susreta.

Gospara **Rudija Roter**a i njegovu obitelj upoznao sam kao srednjoškolac početkom pedesetih godina kada je gospodar Rudi sa svojima došao stanovati u moje susjedstvo – u Pile.

Sjećam se da su njega, gospođu Daru i njihove dvije kćeri, Zrinku i Jasenku, Pilari zavoljeli i poštovali.

Ovdje bih napravio jednu malu digresiju, povezanu s našim Pilama. Naime, Pilari nisu bili dobri đaci, niti su voljeli ići u školu, pa moram naglasiti činjenicu da su Zrinka i Jasenka bitno popravile školsku sliku Pilara. Čak sam i ja sa svojom pokojnom majkom imao problema zbog njih jer Zrinka nikad nije dobila manju ocjenu od pet, a mislim da bi Jasenka samo ponekad dobila koju četvrticu. Bile su odlikašice, pa mi je moja Luce znala reći: "Pa kako ti dobivaš sve trice, a njih dvije same četvrtice i petice?"

Ja sam se gosparu Rudiju nekoliko puta obraćao kad sam se bio odlučio baviti kazalištem. Trebao mi je njegov savjet, jer kao srednjoškolac nisam volio ići u kazalište, a sjećam se da smo mi kao gimnazijalci morali poslije petoga sata ići u „Teatar“ gledati neke, više ili manje, loše predstave. Zato sam radije bježao s tih prisilnih posjeta kazalištu, pa se tek po osnivanju „Dubrovačkih ljetnih igara“ moj dojam i odnos prema njemu bitno promijenili, te se i moja kritičnost prema dramskoj umjetnosti ublažila.

* Joško Juvančić sveučilišni je profesor, poznati redatelj i dugogodišnji direktor Dramskog programa „Dubrovačkih ljetnih igara“.

Na završetku V. dubrovačkih ljetnih igara

Piše R. R. PROGONSKI

Mnogi naši ljudi, koji su na početku ovogodišnjih Ljetnih igara, petih po redu, čitali program sa preko 90 priredaba: kazališnih predstava, muzičkih koncerata i nastupa folklornih ansambla, pomalo su bili skeptici. Pitali su se, da li će se tako opsežan program moći izvesti i da li će on kvalitetom zadovoljiti. Upravo zbog toga, sada na svršetku, smatramo potrebnim pozabaviti se bilancom ovogodišnjih Ljetnih igara.

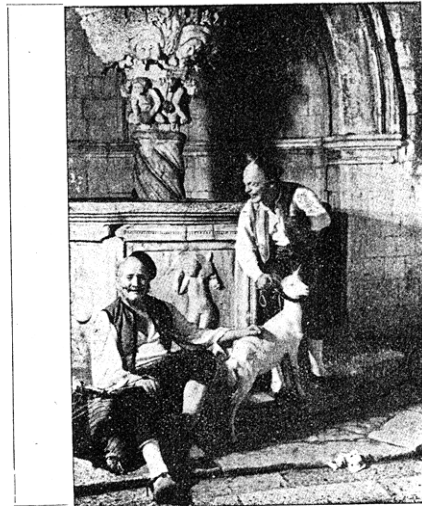
Prva pozitivna stavka u bilanci ovogodišnjih Ljetnih igara je u tome, što se je cjelokupni tromjesečni repertoar uz male i neznatne iznimke izazvane nepredviđenim zaprekama (bolesti izvađača i nevrjeme) odvijao točno prema unaprijed utvrđenom repertoaru. Druga je pozitivna stavka bilance u tome, što je ova naša velika kulturno-umjetnička manifestacija prokrčila daljnju etapu popularnosti. Na toj stavci bilance posebno ćemo se zadržati, jer je popularnost najveća garancija uspjeha naših budućih nastojanja.

Dubrovačke ljetne igre imale su ove godine veliki publicitet u našoj štampi i na našim radio stanicama. Mnogobrojni prikazi priredaba, reportaže i stručne recenzije bile su pozitivne, a neke čak i pravi hvalospjevi na adresu organizatora, redatelja, dirigenta i izvađača. Kritičke primjedbe napisane su ili izrečene u želji, da bi se ispravili izvjesni manji nedostaci, kojih je, treba priznati, bilo i na organizacionom polju i u reproduktivno umjetničkom ostvarenju. U tom smislu kretale su se, i tim istim duhom bile su prožete i izjave naših kulturnih radnika o Ljetnim igrama. Tih je izjava bilo mnogo. One će, jednako kao i primjedbe kritičara stručnjaka, poznavalaca kazališne i muzičke umjetnosti, dobro doći i korisno poslužiti.

Na priredbama ovogodišnjih Ljetnih igara prisustvovali su i mnogi inozemni novinari, književnici, kazališni i muzički stručnjaci, koji su zbog ove kulturno-umjetničke manifestacije specijalno doputovali u Dubrovnik. Prvi njihovi prikazi u stranoj štampi pokazuju uglavnom suglasnost s mišljenjima naših domaćih stručnjaka. U njihovim izvještajima posebno je naglašeno oduševljenje za dubrovačke pozornice, ambijent u kome su pojedine priredbe održavane. Opća je konstatacija i inozemnih promatrača, kao i svih naših stručnjaka, da Dubrovnik svojim izvanrednim prirodnim pozornicama pruža jedinstvene preduvjete za održavanje festivalskih priredaba u svjetskim razmjerima.

Statistika posjetilaca Ljetnih igara pokazuje, da se je omjer učesnika ove godine mnogo izmijenio u prilog inozemaca. Prvih godina priredbe su posjećivali pretežno građani Dubrovnika i ljudi iz raznih krajeva naše zemlje, koji su boravili u ovom gradu kao turisti. Inozemni gosti posjećivali su u početku malobrojne priredbe. Može se utvrditi, da je Shakespeareov »Hamlet« godine 1952. izazvao prekretnicu u orijentaciji i pogledima inozemnih posjetilaca na Ljetne igre. Taj je interes stranaca sve više rastao, pa su tako ove godine na nekim predstavama glavnih dramskih djela strani turisti sačinjavali polovinu prisutne publike, a na koncertima još i više. U tome je velik uspjeh Ljetnih igara, a u toj činjenici je i njihov opći jugoslavenski značaj. To je u stvari najaktivnija stavka u njihovoj bilanci.

Dubrovačke ljetne igre postaju snažna afirmacija našeg kulturno-umjetničkog stvaralaštva pred stranim svijetom, a time i najmoćnije sredstvo propagande naše kulture i našeg turizma, i to ne samo dubrovačkog turizma, već turizma cijele naše zemlje. Uvjereni smo zbog toga, da će naše Ljetne igre u skorij budućnosti, služeći ovom velikom cilju, postati još prisniji svim našim ljudima.

Scena iz Eršičeve komedije »Novela od Stanca« i »Tirena«

Naše more, 18. listopada 1954.

O tome sam razgovarao i s gospodarom Rudijem i pitao za savjet kako bi mi pomogao da se bavim kazališnom režijom jer za glumu nisam imao većega interesa.

Gospar Rudi me je u mojoj želji podržavao, i ja sam mu se znao požaliti kako je moje srednjoškolsko obrazovanje iz književnosti bilo jako manjkavo. Profesor iz hrvatskoga bio je inače vrlo drag čovjek, ali je o hrvatskoj književnosti znao vrlo malo. On nikad nije spomeno ni Šenou, ni Matoša, ni mnoge druge znamenite hrvatske pisce. Gospar Rudi mi je na to duhovito odgovorio: "Znaš, Joško, ja taj problem osjećam dvostruko jer i moje obje kćeri imaju istoga profesora."

Često smo razgovarali i o temi koja je tih godina bila vrlo zastupljena u javnosti – naime, pripada li dubrovačka književnost korpusu hrvatske ili srpske književnosti, jer bilo je pokušaja da se stari dubrovački pisci uvrste među srpske. I gospar Rudi i ja smatrali smo da dubrovačka književnost jest i može biti samo važan sastavni dio hrvatske književnosti.

Moram ovdje napomenuti da me je gospar Rudi podržavao ne samo u znanstvenim pitanjima već i u momu mladenačkom hrvatstvu.

Posebna je uloga gospara Rudija u mome nastojanju da upišem studij režije. On me je toga ljeta 1957. godine upoznao s profesorima **Dragom Ivaniševićem** i **Rankom Marinkovićem** te **Brankom Gavelom**. Razgovori s tim profesorima svakako su mi pomogli da prođem prijamni ispit, ali je pritom trebala i potpora mojih dubrovačkih prijatelja (među koje ubrajam i gospara Rudija) da budem primljen na Akademiju. Na kraju, ovom prigodom posebno ističem, poslije pedesetak godina, kako sam u nekim od svojih tadašnjih intervjuja, kad se već držalo da sam uspješan mladi redatelj, zaboravio dovoljno naglasiti ulogu gospara Rudija u toj priči. I ovom prilikom mu se ispričavam.

Hvala gospodaru Rudiju!

Čedo Kisić *

PJESNIK NOVINSKE INFORMACIJE

Upoznao sam **Rudimira Roter** u ljeto 1953. na Pilama, sutradan nakon premijere „Hamleta“, na Lovrjencu. Bio je u društvu sa znamenitim teatrologom i redateljem **Markom Fotezom**, koji je postavio „Hamleta“ na dubrovačkoj sceni. Bila je to impresivna predstava s **Veljkom Maričićem** u ulozi Hamleta, Ofelijom **Marije Crnobori**, sjajnim Fortinbrasom **Miše Martinovića** te ulogama drugih vrsnih dramskih umjetnika. Jedna doista velika predstava, što ostaje u trajnom sjećanju i o kojoj sam napisao duži prikaz, objavljen u zagrebačkom i beogradskom izdanju *Borbe*.

Nekoliko dana nakon toga sreli smo se i poslije predstave *Tirene*, opet u režiji **Marka Foteza**. Nikad neću zaboraviti ni tu predstavu, a, vjerujem, ni svi oni koji su je vidjeli, niti trenutke kad su se, za najefektnijih prizora, u predstavi umiješale svojim pjevom čiope. Eto, te dvije predstave su na samom početku našega srdačnog druženja, koje će trajati sve do Rudijeve iznenadne smrti u jesen 1959. godine.

Rudimir Roter snažno je vjerovao da je novinarstvo poziv koji ima uzvišenu funkciju otkrivanja i prezentacije novina, što služe humanizaciji života, te da se u velikom laboratoriju novina univerzumske tvornice koja se *Život* zove, što iz *Života* izvire i u *Život* uvire, svakoga trenutka zbiva neizmjereno mnoštvo najraznovrsnijih i nerijetko najčudesnijih događaja i mijena, na koje naslanja svoje izvanredno osjetljivo uho žurnalistika, trudeći se da ih što prije obznani i prenese ljudima širom svijeta. Roter je s plemenitom strašću ulazio u maticu života, za trenutak »umirivao«¹ događaje i portretirao ih u privlačnoj i skladnoj formi.

* Čedo Kisić, novinar i književnik iz Sarajeva, bio je dugogodišnji urednik kulturne rubrike *Oslobođenja*, stalni dopisnik iz Pariza (1955. i 1956. godine) i predsjednik Društva novinara BiH od 1960. do 1962.

Predvidio osnutak Sveučilišta

Rudimir Roter dao je dragocjen doprinos sarajevskom *Oslobođenju* pišući na njegovim stranicama u nizu godina, duže od desetljeća, o društveno-ekonomskom i kulturnom životu, zbivanjima u Dubrovniku i širem području. Zahvaljujući njegovim priložima, *Oslobođenje* je uvijek imalo svježiju informaciju o svim važnijim događajima u gradu, u Dubrovačkom primorju, na Pelješcu, Korčuli, u širemu zaleđu, nimalo ne zaostajući u aktualnosti i kvaliteti objavljenih informacija iza Slobodne Dalmacije, Vjesnika i drugih glasila, posebno u jeku turističke sezone.

VIZIJE MLADIH

31. V.

Dubrovnik Milice Ribnikar

Stambena kriza nije isključivi razlog što je jedna vajarica smjestila svoju radionicu ispod teatarske pozornice. Atelje Milice Ribnikar, o kojoj je riječ, ni najmanje ne nalži na neke tamne podrum-ske prostorije ispod teatarskih bina u zatvorenim pozorištima. Svijetla je to prostorija u prizemlju dubrovačke Ljetne pozornice na Gracu.

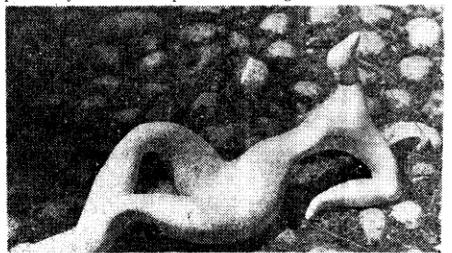
I sunce u nju nekad prodire. I miris borova i lovora iz obližnjeg parka. I cvrkut ptica u proljetnim danima...

Atelje mlade vajarke jedna je od prostorija garderobe Ljetne pozornice, u kojoj se spremaju za svoje nastupe i odmaraju poslije izvedenih tačaka programa folklornih i baletskih ansambila u večerima svoga gostovanja na Dubrovačkim ljetnim igrama.

Jedan po jedan nizali su se radovi mlade umjetnice. Najprije dva reljefa, zatim portreti raznih dubrovačkih ličnosti: glumaca, slikara...

Umjetnica ih je izvajala u glini, a onda im davala sadreni oblik. Vjeran oblik, jer Milica Ribnikar u svojim portretima ne izobličava čovjeka. To su stvarni odrazi ljudi prožeti umjetničkom notom.

Za portretima slijedili su sićušni aktovi. To je umjetnica jepe žene iz »Doline lijepih ljudi«, za čije je majke Bernard So zamišljeni ženski likovi, koji u pojedinim dijelovima odudara-ju od klasičnog vajarstva i ne-podudaraju se u svemu pravil-

Milica Ribnikar: Akt djevojke

ma anatomije, ali se u cjelini u njima ipak očituju ljudske figure. U ovoj međusobno povezanoj seriji malih bijelih figura u različitim pozama, mlada vajarica prati ukorak savremeno vajarstvo i izražava svoj talenat i svoj osebniji likovni pečat. Među malim statuicama

U roku od nekoliko mjeseci atelje Milice Ribnikar, nekada prazna prostorija ispod Ljetne pozornice na Gracu, koja bi oživjela tek povremeno u dva sparna ljetna mjeseca, postala je sada napučena sadrenim likovima. I oni se stalno množe. Nastaju i radaju se pod rukom

mlade umjetnice, kao njena najdraža djeca. Ona im nadahnjuje život, trajniji od ljudskog prolaznog bitisanja.

Kad čovjek uđe u ovu malu prostoriju u kojoj se izmjenjuju pozorišna garderoba i skulptorski atelje, tvorevine ruku mlade umjetnice kao da ga pozdravljaju spontano, jednostavno, jer svi oni ipak nose u suštini biljeg zajedničkog tvorca umjetnika.

Umaloj prostoriji množe se vajarska djela. Danas su pristupačna tek užem krugu posjetilaca, ljubitelja likovne umjetnosti, koji navraćaju da prate rad mlade vajarke, a doskora će ih vjerovatno posmatrati ljudi na izložbi mlade vajarke.

Iz prizemlja Ljetne pozornice oni će doći na umjetničku smotru, da pretstave široj javnosti stvaralački rad žene umjetnice i izvan ograničene prostorije garderobe — ateljea ispod Ljetne pozornice na podnožju dubrovačkog parka Gradac, gdje su nastala.

D. R.

Oslobođenje, 31. svibnja 1959.

Dugačak bi bio popis naslova izvještaja, reportaža, intervjua i drugih napisa na stranicama našega lista potpisanih Roterovim imenom ili njegovim prepoznatljivim inicijalima. Mnoge istaknute osobe kulturnoga i znanstvenog života Dubrovnika i ugledne goste iz svijeta u tom gradu on

je približio *Oslobođenju*, a ne mali broj njih, zahvaljujući Roteru, postali su i čitatelji i prijatelji našega lista, prateći njegov razvoj i poslije ljetne sezone. Roterovo nesebično zalaganje, kolegijalnost i prijateljstvo otvarali su sarajevskim novinarima vrata svih poznatih dubrovačkih institucija.

Kraljica Elizabet prisustvovala predstavi „Ifigenija na Tavridi“ na Ljetnim igrama

JUČE PRIJE PODNE BELGIJSKA KRALJICA RAZGLEDALA JE STARI DIO DUBROVNIKA

Dubrovnik, 26 jula
Belgijska kraljica Elizabet, proslavljena je juče poslije podne u intimnom krugu u svojoj dubrovačkoj rezidenciji na Lapadu 83-ći rođendan. Tom prilikom kraljici su uručeni prigodni darovi pretsjednika Republike Josipa Broza Tita i njegove supruge Jovanke Broz, pretsjednika Sabora Hrvatske dr Vladimira Bakarića, pretsjednika Narodnog odbora opštine Dubrovnik i uprave Ljetnih igara. Intimnom prijemu u vili Lapad prisustvovali su predstavnici političkog i javnog života Dubrovnika. Visoka gošća poznata kao veliki prijatelj i aktivni propagator umjetnosti u svojoj zemlji živo se interesovala za Ljetne igre, njihovo osnivanje i desetogodišnje djelovanje. Posebno se zanimala za teatarsku tradiciju Dubrovnika i za prirodne pozornice na kojima se priredbe održavaju.

Sinoć poslije 20 časova na dubrovačkim ulicama pojavila se kraljica Elizabet koju su građani i brojni turisti, a naročito grupa Belgijanaca, veoma toplo pozdravili. Srdačan aplauz građana dočekao je visoku gošću i u parku

Gradac, pozornici Dubrovačkih ljetnih igara, kada je stigla tačno u 21 sat da prisustvuje predstavi Geteove »Ifigenije na Tavridi«. Za vrijeme pauze između prvog i drugog čina kraljica Elizabet je razgovarala sa književnikom Milanom Bogdanovićem, direktorom beogradskog Narodnog pozorišta i direktorom Ljetnih igara Joškom Depalom. Kad se završila predstava kraljica Elizabet bila je veoma zadovoljna, te je izrazila priznanje glumcima i čestitala Mariji Crnobori, prvakinji Jugoslovenskog dramskog pozorišta, koja je igrala naslovnu ulogu, a zatim i drugim tumačima glavnih uloga.

Danas prije podne belgijska kraljica razgledala je stari dio Dubrovnika, a zatim se vratila u svoju rezidenciju na Lapadu. Poslije podne visoka gošća će posjetiti ostrvo Lokrum, pregledati neke spomenike kulture u gradu, a večeras će prisustvovati predstavi Šekspirova »Hamleta« na pozornici tvrđave Lovrijenac. Sutra će kraljica Elizabet pregledati naučno-istoriske ustanove i kulturne spomenike Dubrovnika.

D. R.

Oslobođenje, 27. srpnja 1959.

Nekoliko dana nakon njegove smrti, *Oslobođenje*, koje je izlazilo na velikom formatu, objavilo je cijelu stranicu Rudijevih zapisa s naslovom „Elan Dubrovnika“. Iz tih zapisa čitatelji su dobili živu, cjelovitu i preglednu sliku napretka Dubrovnika i svestranog poleta njegove izgradnje. On piše: o elektrifikaciji Dubrovačkoga primorja, o izgradnji hotela na Lopudu, o Mlinima, Srebrenom, Lapadu, o rekonstrukciji

Imperiala, o Atlantskoj plovidbi, o Višoj pomorskoj školi, Kazalištu, Gradskom orkestru, Historijskom arhivu, Biološkom institutu, o uspjesima u turističkom gospodarstvu, o Radiju Dubrovnik, o arhitektonskim biroima i, razumije se, o Ljetnim igrama, kojima je on jedan od osnivača... Njegovi zapisi veoma su sadržajni, s punim uvidom u realno stanje, bez prikrivanja teškoća i slabosti, no uvijek ozračeni pogledom u budućnost. Vjerovao je u stalno napredovanje svojega Grada, da neće mnogo vremena proteći do osnivanja novih institucija. Pisao je o potrebi osnivanja Sveučilišta, Fakulteta mediteranskih kultura, Akademije likovnih umjetnosti jer bi, po Roteru, tek s njima postupno bila zaokružena moderna kulturna fizionomija Dubrovnika.

Priča za roman

Ostao mi je u živom sjećanju gospodar Rudi, plemenit čovjek, cijenjeni stariji kolega i prijatelj, od koga se moglo mnogo naučiti o životu i novinarstvu. Malo je novinara koji su umjeli s takvim darom, zanosom i kultiviranom ustrajnošću oslušivati život oko sebe, raspoznavati najtananije tonove, vibracije, strujanja i neumorno bilježiti svaki simptom napretka. Sveprisutan, našao bi se svuda - na Stradunu, Lapadu, Pilama, u Gružu, Cavtatu, Trstenom, okružen ljudima raznovrsnih profesija, mladima i starijima, i često smo se pitali otkud mu toliko energije i kako to da ga i u njegovim šezdesetim godinama nije prošla volja za pisanje „malih“ novinarskih vijesti.

Te takozvane „male“ vijesti za Rudija su bile ogledalo čovjekove i društvene drame i nepresušni izvor tema ozbiljnoga i „velikog“ novinarstva. Bilo je dana, posebno u zimskoj sezoni, kad se činilo da se ništa bitno ne događa, da rijeka života lijeno teče i more kao da spava, i nigdje broda na vidiku, no Rudi bi iz susreta s ljudima stvorio događaj za večernji radijski dnevnik i sutrašnje novinsko izdanje.

Sve što je Dubrovnik radovalo, našlo je izraz u njegovoj novinarskoj riječi, sve što bi rastužilo Grad - rastužilo bi i njegovo srce, i svi ti osjećaji ozračili bi i proželi njegove reportaže, zapise, komentare. Bio je pjesnik novinske informacije. Nije, razumije se, pjesnik samo onaj koji piše

stihove, „Pjesnik je svaki čovjek koji teži dobru, koji bi da popravlja i mijenja stvari i odnos“, *kako je davno napisao Meša Selimović.*

POETA INFORMACIJE

USPOMENI RUDIMIRA ROTERA

Kada smo prije nekoliko dana u stvorak večer, bili zajedno na jednoj izložbi u Umjetničkoj galeriji u Dubrovniku i prvoćeljno razgovarali u neposrednom razgovoru s dubrovačkim kulturnim radnicima, tada nam je jedan od njih rekao: „Kada sam prije nekoliko dana bio u Beogradu, bio sam u posjeti R. R. R. i razgovarao s njim.“

U oslobodenoj državi, u vrijeme kada se stupa u život, u vrijeme kada se stupa u život, u vrijeme kada se stupa u život... (text continues with repetitive phrases)

Moje je bilo značajno... (text continues with repetitive phrases)

Brojna saučesnica

Imenadna smrt vrlo dubrovačkog novinara Rudimira Roter... (text continues with repetitive phrases)

Čedo Kisić napisao je u Oslobodjenju nekrolog kolegi i prijatelju Rudimiru Roteru

Umro je iznenada 23. listopada 1959. u 62. godini. Tek je nekoliko dana prošlo otkad smo bili zajedno na terasi Umjetničke galerije u društvu dubrovačkih slikara. Sjećam se, do dugo u noć razgovarali smo o moru, putovanjima, njegovim sarajevskim sjećanjima, o bosanskom i dalmatinskom humoru, o Šagalu i njegovim slikama „Violinist“ i „Nebo nad Vitbeskom“... Sutradan smo se našli na Pilama. Rudi mi je donio reportažu za *Oslobodjenje*, s pozdravima i porukom redakciji da ga raduje što je *Oslobodjenje* izgledom i sadržajem moderna evropska novina u stalnom usponu, što je i dalje dnevni list koji najprije stiže u Dubrovnik. I još reče da se nada skorom dolasku u Sarajevo, za koje ga vežu davne uspomene i početak novinarske karijere...

Rudimir Roter i njegovo vrijeme priča je za roman.

Ljubica Marinović *

BOGATSTVO DIJELITI S DRUGIMA

Kad je prvi put **Rudi Roter** došao u ured „Ljetnih igara“, činilo mi se kao da dolazi *u sebe doma*, kao da je tu oduvijek bio. Bilo je to u doba postupnoga procvata „Igara“. I domaći i stranci otkrivali su ljepote našeg Dubrovnika, prirode, klime i kulturne tradicije. Za mnoge je to bio šarm otkrića savršenoga sklada našega Grada i kulturne tradicije. Tu tradiciju nastavljale su „Igre“ otvoriivši vrata *performing artsu*, vrhunskim ostvarenjima na polju kazališne i glazbene umjetnosti. Smjenjivale su se najuglednije kazališne kuće, najbolji ansambli, afirmirani orkestri, najistaknutiji umjetnici iz zemlje i inozemstva.

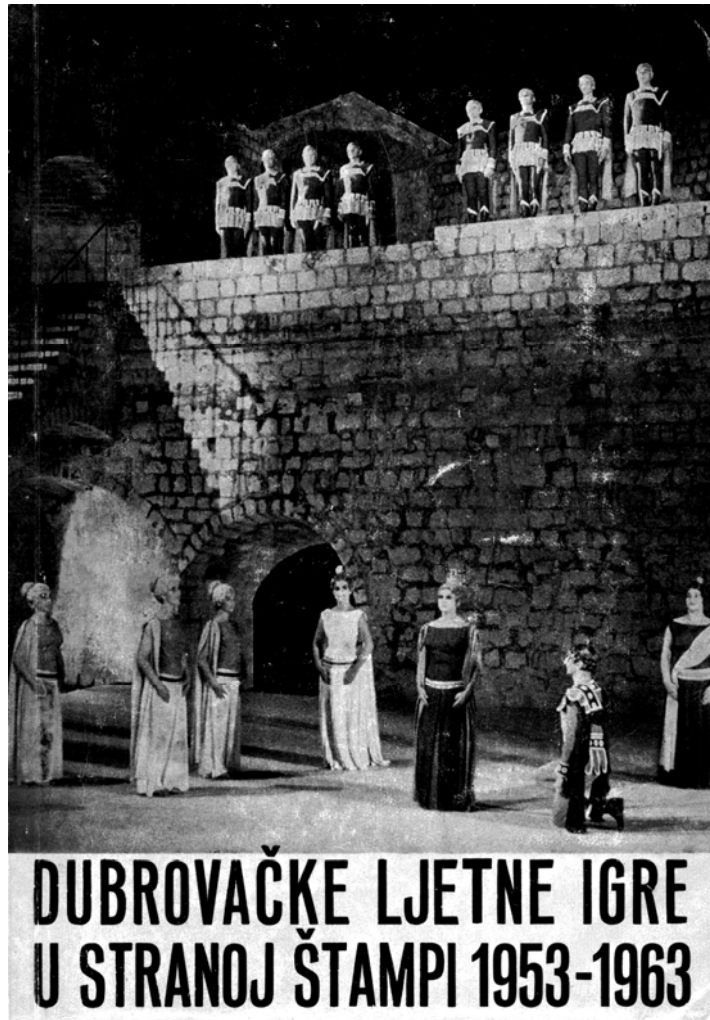
Rudi Roter među prvima je shvatio moć medija u razvoju ovoga festivala. Iako prezauzet raznoraznim poslovima kao novinar i publicist, svuda je bio nazočan na svoj osebujan način. Miran, sabran i bistrog uma. Svojom erudicijom, iskustvom i pozitivnom energijom, mogao je pomoći svima koji su trebali takva prijatelja, a on je svoje bogatstvo rado drugima dijelio.

Došao bi po dnevne informacije, „povirio“ na vrata, nagnuo se na stol, a rijetko sjedao jer je dolazio samo „načas“. A mi smo već čekali da ga konzultiramo o mnogo čemu. Ostajao bi tako dugo koliko je netko od njega očekivao. Ti nematerijalni dokazi o njegovoj efikasnoj suradnji, kroz nebrojene sate rada, razmišljanja i dobrih savjeta, ostali su utkani u uspjehe „Igara“.

Pozorno je pratio odjeke domaćih i stranih glasila i, kao stručni poznavatelj vrijednosti propagande, odlučio je napraviti zbirku osvrtu na „Igre“ u stranim tiskovinama. Prišao je poslu kao iskusan i obrazovan novinar. Nije tražio senzacije, nego prave vrijednosti i pravu informaciju o

* Ljubica Bube Marinović bila je dugogodišnja tajnica „Dubrovačkih ljetnih igara“.

„Igrama“ u stranim izdanjima koja smo prikupljali. U poslu mu je pomagao novinar **Aleksa Benić**. U to vrijeme bila sam često u kontaktu s Rudijem jer sam prevodila one isječke iz obilna materijala koje bi on odabrao. Bila sam polaskana povjerenjem i sretna što me je zapao dio posla na tom projektu.

Naslovnica knjige s izborom napisa o „Dubrovačkim ljetnim igrama“ koju su priredili Rudimir Roter i Aleksa Benić

Knjiga sa 194 stranice izašla je pet godina poslije njegove smrti, 1964. godine u Dubrovniku, pod naslovom *Dubrovačke ljetne igre u stranoj štampi 1953. - 1963.* Kad sam je pročitala, pomislila sam: ništa se bolje nije moglo dogoditi Gradu od te knjige, a ništa bolje „Igrama“ od **Rudija Roter**a i **Alekse Benića**, koji je dovršio posao. Ali, u skladu s tadašnjom praksom, njihovih imena nema, a mislim da za obavljeni posao nisu primili nikakav novac.

Ta je knjiga poslije bila putokaz mnogim novinarima, kazališnim i glazbenim kritičarima, ljudima od pera. Svi su u njoj nalazili već gotov materijal i poticaj. Mnogi posjetitelji, predstavnici kulture svojih zemalja, bili su iznenađeni afirmacijom „Igara“ koju su u toj knjizi nalazili. Ponekad su dolazili da prvi put otkriju novi festival, a uvidom u knjigu nailazili su na brojne prethodnike. To im je obično bio poticaj da o „Igrama“ i sami pišu. Ta je knjiga bila jedan od darova **Rudija Roter**a „Dubrovačkim ljetnim igrama“. Pravi veliki dar. A Dubrovnik je preko „Igara“ postajao poznat u svijetu sve više i više. Dok se danas prvenstvo piše o Dubrovniku, u ono se doba pisalo prvenstveno o „Igrama“.

Rudi Roter bio je velik čovjek. Nije, poput nekih novinara, dolazio u „Igre“ tražiti besplatne ulaznice, nego surađivati i unapređivati, trudeći se uvijek graditi, a ne rušiti. Povijest ne pišu samo oni za koje netko kaže da su veliki - veliki postaju oni koji povijest pišu s ljubavlju, odricanjem, radošću i „bez svjetala pozornice“.

Puno sam učila i naučila od **Rudija Roter**a u poslu i u životu. A nakon njegove smrti nastavila sam živjeti i raditi kao da je uvijek tu, kao da slušam njegova humana razmišljanja. Pravedno je da je dobio rijetko, značajno i zasluženo priznanje *Pravednik među narodima*. Ne poznajem ni jednu osobu koja bi to više zaslužila!

*Đuro Market**

UZOR LJUDIMA NAZBILJ

S gosparom **Rudijem Roterom** nikad ni jedne riječi nisam progovorio. Ali već u djetinjstvu, kao rođeni Pilar, dobro sam znao tko je gospar Rudi. Duboko sam ga poštovao i kao sugrađanina, i kao susjeda, i kao novinara, stavljajući uz njegovo ime uvijek ono *gospar*.

U to doba puno sam čitao lokalni i drugi tisak i redovito sam slušao vrlo popularni Radio Dubrovnik. Baš u tim medijima stalno je bilo ime poštovanoga novinara **Rudija Roter**a. S nestrpljenjem sam čekao kad ću opet pročitati ili čuti nešto što je napisao gospar Rudi.

Danas sam uvjeren da je to čovjek, intelektualac, koji je bitno utjecao na moje opće obrazovanje i na moje životne stavove.

Poradi toga mi je bilo posebno drago kad sam u brojnim prigodama nakon njegove smrti puno toga dobrog dodatno saznao o tom velikom čovjeku. Danas, kad su kompletno i kvalitetno zaokružene spoznaje i kad je definitivno dovršen portret **Rudija Roter**a, drago mi je što se mogu pridružiti svim poštovateljima njegova djela u namjeri i želji da se sjećanje na njega trajno obilježi u gradu u kojemu je živio i kojemu je puno dao.

Sjećanja iz djetinjstva, kao i svaka druga, mogu biti ugodna ili neugodna. Ona neugodna često nastojimo zaboraviti, iako je to redovito jako teško, dok ona ugodna s užitkom nosimo u memoriji i za cijeli nam život puno znače čineći ga ljepšim. Tako je i s mojim sjećanjem na gospara Rudija.

Kad bi gospar **Rudi Roter** prolazio uskim pilarskim ulicama, uzeli bismo loptu i prestali se igrati. Uigrano bi se u istom trenutku začulo jedno skladno i iskreno – „Dobar dan!“ Gospar bi Rudi klimnuo glavom na njemu svojstven i tipičan način.

* Đuro Market član je Gradskoga poglavarstva Grada Dubrovnika i istaknuti turistički djelatnik koji je obnašao brojne odgovorne dužnosti u turističkim organizacijama.

DUBROVAČKE LJETNE IGRE

Novo u „Hamletu“ na Lovrjencu

RAZGOVOR S REDITELJEM MARKOM FOTEZOM

Dubrovnik, jula
Hamlet na Lovrjencu — najatraktivnija dram-ska priredba Dubrovačkih ljetnih igara, djelo koje se već osmu godinu nalazi na repertoaru s jednako privlačnom snagom, doživljavalo je nekoliko izmjena u toku prošlih sezona. I ove su godine izvršene prepodjele nekih uloga. U vezi s uvođenjem nekih novih glumaca u predstavu „Hamleta“ obratili smo se Marku Fotezu da nam iznese razloge ovogodišnjih izmjena. O tome nam je režiser „Hamleta“ rekao:

„Obzirom da „Hamlet“ prikazujemo već osmu godinu, ta je predstava doživjela tokom dosadašnjih sezona mnogo izmjena. Ne bih ovdje govorio o takozvanoj režiskoj koncepciji, — iako se i ona nesumnjivo razvijala, nego samo o glumcima. Ove godine, kao i uvijek, te su prepodjele učinjene iz dva razloga: prvi je da se poboljša kvalitet predstave, a drugi je uslovljen nemogućnošću da se ostvari idealna podjela. Mi moramo, iz finansijskih razloga, u „Hamlet“ uključivati glumce koji su parcijalno zaposleni i u drugim predstavama, a s druge strane, jer se velik broj naših istaknutih dram-skih umjetnika već izredao u toj izvedbi, te ona za njih nema više prvobitne privlačnosti.

Ove su godine izvršene četiri značajne prepodjele. Nakon Ljubise Jovanovića i Staneta Severa, ulogu kralja Klaudija prvi je put u Dubrovniku zaigrao Tito Stroci, koji je tu ulogu već prije s uspjehom kreirao na pozornici Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Uloge Grobara spada u željene „zalogaše“ svakog karakternog glumca. Mi smo na Lovrjencu do sada vidjeli Stjepana Piseka, Milana Ajvaza, Augusta Čilića i Ljubisu Jovanovića. Mislim da je izvanredno interesantno što ovoga ljeta možemo u toj ulozi gledati majstora karakterne glume Viktora Starčiča. Ostale dvije ovogodišnje prepodjele povjerene su mladim glumcima Miodragu Samardžiću iz Jugoslovenskog dramskog pozorišta (prvi glumac) i Branku Bonačiju iz Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (Rozenkranc).

„Kakve su vaše želje za buduće izvedbe Hamleta na Lovrjencu?“

„Htio bih da se u ulogama te predstave izreda što veći broj naših vrhunskih glumaca, uključujem ovdje, naravno, i ulogu Hamleta. To zahtijeva doduše velik i naporan rad, ali uvijek urodi plodom, i kao interesantnost za gledaoce, i zbog toga što novi interpreti inspirišu i režisera. Želio bih, uz to, da se konačno riješi i pitanje ansambla za tu predstavu. Statistarija je uvijek improvizirana i, molim da se niko

Hamlet — JOVAN MILICEVIĆ

zbog toga ne uvrijedi, nikako nije na onoj visini koju bi zahtijevala tako eksponirana izvedba. I treće, a to vjerujem da će biti ostvareno već sljedeće sezone, „Hamlet“ na Lovrjencu trebalo bi obnoviti scenografski i kostimografski. Osam godina izvođenja moralo je uzrokovati dotrajalost scene opreme. Nadam se, da ćemo s lako obnovljenim HAMLETOM NA LOVRJENCU opravdati njegovo stoto izvođenje, koje će uslijediti iduće sezone, i osigurati mu novi niz predstava u drugom deceniju Dubrovačkih ljetnih igara — rekao nam je režiser Hamleta Marko Fotez.

D. ROTER

Oslobođenje, 26. srpnja 1959.

Uzori u životu svakoga čovjeka itekako su bitni. Imati za uzor lik i djelo gospara **Rudija Roter**a shvaćao sam i uvijek ću shvaćati kao svoju veliku životnu privilegiju. Siguran sam da u tom i takvu shvaćanju sjećanja na **Rudija Roter**a nisam usamljen. Nama djeci iz Pila bio je, na neki simpatičan i vrlo prihvatljivi način, životni svjetionik koji nas je usmjeravao da postanemo i budemo ljudi nazbilj.

*Natalija Gržetić**

NESEBIČNOST ZA NEZABORAV

Sretna sam i zadovoljna što je priređen skup o **Rudimiru Roteru**. Rudija sam poštovala i voljela kao odanog prijatelja cijeli svoj život. S njim sam surađivala dugo i uspješno, ali ovom prigodom želim istaknuti samo jednu pojedinost, kako bi oni koji ga nisu imali sreću upoznati, mogli shvatiti kakav je bio čovjek. Ja ću ga se osobno i zbog toga sjećati do kraja svoga života, a javno mu želim zahvaliti premda me on više ne može čuti.

U jednom razdoblju moga života, kad sam imala dosta teškoća, željela sam napisati knjigu o radu i razvitku Ugostiteljske škole u Dubrovniku, koja je 1953. prihvaćena kao najbolja škola u Jugoslaviji.

Željela sam napisati sve što je bilo važno, a da to opet bude zanimljivo i pregledno. Nisam znala kako bih sve složila i osmislila pa sam se za pomoć obratila Rudiju. Odmah sam mu rekla da za taj rad nikakvu novčanu naknadu nećemo dobiti. Prošlo je punih pedeset godina, a sjećam se kao da je danas bilo. **Rudi Roter** samo se nasmijao i rekao mi je: „Nije važno. Pokaži mi što si pripremila pa da počnemo.“

Danima smo sjedili u tiskari „Ivo Čubelić“, nadgledali slaganje mojih rukopisa koje je Rudi uredio svojom iskusnom rukom. Podijelio je rukopis po poglavljima logičnim redoslijedom, odredio mjesta na koja trebaju doći fotografije. Nastala je knjižica od 48 stranica, s 14 fotografija, i kad je objavljena 1956. godine, predstavljala je prvu tiskovinu o nekoj ugostiteljskoj školi u cijeloj državi.

* Natalija Gržetić uspješno je djelovala i u turističkom školstvu i u gospodarstvu, a dugi niz godina bila je direktorica Ugostiteljske škole i hotela „Libertas“ u Dubrovniku.

Knjižica o Ugostiteljskoj školi u Dubrovniku objavljena 1956. godine, što ju je Nataliji Gržetić pomogao objaviti Rudimir Roter

Pročula se među kolegama, tražili su je iz mnogih gradova tadašnje Jugoslavije, i kad su vidjeli kako dobro izgleda i kakav sadržaj ima, po uzoru na nju počele su tiskati knjižice o ugostiteljskim školama iz Zagreba, Sarajeva, Ljubljane i Beograda. Sve su sličile na našu jer su počinjale

uvodom o školi i povijesnim razvitkom, a završavale su prilozima iz tiska te popisima učenika i zaposlenika, dakle upravo onako kako je Rudi rasporedio rukopise koje sam mu dala.

Ja sam to sačuvala u sjećanju i nikada neću zaboraviti njegovu plemenitost i dobrotu. Meni je u tom trenutku zaista jako mnogo pomogao. Zato sam, i opet ponavljam, sretna da danas mogu javno reći: Rudi, velika ti hvala. Onaj tko je upoznao tvoju nesebičnost, ne može te zaboraviti do kraja života.

Britanski stručnjak o Ugostiteljskoj školi

U Dubrovniku je boravio dvije sedmice ugostiteljski stručnjak iz Velike Britanije Otto Gustav Goring, predsjednik Instituta za ugostiteljstvo, institucije, koja vodi nadzor nad radom i djelovanjem engleskih ugostiteljskih škola. Britanski stručnjak doputovao je na odmor, a ujedno i da prouči organizaciju dubrovačke Ugostiteljske škole. U tu svrhu on je stanovao u vili »Orsuli«, te je tako imao priliku da neposredno promatra učenike ove škole na praktičnom radu. Gospodin O. G. Goring prije svog odlaska iz Dubrovnika izrazio je želju, da razgovara s predstavnicima narodne vlasti i rukovodiocima dubrovačkih hotela o stanovitim problemima našeg ugostiteljstva, a posebno o spomenutoj školi.

Za vrijeme ovog sastanka postavili smo pitanje gospodinu Goringu u vezi sa njegovim zapažanjima, što ih je stekao o Ugostiteljskoj školi i njenim učenicima, koji praktično rade u vrijeme sezone u vili »Orsuli« i u raznim dubrovačkim hotelima. O tome nam je britanski stručnjak kazao:

— »Primijetio sam i uvjerio se, da je ova škola dobro organizirana. Za-

pazio sam, da se rad odvija po dobro postavljenom sistemu i programu. Naručita je njena prednost u tome, što su učenici u mogućnosti da pored teorijskog učenja vrše praktične vježbe u svom hotelu — radionici i u drugim hotelima. To je i za nas Engleze novost, jer kod nas nema škole povezane s hotelom u jednu radnu zajednicu, premda mi imamo 110 ugostiteljskih škola.

Primijetio sam, da se u Dubrovniku osjeća pomanjkanje školovanog stručnog ugostiteljskog kadra, naročito stručnjaka konobara, pa će tu prazninu svakako popuniti ova škola. Danas se već u praksi zapaža njena djelatnost. Za vrijeme svog boravka u Dubrovniku ja sam posjećivao i glavne dubrovačke hotele, pa mogu reći, da sam sa zadovoljstvom promatrao na radu mlade konobare, nesvršene i svršene učenike Ugostiteljske škole. Vjerujte, da sam mogao uvijek točno odrediti koji od mladih konobara po hadaju, odnosno koji su od njih svršili ugostiteljsku školu, a koji su bez škole.

Treba znati, — nastavio je ugostiteljski stručnjak — da u jednom ugostiteljskom objektu čitava atmosfera počiva na osoblju. Osoblje je u jednom hotelu ili bilo kojem ugostiteljskom objektu najveća privlačna snaga za goste, te ujedno temelj i oslonac napretka svakog ugostiteljskog objekta. Bez dobrog, vrijednog i spremnog osoblja, koje je uvijek u neposrednoj vezi s publikom, naročito u turističkim mjestima, ne može se postići željeni uspjeh.

Ali, razumije se, stručni kadrovi ne mogu se izgraditi preko noći. Mi u Velikoj Britaniji, iako imamo, kako sam rekao, 110 ugostiteljskih škola, osposobili smo poslije rata tek oko 8.000 mladih ugostitelja, dok su naše momentane potrebe oko 20.000 stručnjaka, pa je prema tome nestašica ugostiteljskog kadra i kod nas vrlo velika. Međutim, vaše škole, a osobito dubrovačka Ugostiteljska škola, koju sam imao prilike detaljnije proučiti, nalaze se na dobrom putu da ispune određeni zadatak i da izgrade dobre kadrove. Uvjerem sam, da ćete vi, zahvaljujući tome, ubrzo riješiti ili u

najmanju ruku ublažiti problem, koji danas još osjećate u pomanjkanju spremnih ugostitelja. Na tome vam mogu od srca čestitati svi prijatelji vaše zemlje, među koje ja sam slobodan i sebe uvrstiti.

Na pitanje da li smatra potrebnim, da se postojeći program i plan rada dubrovačke Ugostiteljske škole proširi još kojim predmetom, britanski ugostiteljski stručnjak nam je kazao:

— »Ja sam temeljito proučio nastavni program dubrovačke Ugostiteljske škole. Mogu reći otvoreno, da on obuhvaća sve predmete, koji mogu izgrađiti vrstan ugostiteljski kadar. Taj se program u suštini podudara s programom ugostiteljskih škola u Britaniji i u evropskim turističkim zemljama. Primijetio sam samo to, da bi eventualno trebalo uvesti kao poseban predmet takozvano održavanje materijala i inventara. Taj predmet teži, da se učenici osposobe u zanatima, kako bi sami mogli popravljati oštećene predmete u objektima gdje su zaposleni. To je dosta važan predmet, ali je za njegovu primjenu u praksi potrebno da polaznici škole imaju malu radionicu i odgovarajući alat, što uostalom ne zahtjeva velike izdatke.

U nevezanom razgovoru britanski ugostiteljski stručnjak počinje je prikazao ustrojstvo i organizaciju engleskih ugostiteljskih škola. U toku razgovora predsjednik Narodnog odbora općine Dubrovnik Ivan Šuljak postavio je pitanje gospodnu Goringu, da li bi se mogla izvršiti zamjena naših i britanskih učenika u ugostiteljstvu tako, da jedna grupa učenika dubrovačke Ugostiteljske škole otputuje neko vrijeme u Veliku Britaniju, a grupa učenika engleskih škola da dođe u Dubrovnik zbog upotpunjavanja teorijskog znanja s praktičnim iskustvom. Britanski stručnjak je izjavio, da će o tome razgovarati sa ostalim članovima uprave spomenutog Instituta za ugostiteljstvo, te da će sve učiniti kako bi se ova zamisao ostvarila.

Rp.

že u Novom Sadu

činom pejzaža u tehnici ulja. Pejzaži sadrže motive iz Dubrovnika i okoline, ljepote jadranske obale i zaleda Trebinja.

Nakon gostovanja u Vojvodini slikar će izložbu dopuniti novim radovima, jer ima poziv za izlaganje u Osijeku ove godine. P.

nite pri Općoj bolnici

mi odluču gdje će se pregledati: ili u Domu narodnog zdravlja ili u specijalističkim ambulantom bolnice. Pacijenti, koji nisu socijalno osigurani, moći će u ambulantom bolnice obaviti preglede po pristupačnim cijenama. U specijalističkim ambulantom radit će istaknuti specijalisti i šefovi pojedinih odjeljenja. Pregledi se obavljaju poslije podne.

Dubrovački vjesnik, 5. listopada 1956.

*Zrinka Roter Vranić**

SJEĆANJA NA TATU

Iako je prošlo gotovo 50 godina iza tatine smrti, mnoga sjećanja kao da su se desila i jučer. Dok sam bila gimnazijalka u Dubrovniku, tata je operirao tumor na leđima koji je bio malignan. Zračen je u Zagrebu. Bio je to strašan šok za sve nas. Bila je noć, a tata i mama su razgovarali. U istoj sobi spavala sam i ja, probudila se i uključila u razgovor. Rekla sam: „Ništa ne brini, ja ću se zaposliti, a ti ćeš se malo odmarati.“ To ga je dirnulo do suza i mnogo mi je puta to spominjao, i ponosio se time.

Zrinka, Davorina, Rudimir i Jasenka Roter

* Zrinka Ana Roter Vranić, starija kći Rudimira Roter, školovala se u Potomju i Dubrovniku, a diplomirala je orijentalistiku na Filozofskom fakultetu u Sarajevu.

Tata nije podnosio velike vrućine, a moralo se raditi i ljeti, kad je bilo za njega najviše posla kao novinara („Ljetne igre“, događaji u Dubrovniku), i svaki je dan slao vijesti.

Pisači stol postavio je u dvorište Radio Dubrovnika. Dolazio je kući uvijek umoran i mokar od znoja. Nakon kratke priče i još kraćeg odmora, vadio je kartice papira s vijestima za novine, a ja sam to telefonom diktirala redakcijama. Njemu je to bila velika pomoć, a meni samo mali dar za njegovu brigu i pažnju koju je svima iskazivao.

Posebna je priča o njegovim (i našim) putovanjima na Pelješac i u njegovo Potomje. Nitko ne zna koliko je naš otac puta prešao taj poluotok bez cesta, pješice ili na mazgama. Nevolja mu je bila to veća što nije volio putovati morem. Poslije napornoga novinarskog posla, u toku turističke sezone u Dubrovniku, u rujnu je odlazio na odmor u Potomje. Tada se počelo govoriti o potrebi izgradnje pelješke magistrale, i naš se otac koristio svakom prilikom da u svojim priložima u tisku i na radiju podrži njezino ostvarivanje.

Konačno, 1958. godine put je „probijen“. Te godine sam se udala i tim, makadamskim putem smo nekim kamionom stigli u Potomje. Sjećam se da je naš otac bio presretan i ponosan zbog nove ceste. Ponavljao je obećanje da će mi kupiti auto da ga mogu voziti u Potomje. Nažalost, to nije doživio. Umro je 1959. godine.

Doživio je da dočeka svoje prvo unuče, Jadranku – Dadu. Kada smo je doveli u Dubrovnik, rekao mi je: „Sada čekajte da je ponovno vidite!“ Dolazila sam da je vidim - bio je najbrižniji djed na svijetu, ali je, nažalost, umro kada je Jadranki bilo samo sedam mjeseci.

**ŽIVOTOPIS I POVIJESNE
OKOLNOSTI**

Rade Petrović *

ŽIVOT I DJELO NOVINARA RUDIMIRA – RUDIJA ROTERA, PRAVEDNIKA MEĐU NARODIMA (Croatia, 10383) Prilozi za biografiju

Poticađ da se – pored onoga što sam već znao - поближе upoznam sa životom i djelom **Rudimira – Rudiĝa Roter** (1897. - 1959.), novinara, dao mi je **Stjepan – Stipo Antičević**, pelješki prvoborac i nosilac „Spomenice 1941.“, rodom (1919.) iz Potomĝa i po tome Roterov 22 godine mlađi zemljak. On je 2001. pokrenuo inicijativu da se Roteru posmrtno dodijeli veliko međunarodno priznanje Države Izrael – *Pravednik među narodima (Righteous Among the Nations)*. To se priznanje daje neŝidovima koji su u doba holokausta pomagali ŝidove izlaŝući smrtnoj opasnosti svoj život i život svoje obitelji. A to je učinio Roter kad je 1941. doveo iz Sarajeva u rodno Potomĝe na poluotoku Pelješcu svog kolegu, dopisnika beogradske *Politike*, **Alberta - Aba Koena**, njegovu suprugu **Lotiku - Loti** rođ. **Altarac** i četverogodišnju kćer **Miriam - Miru**, danas udatu **Tošić**, koja stalno ŝivi s obitelji u Beogradu.

* Prof. dr. sc. Rade Petrović, povjesničar, profesor je suvremene historije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu i gostujući profesor na sveučilištima u Rimu, Milanu, Padovi, Veneciji, Ankoni, Bariju i Moskvi.

Uz pomoć svojih prijatelja u Potomju i Trpnju, Roter ih je zaštitio sve dok 1942. nisu napustili Pelješac uz pomoć mjesnih antifašista. Kasnije su Koeni završili u poznatom talijanskom logoru Kampor na otoku Rabu, a zatim, poslije kapitulacije Italije, u rujnu 1943. prebacili su se na oslobođeni teritorij u Liku, gdje je 1944. **Abo Koen** smrtno stradao u bolnici od fašističke ruke. Jedni tvrde - četničke, drugi pak - ustaške.

Da bi se prijedlog za dodjelu priznanja temeljito pripremio, a u skladu sa strogom međunarodnom procedurom, gospodar Stipo me je zamolio da se kao profesionalni historičar angažiram i pomognem u utvrđivanju činjenica i formuliranju prijedloga. To je iziskivalo velik stručni posao, kako za podatke o Roteru, tako i još više o Koenu. Uza sve ono što je znao gospodar Stipo, a i ja, trebalo je, uz proučavanje literature, prikupiti i druge podatke. Pomoć su mi pružile Jevrejska općina u Sarajevu i tadašnji njen predsjednik **Danilo Nikolić**, Jevrejski muzej u Beogradu i njegova direktorica **Milica Mihailović**, te mr. sc. **Julija Koš** iz Židovske općine u Zagrebu, ali i, već sada pokojni dr. sc. **Josip Grbelja**, poznati zagrebački novinar i povjesničar hrvatskog novinarstva.¹ Pomogli su mi još ing. arh. **Ivica Čerešnješ**, ratni predsjednik Jevrejske općine u Sarajevu, koji sada živi u Jeruzalemu, i **Miriam Aviezer** iz Memorijalnog centra Yad Vashem (Jad Vašem) u Jeruzalemu. I ovom prilikom im zahvaljujem!

Prijedlog sa svom pratećom dokumentacijom **Antičević** je uputio u Jeruzalem 7. srpnja 2002. preko Židovske općine u Zagrebu i Veleposlanstva Države Izrael tada u Beču. Nakon nekog vremena javljeno nam je da je prijedlog rijetko dobro formuliran i obrazložen, i da je odmah pušten u redovitu proceduru. A 13. siječnja 2005. stigla je obavijest iz Jad

1 Nedavno preminuli dr. Josip Grbelja, u povodu priznanja posthumno dodijeljenog Roteru, napisao je više članaka u zagrebačkom tisku. Jedan od njih veoma je karakterističan: „Šutnja o hrvatskom novinaru prvom pravedniku“, Vjesnik, Zagreb, petak, 4. veljače 2005. I u procesu pripremanja prijedloga za priznanje dao mi je niz korisnih sugestija, ali i podataka, te me je obavijestio da se ime Aba Koena nalazi na spomen-ploči na pročelju zgrade Društva hrvatskih novinara u Zagrebu. Bio je obradovan kada sam ga obavijestio da je Roter proglašen Pravednikom među narodima. Dr. Grbelja je napisao i nekoliko knjiga vezanih za povijest novinarstva u Hrvatskoj u suvremeno doba.

Vašema da je **Rudimir - Rudi Roter** (Croatia, 10383) proglašen posmrtno Pravednikom među narodima.²

Pošavši od onoga što sam o Rudiju Roteru i njegovoj obitelji prije znao, ali još i više od onoga što sam proučavanjem njegova života i rada saznao, uočio sam sljedeće:

1. da smo se moja generacija i ja, već u federativnoj Jugoslaviji, što znači i federalnoj Hrvatskoj, pa i u Dubrovniku, koja se poslije 1945. počela zanimati za javne poslove i postepeno uključivati u društveni život, znali za Roteru kao tada već poznatog novinara;

2. da malo ili ništa nismo znali tko je on, odakle je i što je sve dotada radio. Izuzetak je bio da smo dotad znali za njegove dvije kćeri, Zrinku i Jasenku.

Kasnije sam ga osobno upoznao, te njegovu suprugu Davorinu - Dari. Tada nisam ni pomišljao da ću joj biti zet, oženivši se Jasenkom krajem 1961., dvije godine poslije Rudijeve smrti.

Postoji još jedan motiv koji me je upućivao na Roteru. Kao i on i ja sam velik dio svog života proveo radeći u Sarajevu na tamošnjem Univerzitetu i u Vladi (1969.-1973.). On prije Drugog svjetskog rata u novinarstvu, a ja poslije. Tako sam posredno saznavao neke zanimljive pojedinosti o njemu. Uz to sam redovito čitao ono što je sarajevsko *Oslobođenje* pisalo o Dubrovniku i dubrovačkom kraju. To je bilo iz Rudijeva pera, u razdoblju od 1948. do njegove smrti. Veliki dio materijala objavljivalo je Radio Sarajevo čiji je Rudi bio dopisnik iz Dubrovnika.

² Yad Vashem, dr. Mordekai Paldiel, Director, Dept. for the Rigitteous, Jerusalem, 29 March 2005, pismo – obavijest – Jasenka Roter – Petrović, Zrinka Vranić Roter, Mirjam Mira Tošić, Stjepan – Stipo Antičević, Josip – Joža Engel, Kate Ranka Fabijanović, Nevenka Poljanić, Ambasador Dan Eshbal, Embassy of Israel – Viena.

² Tu mislim na jednu kratku biografiju, bolje reći „skicu“, koju je napisala Zrinka Roter udata Vranić (dalje: Zrinka, „Skica“), jednu naknadno nađenu, također kratku, autobiografiju koju je Rudimir napisao, vjerojatno 1948. Osim toga i na prilog Bora Kamića „Volja pobjeđuje zapreke. Uz 25-godišnjicu novinarskog rada Rudimira Roteru“, Dubrovački vjesnik, Dubrovnik /dalje: DVD/, broj 261, od 23. rujna 1955., s. 2, te I.P. (Ivo Perić?), „Novinar čiji se članci dugo pamte. Kratak prikaz života i rada novinara Rudimira Roteru, jednog od glavnih pokretača Dubrovačkog vjesnika“, DV, broj 1043/4, od 17. X 1970., a u povodu 20 godina od početka izlaženja DV. Prva dva kod obitelji.

בזכירה סוד הנאולה
(רמז 23)
Remembrance is the
Secret of Redemption
(Beef-Sheem-Tor)

כאילו קיים עולם חלא כל המקיים נפש אחת WHOEVER SAVES ONE LIFE IS AS THOUGH HE HAD SAVED THE ENTIRE WORLD

תעודת כבוד Certificate of Honour

THIS IS TO CERTIFY THAT IN ITS SESSION OF NOVEMBER 30, 2004 THE COMMISSION FOR THE DESIGNATION OF THE RIGHTEOUS, ESTABLISHED BY YAD VASHEM, THE HOLOCAUST HEROES & MARTYRS' REMEMBRANCE AUTHORITY, ON THE BASIS OF EVIDENCE PRESENTED BEFORE IT, HAS DECIDED TO HONOUR

וזאת לתעודה שבישיבתה פיוס יז כסלו תשס"ד החליטה הוועדה לציון חסידי אומות העולם עליה רשות הזיכרון יד ושם על יסוד עדויות שהובאו לפניו לתת כבוד ויקר ל

Rudi Roter
(Rudimir Rudolf)

רודי רוטר
(רודימיר רודולף)

WHO, DURING THE HOLOCAUST PERIOD IN EUROPE, RISKED HIS LIFE TO SAVE PERSECUTED JEWS. THE COMMISSION, THEREFORE, HAS ACCORDED HIM THE MEDAL OF THE RIGHTEOUS AMONG THE NATIONS. HIS NAME SHALL BE FOREVER ENGRAVED ON THE HONOUR WALL IN THE GARDEN OF THE RIGHTEOUS, AT YAD VASHEM, JERUSALEM.

על אשר בשנות השואה באירופה שם נפשו בכפו להצלת יהודים נרדפים בידי רודפיהם ולהעניק להם את המדליה לחסידי אומות העולם. שמו יונצח לעד על לוח-כבוד בחורשת חסידי אומות העולם ביד ושם.

Jerusalem, Israel
JANUARY 23, 2005

ניתן היום בירושלים
יג שבט תשס"ד

Amer Shalev
בשם רשות הזיכרון יד ושם
ON BEHALF OF THE YAD VASHEM DIRECTORATE

M. Marz
בשם הוועדה לציון חסידי אומות העולם
ON BEHALF OF THE COMMISSION FOR THE DESIGNATION OF THE RIGHTEOUS

WHOEVER SAVES ONE LIFE IS AS THOUGH HE HAD SAVED THE ENTIRE WORLD

Svjedodžba o proglašenju Rudija Roteru Pravednikom među narodima

Čitao sam i njegove dopise u beogradskoj *Politici*, tada najpoznatijem listu na jugoslavenskom prostoru. Bio je i njen dopisnik, također od 1948. godine do smrti. A poslije pokretanja *Dubrovačkog vjesnika* (1950.), redovito sam pratio, bilo u Gradu ili u Sarajevu, i ono što tu objavljuje. Često mi je redakcija slala list na poklon, a povremeno sam bio i pretplatnik. Iz svega toga mogao sam imati potpuniju sliku o Roteru i njegovom radu ali i o njemu kao ličnosti. Bio je sjajan novinar i dobar čovjek. Znao je da i neke neugodne stvari lijepo kaže. Politički se nije puno angažirao. Izuzetno mu je bilo važno moralno ponašanje, kako u životu, tako i u delikatnoj profesiji kojoj je posvetio cijeli život. Za njega bi se moglo reći da je život shvaćao i kao etiku.

I konačno, ugledno priznanje Roteru potaklo me je da napišem ovaj tekst o njemu kao prilog njegovoj biografiji, ako je netko bude pisao - kadli, tadli, nikadli. To bi bila velika knjiga. Ovo stoga što se radi o jednom od najistaknutijih dubrovačkih novinara, kojega neki nazivaju „ocem“ poslijeratnog novinarstva u Dubrovniku. On je na svoj način bio mentor **Boru Kamiću, Mišku Konjovodu, Peru Kušelju, Mihu - Miši Miliću**, da spomenem samo neke koji već odavno počivaju u miru. Ta je lista, jasno, puno veća. Dodatni je motiv bio da je ta danas brojna, važna i utjecajna profesija nerijetko izuzetno zapostavljena, kako u društvenim priznanjima, tako i u studijama o njihovu životu i radu. Ovaj rad bi u tom smislu mogao biti poticaj za nova istraživanja (seminare, magisterije, pa i doktorate) iz povijesti našeg novinarstva, i to ne samo lokalnog, iako je danas pitanje što je to uopće lokalno. Motiv je bio i postojanje studija „Mediji i kultura društva“ na našem mladom Sveučilištu, koje je i organizator pionirskog i jedinstvenog stručnog skupa o Roteru.

Ovaj rad smatram samo skicom/skeletom koji prati najkarakterističnije faze iz života Roterova, te upućuje na dodatna dublja istraživanja prvenstveno u bibliotekama (Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb, Narodna i univerzitetska biblioteka u Sarajevu i sl.), gdje se čuvaju stare novine i časopisi. Ponešto bi se možda moglo naći i u arhivima gdje se čuvaju osobni spisi istaknutih pojedinaca. Možda nešto ima i u pismohranama Radio Dubrovnika, Radio Zagreba i Radio Sarajeva. Postoji li negdje neka Roterova korespondencija? Ponešto ima obitelj, i to je dragocjeno, ali malo!

Ukratko, ovaj rad prije svega daje opću sliku o Roteru. On ujedno pruža priliku da se iznijeti podaci još jednom provjere, pa i neki zaključci eventualno korigiraju. Ali još i više - da se novim rezultatima, podacima i ocjenama popune praznine, suštinske i vremenske. U tom smislu ovaj rad nije zamišljen samo kao uvodno izlaganje na jednoj stručnoj konferenciji, nego kao poticaj za daljnje višestruke akcije. Predanost poslu, ili, još jače rečeno, „novinarstvo koje život znači“, svestranost, pismenost, kvaliteta, ali i kvantiteta, te izuzetna etika u poimanju novinarske profesije i života **Rudija Roter**a - na to nas, na svoj način, i obvezuju. Valjda će se naći netko tko će krenuti ovim smjernicama.

Radi preglednosti, ali i s obzirom na društveno-historijske prilike, obradit ćemo Roterovo djelovanje u četiri faze:

Prva – Austrougarsko razdoblje, od rođenja 1897. pa do 1. prosinca 1918.

Druga – U prvoj Jugoslaviji, od 1919. do travnja 1941.

Treća – Drugi svjetski rat, od travnja 1941. do svibnja 1945.

Četvrta – U novoj Jugoslaviji, od 1945. do listopada 1959.

Budući da su od smrti **Aba Koena** prošle 62 godine, a od Roterove 47 godina, što je već prava povijest, puno je toga već i zaboravljeno, zadržat ću se na nekim ključnim stvarima, dok će popune dati drugi izlagači koji će govoriti o Roterovu djelovanju i pisanju o raznim aspektima života. Tako će biti riječi o Potomju i Pelješcu, o Radio Dubrovniku i *Dubrovačkom vjesniku*, *Oslobođenju*, *Politici*, dopisničkoj djelatnosti, turizmu, poljoprivredi, pomorstvu, umjetnicima, kulturnim programima, „Dubrovačkim ljetnim igrama“, znanstvenicima, muzici itd.

Prva faza – austrougarsko razdoblje, od rođenja 1897. do 1. prosinca 1918.

Porijeklo

Prva, austrougarska faza pokriva vrijeme od Roterova rođenja pa do 1. prosinca 1918., do stvaranja zajedničke jugoslavenske države – Kraljevstva / Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. **Rudimir Rudi** (ponekad i **Rudolf** ili **Rodolfo**) **Roter** rodio se u Austro-Ugarskoj Monarhiji u Potomju na poluotoku Pelješcu 7. ožujka 1897., kao prvo dijete doseljenika Slovenca, stolara i seljaka, kad mu je ocu bilo 38 godina. Otac **Ivan**, izvorno **Rovtar** ili **Rovter**³, rođen je 1859. godine u selu Škrilj kod Ajdovščine, koja je pripadala Goričkoj oblasti ili deželi.⁴ Tada još nema ujedinjene Slovenije, koja je samo glavni programski cilj svih slovenskih političkih snaga. Naprotiv, zemlja i slovenski narod rascjepkani su na pet oblasti/dežela, i to: Štajersku, Korušku, Kranjsku, Goričku oblast i Trst ili Primorsku. Centralna slovenska oblast je Kranjska s Ljubljanom kao centrom. Zato se nerijetko upotrebljava riječ Kranjac ili Krajnica kao sinonim za Slovenca i Slovenku. Sjećam se, iz mojeg gruškog djetinjstva, da je jedan moj susjed, koji je u Dubrovnik došao kao zanatlija s Fiume (zvali su ga, pa i sina mu, Fiuman), našu zajedničku susjedu Slovenku redovito zvao Krajnica. Tek sam kasnije shvatio zašto je to tako

³ Uvjerenje Narodnog odbora općine Potomje, tajništvo broj 398/53, kojim se na traženje „Roter Rudolfa, novinara iz Dubrovnika“ tvrdi da je „Roter Rudimir / Rudolf / pk. Ivana rođen u Potomju / Pelješac / 7. marta 1897. zaveden u matičnim knjigama Narodnog odbora općine Potomje pod prezimenom ROVTER. Međutim, on i cijela njegova obitelj poznati su pod imenom Roter, kako se vodi i u svim ostalim knjigama. Prema tome, njegovo prezime Roter identično je s prezimenom Rovter, pod kojim se vodi u matičnim knjigama. Uvjerenje mu se izdaje „u svrhu regulisanja radnog staža i radnih odnosa“. U potpisu je tajnik Kalafatović Ivo (u zamjeni potpisao netko drugi, ali je potpis nečitljiv). Kod obitelji.

⁴ Handbücher und Karten zur Verwaltungsstruktur in den Ländern Käranten, Krain, Künstland und Steiermark bis zum Jahre, 1918., Ein historisch – bibliographischer Führer;

Priročnik in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorju in Štajerski do leta 1918., Zgodovinsko-bibliografski vodnik;

Manuali e Carte sulle Struttute Amministrative nelle province di Carincia, Carniola, Litorale e Stiria fino al 1918., Guida storico – bibliografica. Redakcija Jože Žontar, Graz - Klagenfurt – Ljubljana – Gorizia – Trieste, 1988.

jer sam proučavao značaj regionalizma u konstituiranju modernih nacija. A sve te slovenske oblasti/dežele, kao i brojne druge, uključujući i Austrijsku Dalmaciju (glavni grad Zadar), ulazile su u sastav austrijskih zemalja (zemalja zastupanih na Carevinskom vijeću u Beču) ili, kratko, Cislajtaniju, dvojne Habsburške Monarhije. U drugom dijelu Dvojne monarhije (zemlje krune sv. Stjepana ili ugarske zemlje), u Translajtaciji s glavnim gradom Budimpeštom, nalazila se Mađarska, ali i neke druge zemlje, kao Banska Hrvatska i Slavonija, Rijeka, Vojvodina itd.

Prema tome, kada **Ivan Rovtar** (kasnije će prezime biti promijenjeno u Roter), kreće u Austrijsku Dalmaciju, u Dubrovački okrug (bila su četiri u Dalmaciji – Zadar, Split, Dubrovnik i Kotor) i u Potomje na Pelješcu, on se kreće po „vlastitoj kući“, kreće se po Cislajtaciji. A migracija stanovništva u potrazi „trbuhom za kruhom“, zbog ekonomske krize i visokog demografskog prirasta, dobro su poznate. S teritorija Austro-Ugarske Monarhije inače potječe brojno iseljništvo u Europi, obje Amerike i u Australiji. Sve ovo navodimo da naznačimo okruženje u kojem je Roter rođen i u kojem se formirao na različitim naslijeđima.

Otac Ivan doselio mu se u Potomje 1890.⁵ Imao je tada 31 godinu. U Potomju se oženio, kao domazet, za **Anu - Selu Bašić**, seljanku iz Potomja, buduću Rudijevu majku. Ivanov otac, a Rudijev djed, zvao se Jozef, a majka mu, i Rudijeva baka, Ana rođ. Rustija. Kako su baka i majka imale ime Ana, to je imalo odraza u imenu prvorodene Rudijeve kćeri - Zrinka Ana, potpuno u skladu s patrijarhalnom tradicijom. Uz Rudimira, Ivan i Ana imali su četiri kćeri: Danicu⁶, Slavku⁷, Olgu⁸ i Mariju – Maru⁹.

S Ivanom u Potomje je došao i njegov bratić, što znači kasnije Rudijev prvi rođak Stefan ili Stjepan, koji se naselio u selo Zakotarac blizu Potomja. Tamo mu i danas živi unuka, koja je majka kapetana duge plovidbe **Stjepana Šuice** i svekrva profesorice **Dubravke Šuice**, današnje gradonačelnice Dubrovnika. **Stefan Roter** jedno je vrijeme živio u Boliviji, a na povratku je umro.

⁵ N. Vekarić: *Pelješki rodovi*, svezak II, Dubrovnik, 1996., s. 217.

⁶ Danica udata Radović (1899.-1972.), imala sina Vicka – Vicu (1921.-1997.) i kćeri Radmilu, udatu Kirigijja (Potomje 1924.-), i Mariju udatu Viočić Jurica (Potomje 1928.).

⁷ Slavka (Potomje 1903.-1988.), poštanska službenica, nije se udavala.

⁸ Olga udana Germek (Potomje 1906.-1988.).

⁹ Marija - Mare (Potomje 1911.- Split 1994.), poštanska službenica, nije se udavala.

Prez. Kotar Oblast (Districtus): *M. O. Potomje*

Federalna Narodna
Republika Jugoslavije
Biskupija (Diocesis): *Dubrovnik* Općina (Communitas): *Potomje*

Broj: _____ Župa (Parochia): *Župa (Potomje)*

Izvadak iz Matice rođenih i krštenih
(Extractum ex matricula natorum et baptizatorum)

U upisniku *VII* rođenih ove župe na strani *27*
in libro natorum huius parochiae pag.

pod rednim brojem *2* nalazi se slijedeće:
sub No. inventur ut sequitur:

Dan, mjesec i godina rođenja <i>(Dies, mensis, annus natiuitatis)</i>	Rođen <i>me 7/3 1897</i> <i>(sedam marta tisuću osamsto i devedeset sedam)</i>	Opaske <i>Observationes</i>
Dan, mjesec i godina krštenja i ime svećenika koji je krstio <i>(Dies, mensis, annus baptismi et nomen sacerdotis baptizantis)</i>	<i>30/5 1897.</i> <i>Fr. M. Franjoić</i>	
Oznake djeteta <i>(denotatio infantis)</i>	Ime djeteta <i>(nomen infantis)</i>	<i>Rudolf (Rudimir)</i>
	Zakonit ili nezakonit <i>(legitimus vel illegitimus)</i>	<i>zakonit.</i>
Oznake roditelja <i>(denotatio parentum)</i>	Prezime i ime oca <i>(cognomen et nomen patris)</i>	<i>Roter Euan</i>
	Prezime i ime majke <i>(cognomen et nomen matris)</i>	<i>Basil Ana</i>
	Dan i mjesto vjenčanja <i>(dies et locus matrimonii)</i>	<i>17/12 1890</i>
	Vjeroispovijed i status obitelji <i>(religio et conditio amborum)</i>	<i>Katoličar</i> <i>otac: Dorođelac</i> <i>majka: Slavoljub</i>
Prezime, ime, prebivalište i status <i>(cognomen, nomen, domicilium et conditio)</i>	Kumova <i>(parrinorum)</i>	<i>Pinjaš Ana - R. k. oboracice - Potomje</i> <i>Volodjice Fran. - R. k. Dorođelac - Potomje</i>
	Svjedoka <i>(testium)</i>	

U vjeru čega i t. d.
In quorum fidem etc.

Župski Ured (Officium Parochiale)

U *Kuzni* *9/12* dne (die) *7. XII* 19*98*
Župnik *Fr. Mato K. Mileš*
(Parochus)

Župni Ured
Kuzni
M. P.
L. S.

Iz izvataka iz Matice rođenih i krštenih vidi se da je Roterovo kršteno ime Rudolf (Rudimir)

Rudimir (u Dubrovniku kasnije - gospodar Rudi, šjor Rudi ili drug Rudi) u Potomju je završio šestogodišnju pučku školu, najvjerojatnije od 1904. do 1911. godine. Iste mu je godine umro otac u 52. godini života. Tako je Rudi ostao jedino muško čeljade s majkom i četiri sestre. U skladu s običajima, on se trebao skrbiti o obitelji pa je to na njegovim leđima trajalo, na svoj način, gotovo čitav život. On je zamijenio oca kao glava

porodice. Još za njegova života pomagao mu je u stolarskoj radionici, a imali su u selu i malu gostionicu - gostilnu, kako je to ponekad bio slučaj. Godine 1912. odveli su ga u Rijeku, koja ima specifičan položaj jer je pod ugarskom vlašću, na izučavanje stolarskog zanata. Iz dokumenata se vidi da je to trajalo od 25. svibnja 1912. pa do 4. prosinca 1915., i da je s uspjehom završio zanat. Postao je *marangun*.¹⁰

Već je bila prošla prva godina Prvog svjetskog rata. Bio je već potpisan i tajni Londonski ugovor, koji je za Italiju predviđao velike teritorijalne prostore na istočnoj jadranskoj obali. Supilo je uložio velike napore i svoje diplomatske sposobnosti da taj ugovor ospori. Nije uspio, ali ga je otkrio. Za kasnije Roterovo djelovanje važno je upozoriti na to što mu je Rijeka mogla dati. Tu je već 1905. bila potpisana Riječka rezolucija, a pod predsjedavanjem istaknutog Dubrovčanina i šefa Hrvatske narodne stranke u Dalmaciji dr. **Pera Čingrije**, odvjetnika i najpoznatijeg dubrovačkoga gradonačelnika u svoja dva mandata.¹¹ Međutim, više je za Rudija bilo značajno djelovanje u Rijeci još jednog istaknutog Dubrovčanina, Konavljanina - **Frana Supila** (Cavtat, 20. 11. 1870. – London, 25. 9. 1917.). Supilovo pero bilo je tada najblistavije pero hrvatskog novinarstva. Poslije uređivanja *Crvene Hrvatske* u Dubrovniku¹², Supilo je prešao u Rijeku, gdje je uređivao poznati riječki *Novi list*.¹³ Tu su izlazile i druge novine na hrvatskom, mađarskom i talijanskom jeziku. Zbog liberalnije atmosfere, nekako se u Rijeci lakše djelovalo, bez obzira na oštre kritike mađarske vladavine, žešće nego iz Zagreba, koji je po Nagodbi iz 1868. bio čvrsto vezan za Ugarsku i Budimpeštu. Iz kasnijih Roterovih radova, pa i njegove nacionalne orijentacije, uočljivo je da je dosta baštiniio od Supilova shvaćanja politike i javnog djelovanja i njegova

¹⁰ Antonio Paladini, falegname, Fiume, Attestato, Fiume 5. dicembre 1915. Prijevod na hrvatski izvršio je 13. ožujka 1950. dr. Juraj Šlaus, sudski tumač za talijanski jezik. U posjedu obitelji.

¹¹ Dr. Pero Čingrija (Dubrovnik, 23. kolovoza 1837.-13. srpnja 1921.) bio je gradonačelnik 1878.-1882. i 1899.-1911.

¹² Vidi moj rad „Frano Supilo u Dubrovniku“, časopis *Dubrovnik*, Dubrovnik, 1963, broj 3-4, s. 22.-32.

¹³ B. Novak, *Hrvatsko novinarstvo u 20 stoljeću*, Zagreb, 2005, s. 70.

široko shvaćenog hrvatstva.¹⁴ Roter je na Rijeci počeo puno čitati, i to ne samo novine nego i revije.

Rudimir Roter u uniformi „Hrvatskog sokola“ prije 1918.

Do godine 1918. imamo jednu sliku Roteru u odori „Hrvatskog sokola“ (osnovan 1910.). U Roterovoj kući bila je i „Sokolana“, vježbalište „sokola“ u Potomju. Po povratku iz Rijeke 1916. radio je u svojoj seoskoj radionici i počeo je pisati pjesme i pripovijetke iz seoskog života. Za

¹⁴ Kao i pod 13.

godinu 1918. postoji potvrda na njemačkom jeziku,¹⁵ iz koje se vidi da je Rudi došao u Potomje na vojni dopust – „urlap“. To je bilo u rujnu 1918., ali mu je taj dopust produžio dr. Šimunković, s datumom 19. listopada iste godine, uz obrazloženje da je obolio od gripe. Treba podsjetiti da je to vrijeme poznate gripe španjolice, koja je „na drugi svijet“ odnijela na tisuće ljudi. Je li postupak Rudijeva zemljaka dr. Šimunkovića imao za cilj da ga više u vojsku ne vraća, s obzirom na to da je veliki svjetski sukob bio već na kraju, teško je reći. Ne bi to bilo ništa neobično ni usamljeno. Nacionalnooslobodilački duh i antiaustrijsko raspoloženje bilo je široko rasprostranjeno i u hrvatskim zemljama, a posebno u Dalmaciji.

Druga faza – U prvoj Jugoslaviji od 1919. do travnja 1941.

Novinarsko opredjeljenje i političko usmjerenje

U trenutku stvaranja Jugoslavije Roter je imao nepune 22 godine. Promjene su bile goleme. Srušena je za mnoge neuništiva Austro-Ugarska, a nastala je mala Austrija i brojne nove nezavisne zemlje na njenim ruševinama: Kraljevina SHS, Čehoslovačka, Poljska i Mađarska. U Carskoj Rusiji su na vlast došli boljševici poslije pobjede Oktobarske revolucije 1917. godine. To su bili svjetski relevantni događaji. Roter se s tom realnošću morao suočiti jer je to bilo i njegovo okruženje. Neki kasniji konkretni podaci upućuju na to.

Prvo su bili izbori za Ustavotvornu skupštinu nove države 28. studenog 1920. Vladajući blok činili su Demokratska stranka **Ljube Davidovića** (dobili 92 mandata) i Narodna radikalna stranka **Nikole**

¹⁵ Iz tog putnog naloga na njemačkom jeziku (Urlaubsschein) od 12. rujna 1918. vidi se da je on bio ukrcan kao strijelac na brodu „Teodo“ u Boki kotorskoj, te da se upućuje na dopust od 28 dana. Treba putovati s broda „Teodo“ u Potomje i Korčulu, a preko Uskoplja i Gruža (kod obitelji).

„Teodo“ je bio jedan od dva velika broda ugljenonosca nosivosti od 13.200 tona, a razvijao brzinu od 14 čv na sat. Za ovaj podatak zahvaljujem prof. dr. sc. A. Ničetiću. Moglo bi se pretpostaviti da je strijelac Roter bio u Boki i u vrijeme pobune mornara početkom 1918. godine.

Pašića (91 mandat), te nešto manjih stranaka. Opozicija su bili Komunistička partija Jugoslavije sekretara **Filipa Filipovića**, koja je dobila 198.736 glasova, ili 12,36 posto, to jest 59 mandata (priznatih 58), i Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS) **Stjepana Radića** s 50 mandata, uz još neke manje stranke. Prema tome, KPJ je bila treća parlamentarna stranka u Ustavotvornoj skupštini. To režimu i posebno regentu **Aleksandru Karađorđeviću** nikako nije bilo po volji. Zato je njen rad zabranjen Vladinom naredbom (Obznana, 29/30. 12. 1920.) i poslije Zakonom o zaštiti države od 2. 8. 1921. Već u tom vremenu započinju žestoke stranačke borbe, jako nacionalno i vjerski obojene, a u okviru tadašnjega jugoslavenskog političkog pluralizma, koje se neće završiti sve do kapitulacije Jugoslavije u aprilskom ratu 1941. godine. Sve se to direktno odražavalo i na novinarstvo. Određenu reprizu tog pluralizma imamo i danas u gotovo svim novoformiranim nezavisnim državama nastalima na ruševinama federativne Jugoslavije.

Roter je s 21-om godinom imao pravo glasa kao muškarac, dok je ženama to bilo uskraćeno. Glasovao je za opozicijsku listu. S tim u svezi bilo bi zanimljivo utvrditi kada je rodnoj kući dao ime „Moskva“, jer je vlast to mogla smatrati izazovom i provokacijom.

Progonski

Do 1945. **Rudimir Roter** (nerijetko i **Rotter**) imenu je dodavao i - **Progonski**. A nekada je određene radove potpisivao s Progonski ili Rp. O tome postoje dva mišljenja. Jedno se neposrednije povezuje s izborima 1920. godine. U Potomju je bilo 7 glasova za listu KPJ. Jedan od njih je bio i Rudijev. Međutim, budući da je kuću nazvao „Moskva“, navodno je imao poteškoća pa se na neki način osjećao progonjenim, i odatle - Progonski. Dosta uvjerljivo pa i prihvatljivo. Drugo mišljenje to povezuje s lokacijom Progon u samom Potomju, na mjestu gdje se s glavne ceste ulazi u naselje, kod benzinske crpke. Tu obično mještani sjede, razgovaraju i dogovaraju se. To je mjesto okupljanja. U smislu: „eno ti ga na Progonu“, „naći ćeš ga na Progonu“, „sjede na Progonu“, „pričekaj me na Progonu“ itd. Pa da je Roter umjesto da se nazove Roter Potomski, nazvao se Roter

Progonski. I to je dosta uvjerljivo. On je to u razgovoru s kćeri Zrinkom negirao kada je ona pisala skicu njegove biografije.¹⁶ Ostaje neosporno da se potpisivao „Progonski“ i taj je nadimak ili pseudonim dodavao imenu i prezimenu. Poslije 1945. to se postupno gubi, ali „Razgovor o izložbi Đura Pulitike“ potpisuje s Rp.¹⁷

Novinarski počeci

U malom lokalnom listu u Dubrovniku koji se zvao *Hrvatska riječ* u broju 20 za 1925., a na stranicama 2/3, Progonski je objavio lijep prilog pod naslovom „Prva drama o Kuni“.¹⁸ On piše o izvođenju predstave „Truli dom“ ruskog autora Tucičeva. Bila je to drama u tri čina „iz savremenog ruskog varoškog života“. Predstavu su izveli diletanti „Omladinskog kluba“ iz Kune, pred prepunjenom dvoranom Hrvatske čitaonice u Kuni. Glumili su: **Gjulo Medović** (glavna uloga), zatim **Čolić**, gđica **Visaggio**, **Josip Lukšić**, **Cvijeto Ostoja** (dijete) i **Stijepo Tolić**. Radi se o bračnom trokutu. Rudi ne donosi samo kratak kronični izvještaj o tom događaju nego prikazuje i ocjenjuje igru „glumaca“. Bio je oduševljen tom predstavom. Ovo uzimljem kao njegov novinarski početak¹⁹, ali ujedno ovo se može podvesti i pod prvu „kazališnu kritiku“ koja je potekla s Pelješca. I danas je rijetko sresti da se neki lokalni ili novinar općeg tipa upusti u ocjenjivanje izvođača.

¹⁶ Zrinka, „Skica“.

¹⁷ Rp. (to je Roter Progonski – R.P.), „Razgovor o izložbi Đura Pulitike: Njegove slike odzvanjaju radosnim akordima“, DV, od 16. ožujka 1953.

¹⁸ Hrvatska riječ, Dubrovnik, broj 20 za 1925, s. 2/3. HR je bio politički tjednik koji je kratko izlazio (1925.-1927.). Cilj mu je bio da „ovdje na jugu“ zastupa „interese hrvatskog naroda u svim pravcima“. Više o HR I. Perić: *Pregled razvoja dubrovačke periodike između dva svjetska rata*, Zagreb, 1982, s. 302.

¹⁹ B. Kamić, u prilogu navedenom pod 3 navodi da je Roter već prije imao neku suradnju s listom „Zadrugar“ u Splitu. Naime, oni su mu – to potvrđuje i Roter u autobiografiji – „kao običnom radniku“ 1917. objavili jednu pjesmu. Roter kaže: „Sarajevski list *Obnova* 1919.-20. objavljuje niz mojih pripovjedaka iz života seljaka“. I dalje: „na poticaj jednog člana redakcije ovog lista nastavio sam kao samouk sistematskim radom na učenju hrvatskog jezika, gramatike, poetike“.

Roter je o Omladinskom klubu iz Kune pisao 1926. u Hrvatskoj riječi

Drugi i opsežni prilog u istom listu, ali u broju 13 od 4. travnja 1926., Progonski naslovljuje „Tridesetgodišnjica osnutka Hrvatske čitaonice u Kuni“.²⁰ Čitaonica je bila osnovana 1896. godine. Čitaonice su bile osnovne ćelije nacionalnog i političkog rada.²¹ Članak o Kuni pisao je u Potomju, pa u njemu navodi da se u nedjelju, 21. ožujka slavilo u Kuni 30 godina od početka rada Hrvatske čitaonice (to je bilo prvo prosvjetno društvo u toj općini). Progonski je bio oduševljen atmosferom a posebno mu je bio drag „patriotski elan“ **Ignacija Ostoje**. Radi se očito o hrvatskom patriotskom elanu („Prisutnih se jako ugodno dojmio njegov patriotski elan, pa i pisac ovih redaka mora to naročitom ugodom podvući“, navodi Progonski). Bilo je veoma veselo, a diletanti su za večerom izveli „Protekciju“ **Branislava Nušića**. Igrali su **Stjepo Tolić**, **File Jelaš**, **Josip Lukšić** i gđica **Visaggio**. Progonski kaže da je razdragana publika koja voli šale, tom igrom zaista bila zadovoljna. Očito je iz njegova pisanja da je „Protekcija“, koja šiba po protekciji i korupciji, bliska društvu. **Stjepan Radić** često je govorio protiv protekcije i korupcije. Pa i danas, 2006., ta su pitanja na dnevnom redu ne samo u

²⁰ Hrvatska riječ, broj 13 od 4. travnja 1926.

²¹ R. Petrović, *Nacionalno pitanje u Dalmaciji u 19 stoljeću*, Čitaonice, Sarajevo-Zagreb, 1982., s. 148-57 (drugo izdanje).

Hrvatskoj nego i u svijetu. To se osim toga dogodilo u vrijeme velikog Radićeva zaokreta. Naime, on je 1925. priznao Vidovdanski ustav i odrekao se u svom programu borbe za republiku. Od tada se njegova stranka zove Hrvatska seljačka stranka, ili HSS. Sklopio je savez s vođom radikala **Nikolom Pašićem** i ušao je u njegovu vladu kao ministar prosvjete. To mnogi nisu odobravali, ali je tako bilo. U svom poznatom i ciničnom stilu veliki Krleža to opisuje u zbirci eseja *Deset krvavih godina*, prikazujući „Stipicu Radića“ kako „igra srpsko kolo“. I da zaključim, čini mi se da se već u ovim Roterovim početnim radovima osjeća njegovo hrvatstvo i simpatije prema radićevcima kao najvećoj hrvatskoj i najjačoj opozicijskoj stranci u Jugoslaviji između dva rata. Poslije će se još pokazati očitije te Roterove političke simpatije i nacionalno usmjerenje, u Sarajevu i Dubrovniku.

Školovanje

Već je rečeno da je Roter završio šestogodišnju pučku školu u Potomju, pa da je zatim u Rijeci izučio za stolara. Tim se poslom bavio i u novoj državi i u prvim godinama nakon rata i poslije kad bi dolazio kući na odmor i izrađivao namještaj. Ali otvorili su se i neki novi putovi kojima će mladi Potomjanin krenuti, prepuštajući posao stolara drugima.²²

Postoji priča vezana za slučajnost, toliko karakteristična za sudbine mnogih ljudi. Slučajnost u životu nije nevažna. Tako je Rudi jednom kupio čavle u seoskoj prodavaonici, i kad je došao u radionicu, vidio je da su bili zamotani u neke sarajevske novine.²³ Roter je tu vidio da u Sarajevu imaju večernju školu koja priprema đake za privatno polaganje ispita na realnim gimnazijama po kratkom postupku. Naime, u dvije se godine mogla završiti puna gimnazija. Jasno je da je to bio oblik školovanja uz rad, a trebao je pomoći vrijednim i talentiranim mladim ljudima, uz to i siromašnima, da se školuju. Pa i danas školovanje uz rad i moderna

²² Uspomena je trajno, na poseban način, sačuvana u lijepoj uljenoj slici Gabra Rajčevića iz 1935. na kojoj je prikazan *marangun* u svojoj radionici. To je jedna od slika iz Rajčevićeve „crvene faze“. U posjedu obitelji.

²³ Zrinka, „Skica“.

konceptija stalnoga stručnog usavršavanja, ili permanentnog obrazovanja, najmoderniji je oblik obrazovanja.

„DINGAČ“
 POLJOPRIVREDNA ZADRUGA s o. j.
 POTOMJE
 (Poluotok Pelešac)

Potomje, 20. marta 1950.
 Telefon br. 1

Brzojavni naslov: DINGAČ - POTOMJE
 Bankovna veza: Nar. Banka, filijala Korčula
 Tekući rač. br. 346-695.038

Broj 224/50/Pj
 Odjel Upravni
 Predmet: Uvjeranje.

U V J E R E N J E

ROTER RUDOLF /Rudimir/ pok. Ivana, rođen u POTOMJU 7. marta 1897. g. sada novinar u DUBROVNIKU, bio je zaposlen kao poslovođa i knjigovođa u bivšoj SEOSKOJ BLAGAJNI, zadrugi s ograničenim jamstvom u POTOMJU, od koje je nastala današnja Poljoprivredna zadruga "DINGAČ". Imenovani je vršio svoju dužnost od dana 1. januara 1919. g. do 30. oktobra 1922. g. bespikorno. Dužnost je napustio na vlastitu želju, da bi mogao nastaviti studije.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu !

Tajnik: *[Signature]* **DINGAČ** Presjednik: *[Signature]*
 POLJOPRIVREDNA ZADRUGA s o. j. POTOMJE (Pol. Pelešac) B. Radošević s. a.

Potvrda iz koje se vidi da je Roter radio kao poslovođa i knjigovođa u „Seoskoj blagajni“ u Potomju od 1. siječnja 1919. do 30. listopada 1922.

Roter je odmah napisao pismo **Miljenku Vidoviću** i zamolio ga da mu pomogne doći u Sarajevo i upisati večernju školu - danju bi nešto radio. Ubrzo je stigao pozitivan odgovor. Vidović mu je ponudio da dođe k njemu i pomaže mu u poslovima, a uz to se i školuje. Kada je to tačno bilo, ne možemo precizno reći. Postoji podatak da je Roter otišao u Sarajevo u jesen 1922. godine, ali ima i drugačijih podataka. Međutim, za nešto kasnije datiranje postoje neki podaci koji u tome mogu pomoći, a nalaze se u knjizi poznatog i rano preminuloga bosanskog književnog

povjesničara i univerzitetskog profesora dr. **Muhsina Rizvića**.²⁴ On navodi da su u listu *Novi čovjek*, br. 3. za 1927. objavljena dva priloga **Rudimira Rottera** (upravo ovako!) **Progonskog**. Jedan govori o **Omeru F. Čampari**, mladom pjesniku, a drugi o **Iliji Grbiću**. Obojica su pripadali kulturno-etičkom pokretu *Novi čovjek* **Miljenka Vidovića**. Roter je o njima pisao s „kritičarskom popustljivošću“, kako ocjenjuje Rizvić.²⁵ **Ilija Grbić**, pisac zbirke pjesama *Poslednje iluzije* poginut će početkom 1943. u zoni Sarajeva od četničke ruke kao partizanski prvoborac, tad komesar Pračanskog bataljuna. I u kasnijim se godinama Roter spominje među brojnim pristalicama tog Vidovićeveva pokreta. Treba dodati da je Vidović bio po obrazovanju profesor, a u Sarajevo je došao iz Dalmacije i, koliko mi je poznato, bio je porijeklom iz Skradina. Veoma se zbližio s Roterom, koji će se sve više uključivati u polemiku oko karaktera tog pokreta, braneći Vidovića. Naime, neki su u pokretu prepoznali ideje vezane za nacizam i Hitlera, dok su drugi to energično odbacivali. Žestina kojom se Roter javlja u tim obranama Vidovića nije bila u skladu s njegovim karakterom „čovjeka koji ni mrava ne bi zgazio“. Očito se radilo ne samo o zahvalnosti prema čovjeku koji mu je pomogao da izroni iz učmale provincije nego iz uvjerenja u progresivnost ideja tog kulturno-etičkog pokreta. Ostavit će to jakoga traga u Roterovu razvoju i ponašanju. A može se i vidjeti iz jednoga pisma iz 1928. u kojemu je Rudimir iskazao svoj životni *credo*. O tomu ćemo nešto podalje i šire govoriti. Tko se bude temeljitije bavio Roterovim životom i radom, morat će dublje proučiti Vidovićevev pokret i list *Novi čovjek* (1925.- 1931.).

Treba reći da se Roter zaista dobro pripremio u Vidovićevoj večernjoj školi, te je za dvije godine položio sve gimnazijske razrede zajedno s velikom maturom na Realnoj gimnaziji u Splitu (1924.). Poslije će se upisati na Filozofski fakultet u Zagrebu (1925/6 –1928/9).

²⁴ M. Rizvić, *Književni život u Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata*, Svjetlost, Sarajevo, 1980, knjiga I-III.

²⁵ Isto, knjiga I, s. 179.

Svjedodžba

o sudjelovanju u seminaru.

Gospodin *Roter Rudolf*, slušač ^{prava} filozofije
 rodod iz *Potomja (Pelješac)* sudjelovao je u *četnom*
 poljeću naučne godine 1928. ^{u sata sedam} uspjehom
 kod seminarских vježbi *iz hr. brvatske književnosti*
XV. i XVI. vijeka držanih *2* sata nedjeljno, te je
 napisao i predao seminarsku radnju pod naslovom:
„Gundulićeva lirika“

U Zagrebu, *4. juna* 1928. (tisuć devetsto dvadeset osam.).

Predstojnik seminara:

prof. M. Kučer

Roter je tijekom studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu obradio temu za seminarski rad „Gundulićeva lirika“ u kolegiju iz stare brvatske književnosti kod poznatoga profesora Milana Rešetara, predstojnika katedre za slavistiku na Sveučilištu u Beču i kasnije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Credo

U jednom pismu, po svemu sudeći iz 1928.²⁶, koje je Roter uputio Ljubici Kučer iz Janjine na poluotoku Pelješcu, između ostalog kaže: „Ja stojim na stanovištu, da čovjek vrijedi samo onoliko, koliko koristi čini drugima i ni za

²⁶ Pismo nam je ljubazno ustupio gospodar Srećko Zlatić, sin Ljubice Kučer Zlatić, koji živi u Dubrovniku i Janjini. Dao nam je i isječke iz listova *Vreme* i *Republika*, na čemu mu zahvaljujemo.

dlaku više...“ (istaknuo R. P.). Potrebno je to malo objasniti, jer se u njegovu djelovanju ta maksima redovito potvrđivala u konkretnom pomaganju ljudima.

Tko je **Ljubica Kučer**? U beogradskom listu *Vreme* od petka 30. svibnja 1928., veliki je izvještaj o ispraćaju iz Splita i pokopu u Starom Gradu na otoku Hvaru istaknutoga dalmatinskog preporoditelja, političara i javnog radnika don **Jurja Biankinija**.²⁷ U istom broju i na istoj stranici nalazi se i tekst **Ljubice Kučer**, koja izvještava kako su Dalmatinci koji žive u Beogradu doživjeli smrt don Jure. A iz naprijed spomenutog pisma vidi se da je Roter neke njezine priloge objavljivao u *Novom čovjeku* u Sarajevu, te da ju je trebao sresti na sarajevskom kolodvoru, valjda prilikom njenog proputovanja iz Janjine. Međutim, nije ju sreo, ali je dobio njezino pismo.

Iz toga pisma Roter je čitao „same ode i hvalospjeve našem krševitom poluotoku“, što je njemu bilo drago s obzirom na to da se i on slagao s njezinim ocjenama. Međutim, nije to sve bilo tako lijepo. Ljubica je očito tražila od njega da se više angažira na unapređenju rodnoga im kraja. On odgovara „da to još nije moguće, da on vrši ulogu koju je na sebe preuzeo“, jer je još uvijek početnik, te nastavlja:

„Moj rad nije širokih kontura, on je početnički, možda i nezapražen, a neznatan svakako, pa kao čovjek koji ima težnju da sam sebe razvija, malo se i bojim one strašne monotonije što vlada u našem kraju. Ona škodi duševnom razvoju, to moram priznati ma koliko bila moja ljubav za Pelješac, pa se ja toga bojim. Docnije, kad osjetim u sebi više snage, svakako i moj će ideal biti, da se čim više predam u službu moga rođenog kraja. U tom pravcu gajim u sebi već dugo jednu osnovu, koju nerado otkrivam, jer bi mnogima bila malo i smiješna, ali ja ću je svakako izvesti, pa makar radi toga došao u sukob sa čitavim shvaćanjem svoje okoline. Ja stojim na stanovištu, da čovjek vrijedi samo onoliko koliko koristi čini drugima i ni za dlaku više. Nauka je opće dobro; prema tome ono što ja znam nije samo moje, nego svačije, a ako je to tome tako - što se ne da poreći - onda to moramo i činom dokazati. Sad na ovom mjestu stavljam tačku.“

²⁷ Poznati beogradski dnevni list. O don Juri Bjankiniju kao preporoditelju u Dalmaciji ima dosta podataka u knjizi navedenoj pod 22.

- Miko mi je, da vam je predstava uspjela. Što se tiče knjiga, ako vam mogu stoga vijediti pridržite ih kod sebe. Meni za njih nijeste ništa dužni. Jedino mi je zadovoljstvo, ako su vam mogle stoga poslužiti. Ja ih imam dosta u rezervi, pa po tome one su vaše vlasništvo.

Prinite izraz mojeg odličnog poštovanja i najljepše pozdrave
obavi

Završetak Roterova pisma Ljubici Kučer

Njihovi životni putovi išli su u različitim smjerovima. Ljubica se udala za gradonačelnika Čačka, a Rudi je nastavio djelovati u Sarajevu. Ali u listu *Republika*, koji je izlazio u Beogradu, u broju od utorka 1. veljače 1949. **Ljubica K. Zlatić** objavljuje „Pozdrav Dubrovniku“ prigodom proslave Sv. Vlaha, a u ime Dubrovčana koji žive u Čačku.²⁸

²⁸ *Republika* je bio maleni list – tjednik, organ malene Republikanske stranke, čiji je šef bio Jaša Prodanović, koji će poslije 1945. biti ministar u Titovoj vladi. Imao je kabinet blizu svemoćnog Rankovića, tako da su se Jaši obraćali mnogi tražeći pomoć kako bi izvukli svoje iz zatvora i sl. Zato su njegov kabinet zvali „zid plača“. No, odluke je donosio drugi, a ne Prodanović. Više o njemu u medaljonu; „Jaša Prodanović - republika radi republike“, dr. D. Jovanović, *Ljudi, ljudi*, knjiga II, medaljoni 46 umrlih suvremenika sa fotografijama, Beograd, 1957., s. 105-125. *Republika* je prva u Jugoslaviji, poslije 1945., objavljivala tjedno u nastavcima Vidakovićev kurs engleskog jezika *Da li znate engleski*. To je bio moj prvi kontakt s engleskim jezikom.

Hrvatska seljačka glazba u Potomju

Hrvatska seljačka glazba, Potomje, 1928.

Godina 1928. bila je veoma turbulentna u Kraljevini SHS. Kriza je kulminirala napadom na poslanike Seljačko-demokratske koalicije u Skupštini (SDK – Seljačko–demokratska koalicija koju su činili HSS sa **Stjepanom Radićem** i Samostalna demokratska stranka **Svetozara Pribičevića**; zvali su ih još «Prečanski front»), ranjavanjem i ubojstvom nekih, među njima i šefa HSS-a **Stjepana - Stipice Radića**, koji će umrijeti od zadobivenih rana 8. kolovoza 1928. U krizi na čelo Vlade dolazi najpoznatiji slovenski političar između dva rata, katolički svećenik **Antun Korošec**, šef Slovenačke ljudske stranke. Kriza će se završiti proglašenjem Šestojanuarske diktature kralja **Aleksandra I.** 6. siječnja 1929. i dolaskom na čelo Vlade generala **Petra Živkovića**, komandanta Kraljeve garde. Ubrzo će i država biti podijeljena na devet banovina i deseti beogradski distrikt – Uprava grada Beograda (Beograd, Zemun i Pančevo). Po toj novoj administrativno-teritorijalnoj podjeli, koja je ujedno i neka vrsta federalizacije, dubrovački srez/kotar i cijela istočna Hercegovina u njegovu zaleđu ulazit će u sastav Zetske banovine sa sjedištem u Cetinju, dok će Roter živjeti u središtu Drinske banovine, u

Sarajevu. Upravo 1928. osnovana je i Hrvatska seljačka glazba u Potomju, i to upravo u dijelu Roterove kuće koji je i danas poznat pod imenom „Sokolana“. Osnovana je 15. srpnja. Animator i organizator cijeloga pothvata bio je Rudimir. On je održao i prigodni govor. Pripreme su bile već prije otpočele, a bili su nabavljeni i instrumenti u Češkoj. To je tzv. limena glazba, sastavljena od puhača i puhačkih instrumenata. I prije je ta vrsta muzike bila rasprostranjena u Austro-Ugarskoj Monarhiji, a glavni nositelji obično su bili Česi, pa se to nastavilo i poslije. Hrvatska seljačka glazba, ili kraće, Hrvatska glazba, postoji i danas. Prije prvoga javnog koncerta bila su angažirana dva učitelja, jedan za teoriju (**Marin Kapor** iz Korčule) i drugi za praktičnu nastavu (**Teodor Glavočić** iz Vele Luke). Ubrzo je došao i vrstan učitelj Čeh, **Alojz Skrepek**. Predvodnik glazbe bio je **Nikola Santica**. U Upravu su bili izabrani: **Anto Poljanić**, predsjednik, **Vicko Antičević**, otac Stipov, potpredsjednik, te tajnik **Roko Radović**. Članovi Uprave još su bili **Ivo Violić** i **Ivo Santica**. Toga su dana Potomjani slavili i veselili se sa svojim gostima. I **Rudi Roter** među njima. Tijekom Drugoga svjetskog rata glazba je bila obustavila rad. Nedavno se pak vratila s gostovanja u Poljskoj, a povremeno nastupa na prigodnim koncertima u Dubrovniku. Taj svojevrstni orkestar za „vjenčanja i sprovode“ ispratio je na posljednje putovanje, u listopadu 1959., na Groblju sv. Petra u Potomju svog osnivača Progonskog. A trideset godina poslije toga, u lipnju 1989., i njegovu vjernu suprugu **Davorinu Martinu - Dari**. Možda je i osnivanje ove glazbe bila jedna od ideja o kojima je Roter govorio u pismu **Ljubici Kučer**.

Obitelj

Mjesec dana nakon proglašenja diktature, Progonski je u Sarajevu 10. veljače (danas Stepinčevo) 1929. poklonio „Gđici Dari“ knjigu **Miljenka Vidovića** *Ideje i problemi, članci i rasprave* (str. 267), koja je objavljena u Sarajevu 1927., tiskana u tiskari „Obod“. Cio je materijal sabrao i uredio **Kamilo Brössler**. A već 20. kolovoza 1930. vjenčali su se, ništa manje nego na - Bledu. Na pozivnici stoji da je on „**Rudimir Rotter Progonski, prof. cand.**“, a ona „**Davorina Merkun, učiteljica**“. Adresa za

njea je Potomje (Pelješac), a za nju Ljubljana. Dana je adresa za slanje
brzojava: Ljubljana, Privoz 8.²⁹

Davorina i Rudimir Roter pedesetih godina

Tko je bila gđica Merkun? Već je rečeno da je bila Slovenka, rođena u Ljubljani 1910., u kojoj je još dok je bila dijete, krajem Prvoga svjetskog rata, umro njen otac od španjolice. Bio je austrijski oficir. Poslije njegove smrti majka ju je poslala u Sarajevo svojoj sestri, a Davorininoj tetki, da s njom živi i školuje se. Tetka je imala stolarski obrt. Tako je Dari završila poznatu sarajevsku Učiteljsku školu. Nikad nije bila zaposlena, ali je puno pomagala Rudiju u njegovu poslu i bila mu je veoma velika podrška u životu. Ponekad neki njegovi tekstovi, osobito u *Oslobođenju*,

²⁹ Pozivnica – obavijest o svadbi glasi: „Rudimir Roter-Progonski, prof. cand. i Davorina Merkun, učiteljica, vjenčani, Bled, 20. kolovoz 1930; Potomje (Pelješac) – Ljubljana, brzojavi: Ljubljana, Privoz 8.“ Kumovi su im bili Miljenko Vidović i zet Pavo Radović, suprug Danice Roter.

potpisani su s D. R., valjda iz fiskalnih razloga. U Sarajevu su rođene obje kćeri (1934., 1937.).

Vežanost je Rudića za Potomje višestruka, a tu ljubav prenio je i na suprugu, tetu Daru, kako ju je potomska rodbina zvala. I ona, iako Ljubljancanka, pa i Sarajka, bila je jako vezana za rodbinu u Potomju. U Dubrovniku ih je redovito primala u svoj dom i bila je spretan vodič za posjete liječnicima, to jest skrbila se o njima kad su bili u bolnici ili im je nešto posebno bilo potrebno.

Iz onog što stoji u pozivnici za svadbu, jasno je da je Rudi bio tada apsolutno. Godine 1928. bio je postavljen za suplenta u Trebinju, tada u Zetskoj banovini kao i Dubrovnik. Međutim, on je preferirao zov novinara i novinarstva kao svoje životno opredjeljenje, pa moglo bi se reći i – strast. U žilama mu je tekla tinta, kako će poslije zapisati jedan njegov kolega.

Sarajevo

Tu se Roter razvio u pravog i poznatog novinara. Radio je u Vidovićevu listu *Novi čovjek* (1925.-1931.), u *Večernjoj pošti* (1929.-1932.) i *Jugoslavenskom listu* (1929.). Bio je dopisnik zagrebačkoga *Jutarnjeg lista* (1930.-1940.) i suradnik *Obzora* iz Zagreba (1933.-1939.). Tko poznaje modernu hrvatsku povijest, može sam procijeniti značenje *Obzora* u procesu konstituiranja moderne hrvatske nacije i općenito kulturnog razvoja Hrvatske i Hrvata. Pisao je i u ljubljanskom listu *Slovenec* (1931.-1933.). Bio je i povremeni suradnik lista *Jutro* iz Ljubljane (1930.-1936.).

Iz samo djelomično sačuvanih članaka koji su objavljeni, a koji se nalaze u Roterovoj ostavštini, vidi se raznovrsna problematika kojom se bavio i o čemu je pisao. Pa bilo da je riječ o politici i povijesti, kulturnim problemima, turizmu i pomorstvu, Jadranu, ljepotama prirode, te uvijek prisutnima Potomju, Trpnju, Trsteniku, Orebiću, Stonu, Kuni i Pelješcu uopće. Puno je pisao o muslimanima, posebno dok je radio u Sarajevu. Sve to čeka pravoga i pasioniranog istraživača da to prvo pregleda, utvrdi autorstvo tamo gdje to nije naznačeno, odredi vrijeme gdje nema datuma i izvrši valorizaciju po modernim kriterijima novinarske struke i znanosti. U

vremenu od 1930. do 1941. Roter je novinar u dnevnim novinama i periodičnim tiskovinama. U sljedećoj fazi postat će i radijski novinar.

Kulturni jubilej Hrvatov
30 letnica hrv. kulturnega društva „Napredka“

Sarajevo, 20. julija.

Te dni so Hrvati proslavili kulturni jubilej: 30 letnico obstoja in uspelega delovanja hrvatskega kulturnega društva »Napredak«. Smatram za posebno, da predstavim slovenski javnosti to veliko organizacijo, ki je danes razširjena po vseh hrvatskih krajih. »Napredak« je nastal iz dveh malih podeželskih organizacij, ki sta se istočasno leta 1902 osnovali prva v Mostarju, druga pa v Sarajevu. Mostarsko društvo je imelo nalogo, da z različnimi podporami in stipendijami pomaga revnim hrvatskim sredinješolcem in akademikom, društvo v Sarajevu pa, da skuša zaposliti vajence v različnih obratih in trgovinah. Nekaj let sta se obe društvi razvijali in delovali vsako za sebe. Ker je bilo delovanje obeh društev osredotočeno na teritoriju Bosne in Hercegovine, se je pokazalo za neobhodno potrebno, da se društvi združita.

Vse do leta 1920 se je »Napredak« bavil s tem, da je skušal zaposliti vajence. Tega leta je prišlo do novega sporazuma med njim in »Hrvatskim Radišcem« tako, da si je »Radišac« prevzel dolžnost zaposlenja vajencev, a »Napredak« si je pridržal odgovarjanje šolske mladine in zaposlenje vajencev iz Bosne in Hercegovine v inozemstvu. Prišlo je do stvarne razdelitve dolžnosti med tema dvema organizacijama in tako sta se »Hrvatski Radišac« in »Napredak« lahko razvijala vsak posebej v večjem obsegu.

V tem letu je »Napredak« razširil svoj delokrog čez meje teritorija Bosne in Hercegovine. V Hrvatski, Slavoniji in Dalmaciji so se začele ustanovljati druga za drugo »Napredkove« podružnice in poverjeništa tako, da šteje danes »Napredak« okrog 80 podružnic in okrog 50 poverjeništev z nad 16.000 društvenimi člani. Tak številni obseg predstavlja največjo hrvatsko kulturno organizacijo, katero so z velikimi simpatijami sprejeli vsi Hrvati. Treba je še posebej naglasiti, da so za uspeh »Napredka« mnogo prispevali tudi verski dostojanstveniki.

Hrvaški metropolit je pred vojno daroval 50.000 zlatih kron za zidanje Napredkove palače v Sarajevu. Blagopokojni vrhbosanski nadškof dr. Josip Stadler je tudi denarno mnogo pomagal v času, ko se je dokončeval »Konvikt kralja Tomislava« v Sarajevu. Sedanji nadškof dr. Ivan Šarič je priskočil v pomoč »Napredku« v najusodnejšem času in »Napredak« ga je iz hvalečnosti kot najvažnejšega in najuglednejšega patriota izbral za svojega protektorja.

Sedanji predsednik »Napredka« Ante Alaupović, župnik iz Novoga Sarajeva, že sedem let predseduje društvu na veliko zadovoljstvo »Napredka« in vsega hrvatskega naroda, kateremu je njegovo delo namenjeno. V upravi mnogih podružnic stoji na čelu mestni župniki, ki s svojim zglednim delovanjem prednjačijo ostalemu članstvu.

»Napredak« ima v mislih širok program, katerega namerava izvesti. V začetku so se konvikti v Banja Luki, Mostarju in Splitu ter več društvenih domov po različnih krajih.

V Sarajevu ima »Napredak« ogromno knjižnico z nad 20.000 knjigami, dve svoji godbi, eno v Sarajevu, drugo v Lumbardi na Korčuli v Dalmaciji, in svoje prosvetne domove v različnih krajih Bosne in Hercegovine, ki so žarišča nacionalne zavesti in prosvetnega napredka za okolico. Pred 10 leti je bila v Sarajevu na iniciativo »Napredka« osnovana »Napredkova Zadruga«. Ta spočetka mal denarni zavod na temelju zadrugištva se je v teku te dobe razvil v pravi nacionalni denarni zavod, ki je v ponos kot svetel zgled dobre zadrugne organizacije. — Letošnji društveni proračun znaša okrog 2.500.000 Din. Od tega je največji del namenjen za stipendije in podpore učencem na visokih in srednjih šolah.

Če ta pregled sumiramo, potem šele vidimo, da ima ta kulturna ustanova velik uspeh in so bratje Hrvatje lahko ponosni s svojim »Napredkom«.

(Rp.)

Slovenec, 22. srpnja 1932.

Ovo razdoblje poznato je po tome što se država zove Jugoslavija (poslije 6. siječnja 1929. naziva se Kraljevina Jugoslavija), koja je 1931. dobila Oktroirani ustav, čime je uveden dvodomni parlamentarni sistem – Skupština i Senat. Zatim dolazi ubojstvo kralja **Aleksandra** u Marselju, u listopadu 1934., te 1935. majski parlamentarni izbori, poslije kojih će na vlast doći Jereza - Jugoslavenska radikalna zajednica (JRZ) na čelu s dr. **Milanom Stojadinovićem**, don **Antonom Korošcem** i Sarajlijom dr. **Mehmedom Spahom**, predsjednikom Jugoslavenske muslimanske organizacije (JMO) i najvažnijim muslimanskim povijesnim vođom u Jugoslaviji između dva rata. Sporazumom **Cvetković – Maček** iz 1938. bit će formirana Banovina Hrvatska.³⁰ U tim prilikama zanimljiv je „Glas jednog Pelješčanina“, **Rudimira Rottera – Progonskog**, novinara iz

³⁰ Lj. Boban, *Sporazum Cvetković - Maček*, Beograd, 1965.

Sarajeva, objavljen na stranici 3. u broju 40 od 1. studenog 1935. u dubrovačkom listu *Dubrava*, pod naslovom „Dubrovački srez treba da ostane i nadalje jedna cjelina“.³¹ On ustaje protiv toga da se dubrovački srez/kotar podijeli na dva dijela tako da jedan dio – Mljet i Pelješac – postane novi kotar. Očito je time branio i očuvanje povijesnog teritorija Dubrovačke Republike, a u okviru jedinstvenoga dubrovačkog sreza.

OBZOR
ZAGREB, 11. SRPNJA.

**PROŠLOGODIŠNJI RAD
»NAPRETKA«**
(Po izvještaju središnje uprave društva.)
Sarajevo, polovicom srpnja.

Hrvatsko kulturno društvo »Napredak« zaključilo je s uspjehom ovogodišnji opsežan kulturno-prosvjetni rad. Središnja uprava spremila je sve potrebno, da djelovanje društva iznese pred godišnju skupštinu, koja će se održati idućeg tjedna. Pred nama je izvještaj središnje uprave, koji će se podijeliti delegatima podružnica na glavnoj godišnjoj skupštini, pa ćemo se osvrnuti na važnije akcije društva i rad u prošloj društvenoj godini.

Usprkos općeg zastoja koji je prouzrokovan ekonomskom krizom, »Napredak« bilježi i u svojoj prošlogodišnjoj bilanci velike uspjehe. Što se ima najviše zahvaliti ljudima, koji predvođe Središnjicu i agilne podružnice u svim krajevima.

Koncem prošle društvene godine bilo je u svemu 124 podorganizacije, i to: 84 podružnica i 40 povjereništava.

Tokom ove društvene godine osnovano je 19 podružnica, i to: Potoci kraj Vareša, Bes-Brod i Velika Gorica, koje su do sada bile povjereništva, zatim Mravinci, Koprivnica, Petrinja, Križevci, Bjelovar, Kaštel Lukšić, Varaždinske Toplice, Crikvenica, Kustošija kraj Zagreba, Ravno, Ston, Slano, Posušje, Gorica, Cerin i Begov-Han.

Prema tome imademo koncem društvene godine 91 podružnicu, 36 povjereništava, odnosno ukupno 127 organizacija t. j. 3 organizacije više nego lanijske godine.

U toku društvene godine upisalo se novih 20 doživotnih članova i jedan dobrotvor, pa »Napredak« ima koncem društvene godine 5 počasnih članova, 4 zakladnika, 7 velikih do-

brotvora, 1551 doživotnih članova ili ukupno oko 16.000 članova.

Za odašiljanje naučnika u zanate u inozemstvo predviđena je u proračunu svota od 50.000 dinara. »Napredak« ima u inozemstvu 10 pitomaca, i to 7 u Beču, 2 u Metz i 1 u Stuttgartu. Za navedene pitomce izdano je tokom društvene godine 36.067 dinara.

»Napretkova« knjižnica.

Medju najvažnije ustanove »Napretka« spada društvena knjižnica u Sarajevu. Tokom prošle godine porasla je knjižnica za 1784 brojeva inventariziranih djela (sa 2001 novih svezaka u 2043 primjeraka) tako, da krajem pete godine svoga opstanka broji ukupno 13.348 inventariziranih djela u 15.780 svezaka i 17.144 primjeraka. Osim ovoga ima Središnja knjižnica 211 djela u 1372 primjerka u svojim pomoćnim knjižnicama i poseban odio duplikata sa 1600 djela u 3682 primjerka.

Čitalaca je bilo ove godine ukupno 2420, i to podjednako učenica i učenica svih sarajevskih škola i građana svih zvanja, a izdano je u svemu 24.908 knjiga, što najbolje svjedoči važnost Napretkove Knjižnice u Sarajevu. Od broja izdanih knjiga na čitanje otpada na domaće pisce 8458, a na strane (u prijepodu) 16.450. Najviše se čitaju romani, pripovjetke i novele (20.617). Od domaćih pisaca na prvom su mjestu A. Senoa, E. Kumičić, S. Gjalški i t. d.

Napretkovom knjižnicom upravlja direktor Mijo Poljak, a namješteni su jedan knjižničar i dvije pomoćne sile.

Za selo i šire narodne slojeve postoji 20 pomoćnih knjižnica i 4 Male Napretkove knjižnice u 24 mjesta s ukupno 1372 knjige.

Prema izvještajima sve su ove knjižnice redosno pozdravljene i narod se preko otkrivanja rado s njima služi, pa su pojedinci seljaci pročitali jedne zime po 5 do 30 knji-

Obzor, 11. srpnja 1933.

Roter je u Sarajevu stekao mnogo poznanika i prijatelja, a u novinarskim redovima sve je poznatije pero. Rizvić navodi, pišući o časopisu *Napredak* (*Napretkov kalendar*) istoimenoga hrvatskog kulturno-

³¹ *Dubrava* (*Hrvatska Dubrava*), Dubrovnik, izlazio dva puta mjesečno od 1933. do 1941. Urednik je kap. Ivo Šišević.

prosvjetnog društva, popis njegovih suradnika. To su bila poznata imena: **Andrija Kulijer, I. A. Miličević, I. Esih, D. Hofbauer, R. Rotter, A. Šimčik, Rudolf Zaplata, Nikola Žic i Mato Džaja.**³² U Sarajevu je imao kontakte i s vrhbosanskim nadbiskupom **Ivanom Šarićem** i ostalim crkvenim dostojanstvenicima. A krug se širio i na Bošnjake – Reisa **Čauševića**, braću **Korkut (Derviš i Servet** proglašeni su *Pravednicima među narodima* 1994.), **Behmena, Aliju Nametka** itd. Dugo godina održavao je vezu s poznatim arheologom iz Zemaljskog muzeja u Sarajevu **Dimitrijem Sergejevskim**, ruskim emigrantom. Tu su još novinari **Dušan Pilja, Čermak** i dr. Bio bi to velik popis da se navode sva imena. Roter je više godina zaredom predsjedavao bivšoj sekciji „Jugoslavenskog novinarskog udruženja za Bosnu i Hercegovinu“, kako navodi **Boro Kamić.**³³

Treća faza – Drugi svjetski rat, od travnja 1941. do svibnja 1945.

Proglašenje Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja 1941., u čiji je sastav bila uključena Bosna i Hercegovina, Roter je dočekao u Sarajevu. Nova mu je vlast ponudila da izabere mjesto na kojemu želi raditi. Uljudno je to otklonio rekavši da se hoće vratiti u zavičaj. Ipak je jedno vrijeme radio u redakciji novopokrenutog *Novog lista* u Sarajevu. Bilo mu je poznato da je, u ime nove vlasti, **Andrija Artuković**, ministar unutrašnjih poslova, već 22. travnja – dakle samo dvanaest dana od proglašenja NDH – javno obznanio da će Vlada NDH „uskoro riješiti židovsko pitanje, na isti način kako je to riješila Njemačka“. To je značilo totalno uništenje cijelog naroda – holokaust, poznato pod imenom „njemačkog modela“ rješavanja židovskog pitanja. Postojao je i „talijanski model“ za rješavanje

³² M. Rizvić, n. d., knjiga III, s. 325.

³³ B. Kamić, bilješka 3. Roter u autobiografiji navodi da je prvo bio tajnik (1935.), a zatim predsjednik (1937-41.).

istog pitanja, koji je, premda radikaln, bio ipak dosta blaži.³⁴

Za našu temu i prilike to je bilo važno znati jer su na teritoriju NDH, s obzirom na podijeljenost njezinog teritorija na njemačku i talijansku okupacijsku zonu, primijenjena oba. Židov bježi u Dalmaciju, gdje dominiraju Talijani, kako bi spasio glavu. U davno napisanom romanu Sarajlje **David** **Albaharija** *Dolar dnevno*, iznijet je podatak da su Talijani za svaku spašenu židovsku glavu dobivali dolar dnevno od udruge američkih Židova. To mi je potvrdio davne 1965. u Rimu jedan od najboljih poznavatelja fašizma u svijetu i pisac višetomne Musolinijeve biografije prof. **Renzo De Felice**, moj kolega i prijatelj, koji je pred nekoliko godina prerano umro. Poslovi su išli preko talijanskog Ministarstva vanjske trgovine. Roter je znao i za hrvatsku zakonsku odredbu „da će biti predat prijekom sudu i kažnjen smrću svako tko pomaže židove u bjekstvu ili ih sakriva“. Pa uza sve to krenuo je iz Sarajeva na jug. Imao je 44 godine, Davorina 31, Zrinka Ana 7, a Jasenka Antonija 4. Smjestio se u rodnom Potomju, živeći od ušteđevine i pomoći rodbine i prijatelja. Kao što je već rečeno, u Potomje je doveo i porodicu Koen, o čemu je već bilo riječi, te se i na taj način uključio u široku antifašističku frontu, ne samo kod nas nego u Europi i svijetu.

Antifašizam

Antifašizam je bio odgovor slobodnog svijeta na talijanski fašizam i njemački nacizam. A oni koji poistovjećuju antifaašizam i komunizam reći će da Roter nije mogao biti antifaašist, s obzirom na to da nije bio komunist, a uz to još katolik i laik. Oni koji znaju da u antifaašizmu postoji izuzetno jaka građanska komponenta, često malo proučavana kod nas, znaju da mu je upravo tu bilo mjesto, s obzirom na cio njegov dotadašnji život. Veoma je u tom smislu zanimljiva prije u Sarajevu napisana ocjena nedavno preminuloga Roterova dugogodišnjeg prijatelja, i također,

³⁴ O tome svjedoči zanimljiva knjiga objavljena pred nekoliko godina u Izraelu, a zatim prevedena na talijanski jezik i objavljena u Rimu: Menachem Shelah, *Un debito di gratitudine. Storia dei rapporti tra l'Esercito Italiano e gli Ebrei in Dalmazia (1941.-43.)*, Roma, 1991., Stato Maggiore dell'Esercito, Ufficio storico, a cura di Antonello Biagini e Rita Tolomeo, s. 190.

tridesetih godina dvadesetog stoljeća, i kolege u novinarstvu – **Josipa - Jože Engela**, kasnije poznatoga suca Vrhovnog suda, odvjetnika, privrednika i javnog radnika, koji je jedno vrijeme poslije 1945. živio u Dubrovniku. On se od Roteru i oprostio posljednji put govoreći pred otvorenim grobom, na groblju sv. Petra u Potomju 25. 10. 1959. Joža je bio brat **Ilije Engela**, narodnog heroja. Podržavajući prijedlog za proglašenje Roteru *Pravednikom među narodima*, Joža je u ime sarajevskih Židova i u svoje osobno napisao:

„Pokojni **Rudi Roter** bio je po ubjedenju demokrata i pacifista, a to svoje opredjeljenje iskazivao je u novinskim napisima, ali i u razgovoru s običnim ljudima u svim susretima u svojstvu novinara i intelektualca – javnog radnika. Bio je vrlo uvažen i cijenjen novinar, koji je saradivao u nizu dnevnih i povremenih novina i časopisa. Ispoljavao je javno, iako vrlo povučen čovjek, svoje protivljenje fašizmu – hitlerizmu, čije je nadiranje vrlo rano prevideo i uočio, već prije 1933. g. Pogodila ga je naročito anti-jevrejska politika i neljudska praksa hitlerizma koja je započeta na prvom mjestu nad njemačkim Jevrejima. U svim prilikama isticao je svoja filosemitska osjećanja i na razne načine se borio za ostvarenje nužnosti poštivanja i održavanja svih različitosti među ljudima i narodima. Svjedoci smo i nekih njegovih susreta i direktnih pomoći jevrejskim izbjeglicama iz Njemačke i Austrije. Održavao je ponekad i prisne odnose sa pojedinim jevrejskim intelektualcima i članovima jevrejske zajednice u Sarajevu: ing. Oskar Grof, dr. Vita Kajon i dr., a stalno je saradivao sa jevrejskim novinarima Abom Koen i Teodorom Pintom.“³⁵

Poznato je i da je izuzetni počasni građanin Dubrovnika pokojni **Ivan Pavao II.**, veliki rimski Papa, bio antifašist i borio se u svojoj domovini Poljskoj protiv nacističke okupacije. Netko će reći - ali je bio i antikomunist. Točno, ali jedno ne isključuje drugo! Iz filma „Šindlerova lista“ milijuni ljudi su vidjeli kako se antifašist **Oskar Šindler (Oscar Schindler)** borio protiv holokausta u odori nacističkog dužnosnika. Nije slučajno njegovo ime u Jad Vašemu, gdje je odnedavno i tablica Potomjanina, Pelješčanina, Dubrovčanina, pa dijelom i Sarajlije, Hrvata i građanina svijeta **Rudimira Roteru**. Za takve i brojne druge koji su se

³⁵ Mišljenje uz prijedlog za dodjelu priznanja Pravednik među narodima Rudi Roteru, u Yad Vašemu u Jeruzalemu. Kopija kod obitelji.

borili ne samo s puškom u ruci nego na drugi način, postoji izraz u stranoj literaturi „aristokracija antifašizma“. I oni su – među njima i aristokrat antifašizma Roter – bili dio širokoga antifašističkog pokreta koji u sebe uključuje i partizane, i šumu, i diverzante, i ilegalce, i suradnike, i brojne druge, pa bili oni vjernici ili laici, komunisti ili nešto drugo. Svrstavajući se u antifašističke redove, Roter se odlučio za europsku budućnost, u kojim temeljima leži antifašizam. On je temeljna pretpostavka ujedinjenja Europe.

I, da završimo ovaj dio ulomkom iz potresnoga govora koji je održao u Yad Vashemu **Ivan Pavao II.** 23. ožujka 2000., kada je i posebno apostrofirao *Pravednike među narodima*:

„Kako je čovjek mogao tako prezirati drugog čovjeka? Zato što je dosegao točku prezira Boga. Samo bezbožna ideologija je mogla planirati i ostvariti likvidaciju cijelih naroda. Čast nežidovima dana od strane države Izrael u Yad Vashemu za herojsko ponašanje u čuvanju Židova, ponekad do točke žrtvovanja vlastitog života, priznanje je da čak ni u najmračnijim trenucima nije svaki tračak svjetla ugašen. To je razlog zašto psalmi i cijela Biblija uče svijesti o ljudskim mogućnostima borbe protiv zla i da zlo nikada neće imati posljednju riječ.“³⁶

Ovdje bih, pored onoga što je već veoma sadržajno navela prof. **Danon Kurpjel**, spomenuo još i jednog Dubrovčanina *Pravednika među narodima*, gospara **Frana Krtića**, sina gruškog željezničara **Marka Krtića**, koji je posthumno to priznanje dobio u Osijeku (1998.). **Franjo Krtić** (Zelenika, 1920. - Osijek, 1997.) jedno vrijeme i kazališni glumac u Dubrovniku, živio je i u Sarajevu, a do kraja života u Osijeku, gdje i danas žive dva njegova sina – Boris i Davor, poznati osječki odvjetnik. Ljeti je boravio u vikendici na Lopudu. Franov rad na spašavanju Židova najuže je vezan za dubrovačko područje.³⁷

³⁶ Vidi M. Oršolić, *Zlodusima nasuprot*, religija i nacionalsocijalizam, Adamić/Imić, Sarajevo – Rijeka, 2006., s. 160.

³⁷ Svoja sjećanja na vrijeme holokausta iznio je u knjizi *Dita*, Osijek, 1997.

*Novinar **Abo Koen** (u sredini) s prijateljima u Potomju.
Snimio **Stípo Antičević** 1941.*

Zaključit ćemo ovaj dio riječima **Stjepana Mesića**, predsjednika Republike Hrvatske, izrečenim 12. svibnja 2006. pri uručanju plakete *Pravednika*: „Hrvatski pravednici u vrijeme zloglasne NDH svojim su činom spašavali čast Hrvatske i Hrvata“.³⁸

Potomje i Trpanj

Po dolasku iz Sarajeva Roterovi su živjeli u Potomju, gdje im je bila rodbina. Zrinka će završiti tri razreda osnovne škole u Potomju i

³⁸ *Jutarnji list*, Zagreb, 13. svibnja 2006., s. 2. Vijest – najavu o dodijeli priznanja u Zagrebu donijela je i *Slobodna Dalmacija* od 11. svibnja 2006., s izjavom **Mirjane Šlaj** iz Veleposlanstva Države Izrael u Zagrebu da će u listopadu 2006. biti uručena u Dubrovniku medalja za Roteru.

Trpnju,³⁹ te četvrti nastaviti u Dubrovniku, pa i gimnaziju i muzičku školu. Filozofski fakultet diplomirala je u Sarajevu. U prvom razredu osnovne škole učitelj joj je bio tetak **Modesto Germek**. Jasenka će osnovnu školu, gimnaziju i muzičku školu završiti u Dubrovniku, a studij klavira na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Kad su točno prešli u Trpanj, nemamo podatak. Ali i Zrinka i Jasenka sjećaju se ubojstva navodnog ustaše Mostarca **Muhameda Alajbegovića**, novinara, a to je bilo početkom prosinca 1942. u blizini vile Ćustović, u vlasništvu Rudijeva sarajevskog prijatelja, u kojoj su oni tad stanovali.⁴⁰ Roter je tu doživio i smrt svoga zeta, supruga njegove sestre Olge, već spomenutog **Modesta Germeka**. Prema onome što se zna, njega su likvidirali pelješki partizani u zoni Postupa kod Orebića.⁴¹ Bio je osumnjičen za suradnju s Talijanima, a vremena su bila takva da se to nije provjeravalo. Tako je i ta potpora, dotad značajna, nestala, pa se Rudimir otada morao skrbiti i o sestri udovici. Imala je tada 36 godina. U Trpnju su se uzdržavali podučavajući đake koji su privatno polagali ispite na dubrovačkoj gimnaziji. Po onome što se dosad moglo utvrditi, poslije kapitulacije Italije u rujnu 1943. i njemačke okupacije, prešli su u Dubrovnik. Je li Rudi bio došao nešto prije, a obitelj poslije, ni to nije jasno, ali je činjenica da je Zrinka u 1943./44. šk. god. završila „Državnu opću mješovitu školu u Dubrovniku – vježbaonicu“ (u nekadašnjoj „Učiteljskoj školi“; danas je u toj zgradi Interuniverzitetski centar).⁴² U istoj školskoj godini pohađala je i prvi razred „Pripravne srednje muzičke škole“.⁴³

³⁹ Zrinkina izjava autoru.

⁴⁰ Usmena izjava Zrinke i Jasenke. Vidi o tome i J. Radica, *Sve naše Dakse*, Dubrovnik, 2003., s. 87. Radica navodi da je Alajbegović, „novinar, Hrvat, oženjen“.

⁴¹ Olga udova Germek mi je u više navrata u Potomju o tome pričala, ne naznačujući konkretno izvršioce.

⁴² Svjedočba, broj imenika 70 za 1943/44. od 30. lipnja 1944. razrednik Marija Medić, upravitelj u. z. M. Kentra

⁴³ Godišnja svjedočba, broj gl. kataloga 64 za 1943/44. od 30. lipnja 1944. Nastavnik glavnog predmeta P. Sager, upravitelj i izaslanik Ministarstva narodne prosvjete dr. Ante Matijević.

Radio Dubrovnik

Po dolasku u Dubrovnik Roter postaje radijski novinar i to će ostati sve do svoje smrti s tim da će kasnije paralelno raditi i za novine, dubrovačke i ostale.

Radio Zagreb bio je 1926. godine prva radiopostaja u Hrvatskoj, pa se ove godine obilježava 80-godišnjica njegova postojanja. Radio Dubrovnik vuče svoje korijene od male razglasne stanice smještene u Sponzi. Imala je jedan zvučnik na Orlandovu stupu, a drugi je, u zimu 1941., bio postavljen u Gružu. Koliko se sjećam, bio je na terasi iznad poznatog restorana „Gruški dvor“ **Janka Grabušića**. Narod je to tada, a i poslije nazivao „Radio bročina“. Mislio sam tada da naziv potiče od toga što je zvučnik izgledao kao na stranu izvrnuta *broka* (kanta). Neki su pak taj naziv pripisivali propagandističkom i nepouzdanom izvoru informacija. Poslije se emitiralo iz Lučke kapetanije u gradskoj luci, potom iz pensiona „Viktorija“ na Pločama (odašiljač na Žarkovici) i, konačno, iz vile „Dubravke“ (vila Glavić) na Pilama, gdje je i danas Radio Dubrovnik, kao dio Hrvatskog radija u Zagrebu. Među osobljem se kao novinaru spominju **Ivo Peko** i „bivši novinar zagrebačkog *Obzora* **Rudi Roter**“.⁴⁴

I upravo to otvara zanimljivo pitanje: kako je Rudi došao na Krugovalnu postaju Dubrovnik? Objašnjenje bi bilo ovo: On je otprije poznao nešto mlađega (1902.) **Iva Peka**, kojemu je još prije travanjškoga rata osigurao novinarsku iskaznicu, kao predsjednik Sekcije za Bosnu i Hercegovinu Jugoslavenskog novinarskog udruženja. Iskaznica je bila pisana ćirilicom - tako su mi rekli oni koji su je vidjeli. Peko ga je, očito, vidjevši starijeg kolegu, i uz to istaknutog profesionalca a „naše gore list“ - koji nije imao sredstava za život – zaposlio. Sigurno mu se želeći i na taj način zahvaliti za podršku koju mu je Rudi dao pri učlanjenju u novinarsko udruženje. Suvremenici pričaju da je Peko pokazivao zaštitnički odnos prema Rudiju. A kad se Peko sa svojom obitelji uselio u vilu „Dubravku“, Roter se uselio u stan kojim se on do tada koristio u Pilama. Kada je oslobođen Dubrovnik, 18. listopada 1944. Peko će biti ubrzo likvidiran na Daksi (25. studenog 1944.).⁴⁵ Iz onoga što smo naveli

⁴⁴ N. Vončina, „Iz povijesti Radio Dubrovnika“.

⁴⁵ J. Radica, n.d., s. 253.

proizlazi da se Peko prema Rudimiru ponio veoma fer. Možda je Roter, radeći kao tajnik Udruženja trgovaca, bio i novinar na radiju.

Radio Dubrovnik, koji se iste večeri 18. listopada oglasio, bit će dva dana – 19. i 20. listopada 1944. jedina stanica koja će svoj program emitirati na teritoriju oslobođenog dijela Jugoslavije. Po oslobođenju Beograda 20. listopada iste godine, tu će ulogu preuzeti Beograd do svršetka Drugoga svjetskog rata. O Roterovu novinarskom radu u tom razdoblju još uvijek znamo vrlo malo. Jesu li i gdje njegovi tekstovi sačuvani, ostaje otvorenim pitanjem.

Misija dr. Tome Jančkovića u Dubrovniku 1943.

O tome postoji opsežna knjiga jednoga od najpoznatijih istraživača povijesti Hrvatske seljačke stranke, rano preminuloga redovitog sveučilišnog profesora na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, specijalista za suvremenu povijest - akademika dr. sc. **Ljuba Bobana**, moga dragog kolege. Tko se želi bolje upoznati s misijom dr. Jančkovića i u Dubrovniku, treba pročitati odličnu Bobanovu knjigu.⁴⁶ Ukratko: u jesen 1943. jedan od najbližih suradnika dr. **Vlatka Mačeka**, vođe HSS-a, odvjetnik dr. Jančković došao je u Dubrovnik sa zadatkom da poveže, po mogućnosti, sve antiustaške snage kako bi se pripremili, nastupi li savezničko iskrcavanje na južnom Jadranu, da preuzmu vlast. Dubrovnik je uvijek bio veoma značajan obavještajni centar. On se sastajao sa svim lokalnim političkim liderima, uključujući i komuniste (**Martin Klarić** i **Marijo Golušić**). Da bi se to shvatilo, treba znati da se HSS, poslije proglašenja NDH u travnju 1941., raspao na tri dijela. Jedan je pristupio ustašama, i tu se dobro udomio. Drugi su se priključili partizanima da se s njima bore. Treći je dio ostao uz vođu dr. Mačeka (ponekad su ga protivnici zvali i „dr. Mačak“, valjda zbog lukavosti), koji je imao svoje predstavnike u Kraljevskoj jugoslavenskoj vladi u Londonu. Do sastanka dr. Tome s četničkim vojvodom **Dobroslavom - Dobrom Jevđevićem**, koji je kao bliski suradnik talijanskoga okupatora, i često je boravio u

⁴⁶ Lj. Boban, *Dr. Toma Jančković. HSS između zapadnih saveznika i jugosloveskih komunista*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., s. 514.

Dubrovniku,⁴⁷ nije došlo. Za nas je zanimljivo da je u grupi HSS-ovaca koji su sakrivali i štitili dr. Jančkovića, bio i Roter. Tu su grupu činili: prof. **Roko Mišetić**, narodni zastupnik, **Vlaho Begović**, ekonomist rodom iz Trpnja, profesor **Ante Bilić**, rodom iz Imotskog, šofer iz Boke **Tripo Petković**, seljak iz Komolca **Kristović**, gdje je dr. Tomo povremeno živio i skrivao se, **Antun Ratarić**, upravitelj podružnice Zajednice za stoku, stomatolog dr. **Frano Dabrović** i **Rudimir Roter**, „rodom s Pelješca i bivši novinar Obzora“, od kojeg je Jančković „dobivao agencijske informacije, budući da je Rudi radio na dubrovačkoj Krugovalnoj postaji“.⁴⁸ I taj podatak potvrđuje u uvodnom izlaganju iznijetu tezu da je Roter bio blizak HSS-u. Dr. Jančković je stanovao – ili je bio samo prijavljen – na Pločama kod sestara **Storelli**, gdje je stanovao i njegov veliki prijatelj **Vlaho Begović**. Begović će poslije organizirati i prebacivanje dr. Tome s Lopuda u Bari, koji je već bio u rukama snaga antihitlerovske koalicije. U Bariju je bila i jaka partizanska baza, brodom „Bakar“ povezana s Visom, gdje je tada bio Tito i Vrhovni štab. Zapovjednik na tom brodu bio je Roterov zemljak, Trpanjac i Dubrovčanin, kapetan **Baldo Jerković**. Kapetan Baldo ima kćer Ružicu i dva sina kapetana, Ivicu i Antu, današnjega direktora «Atlantske plovidbe» u Dubrovniku, koji se i rodio u Bariju. Roter, Begović i Jerković neka su vrsta „pelješkog trija“. Jančković je imao raznovrsne informativne razgovore u Bariju s engleskim obavještajnim službama, pa je taj materijal poslije našao u arhivu u Londonu **Ljubo Boban**, te je na osnovi toga i drugoga materijala napisao spomenutu knjigu. U njoj je objavljen i dnevnik dr. Jančkovića, bogat podacima, pa i o nekim novinarima. Cio materijal vezan za dr. Jančkovića predala je prof. Bobanu kćerka dr. Tome **Mira Luetić**, supruga poznatoga hrvatskog, rano preminulog kirurga u Zagrebu prof. **Vlada Luetića**.

⁴⁷ R. Petrović, „Počeci saradnje Jevđevića i Birčanina sa talijanskim okupatorom 1941. g. Prilog istoriji četničko-talijanske kolaboracije 1941. g.“, *Prilozi* Instituta za istoriju u Sarajevu, Sarajevo, 1982., vol XIX, s. 203-235.

⁴⁸ Lj. Boban, *Jančković...*, s. 95.

Narodnooslobodilački pokret

Potrebno je nešto reći i o ovoj Roterovoj liniji, iako je i iz dosadašnjeg izlaganja to vidljivo bar djelomično. Pustimo druga Rudija da on govori. On kaže da je u sarajevskom *Novom listu* prestao raditi „zbog opasnosti, u koju sam naišao radi istupa u obrani nekih Židova i zbog optužbe koju je protiv mene podigao jedan bivši novinar iz Mostara. U toku godine 1942. zatvorili su me Talijani u Trpnju na Pelješcu pod optužbom da sam duhovni inicijator partizanskog napadaja na talijansku kasarnu. U to vrijeme nastavio sam održavanje veza sa NOP, koje sam u Sarajevu imao još godine 1941. (poznato **Ciliki Heinrich**). Na Pelješcu sam surađivao u ilegalnom listu NOP. Dostavljao sam članke dr. **Mati Jakšiću**.“ I dalje: „po ljetu godine 1944. na poziv Okružnog NOO pošao sam na oslobođeni teritorij i ušao u Prop. odjel ONO-a kao suradnik bivšeg lista *Glas slobode* (...) Po povratku iz Beograda bio sam šef uprave za turizam KNO-a u Dubrovniku.“

Treba reći da su **Cilika Parte** (1906.-1977.), udata **Heinrich**, i njen suprug **Alfred - Fredi** (1903.-1964.) soboslikar, bili poznati sarajevski komunisti Hrvati. Bili su zatočeni u Jasenovcu, Lobogradu i Staroj Gradišci 13 mjeseci (1941. - 1942.). Vraćeni su u Sarajevo na ponovno suđenje, do kojeg nikada nije došlo. Cilika je bila nosilac „Spomenice 1941.“. Izjasnila se za Informbiro i završila u zatvoru u Sarajevu 8 mjeseci, ali ne i na Golom otoku. Intervencijom **Đure Pucara - Starog**, sekretara CK KP BiH, puštena je iz zatvora. Kao najbolja sarajevska krojačica posvetila se svom obrtu - sjeća se jedinica kći **Marica** udana **Ljumanović**, koja danas živi u Australiji. Bila je veoma cijenjena i poštovana. S Roterom i njegovom obitelji bila je u srdačnim odnosima sve do smrti. Dugo vremena imali su veliku ladanjsku kuću u Mokošici.

Sasvim je jasno da je Roter, da bi zaštitio Koena u Potomju i Trpnju, bio u neposrednoj vezi s lokalnim antifašistima. Poslije završetka rata napravio je posebnu knjigu fotografija o stradanjima Pelješca od talijanskoga okupatora.

Četvrta faza - U novoj Jugoslaviji od 1945. do listopada 1959.

U ovom bismo razdoblju i dalje stavili Roterovu aktivnost na Radio Dubrovniku kao dijelu Radio Zagreba. Radio Dubrovnik je od 31. siječnja 1945. nastavio raditi s novim direktorom, don **Antom Salacanom**, poslije narodnim poslanikom u Skupštini Jugoslavije u Beogradu, potom i župnikom u Trpnju. Time otpočinje novi put. U popisu članova prve uprave – redakcije, nema Roteru.⁴⁹ Je li to bila neka vrsta lustracije, što ne bi bilo neobično za to vrijeme, ili nešto drugo, teško je reći. Ipak to drugo bio je novi posao za Roteru.

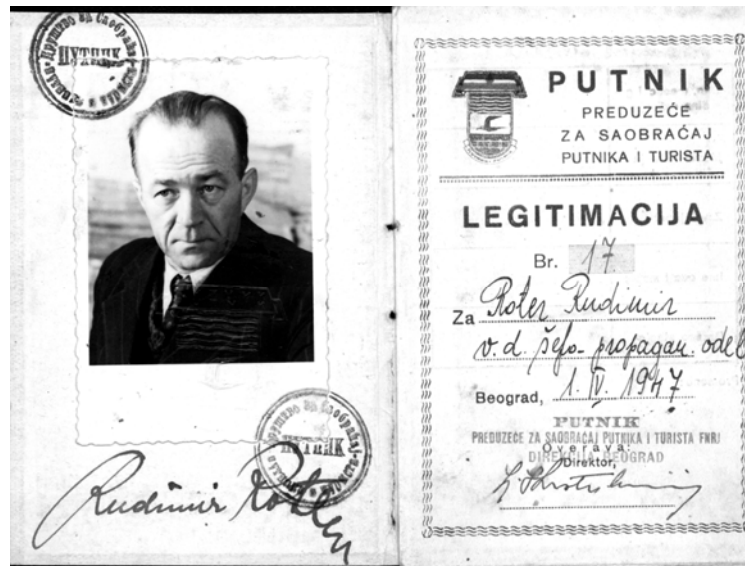

Osnivači Centra za turističku dokumentaciju Rudimir Roter, Matija – Mato Vidoenić, Mare Vučković, Rajko Kos, Nina Vernazza i Vojko Pečić

Naime, već početkom 1945. Gradski narodni odbor u Dubrovniku (**Antun Česko**, predsjednik, i **Zoran Palčok**, tajnik) donio je 1. travnja odluku o formiranju Ureda za informacije, iz kojega će se poslije razviti, 1.

⁴⁹ N. Vončina, n. d. – sastav je izgledao ovako: Šime Torbarina, povjerenik Okružnog NOO Dubrovnik, don Ante Salacan, direktor, Lola Novaković, tajnik, Vladimir Berdović, glazbeni urednik, Vinko Cvjetković i Veljko Milošić, šef programa.

11. 1945., poslovnica „Putnika“.⁵⁰ Upravo je **Rudimir Roter** na čelu toga Ureda za informacije, zapravo prve turističke agencije u Dubrovniku poslije 1945. godine.⁵¹ Iz poslovnice „Putnika“ kojoj je prvi upravitelj bio Roter, a naslijedit će ga kap. **Zvonko Goić**, pa **Veljko Kavurčić**, izrast će poslije „Atlas“. Kada se sve ovo zna o turističkoj djelatnosti i iskustvu Roter, praktično prvoga turističkog djelatnika nakon 1945. g., onda nije čudno da je i poslije beogradskog iskustva u centrali „Putnika“ pripremio s prijateljem **Matijom - Matom Vidoevićem** *Turistički informator grada i kotara Dubrovnik* (stranica 64 plus slike).

Dokaz da je Roter bio vršitelj dužnosti šefa propagandnog odjela „Putnika“

S dr. Vidoevićem, advokatom po profesiji, utemeljio je i Centar za turističku dokumentaciju, smješten u današnjoj zgradi „Atlas“ na Pilama. Dakle, jedan od prvih turističkih radnika u Dubrovniku tada je bio novinar **Rudimir Roter**. Inače, Ured za informacije bio je smješten na Stradunu, u kući na uglu koja s jedne strane gleda na Veliku Onofrijevu fontanu, a s

⁵⁰ R. Roter, «Proslava 10-godišnjice osnutka 'Putnika'». DV, od 11. ožujka 1955. Poslovnice „Putnika“ postojale su u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Splitu i u Dubrovniku.

⁵¹ R. Roter, „Proslava 10-godišnjice poduzeća 'Putnik'“, DV, 29. travnja 1955. U centrali „Putnika“ u Beogradu Roter je bio šef Propagandnog odjela.

druge na stražnji ulaz Male braće. Kada se u Beogradu konstituirao „Putnik“, kao centralna turistička agencija Jugoslavije, Roter je, zbog svog iskustva, bio premješten u Beograd u njezinu direkciju. Ali se ubrzo vratio u Dubrovnik na svoju staru novinarsku stazu, na Radio Dubrovnik. Je li i u vremenu od 1945. do 1948. g. surađivao i na Radiju Dubrovnik, nije mi poznato. Može se pretpostaviti da jest, znajući za njegovu pravu novinarsku strast za pisanje.

Pa, iako je Radio Dubrovnik imao izuzetno važnu ulogu u cijelom životu Dubrovnika i dubrovačkog kraja, ipak je tada i dugo poslije rata njegova uloga bila ograničena činjenicom da je veoma malo obitelji i pojedinaca imalo radioprijemnik. A pisana je riječ još uvijek zadržala svoju prednost.

Emissja
Iz turizma
Subota 9. IV. 1949.
Od 19.00-19.00 sati
Navedeno u emisji: R. Roter

Prisluškajte
Prisluškajte i razgovarajte sa nama direktno preko radijskog „Kruha kruha“ i naše žigovine!

... Narodna Republika Hrvatska na svom području uključuje najprostranije turističke zone. U kontinentalni dio Hrvatske spadaju mineralna lječilišta: Varaždinske Toplice, Lipik, Daruvar, Topusko i druga, područje Zagrebačke Gore, prostrani zimsko-sportski tereni u Gorskom kotaru i jedna od najljepših prirodnih rijetkosti u našoj zemlji - glasovita Plitvička jezera.

Primorsko područje Narodne Republike Hrvatske obuhvaća veoma dugi obalski pojas, koji uključuje tri prostrane turističke zone: jugoistočno istarsko područje, zatim Hrvatsko Primorje i Dalmaciju ...

*Odlomak iz radijske reportaže Rudimira Roter emitirane 9. travnja 1949.
(Preslik je iz knjige Radio Dubrovnik 1945 – 1950, autor je crteža Miše Račić)*

Kada je pak riječ o Roterovu radu u ovom razdoblju, treba reći da su došle do punog izražaja sve njegove novinarske sposobnosti. Bavio se

najviše kulturnim programima premda je pisao i o drugim stvarima.⁵² Javlja se i kao „učitelj“ mladim novinarima i kolegama. Iskazao je posebnu skrb za okupljanje oko programâ Radio Dubrovnika šireg kruga suradnika. Veoma često emitirao je priloge znanstvenih suradnika tadašnjega Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku. Sjećam se priloga: **Nikole - Nina Ivanišina, Nade Beretić, Ante Marinovića, Rafa Bogišića i Vladana Švacova**, ambicioznog nastavnika filozofije na ovdašnjoj gimnaziji, te drugih. Bogati su bili i programi radiodrame i posebne emisije za djecu i omladinu koje su izvodili kazališni glumci i amateri. Podsjećam se radioadaptacije pripovijetke *Ćilim Ive Andrića*, u kojoj sam „igrao“ naslovnu ulogu bega. Tada sam prvi put vidio kako se dijele uloge i što su čitalačke probe. Redatelj je bio sveprisutni i svestrani radijski čovjek, i jedno vrijeme poslije direktor, **Stijepo Stražičić**. On je bio *spiritus movens* brojnim originalnim kulturnim akcijama. On i Rudi blisko su surađivali. Tome treba dodati i Stijepova šurjaka, prof. **Joška Depola**, po mom sudu najuspješnijeg direktora „Dubrovačkih ljetnih igara“ i mojeg nekadašnjeg nastavnika povijesti u nižoj gimnaziji. Ti su ljudi, kao i još neki drugi, stvarali pravu kulturnu atmosferu u Gradu. Okupljajući vanjske suradnike Roter im je, među ostalim, omogućivao da zarade ponešto van redovite plaće, i tako poprave svoj osobni budžet. Radio Dubrovnik postajao je glavni centar okupljanja kulturnih radnika, glumaca, muzičara, slikara, ali i drugih. Roter je i dalje nastavljao pisati i o drugim pitanjima, a posebno o turizmu, pomorstvu, poljoprivredi, raznovrsnoj pelješkoj problematici i drugom. I značenje radija raslo je s porastom broja radio-prijemnika, domaćih („Kosmaj“) i stranih proizvođača. Prenosio je vijesti i neke druge programe Radio Zagreba, pa je tako bio osnovni informator za Grad i dubrovački kraj, pa i šire. Roter je u svemu tome veoma praktično sudjelovao, zajedno – uz već prije navedene – s **Ivom Šojkom, Nadanom Palčokom, Teklom Palčok** i drugima.

⁵² Više o tome u knjizi: *Radio Dubrovnik 1945.-1950*. Tiskano za unutarnju upotrebu kao rukopis samo u dvije stotine numeriranih primjeraka. Roterov primjerak ima broj 00168 s posvetom „Svom namješteniku Rudimiru Roteru uz obljetnicu. Radio Zagreb – Radiostanica Dubrovnik“. To je dosta impersonalna zbirka. S Rudijevim potpisom imaju četiri inserta: o muzeju Rupe, o ribanju, o narodnom vezu učiteljice Miš i o sindikalnom odmaralištu u Lapadu. Po povratku na stalni rad u Radio Dubrovnik, Roter je bio u početku „urednik privredne rubrike“, kako navodi u autobiografiji.

Nikola Vončina ovako opisuje tadašnju aktivnost Radio Dubrovnika:

„Važno je zabilježiti da je Radio Dubrovnik uz informativnu, s posebnom pažnjom razvijao i širu javnu i kulturnu funkciju. Praktički od svojih početaka postao je stjecištem svih događanja u kulturnom i javnom životu Dubrovnika koji su u to vrijeme najčešće bili inicirani odnosno ostvareni u krugu njihovih suradnika. Upravo u takvoj sredini nastala je i ideja o 'Dubrovačkim ljetnim igrama', inicirane su i druge dubrovačke kulturne institucije, te lokalna glasila, a već u prvom desetljeću u Radio Dubrovniku djelovali su: Mješoviti zbor, Ženski sekstet, Komorni orkestar, Tamburaški sastav, Gudački kvartet, Dječji zbor i više drugih stalnih ili povremenih komornih sastava i klapa dalmatinske pjesme. U samim počecima u programu su sudjelovali Gradski orkestar, Katedralni zbor i Kazališna družina koja je 1943. g. prerasla u Hrvatsko državno kazalište. Radio orkestrom ravnao je **J. Vruticky**, zborom **P. Sager**.⁵³ U ratnoj godini 1944. Čeh **Jozef Vaclav Vruticky** (Lysa nad Labem, 1897. – Usti nad Labem, 1977.) uglazbio je na Roterov tekst – *Meditacije o sv. Vlaha* – „Našem Parcu“, himnu sv. Vlaha.

Sjećam se da su članovi Radiozboru ujedno bili i članovi RKUD „29. novembar“ (Roter je bio tajnik Društva). I tim je zborom ravnao dr. **Vladimir - Vlatko Berdović**, koji je bio i šef Radiozboru. Ali on je ravnao i velikim horom („Velika sloga“) Pravoslavne crkve u Dubrovniku. Pedesetih godina prošloga stoljeća u Gružu, u okviru RKUD „Ivo Mordin – Crni“ djelovao je veliki pjevački zbor pod ravnanjem **Horacija Kraljića**. Nije bilo ništa neobično da su pojedini dobri glasovi, bez obzira na vjeru, povremeno za velikih svečanosti „pojačavali“ i Katedralni zbor i hor Pravoslavne crkve u Dubrovniku. Da spomenem samo **Šepića** i gđicu **Doru Trojanović**, ali bilo je i drugih.

⁵³ N. Vončina, n. d.

Dubrovačke ljetne igre

U kolu onih koji su pokrenuli „Igre“, uz poznate političare i društvene radnike, bio je i šjor Rudi. Godinama je pratio njihov rad, izvještavajući o svemu s „Igara“ i oko njih. Napisao je stotine stranica teksta. „Koliko je samo napisao o 'Igrama'! S koliko je strasti tragao za svakom vijesti o prosperitetu 'Igara', prikupljajući glasove o njima na svim stranama.“⁵⁴ Njegova supruga mi je poslije pričala da se jako sekirao i „gubio nerve“ kad ne bi mogao dugo dobiti telefonsku vezu sa Zagrebom, Sarajevom i Beogradom da preda izvještaj. Zbog toga bi još više pušio, bez čega, inače, nije mogao živjeti ni raditi. Ona je bila uvjerena da mu je to i život skratilo.

Ovdje treba spomenuti i danas vrijednu knjigu *Dubrovačke ljetne igre u stranoj štampi 1953. – 1963.*, koja je izašla poslije Rudijeve smrti, a dovršio ju je njegov kolega i dopisnik Tanjuga iz Dubrovnika **Aleksa Benić**.

Dopisnik iz Dubrovnika

Već smo ponešto spomenuli. Treba dodati da je to bio golem posao. Uz redovite poslove za potrebe Radio Zagreba i Radio Dubrovnika, Roter je bio stalni dopisnik beogradske *Politike* (1948.-1959.), sarajevskog *Oslobođenja* (1948.-1959.) i Radio Sarajeva (1948.-1959.), ponekad i Radio Beograda, te drugih tiskovina, kao što su *Slobodna Dalmacija* (1954.-1959.), *Pomorstvo*, Rijeka (1954.-1956.) i od slovenskih novina ljubljansko *Delo* (1959.), *Slovenski Jadran* (1955.-1956.) i *Slovenski poročevalec* (1955.-1956.). Povremeno je surađivao i u zagrebačkom *Vjesniku*. U Dubrovniku je *Oslobođenje* tada bilo na posebnoj cijeni zbog toga što su to bile prve dnevne novine što su stizale u Grad. Osobito su bile zanimljive ponedjeljkom za one koji su očekivali rezultate s nogometnih utakmica i drugih sportskih natjecanja. Sva ta golema građa još nije proučena.

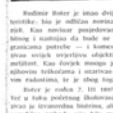
⁵⁴ Č. Kisić, „Poeta informacije. Uspomeni Rudimira Roter“, *Oslobođenje*, Sarajevo, 24. listopada 1959.

Dubrovački vjesnik

20 GODINA „DUBROVAČKOG VJESNIKA“

Novinar čiji se članci dugo pamte

(Kratki prikaz života i rada novinara Rudimira Roteru, jednog od glavnih pokretača „Dubrovačkog vjesnika“)

Rudimir Roter je bio prvi glavni urednik prvobitnog karak- terističnog lista za dubrovačku i dalmatinsku obalu... Kao novinar potpisivao je istaknuta opsežna... (Kratki prikaz života i rada novinara Rudimira Roteru, jednog od glavnih pokretača „Dubrovačkog vjesnika“)

... Uživao je i u šolici i kavi, i mora po- činjati... u svu tu obiljež, sve to treba, ali ču- jedno ga je bilo da grad treba da ima i svoj list... (Ljudi i vrijeme)

Ona je i potpisivala i „dubrovački vjesnik“,... (Ljudi i vrijeme)

... Ali, gdje se našla profilna i jedna se sa-... (Ljudi i vrijeme)

... „Vjesni- kovih“ tisuću brojeva... (Ljudi i vrijeme)

... Pa još, gdje je čita je zapravo i pisan je... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

... (Ljudi i vrijeme)

Prigodni fejtton (skraćeni opis Rudimira Roteru za 5. obljetnicu „Dubrovačkog vjesnika“ *br. 27/271 1955)

Stoljeće štampe u Dubrovniku

Trideset petnaest godina... (skraćeni opis Rudimira Roteru za 5. obljetnicu „Dubrovačkog vjesnika“ *br. 27/271 1955)

Dubrovački vjesnik se uz dvadesetu obljetnicu izlaženja 1970. prisjetio Rudimira Roteru i posvetio mu je napis „Novinar čiji se članci dugo pamte“ i na istoj stranici prenio je njegov skraćeni fejtton „Stoljeće štampe u Dubrovniku“, prvotno objavljen 1955.

U svojem sjećanju na početak Dubrovačkoga vjesnika, Tonči Cota, prvi glavni urednik piše: „Na inicijativu agit-prop. komisije ondašnjeg Gradskog komiteta KPH Dubrovnik čiji sam član bio i ja, i podrškom i nastojanjima novinara koji su radili u Radio Dubrovniku, osobito pok. Rudija Roteru, donijeta je odluka u drugoj polovini 1950. da se počne

izdavati tjednik *Dubrovački vjesnik*.⁵⁵ Cota navodi da su mu najveću pomoć pružili u radu novinari Radio Dubrovnika, te posebno: „Meni osobno najveću pomoć pružili su novinari pok. **Rudi Roter** i **Boro Kamić**, upućujući me u tzv. tajne novinarskog poziva.“⁵⁶

I **Henrieta - Mendi Regjo** sjeća se „nezaboravnog Rudija“ i, posebno, ponekad malih druženja u Tiskari „Ivo Čubelić“, kad bi se poslije izlaska iz tiska nekog dvobroja ili svečanog broja „uz čašicu i fjelicu“ okupili i radovali. Ona navodi imena, kako novinara, tako i tiskara: **Božo, Ivo, Anđelo, Hamza, Jure**, nezaboravni **Rudi, Boro, Pero, Miško, Iva, Oliva, Jovo, Ante** i ostali.⁵⁷

Miško Konjovod predložio je ime listu s obrazloženjem da u Zagrebu izlazi *Vjesnik*, pa da onda mi naš list nazovemo *Dubrovački vjesnik*.⁵⁸ A jedan od Rudijevih „đaka“ i zatim najbližih suradnika **Boro Kamić** svjedoči kako se Rudi uporno zalagao za pokretanje lista u Dubrovniku. Boro piše, navodeći Roterove riječi: „Uzalud su i zidine i hoteli, i more poduzeća - sve je to dobro, sve to treba, ali da jedno mjesto bude grad, treba imati svoj list. Dnevnik u prvom redu, a ako sredstava i snagu nema, onda bar tjednik.“⁵⁹ Zanimljivo je i mišljenje samog Roteru o *Dubrovačkom vjesniku*, koje je iznio 1955. godine, pet godina od početka njegova izlaženja, u prigodnom feljtonu pod nazivom „Stoljeće štampe u Dubrovniku“. Uspoređujući ono što je bilo u prethodnih stotinu godina s *Dubrovačkim*, Roter zaključuje:

„Makar koliko prigovarali na primjer *Dubrovačkom vjesniku*, da ima izvjesne manjkavosti i nedostatke u sadržajnom i tehničkom pogledu, uspoređujući ga s listovima iz minula dva razdoblja, mi ćemo na prvi pogled zapaziti, da ipak nekako odskače. On se razlikuje od stare štampe, ne samo po socijalističkom načinu tretiranja javnih društvenih problema, nego i po raznovrsnijim oblicima novinarske obrade različitih pitanja. Prigovori, koji se postavljaju ovom dubrovačkom listu, sasvim su razumljivi. Oni su plod suvremenih političkih i kulturnih gledanja, a

⁵⁵ T. Cota, „Početak je bio zaista pionirski“, DV, broj 10, s. 4., 1970., „20 godina *Dubrovačkog vjesnika*“.

⁵⁶ Isto

⁵⁷ Henrieta Regjo, „Zanosom i ljubavlju stvaran je list“, DV, isto kao 56.

⁵⁸ M. Konjovod, „Kakvo ime dati listu“, DV, isto kao 56.

⁵⁹ B. Kamić, „Vjesnikovih tisuću brojeva“, DV, isto kao 57.

bezuvjetno i ukusa, koji je kod nas suvremenika razvijeniji i profinjeniji, nego kod naših djedova.“⁶⁰

Je li Roter surađivao i u *Glasu slobode*, listu-biltenu, organu Okružnog NOO-a u Dubrovniku, koji je bio počeo izlaziti prvo na Lastovu, a zatim i u Korčuli te, po oslobođenju Dubrovnika, kratko vrijeme i u Dubrovniku? Naime, Roter to opisuje ovako: „Iz Trpnja sam otišao u Dubrovnik, gdje sam dobio mjesto tajnika Udruženja trgovaca. Nastupio sam namještenje i u Radio stanici. Stupio sam u vezu sa predstavnicima NOP-a (ing. **Mato Bajlon**, prof. **Franjo Hrabak**) i sa njima radio sporazumno. Po ljetu godine 1944. na poziv Okružnog NNO-a, pasao sam na oslobođeni teritorij i ušao u Prop. odjel ONO-a kao suradnik bivšeg lista 'Glas slobode'. Nakon oslobođenja Dubrovnika nastavio sam rad na istom listu u Dubrovniku.“⁶¹ A onda nastaje praznina do prvog broja *Dubrovačkog vjesnika*, 1. rujna 1950.

Društvena aktivnost

Ono što je određena novost u Roterovom djelovanju jest njegovo sudjelovanje u radu brojnih društvenih organizacija i udruženja. Izuzetno puno je radio u turističkim društvima i savezu i Centru za turističku dokumentaciju. Bio je aktivan i u Klubu pomoraca, i kao pokretač i suradnik časopisa *Naše more*. Bio je i među osnivačima podružnice Matice hrvatske u Dubrovniku, te pokretač, član redakcije i suradnik časopisa *Dubrovnik* (1955.). Iznimno je aktivan i u Crvenom križu. Tu je još i staleško novinarsko udruženje i razne sekcije Narodnog fronta, to jest Socijalističkog saveza. Pedesetih godina dvadesetog stoljeća bio je aktivan i u sindikatu. On kaže da je bio član Kulturno-prosvjetne komisije i plenuma Mjesnog sindikalnog vijeća. Nije bio član SKJ, pa vjerojatno zbog toga nikad nije bio ni direktor Radio Dubrovnika, premda je uživao opće priznanje i poštovanje, ne samo kolega, zbog svoje sposobnosti. Istina, bilo je u Dubrovniku nečlanova Partije koji su ravnali pojedinim važnim ustanovama u području kulture iako su ih ocjenjivali nepodobnima za

⁶⁰ R. Roter, „Stoljeće štampe u Dubrovniku“, DV, broj 271 od 26. studenog 1955., s. 6.

⁶¹ Isto, ali i u autobiografiji.

režim. Rudiju pak, iako su ga smatrali lojalnim građaninom i konstruktivnim čovjekom, nije bilo ukazano to povjerenje.

Trajanje u vremenu

Uz 25 godišnjicu novinarskog rada Rudimira Roteru

Volja pobjeđuje zapreke

Ima jedna poznata knjiga, toliko poznata da joj ni ime ne treba spominjati, kojoj je predgovor napisao još poznatiji književnik, naš čovjek, Dubrovčanin, u kome kaže, da ga je krajem srećom usikala baka sa pričom o malom i siromašnom dječaku koji se kroz život sam probio do čovjeka, pobijedi na tom putu sve strahove života pa sad živi sretno i zadovoljno, on bi usuneno svojjoj bakici doviknuo:

— Ah, krasne li priče... Pričaj mi još bajki, još... Pričaj mi još bajki, još... I ja volim priče, priče pune sadržaja, priče o ljudima koji se na svom životnom putu bore za sličnima životu, pobjeđuju ih i jure, nezastavljivo jure i stvaraju svoj iludičan mali svijet, i što je priča starija, to mi je draža, volim kad se između siromašnog djeteta i zadovoljnog čovjeka uvali najmanje pedesetak godina, čitav jedan život, koji je samom glavnom junaku kad ga u priči proživljava izgleda tada tako dalek i neizvjestan, a sve pretrpjeti bezbolno. Dosta sam

takovih priča čuo, sve su nekako jednake, a sve ljudski različite, — i ovu priču znamem napamet, a ipak, uvijek mi je jednako draga kad je Rudi priča. I govorim mu u svom utiščenju Ti, oseljavajvam ga sa Vi, zovem ga Rjor... — Pričajte još, Rudi... još... još...

Na zidu u sobi vjini slika jednog mladića u bijeloj košulji i čudno oblikovanim tetovom na glavi, smijeska se nekako milo i ragnosno i kao da štapa priču o sebi koju on sam priča, — samo 25 godina stariji — porodiči, prijateljima i kolegama u struci, koji mu čestitaju jubilej. Stala kako se kao pučkoškolac u rodnom Potonju veselio životu i o onom danu kada mu je oca, ostavivši za njim plač i siromaštvo, i o tome, kako sa ga odveli u Rijeku da uči zanat. Biti će legat, to je najljepše, Evo ga u Rijeci, uči zanat, svog majstora štali i doveli, a garda uvijek pazi kako legat Rudi se

bi dotao u ikštenje da mnogo jede a malo radi A on u radi i uči — drata mu je knjiga od blanje Već tada se vidjelo da legat Rudi ne će biti stolarski majstor.

U sumorno proljeće jednog života bijesnula je svijetla zraka onog časa kad je kao manšeti radnik napisao svoje prvu pjesmicu. Bilo je u njemu i dječakovi matvoni, ali i sadržajnog — uostalom trebalo je i na taj način zaraditi neka para, jer su odijelo i cipele žalosno izgledali.

Piše: BORO KAMIĆ

U redakciji splitskog časopisa »Zadrugar« stiglo je jednog dana pismo. Urednik je otvorio kovčetu, pročitao tekst, pogledao poljpu, i očale je podigao na čelo da bolje pročita ime pisca i ma koliko preturio po mislima nikako se nije mogao sjetiti da se igdje susreo s tim imenom.

Sa nekoliko originalnih zapisa i dobrih liraza, pesma mu se dopala. Strogi urednik propustio je rad u uviđenju da taj mladićak osim volje ima i smisla i dara. I nekoliko dana zatim jedan je mladić držao časopis »Zadrugar«, buljio u štamparna crna slova i slobodno zurnio u svoje ime pod tekstom.

Sve su kasnije odvijale brzo, onom beznom koja ostavlja samo zbrkane utiske. Osnovna škola ne daje znanje, ona samo probuduje volju za učenjem. A njegov dotadašnji svijet postao je preznak, širina ga zove, on joj se odaziva i ide joj u susret da u njenim komplikacijama traži sadržaj.

Ruditi i učiti radio je i učio, za dvije godine svladao je gradivo srednje škole, te pohađao sve razrede i veliku maturu na Rečki u Splitu. Evo ga na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, radi i uči, pokušava pisati za listom, — nastavnička mu je katedra poudana.

Blijesne za čas oko, odrazi se u njemu napor uspona: jer ono siromašno djetete više nije legat, ni dak nije, fakultet je zavirio, poudana mu je katedra, a on je odijava: odbija je, jer ga pero privlači, žurnalistika, — riječ štampana.

Na stupcima sarajevske »Veternje« pisao: čitanci su se susretali s jednim novim novinarskim imenom. I u zagrebačkom »Obzor« i »Jutarnjem listu« pisao je novinar svijetlog daha i neke neobične duhovitosti, jednostranice i listove, koji nije znao za umor. Puno je sveo stupce, sličao publiku, ugled i novinarsko ime — četiri je godine za redom predsjedavao i bivšoj sekciji Jugoslavenskog novinar-

skog udruženja za Bosnu i Hercegovinu — i uvijek smjelo išao za svijetlosti znanja i progresa. I u danima kad je najviše trebalo: perom u ruci pomogao je borcima da istina o njima i nama progore, — realistički pogled na svijet iskovan u životnim patnjama i stremljenjima, što se odlikovalo u legatu, daku i studentu sazio je u čovjeka koji znađe čijenti ulogu i važnost svog poziva.

Za cijelo vrijeme bilo je tako: prihujalo je 25 godina takovog rada.

Završena je priča i dvadesetpet godišnji novinarski jubilej s njom. I perna je već zaradana, A penzija je stidanje na klupi, duge letnje i beslozasti razgovori o nevažnim stvarima, koje mladi u bijeloj košulji nikada volio nije, ne voli ih ni kao današnji jubilarac, okretuće im glavu, ne treba mu dotadnjeg mira, već stvaraliva što sadržaj života daje.

I stvara, radi i danas kao u najmlađim danima, novinarski, A novinar i jest nešto posebno, on stvara dok živi.

I Rjor Rudi će dosta toga još stvoriti, što čemo mi mladi znati čijenti zajedno sa njegovom jednostavnom životnom formulom po kojoj za postići uspjeh treba voljeti život i boriti se za njega.

Boro Kamić je pišući o Roteru u Dubrovačkom vjesniku 23. rujna 1955. naglasio: „I stvara, radi i danas kao u najmlađim novinarskim danima, novinarski. A novinar i jest nešto posebno, on stvara dok živi.“

U veljači 2006. u beogradskoj *Politici* povelu se rasprava o tome tko je napravio filmski zapis o demonstracijama 27. svibnja 1941. na ulicama Beograda. I, budući da su se pojavila neka nova mišljenja, osporavajući stara, o kojima je puno prije pisala *Politika*, njezin tadašnji novinar stupio je na „bojno polje“. Kao krunski argument u polemici, ponovno se pojavio u dijelovima intervjuu **Rudi Roteru**, dopisnika *Politike* iz Dubrovnika, objavljen prije pola stoljeća, točno 21. studenog 1956. s ing. agronomije **Milanom Maravićem**, koji je tada radio u laboratoriju poduzeća „Dalmacijabilje“ u Gružu. Maravić je nakon završenih studija u Pragu 1941. godine, jedno vrijeme živio u Beogradu, pa je napravio taj zapis, kao i neke druge. I dok su oni o bombardiranju Beograda, izgleda, propali, o demonstracijama nije. Maravić je izjavio Roteru kako je film poslao na razvijanje u Zagreb u firmu „Gizbah i Knaus“, te je to pomoglo da se on sačuva. Maravić je bio rodom (1912.) iz Siska, a umro je u Dubrovniku

1975. godine. Sve to navedeno je u intervjuu što ga je napravio Roter.⁶² Zar i taj podatak ne govori o solidnosti i trajnosti Roterova djela - i nakon 50 godina otkada je intervju napravljen i 47 godina od smrti gospara Rudija?

Zaključak

U dosadašnjem izlaganju iznijeli smo rezultate istraživanja na prikupljanju podataka, te dali određenu interpretaciju, onoliko koliko su to oni omogućavali. Napravljena je određena historijska rekonstrukcija. Tako smo dobili jednu cjelinu, dosad sigurno najširu i najpotpuniju, koliko je meni poznato, o životu i djelu novinara **Rudimira - Rudija Roter**, *Pravednika među narodima*. Bilo je potrebno sve to smjestiti u prostor i vrijeme, odgovarajući društveno-historijski kontekst, kako bi se stvari mogle bolje sagledati i ocijeniti. Znamo da su praznine brojne, pa i to da one mogu biti popunjene samo novim istraživanjima. Prije svega čitanjem i proučavanjem svega onoga što je Roter pisao. Ali ovaj pregled ne bi bio potpun bez osobnog sjećanja, pa i ocjene:

Pa evo kako sam ja upamtio druga, šjora, gospara Roter. Bio je ozbiljan čovjek stariji od mene 35 godina. Uvijek je bio uredno odjeven, s kravatom i klobukom, a iz džepa mu je virio blok za zabilješke. Djelovao je gospodski decentno, poput nekog engleskog novinara. Kretao se na potezu Gradac, jer je tu stanovao, - Radio Dubrovnik, Pile, s dvije podstanice: Centar za turističku dokumentaciju i kavana „Dubravka“, posebno ljeti, te „Gradska“ zimi i ljeti. Tu su se prikupljale informacije. Nije bilo interneta. Jedna od podstanica bila je brijačnica braće Marčinko na Stradunu. Čekajući da dođe na red, obično je sjedio do vrata, odakle je imao „pregled“ situacije na poznatom šetalištu i okupljalištu Dubrovčana i njihovih gostiju. S tog mjesta mogao je povremeno pratiti i svoje kćeri u šetnji. Ljeti oko podne, u hladovini „Dubravke“ na Pilama, bio je u društvu kolege s radija skladatelja **Vlatka Berdovića**, čija mu je sestra **Radojka Jordanović** podučavala klavir mlađu kćer. S njima je bio i

⁶² S. Kljakić, „O filmu snimljenom 27. 5. 1941. g. Politika je prva bila“, *Politika*, Beograd, 15. veljače 2006.

nekadašnji dirigent Gradskog orkestra u Dubrovniku, a poslije profesor i dekan Muzičke akademije u Zagrebu, dr. **Krešimir - Krešo Kovačević**, glazbeni kritičar zagrebačkog izdanja dnevnog lista *Borba*. Jedna od glavnih tema razgovora bile su „Igre“. Kad bi pokupio sve što mu treba, krenuo bi to „preraditi i obraditi“, bilo na svom radnom stolu na Radiju ili u obližnjem stanu. A pučanstvo bi zatim dobivalo „gotovi proizvod“, bilo na radiovalovima ili u dnevnim novinama i tjednicima. To su naoko bile često male, sitne vijesti, ali važne i sjajno obrađene. Bio je pravi *meštar* da to napravi – „poeta informacije“, kako ga je nazvao ugledni kolega. To su one „sitne“ dnevne i druge vijesti što novine čine novinama, ili stvaraju radijske emisije. Ali ponekad su još i više plijenile njegove raznovrsne reportaže i znalački vođeni intervjui s najistaknutijim ljudima koji su posjećivali Dubrovnik ili su živjeli u Gradu (skladatelj **Rogovski**, violinist svjetskog glasa **Zlatko Baloković**, povjesničar književnosti prof. **Kolendić** itd.). Rado je pisao i o slikarima i o njihovim učiteljima (**Medović, Bukovac, Pulitika, Dulčić, Masle, K. Strajnić...**).

Roter je bio simbol serioznog novinarstva. U životu je bio brižan suprug i nježan otac. Pravi obiteljski čovjek. Nekad bi se s obitelji spustio do obližnjeg samostana na Dančama da na Badnju večer u tamošnjoj romantičnoj crkvičeku dočekaju ponoćku. Za rodbinu i prijatelje, ali i brojne znane i malo znane, bio je neka vrsta „zida plača“. Gdje je mogao, pomogao je, bilo riječju ili djelom, jer je to bio bitan smisao njegove filozofije života, o kojoj smo u ovom radu već pisali. Bio je dobar i pošten čovjek - opće je mišljenje. Bio ga je takav glas!

Među kolegama novinarima bio je veoma omiljen i cijenjen, što nije tako često ni u jednoj struci, gdje nerijetko vladaju rivalstva i zavisti. Dirljiv je bio oproštaj na Boninovu, u jesen 1959. godine, kad ga dubrovački novinari, njegovi najbliži suradnici, iznose na posljednje putovanje do Potomja i vječnog počinka na Groblju sv. Petra. Dobar fotograf to je zabilježio. Bio je to u to doba najveći sprovod u Dubrovniku. Očito, narod je ocijenio da poznati novinar to zaslužuje.

Rudimir Roter oko 1950. godine

U životu, unatoč brojnim teškoćama, ali i velikim uspjesima, bio je skroman i moralno čist. Kad je umro, udovica je ostala s njegovom umanjenom mirovinom i dvije kćeri na studijima u različitim gradovima. Nije ostavio kuće i imanja. Ostavio je nešto više od toga – čist obraz i dobar glas o sebi, koji još uvijek, i nakon gotovo 50 godina, traje. A poruka bi bila da se i u teškom novinarskom poslu, uvijek izloženom opasnostima i moralnim dilemama, može uspješno i danas djelovati, radeći profesionalno i moralno, služeći istini i pravdi. Služeći čovjeku!

*Marinela Rusković Krištić **

RUDIMIR ROTER KAO AUTOR PJESME „NAŠEM PARCU“

U čast svetoga Vlaha, dubrovačkog parca, zaštitnika i branitelja, tijekom višestoljetne su se povijesti duž cijele Republike gradile crkve, a njegov se kip, kao glavni čimbenik težnje za slobodom, postavljao na zidine, pročelja javnih i privatnih palača, jarbole, pečate i novac. I dubrovačka književnost, pa tako i likovna i glazbena umjetnost prikazivale su ga kao biskupa i mučenika, ali i zaštitnika Grada, o čemu nam najbolje govori podatak da se u Glazbenom arhivu dubrovačke katedrale čuva dvadesetak skladbi, od čega dvanaest himna napisanih u slavu ovog sveca.¹ Jednu od njih, *Našem Parcu, meditacija o sv. Vlahu* uglazbio je **Joseph Vlach-Vruticky** prema tekstu novinara, književnog i glazbenog kritičara te pjesnika - **Rudimira Roter-Progonskog** (1881.-1959.).

Arhiv katedrale nastao je zaslugom **Antuna Gjivanovića**, jednoga od osnivača i dugogodišnjeg dirigenta Crkvenog pjevačkog zbora. On je gotovo svu građu od oko dvije tisuće jedinica prikupio za potrebe Zbora u prvoj polovici 20. stoljeća. Zbor je započeo s radom 4. listopada 1925. na zagovor pjevača koji su uz **Gjivanovića**, te **Frana Lederera** na orguljama, redovito sudjelovali u misnim obredima, a službeno je djelovao do 17. veljače 1947., kad mu je odlukom Odjela unutrašnjih poslova pri Oblasnom izvršnom odboru Dalmacije u Splitu zabranjen rad i

¹ RUSKOVIĆ-KRIŠTIĆ, Marinela: **Nastanak oficija uz blagdan svetog Vlaha te himne svetog Vlaha nastale u prvoj polovici 20. stoljeća u Arhivu dubrovačke katedrale**, *Arti musices*, 35/2, Zagreb, 2004. str. 207-225.

konfiscirana imovina. No u okviru ove crkve nastavio je s radom sve do danas.²

Sređivanje Dubrovačkog muzičkog arhiva

Otkrivene nepoznate stare kompozicije

U Muzičkom arhivu dubrovačkog samostana »Male braće« pronadene su svojevremeno kompozicije starih dubrovačkih kompozitora, koje se danas izvođe na mnogim koncertima. Međutim, kako Arhiv nije bio sreden, zbog pomanjkanja stručnjaka muzikologa, Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti preuzela je na sebe brigu za sređivanje i katalogiziranje bogatog muzičkog inventara, da bi se što bolje praktično mogao koristiti sačuvani materijal. Akademija je nedavno izaslala muzikologa prof. A. Vidakovića iz Zagreba, koji je sa četvoricom suradnika duže vremena radio na ovom poslu.

Prof. Vidaković, s kojim smo razgovarali o radu na sređivanju starih kompozicija, istakao nam je uz ostalo:

»Mi smo dosad pronašli i popisali oko 1700 rukopisnih djela, među kojima ima vrlo mnogo zanimljivih kompozicija. Iz bogate zalihe arhivskog materijala, rekao nam je prof. Vidaković — vidi se jasno prosjek glazbenog života u Dubrovniku kroz posljednjih 300 godina. Vrlo je zanimljiva činjenica, da se po tim rukopisnim djelima vidi kada se je i što se je muziciralo u starom Dubrovniku, tko je i gdje izvodio pojedina djela. Prema bilješkama na muzikalijama razabire se, među ostalim, nekadašnji vlasnik nota, zatim izvađači, datum izvođenja, te kojom je prigodom dotično djelo bilo izvođeno. Navedena su imena izvađača i kapela, koje su svirale na svečanim zgodama u vlasteoskim kućama, a navedena su također i imena ličnosti, kojima su skladbe bile posvećene.

Po količini i bogatstvu materijala ovaj je Arhiv bezuvjetno drugi u Hrvatskoj, to jest on dolazi odmah poslije Muzičkog arhiva Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu. Na kompozicijama ima čitav niz imena naših starih skladatelja, koji dosad nisu bili poznati u našim službenim povjesnicama

Sorkočevića i Tome Restića, koja po svojoj umjetničkoj vrijednosti nikako ne zaostaju za onim njihovim djelima, koja su dosada izvađena. Treba pri tome spomenuti, da osim niza simfonija, od kojih su neke potpune a neke će trebati dopunjeti, postoje i mnogobrojna komorna djela: sonate za klavir, tria, kvartete, a postoje i vokalno instrumentalna djela, kao što je na primjer veoma značajan i u muzičkom pogledu vrijedan psalam »Dixit Dominus« za solo, mješoviti zbor i orkestar, koji bi bio veoma prikladan i za izvođenje u sklopu Dubrovačkih ljetnih igara. Nadalje vrijedan je od istog majstora Sorkočevića i drugi psalam, koji postoji u tri varijante, a raden je za solo, muški zbor i kontinuo. Dvije varijante su sa talijanskim tekstom, a dvije na hrvatskom jeziku pod naslovom: »Babilonskiem nad riekama«. On pokazuje muzički umjetnički lik Sorkočevića u novom svijetlu s obzirom na to, da se izražava isključivo sredstvima vokalne polifonije uz pratnju instrumentalnog kontinua.

— Kako stoji sa zalihom tiskanih kompozicija u arhivu?

— »Štampane kompozicije, koje se nalaze u ovom dubrovačkom Muzičkom arhivu, imaju također svoje kulturno-umjetničko značenje, u prvom redu radi toga, što postoji znatan broj prvih tiskanih primjeraka, ne samo baroknih majstora, nego naročito djela iz kruga bečke klasike, kao na primjer prva tiskana izdanja Haydna, Mozarta, Beethovena i čitavog niza poznatih kompozitora. Iz toga se materijala nadalje vidi i to, kako su muzičari u starom Dubrovniku pratili muzički život Evrope i nastojali da se na privatnim i javnim nastupima drže u korak s ondašnjim muzičkim životom u svijetu. Ovaj bi materijal mogao također poslužiti i kao tema za istraživanje mladim muzikolozima.

Rp.

Dubrovački vjesnik, 5. listopada 1956.

² O radu Zbora vidi u dvije bilježnice koje se čuvaju kod Margit Cetinić, voditeljice Crkvenog pjevačkog zbora i Katedralnih madrigalista; 1926.-1936. **Crkveni pjevački zbor u Dubrovniku, Historijat i djelovanje**, Dubrovačka hrvatska tiskara, Dubrovnik, 1936., DRAŽIĆ, Sanja: **Trolist dubrovačkih obljetnica**, *Bašćinski glasi*, V/5, 1996. str. 347-358.

Stihovi pjesme **Rudimira Roter** *Našem Parcu, meditacija o sv. Vlahu* nastali su četrdesetih godina 20. stoljeća, dakle u vrijeme 2. svjetskog rata koje su obilježili nedostatak samostalnosti i slobode, oskudica, tuga i jad. Sve to ponukalo je i **Rudimira Roter** da na svoj način, stihovima, uputi molitve svetome Vlahu za obranu Grada, kao što su to i prije njega pjesnici stoljećima radili. O tome sasvim jasno govore njegovi stihovi:

Našem Parcu

*Molitva vruća Tebi se vije
O, Vlavo sveti, uzga Te svi smo.
Spoznajna žarka srca nam grije:
Ti naš si, Parče, a Tvoji mi smo!*

*U ovo doba tuge i jada,
Kad plamen ratni rasulom prijeti,
Utjeha naša, velika nada
Svoga si puka, o Vlavo sveti!*

*Dubravu svoju, uresno milje,
Vjekova deset nosiš na grudi.
Spas joj je bio Tvoje okrilje:
Ne kloni ni sad, čuvar joj budi*

*Molitva vruća Tebi se vije,
O, Vlavo sveti, uzga Te svi smo.
Spoznajna žarka srca nam grije:
Ti naš si, Parče, a Tvoji mi smo!*

Stihove je iste godine uglazbio dubrovačko-češki skladatelj **Josef Vlach-Vruticky**.³ Riječ je o skladatelju koji je obilježio glazbeni život ondašnjega Dubrovnik. Rodio se i umro u Češkoj (1897. Lysá nad Labem – 1977. Ústí nad Labem). U Dubrovniku se prvi put spominje 1926. godine, kad radi kao nastavnik glazbe u Gimnaziji. U to vrijeme obavlja i dužnost dirigenta Dubrovačke filharmonije. Nakon smrti **Frana Lederera** 1931. godine preuzima mjesto orguljaša Crkvenog pjevačkog zbora. Uz to vodi pjevačko društvo „Dubravu“, a godine 1933. postaje dirigent novoosnovanoga gradskog turističkog orkestra pod nazivom „Kurorkestar“. Od samog osnivanja Državne krugovalne postaje

³ O Vrutickom vidi u: **Spomenica Dubrovačke Filharmonije, 1925-1935.**, Jadran, Dubrovnik 1935.; AJANOVIĆ, Ivona: **Josef Vlach-Vruticky**, MELZ, III. sv., Zagreb, 1977. str. 687-688

⁴ Brojni su napisi o njemu u *Narodnoj svijesti*, *Dubrovačkom listu*, *Hrvatskoj* i *Dnevnim viestima* u razdoblju od 1926. do 1945.

Dubrovnik, 1942. godine, stalni je glazbeni izvjestitelj. Dirigent je krugovalnoga orkestra i orkestra dubrovačkog Hrvatskoga glazbenog zavoda, a djeluje i kao korepetitor na komornim koncertima koji su se održavali na krugovalnoj postaji. Bavi se i skladanjem. Kako doznajemo iz lista *Hrvatska* od 11. srpnja 1944., Vrutickom skladateljski poticaj, to jest potporu za daljnji rad, daje Češka akademija znanosti i umjetnosti u Pragu, ali on ipak 1945. godine napušta Dubrovnik.⁵

Skladbe koje je pisao u Dubrovniku posvećuje Gradu, Dubrovačkoj filharmoniji i dubrovačkom biskupu **Josipu Mariji Careviću**. Prvu himnu svetom Vlahu napisao je još 1926. godine, odmah po dolasku u Grad, i ona je i izvedena 1927. godine na Kandeloru, 2. veljače, prigodom dizanja zastave svetoga Vlaha u aranžmanu za puhački ansambl.⁶ Prerativši je za veliki zbor, orkestar i orgulje, posvetio ju je biskupu **Josipu Mariji Careviću**⁷, a 1933. godine na Svetoga Vlaha, 3. veljače, bila je i praižvedena u Katedrali.⁸

Posljednju skladbu u čast ovoga sveca napisao je godinu dana prije no što će zauvijek napustiti Dubrovnik i vratiti se u rodnu Češku. Riječ je upravo o skladbi pod nazivom „Našem parcu, meditacija o svetom Vlahu“. Ostaje otvoreno pitanje kako je i kad točno došlo do suradnje Roteru i Vrutickog, to jest na čiji je nagovor nastala skladba. Ono što zasigurno znamo jest da ju je Vruticky uglazbio 15. siječnja 1944., kako stoji na samom kraju skladbe, i to u sastavu za recitatora, zbor i orgulje. Već je 19. i 20. siječnja iste godine, što zaključujemo prema potpisu i datumu na samim dionicama, **Antun Gjivanović** izradio vokalne dionice za zbor. To sasvim jasno govori da ju je Crkveni pjevački zbor na čelu s voditeljem **Antunom Gjivanovićem**, te **Jordanom Kuničićem**, koji je 1936. godine naslijedio Vrutickoga na mjestu orguljaša Crkvenog pjevačkog zbora, kanio uvrstiti u program Feste 1944. godine. Naime, prema programu i obavijestima iz *Lista dubrovačke biskupije* za 1944. godinu,

⁵ *Hrvatska*, I/74, 1944., str. 3

⁶ *Narodna svijest*, IX/5, 1927., str. 4., *Narodna svijest*, IX/6, 1927., str. 2.

⁷ Josip Marija Carević (1883-1945), doktor filozofije i teologije, kanonik i župnik katedrale u Splitu, 16. veljače 1929. u Zagrebu posvećen za dubrovačkog biskupa, te je tu dužnost obavljao do 14. travnja 1940. Ubijen je 1945. u Hrvatskom zagorju.

⁸ Radi se o skladbi *Hymnus in hon. Divi Blasii, M. et P., Patroni Civitatis et Dioecesis Ragusinae*. Vidi: *Narodna svijest*, XV/6, 1933., str. 6., *Narodna svijest*, XV/5, 1933., str. 5

na Svečev dan bile su izvedene druge dvije himne, one Furlottija i Degl'IVellija⁹. No kako se te obavijesti odnose samo na službeni misni dio, to znači da je skladba mogla biti izvedena i nakon mise, u sklopu svečanih akademija što su obično bile u čast sv. Vlaha, a koje su se i bez obzira na ratna događanja ipak održavale.¹⁰

O toj nam mogućnosti govore neki podaci: na tenorskoj dionici nalazi se potpis jednog od pjevača, imena **Fio Dinko**, i datum uz njega ("3. veljače 1944. godine"), a postoje i interpretacijske oznake unutar partiture. Iste je godine, kako doznajemo iz dnevnog lista *Hrvatska*, izrazito svečano proslavljen i blagdan Ruke sv. Vlaha, 5. srpnja, kao znak zahvale što je Dubrovnik ostao pošteđen teškoga razaranja.¹¹ Detaljnijih podataka o toj proslavi nema, pa tako ni o mogućim skladbama što su tom prigodom mogle biti izvedene. Zbog toga svakako treba pregledati arhiv Crkve sv. Vlaha, koji nam je, zbog nesređenosti, ostao nedostupan. Ono što možemo reći jest da je zbor prema sačuvanim dionicama bio sastavljen od dvadesetak pjevača: po šest soprana i altova, pet tenora i četiri basa. Dionice su u odličnom stanju, gotovo nove, što znači da nisu bile u većoj upotrebi. Prema riječima sadašnje voditeljice Crkvenoga pjevačkog zbora i zbora Katedralnih madrigalista **Margit Cetinić**, koja je od 1955. godine u stalnom kontaktu s tim zborom, skladba se od tada nije izvodila. Sačuvana je partitura u rukopisu, velikog formata, s neuglednim koricama na kojima je naljepnica s podacima o naslovu skladbe, skladatelju i autoru teksta. Doznajemo da je riječ o melodramu i zboru uz orguljsku pratnju opus 78/b te da je nastala u ratnoj godini 1944. Slijede zalijepljeni papir sa stihovima **Rudimira Rotera Progonskog**, otipkanima na pisaćem stroju i notni zapis.

⁹ Vidi *List dubrovačke biskupije*, XLIV/1-2-3, Dubrovnik, 1944., str. 8

¹⁰ U listu *Dnevne vijesti* od 6. veljače 1944. naknadno smo pronašli podatak o tome da je ta skladba ipak bila izvedena, i to na Krugovalnoj postaji: „Krugovalna postaja u Dubrovniku, prilikom svoje svečane izvedbe povodom blagdana sv. Vlaha izvela je po prvi put kompoziciju Mo. Josipa Vrutickog na rieči Rudimira Rottera 'Našem Parcu'. Uz pratnju orgulje krasnoslovio je g. Lino Šapro, poglav. Kotarskog suda u Stonu, a pjevao je Crkveni pjevački zbor. Kraj izvedbe popraćen je bio pucnjavom trombuna i zvonjavom zvona...“ Vidi i *Dnevne vijesti* od 2. veljače 1944.

¹¹ Vidi *Hrvatska*, I/69, 1944. str. 3

Broj 2863

SLOBODNA

SKICA ZA PORTRET umjetnika - kompozitora

Kada smo sredinom mjeseca odujka promatrali gotovo mnoštvo omladine, članova kulturno-umjetničkih društava i organizacija, te dubrovačkih građana, koji su spontano sudjelovali na posljednjem putu kompozitora Ludomira Rogowskoga, osjetili smo u sebi ugodno zadovoljstvo. Što naši ljudi znaju odati priznanje svojim vrijednim radnicima, Rogowski je bio čovjek, koji je u punoj mjeri zaslužio priznanje Dubrovnička, jer je svako njegovo djelo povredeno veličini i snazi ovoga grada. Međutim, pune zasluge umjetnika Rogowskoga ne možemo zasad u potpunosti sagledati i ocijeniti. Veličina i zamašaj njegovih zasluga moći će se ocijeniti tek do nekoliko godina, a možda istom do nekoliko desetljeća, kada njegovo životno djelo, danas zbijeno u opsežnu lipu rukopisa, bude prožeto duhom i dahom života.

Sudbina je svih pravih umjetnika stvaralaca, u prošlosti bila, da su se njihova djela počela pravilno promatrati i ocijenjivati tek poslije njihove fizičke smrti.

Ludomir Rogowski u našem suvremenom društvu nije prokazo bez traga. On je u ovom kulturnom središtu na obalama Jadrana sticao i stekao brojna priznanja još za svoga života.

Rogowski, po rođenju Poljak, došao je u Dubrovnik gotovo prije tri decenija, u naponu životne snage i stvaralaštva; u času, kada je kao priznati dirigent i muzički stvaralac, pobirao pjesak u opernim dvoranama i koncertnim salovima Evrope. On se svega toga odučeno, smatrajući, da mu pravu radost i zadovoljstvo može pružiti samo istinsko muzičko stvaralaštvo, te zbog toga odlučio, da se povuče negdje u zlatnu, u prirodu. Lutajući svijetom i tražeći takav zakutak, Rogowski je slučajno došao u Dubrovnik godine 1926. Isto otkako kao što je veliki engleski pisac Bernard Shaw na dogledu Dubrovnička, uskliknuo: »Po cijelom svijetu tražio sam raj i ovdje sam ga otkrio! — i

skij se prismo srodio s našim življavanjima, tugama kompozicija, od kojih su mnoge još neizvedene ostale sačuvane u njegovoj čeliji.

Maestro Ludomir Rogowski nije bio samo muzičar, većem će značenje nesumnjivo još više porasti; kao umjetnika stvaralca, kad njegovi mnogobrojni rukopisi budu izkorno štampani. On je bio i usoran čovjek. Evo tome u prilog jedne skice za portret Ludomira Rogowskoga.

Duvala je lipna januarska butra. Preranu izlisanom oronom pelerinom došao je maestro u Radio-stancu. Pozvao me u stranu. Slutio sam, da mi ima nešto važno saopćiti. Lijevo od jakie studeni promrznutu ruku, držao je na grudima. Šav se dristao, a i glasa mu je podrhtavao, kad mi se obrati pitanjem:

— Da li biste mi učinili tri usluge?

— Izvolite, maestro, kazao sam, ni ne sluteci, da pred sobom imam čovjeka, koji već osjeća blizinu smrti. Posegne u džep, izvadi komad papira, te mi ga preda s napomenom:

— Molim Vas, pročitajte, pa mi odgovorite, da li ćete se prihvatiti ovog zaduženja?

Bacih pogled na dvije prve rečenice i stvar mi postane jasnom. Pred sobom sam gledao kopiju oporuke živa čovjeka. Nastao je strašan tajac, a onda sam ga počeo tješiti. On mi, međutim, odlučno odgovori:

— Ne trebate mi ništa govoriti, moji su dani odbrojeni. Ja to najbolje osjećam. Izlišna je utjeha. Kažite mi, da li ćete se primiti dužnosti, koju sam Vam odredio, kao jednom od izvršilaca oporuke?

Odgovorih, da ću se primiti, a on se zadovoljno osmjehne i produži:

— Druga molba se odnosi na Udruženje kompozitora Hrvatske. Ja sam od njih primao redovitu mjesečnu pomoć. Međutim, meni je Narodni odbor grada povećao svoju dotaciju, pa pišite Udruženju, da mi njihova pomoć nije više potrebna.

Zahvalite im toplo u moje ime. No bih želio da pomislite, da sam ih i jedan mjesec želio iskoristiti.

Treća molba odnosi se na Radio-stanicu Zagreb i na zagrebački Državni simfonjski orkestar. Pišite, molim Vas, Radio-stanici, da moje partiture, koje su kod njih, predaću Državnom simfonjskom orkestru. Želim mi je, da ih Orkestar uvijek i da ih izvede prigodom ovogodišnjeg gostovanja u Dubrovniku. Ja onda ne ću biti više u životu, ali, eto želim da dubrovačko građanstvo, koje mi je tokom života iskazalo neograničenu ljubav, osjeti prisutnost Rogowskoga i poslije moje fizičke smrti.

U tu svrhu ja sam živio i stvarao. To mi je bio najviši ideal.

Još je htio nešto reći... — zvonio je telefon. Podnivala je slušalica u ruci. Maestro osjeti moju zbunjenost. Na rastanku dobacio je tiho: »Dakle, sporazumjeli smo se!«

Zatim se neopazeno udaljio. Prikriven pelerinom, s rukom na svru, u kome su se javljali grčevi, izašao je na ulicu. Otišao je natrag u svoju čednu izbu, da uz akorde raštimanog pianina otme smrti, čiji je snazan zagrijaj već osjećao, svoja posljednja životna djela, žurio se da u svoji opus utvori još koji akord, uspe još koju iskrnu umjetničkog žara.

Rogowski je bio osobit: obavljao dubrovačkog proljeća. Autor simfonije »Primavras«, koju je pod njegovom dirigentskom palicom izvela prvi put Beogradska filharmonija godine 1933, ostao je vjeran poklonik našeg jadranskog proljeća. Prema vlastoručnim za bilješkama, na partiturama, većina njegovih djela nastala je u proljeće.

Proljeće ga je nadahnjivalo, u proljeću je bio najplodniji, a na osvitu proljeća on je i klonuo. U času, kada se u prirodi bude sekovi novoga života, njegovo je stvaralačko pero zauvijek preusilo. R. ROTER

Roter je često pisao o glazbi — u Slobodnoj Dalmaciji o skladatelju Ludomiru Rogovskom 1954.

Skladba se sastoji od dva dijela: prvi je melodramski, dakle recitacija uz orguljsku pratnju, a drugi je zbarski također uz instrumentalnu pratnju. Prvi je dio prokomponirana pjesma, što znači da glazba strogo prati riječ. Započinje orguljskim uvodom u g-molu, nakon čega u šestom taktu nastupa recitator iznoseći tekst svih kitica uz pratnju orgulja. Na taj način Vruticky podcrtava i tumači dramsku radnju pjesme da bi se što više

istaknulo upravo značenje teksta, za koji, možemo slobodno reći, u ovoj je kompoziciji važniji od same glazbe. U drugom dijelu, umjesto dotadašnjega deklamirajućeg pjesničkog teksta, skladatelj uvodi mješoviti zbor uz daljnju orguljsku pratnju. Prve tri kitice su napisane u strofnom obliku, dakle na istu melodiju, dok je posljednja kitica varirana strofna pjesma. Unutar istoga glazbenog obrasca slobodno je varirao glazbenu misao, a iz dotadašnjega g-mola modulirao ju je u G-dur, s kojim će „Meditaciju“ i završiti. U tom dijelu glazbena je pratnja još više minimalizirana, što se osobito ističe na samom kraju: skladba završava trostrukim ponavljanjem stiha „Ti naš si, parče, a tvoji mi smo“, koji treći, posljednji put, izvodi zbor *a cappella*, dakle zbor bez pratnje, i to sva četiri glasa unisono da bi se dodatno istaknuo upravo molitveni, to jest meditativni karakter same pjesme.

Na kraju možemo reći da nije riječ ni o kakvu iznimnom glazbenom ostvarenju i da to i nije bila skladateljeva namjera, a mislimo - ni autora teksta. Meditacija je nastala u ratnom okruženju Drugoga svjetskog rata u Dubrovniku u mogućnostima u kojima je Grad u to vrijeme živio i za mogućnosti koje je pružao. Upravo ju je zato Vruticky i uglazbio za zbor (misleći pritom na Crkveni pjevački zbor), uz pratnju orgulja jer je to bio jedini način da Roterov tekst preko glazbe dopre do ljudi, dakle da bude izvedena upravo u ono vrijeme kad je narodu i bilo najpotrebnije.

NOVINARSKO DJELO

Božo Brzica *

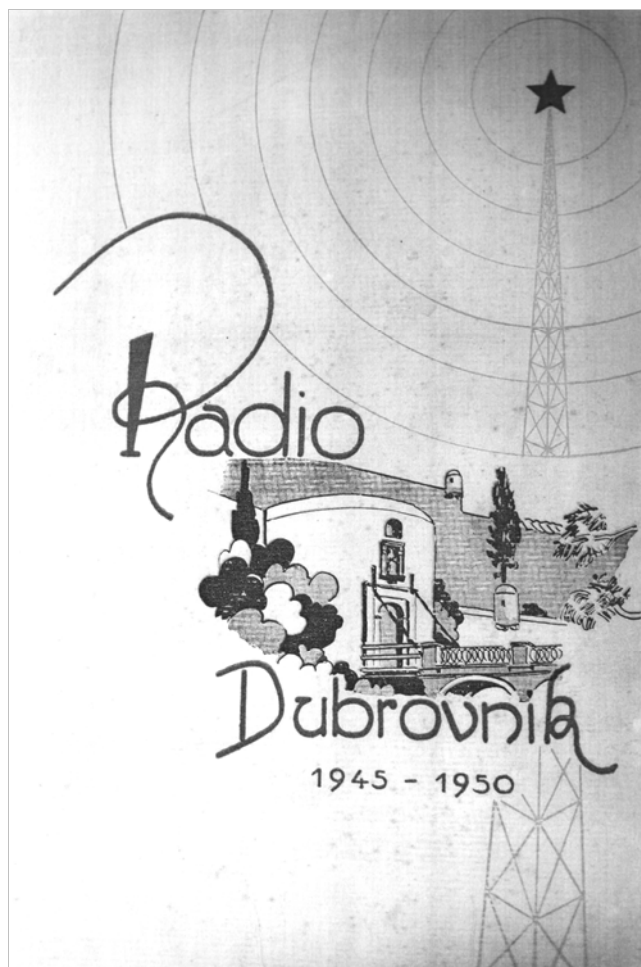
PRETHODNIK „EMISIJE ZA POMORCE“

Ovom podsjećanju na izvrsnoga novinara i iznimnog čovjeka **Rudimira Roter**a mogu, u nekoliko riječi, pridodati i svoju spoznaju o njemu. Ona je, istina, posredna kad je riječ o njemu kao čovjeku, ali je neposredna kad se radi o Roteru kao novinaru.

Roterova matična kuća u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata bio je Radio Dubrovnik, i ovih se nekoliko opažanja ograničava na taj dio njegova profesionalnog, novinarskog bavljenja. Pritom moram reći kako početci moga bavljenja na Radio Dubrovniku, gdje sam sad i po godinama i po radnom stažu najstariji zaposlenik, datiraju iz vremena svega koju godinu poslije smrti **Rudimira Roter**a.

To je, dakle, sredina 1964. godine. Sjećanje na njega među kolegama i prijateljima s kojima je radio i družio se, bilo je u to vrijeme još vrlo živo. Često se spominjao njegov profesionalni odnos i kriterij, njegova predanost poslu i vještina kojom ga je obavljao. Kako je onda, s obzirom na tadašnju tehničku razinu, sve što je išlo u eter bilo napisano, da bi pred mikrofonom bilo pročitano, u dokumentaciji pojedinih emisija ostalo je sačuvano dosta njegovih članaka i reportaža, pa sam ih tako imao priliku pročitati. Ti su materijali, zajedno s ukupnom arhivskom građom Radio Dubrovnika, negdje sedamdesetih godina u nekoliko kamiona bili preneseni u tadašnji Historijski, a današnji Državni arhiv u Dubrovniku.

* Božo Brzica, dugogodišnji je komentator i urednik na Hrvatskom radiju – Radio Dubrovniku.

Proslavljajući petu obljetnicu djelovanja, Radio Dubrovnik objavio je knjigu u 200 numeriranih primjeraka s izborom objavljenih priloga, a među onima koji su potpisani najviše je Roterovih.

Već i površan uvid u ono što je Roter pisao za radio daje osnovu za zaključak kako je riječ o novinaru osobita profesionalnog senzibiliteta, prepoznatljiva stila i najširega zanimanja za događaje, pojave i procese kroz koje se iskazivao i oblikovao tadašnji društveni život.

Neka se ne uzme kao pristranost što ću izdvojiti Roterovo zanimanje za pomorsku tematiku, osobito za pomorsku tradiciju i baštinu, za život na otocima i priobalju, s obzirom na to da se istim tematskim

područjem već popriličan broj godina i sam pretežno bavim. Ja vjerujem, iako to sad ne bih mogao i dokumentirati, da su u tom njegovu zanimanju – recimo - i korijeni *Emisije za pomorce*, danas *Pomorske večeri*, jedne od najstarijih emisija Hrvatskoga radija, koja je, s promjenama i fazama što je kroz njih prošla, na programu već 53 godine. Tu tezu više sam puta u obljetničkim prigodama isticao, ali bi se ona, dakako, mogla verificirati jedino na temelju detaljnijega istraživanja arhivske građe iz prvih godina Radio Dubrovnika.

Evo zbog čega sam takva uvjerenja. Uz obljetnicu Radio Dubrovnika 1950. godine bila je tiskana neka vrsta monografije u krajnje ograničenom broju primjeraka; svaki je imao i svoj serijski broj, i nekoliko primjeraka sačuvano je do danas. U toj ediciji izrijekom se navodi kako Radio Dubrovnik u svojem programu ima i emisiju iz pomorstva. Ne navodi se tko joj je urednik, trajanje i termin emitiranja ili druge pojedinosti. U svakom slučaju, posve je izvjesno da je **Rudimir Roter** bio, u najmanju ruku, najagilniji suradnik te emisije.

To je, naime, logično zaključiti za čovjeka koji je, uz posao za svoju matičnu redakciju, bio i redovitim suradnikom časopisa *Pomorstvo*, što je izlazio u Rijeci, i *Naše more, koji je izlazio u Dubrovniku*, i za knjigu skupine autora *Dubrovačko pomorstvo* portretirao je kapetane **Joza Šunja**, **Iva Račića** i **Vicka Šimunkovića**, zatim je pisao o Lastovu, Lopudu, Šipanu, Mljetu, Biševskoj špilji, Lokrumu, jadranskim svjetionicima ili o zatonskom, kako pritom stoji, fjordu, jednomu od najljepših predjela dubrovačkoga kraja. Pisao je i o Korčuli, pa čak i o Senju, gradu uskočkih kneževa - da navedem samo nekoliko nasumce izabranih tema.

Kakva je pritom moguća, a ja bih dakle rekao i vjerojatna, veza s *Emisijom za pomorce*, današnjom *Pomorskom večeri* Hrvatskoga radija? Izvjesno je naime da je Radio Dubrovnik prvi u radiodifuziji bivše države pokrenuo posebnu emisiju s tematikom iz najširega područja pomorstva, i to barem pet godina prije nego što je to isto učinio ondašnji Radio Zagreb, u kojega je organizacijskom sastavu i u programskoj povezanosti Radio Dubrovnik inače bio od svojih početaka. Emisija za pomorce na Radio Zagrebu pokrenuta je 1954. godine.

Ima osnova pretpostaviti kako je emisija *Iz pomorstva* Radio Dubrovnika bila na neki način prethodnica *Emisije za pomorce*, naknadno

pokrenute na Radio Zagrebu. Ona je, primjerice, kao jednu od svojih stalnih rubrika, imala izvještaje o kretanju brodova, a to je konstanta istovrsne ili slične emisije na programu nacionalnoga radija sve do danas.

Kompresor je zabrujao. Kroz gumene cijevi usisava zračni napoj u šuplje grudi čeličnih cilindara, što leže pričvršćeni uz pramac „Brunduziuma“. Slojevi usisanog zraka stvaraju snažan zid, koji pred sobom istiskuje ispunjenu morsku vodu. Promjena laganijeg sadržaja izazivlje pomicanje cilindara, a zatim i njihovo uzdizanje prema površini. Kao neke zdepaste ptice na krilima uzdižu ogroman teret prednjeg brodskog trupla. Milimetar za milimetrom uzdiže se pramac prema površini. Milimetri grade centimetre, a centimetri decimetre. Nekoliko sati nakon početka rada već su se pojavile na jutarnjem suncu sure željezne ograde na pramcu „Brunduziuma“ . . .

Iz reportaže Rudimira Roteru: »Šesta ekipa Brodospasa izvojtala novu pobjedu«
18. II. 1949.

*Zadnji odlomak Roterove reportaže o Brodospasu emitirane na Radio Dubrovniku
18. veljače 1949.*

Prema tome, posve je relevantno za svako promišljanje o životu i djelu **Rudimira Roteru** - u svakomu eventualnom istraživanju povijesti onoga dijela dubrovačkog i hrvatskog novinarstva koje bi se bavilo pomorskom tematikom, njegovo ime i njegov doprinos zasigurno su nezaobilazni.

*Joško Jelavić**

KRONIČAR PELJEŠCA

Održavanjem stručnog skupa o **Rudimiru Roteru Progonskom**, kojim se Dubrovnik, a posebno naša novinarska struka, istina s debelim zakašnjenjem, premda nikad nije kasno kad su u pitanju istaknute osobe, odužuju njegovu liku i djelu, s pravom se želi istaknuti da je on rodonačelnikom modernoga novinarstva u dubrovačkom kraju. Kao Pelješčaninu, ali i novinaru koji je tijekom svoga radnog vijeka, a posebno sada, kad sam u mirovini i kad se pretežno bavim upravo temama i zbivanjima na tom poluotoku – nadasve mi je ugodna obveza predstaviti Roteru kao kroničara Pelješca.

Neće to biti sveobuhvatno jer sam upoznat tek s dijelom njegova bavljenja pelješkim temama. Mnogi njegovi napisi nisu potpisani, mnogi radijski prilozi nisu sačuvani, ali i ono što je ostalo i što sam upoznao, svjedoči dovoljno da se opravda takva atribucija.

Poradi toga ću, prije kraćega prikaza o njegovim prilogima s Pelješca u razdoblju od tridesetih godina 20. stoljeća do 1959. godine, reći kako sam i od koga saznao određene pojedinosti o njegovu životu i novinarskom radu. Još kao dijete od svojih sam roditelja čuo govoriti o **Rudimiru Roteru**. Često je bio spominjan, uvijek poštovan i cijenjen. Moj pokojni otac **Grgo Jelavić** i njegov brat, moj stric **Ante Jelavić**, bili su istaknuti pristaše HSS-a, pa su u tim težnjama lako nalazili zajednički jezik s **Rudimirom Roterom**, a cijenili su ga i kao novinskoga izvjestitelja. Kad sam nakon završenoga studija i dolaska u Trpanj, gdje sam se najprije zaposlio, a bilo je to 1965. godine, i počeo pisati za *Slobodnu Dalmaciju*, *Dubrovački vjesnik* i javljati se za Radio Dubrovnik, moji roditelji nisu krili zadovoljstvo.

* Joško Jelavić, dugogodišnji je novinar i urednik na Hrvatskom radiju - Radio Dubrovniku, suradnik brojnih glasila i turističkih publikacija.

Roter je često pisao o Pelješcu pa je, zabavljajući njemu, lako pratiti najvažnija zbivanja, ljude i udruge, poput djelovanja Sokolskog društva iz Potomja (ova fotografija, koju je ustupio Stipo Antičević, snimljena je, 1924.).

„Ideš stopama **Rudija Roter**a“, rekli su mi, a tek sam s protekom vremena shvatio da su oni bili ponosni upravo zbog činjenice što sam odabrao novinarstvo kao životni poziv i što, na neki način, nastavljam djelo toga omiljenog čovjeka. Često su u razgovoru spominjali njegov nadimak **Progon**ski, misleći da ga je on dobio zbog svega što je preživio, a ni ja sve donedavno, dok nisam počeo istraživati Roterov život i rad, nisam mislio drukčije.

Rudimir Roter je ono **Progon**ski u potpisu i novinama dodao u znak sjećanja na svoje rodno Potomje, kako bi mu uspomene na djetinjstvo, roditelje, sumještane uvijek bile svježije. Zašto **Progon**ski? Progon je ime nekadašnjega puta koji razdvaja Potomje na dva dijela. Tim se putom odlazilo u baštine, a Progon je mjesto gdje su se po tradiciji u ljetna predvečerja, ili pak nedjeljom, blagdanom i praznikom, Potomjani okupljali. Taj običaj održavaju i danas uz „časiću razgovora“ o minulim i sadašnjim vremenima i svemu što vrijeme i ljudi sobom nose.

Pripremajući se za sudjelovanje na skupu, htio sam o **Rudimiru Roteru** doznati još neke manje poznate pojedinosti. Tako me je Trpanjac dr. sc. **Frano Glavina**, sad u mirovini, a bio je dugogodišnji ravnatelj Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu - upozorio na vrlo važnu okolnost u životu **Rudija Roter**a. On je četrdesetih godina prošloga stoljeća neko vrijeme živio u Trpnju i zajedno je sa svojom suprugom Darom poučavao troje trpanjskih učenika: uz **Frana Glavinu** još i **Maju Certić-Begović**, koja živi u Trpnju, i **Ivicu Furčića**, koji je stradao u ratnom vremenu na povratku iz Dubrovnika, gdje je polagao gimnazijske ispite.

Ta epizoda u Roterovu životu govori o njegovoj svestranosti, o širokom obrazovanju i o tome da je svoje znanje mogao i želio podariti drugima. Dr. **Frano Glavina** upozorio me je i na još jednu crtu u Roterovu novinarskom radu, a to je da se u pisanju, a ja sad govorim o njegovu radu na pelješkim temama, znalački služio i arhivskim podacima. Zahvaljujući upravo njemu sačuvano je nekoliko zanimljivih zapisa iz župne kronike u Kuni. Naime, tamošnji su svećenici uobičajenim podacima dodavali i zapažanja o događajima i pojavama u svojem djelovanju. Te su kronike, nažalost, stradale u Drugomu svjetskom ratu kad je okupatorska vojska spalila gotovo cijelo mjesto.

Tako je upravo Roterova zasluga da znamo potonja zbivanja u vrijeme kuge na Pelješcu koja je harala 1815. i 1816. godine i o spaljivanju mrtvaca, što je sve bilo zabilježeno u kronici župnog ureda u Kuni, a on je to objavio u zagrebačkom *Jutarnjem listu* od 19. travnja 1936. O pojavi te zarazne bolesti ponovno je pisao i u *Slobodnoj Dalmaciji* 16. studenoga 1955.

Bliske su mu bile sve teme povezane s Pelješcom, počevši od onih o tradicionalnoj poljoprivrednoj grani vinogradarstvu do turizma, opisujući pojedina turistička mjesta, primjerice Trstenik, te Mali i Veliki Ston, kao odredišta s velikom turističkom budućnošću.

Pratio je, naravno, i kulturni rad u pelješkim mjestima, a prvi je izvijestio o osnivanju „Hrvatske seljačke glazbe“ u Potomju, osnovane 15. svibnja 1928., a samo nekoliko dana nakon toga tekst o njezinu osnivanju objavio je u zagrebačkom *Jutarnjem listu*.

JUTARNJI LIST

Kulturni rad u dalmatinskom selu

HRVATSKA SELJAČKA GLAZBA U POTOMJU

ČLANOVI HRVATSKE SELJAČKE GLAZBE U POTOMJU

Potomje, 6. III.
 Polotok Pelješke kao zasebni dio nezavisne Dubrovačke republike, nosi u sebi izrazito obilježje dubrovačkog gospodarstva, kulture i civilizacije. Na polotoku Pelješke mogu naći zaštitu poljodjelci sa svojim kotlovanima i livadama i ribari, koji predčavaju hrvatsku narodnu prošlost.

Pelješke je od svakoga potpuno pod hrvatsku političku vlast, nastupila, u najstarijoj prošlosti, pod okrilje bosanskih kraljeva, a kasnije pod upravu Dubrovačke republike. Na svojim dijelovima polotoka do danas su sačuvani logonoljski spomenici, kao stilizirani svjedoci narodnog karaktera, kao i naše točke naše blage domovine. U logonoljskim spomenicima na polotoku posebno je opeteno naš domaći sin Dr. Nikola Frenštiner Bjelovčić, pa u tom pitanju nije slučajno na ovom mjestu naša prošlost.

Osim ovih mrtvih kamenih spomenika, u život se riječi našeg žilavog pučanina te nacionalne odlike još jače utiču. Vodeći ih u borbu kroz svoju daleku prošlost sa opetom prirodno, da iz svakog kripa zemlja stvori dijelce svoje mukotrpne egzistencije, naš seljački narod izgradio je selu izreze za razne pojmove, koji ga okružuju, da ti izrazi svjedoče pažnju svih prijatelja naše narodne filologije. U koliko nije mogao dati pojedinim pojmovima čisti domaći narodni naziv, naš je narod i ljudske izraze toliko aklimatizirao hrvatskom jeziku, da i oni zvuče nekako naški.

Otkrili su u sredini polotoka, u kunovskoj općini, a na podnožju jugoslavinske gorde koje nalazi se mjesto Potomje. Početni drugo mjesto u općini, ali zato sa historičkog gledišta jedno od važnijih mjesta na polotoku. Stari dubrovački pjesnik Josip Batendić posvetio je Potomju svoja čuvena pjesma »Potomsko višće«, koja je puna sarkazma na seosku

nezlogu i svadju zbog jedne djevojke, čija grješna ljubav dolazi pred više. Osim toga postoji predaja, koja je i u jednoj trećini, naime da je Potomje redno mjesto Svetog Jeronima. U Potomju se proizvodi čuveno vino »Dingač«, poznato diljem naše domovine, a potomskim episkopom u prošlosti su se opskrbljivali mnogi vladarski dvorovi, kao rijetkom poslasticom.

Kao tolovo i u avim ostalim mjestima polotoka u malenom Potomju, koje broji tek 400 stanovnika, narod se bavi isključivo vinogradarstvom. Gospostvo naših seljaka je naročito poznata. Pubka škola u mjestu osnovana je još polovikom prošlog stoljeća, dok je pod konac prošlog vijeka osnovana Hrvatska Glazbena škola do danas postoji. U 1910. bio je osnovan i Hrvatski Sokol.

Prad čudi niz godina, akore pred na dva decenja, marljivi seljaci poduzeli su pitanje osnuka svoje glazbe. Zbog raznih nepružaka ovo je pitanje odloženo, ali je mnogo puta raspravljano i obnavljano, dok se konačno pristupilo i ostvarenju. Glazba nameće kvjesne izdatke, pa je zbog toga mnogo puta ne mogu osnovati ni neki mali gradovi. Ali naši Potomjani nisu se bojali nikakvih žrtava. Apetirali su na patriotsku svjest seljskih somotina u Americi, ali je ova nada podbacila, pa su onda bili prisiljeni da se oslone na svoje vlastite snage. Osnovali su glazbeni fond u naravi. Svaki pristupi glazbi bio je upozoravan da dade izvjesnu količinu vina za nabavu instrumenata. Ova akcija je uspjela. Tekst za glazbala je bio osigurao tiskom g. 1927. a početkom 1928. stigli su instrumenti, nabavljeni od jedne češke firme. Prije toga nabrana društva za upravu izradila je pravila i teorijsku naobrazbu povjerila Mariju Kaporu, članu Hrvatske Glazbe u Korčuli. Nakon dolaska instrumenata pristupili su sačinjeni orkestru sviranja. U tome im je dao prvu pouku Todor Glavčić iz Vele Luke. Poslije šestdesetogod intenzivnog vježbanja Hrvatska Seljačka Glazba nastojala je javno na vrlo svečan način 15. septima 1928. Sa svih strana polotoka i susjedne Korčule nadi su se priistekli da proslave nastup prve potpune seoske glazbe na Pelješcu.

Kasnije je glazba dobila vrnog učitelja Čeha Aloja Sikrepeka, koji ju je podigao na zavidnu visinu. Osim mnogih nastupa u okolici Hrvatske Seljačke Glazba nastupila je javno i u Dubrovniku prigodom posvete zastave bivšeg Hrvatskog Sokela g. 1928. Inače redovito priustvuje svim priredbama, pleso-

vima i »festama« u mjestu i okolici. Najdavniju upravu čine omladinci Ante Puzić, predsjednik, Vinko Anđićević, podpredsjednik, Roko Radović, tajnik, te glazbni upraver: Ivo Viočić i Miro Sančić, dok je predvodnik glazbe kroz čitavo vrijeme Nikola Sančić.

Nije teško u tome bio je glazba osnovana u jednom malom selu, jer tih seljaka ima više, nego je važnost naše Hrvatske seljačke glazbe u tome, da nisu izdržava seljaci obitelji naših kmetnih vinogradara od svojih skromnih prihoda, u vremena kad jedva mogu da zasluže koru nasušnog kruha na svojim prostranim vinogradima, bez itijie pomoći, bez ikakve subvencije. Ali tu se bal odpravje seljaka volja našeg malog čovjeka da omogući život svojoj dragoj ustanovi uz bilo kakve žrtve; tu se ogledava ljubav našeg hrvatskog seljačkog puka za svoju narodnu pjesmu, vjernu pratilicu tuže i radosti, nada i uskrsnuća. (Rp.)

Roterov napis o osnutku Hrvatske seljačke glazbe u Potomju objavljen u Jutarnjem listu.

Meni je osobita čast što sam svoj novinarski rad vezao uz Radio Dubrovnik prije svega, ali i u uz Slobodnu Dalmaciju i Dubrovački vjesnik, dakle upravo uz ona glasila u kojima je svoj zapaženi doprinos dao i osobni pečat udario upravo Rudimir Roter Progonski.

Maja Nodari *

RUDIMIR ROTER I ĐURO PULITIKA

Pripadam poslijeratnoj generaciji, pa nisam imala prilike osobno upoznati čovjeka i novinara **Rudimira Roter**a, koji je umro 1959., kad nisam bila još ni gimnazijalka, premda sam, poslije radeći novinarski posao na Radio stanici Dubrovnik, za njegovo ime čula i izvan profesije, a posebno od starijih kolega, **Petra Kušelja**, **Alekse Benića** i **Bora Kamića**. Pamtim njihove riječi hvale i poštovanja za **Rudimira Roter**a, jednoga od utemeljitelja Radio Dubrovnika, napose zaslužnoga za osnutak dubrovačkoga tjednika *Dubrovački vjesnik*, te njegove znakovite i dobro poznate riječi kako: „Grad bez novina i nije grad.“

Stjecajem okolnosti, a u povodu 50. obljetnice rada istaknutoga dubrovačkog slikara **Đura Pulitike**, obilježene 2003. godine, u slikarevoj sam arhivi, to jest hemeroteci, otkrila i trag novinarskog rada **Rudimira Roter**a, koji je davne 1953. člankom u *Dubrovačkom vjesniku* itekako znalački i poticajno, nadasve afirmativno napisao tekst „Razgovor o izložbi Đura Pulitike“.¹ Bila je to, naime, prva samostalna izložba mladoga slikara, tekst kušnje za njega, ali i za autora članka.

Novinski prikaz čini cjelinu koja se sastoji od nekoliko dijelova, a po vrsti se može raščlaniti i analizirati kao komentirani prikaz, intervju i završni komentar. **Rudimir Roter** uvodi čitatelja u priču o mladom slikaru

* Mr. sc. Maja Nodari, povjesničarka umjetnosti, magistrirala je na Sveučilištu u Zagrebu s temom „Dubrovačka stambena arhitektura 15. i 16. st“. Višegodišnja urednica Radio Dubrovnika Hrvatskoga radija, gdje je i danas u statusu vanjske suradnice autorica emisije „Baština“. Zaposlena je kao konzervatorica u Ministarstvu kulture RH, Upravi za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Dubrovniku, kao viša savjetnica za nepokretnu kulturnu baštinu.

¹ *Dubrovački vjesnik*, 16. 3. 1953., str. 12., Razgovor o izložbi Đura Pulitike «**Njegove slike odzvanjaju radosnim akordima...**», u potpisu Rp. Inicijale Rp (Roter Progonški) odgonetnuo mi je prof. dr. Rade Petrović, zet Rudimira Roter, uz objašnjenje kako je Progon dio Potomja, Roterova zavičajnog pelješkog mjesta.

već u podnaslovu izdvojenim i navedenim riječima meritornoga tadašnjeg likovnog kritičara **Koste Strajnića**: „Njegove slike odzvanjaju radosnim akordima...“

Dubrovački vjesnik, 16. ožujka 1953. (ulomak)

Novinar u uvodu o prvoj samostalnoj izložbi tad najmlađega dubrovačkog slikara, upriličenoj u salonu „Likum“ 8. ožujka 1953., piše: „Na ovoj svojoj prvoj preglednoj izložbi, slikar je izložio 11 svojih djela (9 ulja i dvije tempere), na kojima prikazuje naše primorske pejzaže i takozvane mrtve prirode. Smatrali smo vrijednim da posjetimo ovu smotru rada i stvaralaštva našeg mladog slikara. U glavnoj prostoriji salona

'Likum'² zatekli smo slikara. Čedan je to čovjek. I kad ga ne bismo od prije poznavali, morali bi zaključiti da je on jedan od posjetilaca izložbe. To bi nam mišljenje potvrdilo i njegovo pažljivo promatranje izloženih radova. Ali ovu njegovu pažljivost treba smatrati dobrim svojstvom mladog slikara, koji je nesumnjivo u tom času kritički gledao neka svoja djela, a neka opet s udivljenjem i nasladom promatrao, zadovoljan s njima i sa samim sobom.“

Nadalje, novinar Roter daje priliku tada mladom i neafirmiranom slikaru iskazati svoje mišljenje, te vodi s njim razgovor prožet ljudskom toplinom i poticajnom energijom, dijelove koje je u ovoj zgodu vrijedno prenijeti:

„Meni je slikarstvo jedina profesija, tome sam se pozivu predao, iako on donosi sa sobom borbu, teškoće, često i neimaštinu. Poslije izložbe mog starijeg kolege **Antuna Masle**, koji se je nedavno prikazao dubrovačkoj javnosti sa svojom izložbom, i ja sam odlučio da se predstavim našem građanstvu, koje me je do sada poznavalo samo po pojedinačnim slikama na prvomajskim izložbama prošlih godina. Mene je moram iskreno priznati ispunjalo zadovoljstvo, što su moji pojedini radovi bili zapaženi u javnosti i upravo zbog toga s nekim posebnim oduševljenjem pripremao sam se za ovu izložbu. Nju sam organizirao i zbog toga, da dođem do stanovitih novčanih sredstava, kako bih mogao u dogledno vrijeme da se predstavim i u našim većim kulturnim središtima.“

„Ali“, nastavio je malo spuštenim glasom mladić, „bojim se da će se ove moje lijepe osnove uopće ostvariti, jer do danas nisam prodao ni jednu sliku, pa sa izvjesnom zebnjom razmišljam kako ću uopće namiriti izdatke, koje sam uložio oko organizacije izložbe.“

Provedbeni tekst ovećeg članka, koji služi kao spona do idućeg razgovora sa starijim kolegom slikarom **Brankom Kovačevićem**, u povodu Pulitike prve samostalne izložbe, ocrta ljudski lik **Rudimira Roter**a, pa taj dio njegova rada, s razlogom, prenosim u cijelosti:

„Razumjeli smo mladog slikara, shvatili njegovu zabrinutost. Ohrabрили smo ga, a onda napustili prostoriju 'Likuma' koja, okićena rascvjetalim cijećem na 'mrtvim prirodama' slikara Pulitike, odiše

² Salon «Likum» prostor je gradskog urbanog bloka sjeverno od palače Ranjina, sučelice Kneževu dvoru. U doba šezdesetih godina 20. st. bio je poznato izložbeno mjesto u Dubrovniku.

vedrinom, što razbija brigu i sjetu posjetilaca, a vjerujemo, da će ona razbiti i sjetne misli mladoga slikara, te mu otvoriti putove vedrije i sretnije budućnosti.“

Rudimir Roter profesionalno se i korektno, a slijedeći i poštujući raznovrsnost novinarskih forma, služi oblikom intervjua, razgovarajući s tada likovno meritornim ljudima koji su stručno mogli suditi o mladom slikaru. Najprije, pripovjednim stilom stiže do Gradske kavane, gdje su mu sugovornici akademski slikar **Branko Kovačević**, te istaknuti tadašnji likovni kritičar, propagator i prenositelj europskog slikarskog moderniteta **Kosta Strajnić**, koji je na Trećem konalu, gdje je živio, imao svojevrsnu likovnu akademiju kamo je zalazio i mladi Pulitika. I jedan se i drugi Roterov sugovornik stručno i afirmativno izražavaju o viđenoj izložbi, te o kvalitetama mladoga slikara u poratnoj dubrovačkoj likovnoj sredini, a novinar daje dosta prostora Strajnićevu sudu, koji Pulitikin rad intenzivno prati od njegove najranije mladosti.

Objektivnost i dobronamjernost novinara **Rudimira Roter**a uz tačnost i gipkost njegove rečenice, zrcale se u svakoj riječi, dajući slikaru na početku umjetničkoga puta „dobar vjetar u leđa“, pa prenošenje Roterove žive riječi u ovoj prigodi držim potvrdom navedenog, osobito kad privodi kraju članak „Razgovor o izložbi Đura Pulitike“: „Time je razgovor bio završen, a time je ujedno izrečena i veoma povoljna kritika o jednom našem mladom slikaru. Ocjena puna hrabrosti za njega, a zbog koje je mladom čovjeku stvaraoocu vrijedno podnositi sve tegobe na putu umjetničke izgradnje i usavršavanja.“

I najposlije, kad sam prije pripreme za stručni skup o Roteru porazgovarala s **Đurom Pulitikom** o tim davnim godinama i o **Rudimiru Roteru**, Pulitika se prisjetio: „Rudi je bio prijatelj. Krasan čovjek. Vrlo kulturni i miran. Drago mi je što ga se nije zaboravilo.“

To je dakako samo jedan Roterov tekst „iz kulture“, a ispisao ih je on mnogo.

Dobrohotnošću i zauzimanjem njegova zeta dr. **Rade Petrovića**, na uvid su mi stavljeni tek neki od mnogobrojnih i raznovrsnih naslova novinskih članaka, malenih studija o temama iz kulture, objavljenih u *Politici*, *Oslobodenju*, *Slobodnoj Dalmaciji*, pa i nekoliko njih u novosadskom *Dnevniku* i mostarskoj *Slobodi*.

Slikar koji ne sustaje u radu

U ateljeu Stjepana Bakovića

U MOSTARU JE 10 MAJA OTVORENA IZLOŽBA DUBROVAČKOG SLIKARA STJEPANA BAKOVIĆA.

Istotekni zapisi, koji govore o staroj dubrovačkoj slikarskoj školi Nikole Božidarevića, njegovih prethodnika i njegovih nasljednika, navode, da su slikari stanovali, djelovali i stvarali u zidinama omeđenom kamenom gradu. U uskim ulicama nalazile su se njihove radionice i dućani. Vjerovatno da su na izbor prostora u zahtjivim osjenčanim sokacima stari dubrovački slikari bili upućeni, jer u rijetkim građevinama izvan omeđenog grada za njih nije bilo prostorija. U naše doba, međutim, i slikari dubrovački izšli su izvan gradskih zidina, na široke slikovite pejzaže, na vidik mora, na dohvrat sunca i bujne suprotropske vegetacije. Izšli su u prirodu, koja ih u stvaralaštvu nadahnjuje. A što je posebno interesantno njihovi su se ateljeji prosuli, kad po nekom dogovoru, uzduž sunčanog predgrada Ploče. Na relativno kratkom razmaku poredalo se nekoliko ateljeja.

Među njima je i atelje slikara Stjepana Bakovića. Kao neki vidikovac, što dominira nad okolinom i zgradama ispod dvaju puteva, koji nose

imena dvojice istaknutih Dubrovčana devetnaestog stoljeća, Frana Šupita i Vlaha Bukovca. Četvrtasta građevina obuhvaća u svoj vidokrug zeleni otok Lokrum, nedoglednu pućinu našeg plavog mora, od preplanka Orsule do monumentalnih bedema iznad gradske luke i njene okoline. Kontrasti boja isprepliću se, od tamno-sive patine starih višestoljetnih građevina, do zelenila vitih čempresa i krošnjatih palma u ovom jugoistočnom dubrovačkom predgradu. Kontrasti oblika, od srednjovjekovnih kupola i skladnog građevinskog sklopa u najstarijem dijelu grada do maurske vile »Scherzade«, koju je prije tri decenije sagradio jedan bogati i obiljesni svjetski gavan, da njom uzemiri homogenu mediteransku sliku prirodnog i arhitektonskog sklada na Pločama, — sve to pada u dohled Bakovićevog ateljeja.

I nije zbog toga čudno i neobično, što ovaj pejzaž kontrasta boja i oblika budi kod ovog slikara obilje energije i neispragne volje za rad i za stvaranje.

Vidikovac je raspolovljen pregradnim zidom na stan i

radionicu — atelje. U radnom odjeljenju našli smo jedne februarске nedjelje slikara. On se je već tada spremao za svoju mostarsku izložbu. Ozbiljno i predano u poslu. Zatekli smo ga s paletom u ruci pred kompozicijom »Stari guslar«, pričvršćenom na povisokom radnom stalku. Da zadovolji našu želju, slikar je prekinuo posao. Pokazivao nam je sliku za slikom. Redale su se kompozicije i portreti, pejzaži Dubrovnika i obilježnih primorskih manjih mjesta, a za njima kistom osvježene pluzne brazde zasijanih polja dalmatinskog i hercegovačkog krsa.

A kad je slikar završio da nam reda ovu smotru svoga stvaralaštva, svojih radova, koje je namijenio da prikaže mostarskoj publici, mi smo ga ostavili da nastavi svoga »Guslara«, koji ga je skiciran čekao na stalku.

Iz Bakovićeve ateljeja ponijeli smo lipeje utiske o slikaru i njegovu djelu, o čovjeku, koji ne sustaje u radu, jer u svom pozivu naznači smisao života i najveće uživanje.

R. R.

Stjepan Baković:

Guslar

Sloboda, Mostar, 14. svibnja 1958.

I samo navođenje naslova nekih od tih članaka: „Egzotičan park u selu Trstenu kraj Dubrovnika“, „Naučni rad u dubrovačkom arhivu“,

„Ljetnikovac porodice Gundulić – pozornica Ljetnih igara“, „Gdje je rodna kuća Marina Držića“, „Jubilej našeg štamparstva“, „Palati Sponza u Dubrovniku vraća se njen prvobitni izgled“, a osobito „Staranje o kulturnim spomenicima JAZU pomaže inicijativu narodnih odbora – konzervatorski radovi na najznačajnijim objektima“, daju naslutiti široki raspon tema i zanimanja za kulturni trenutak Grada.

Zavrijedilo bi obraditi neke od tih tema, posebno one konzervatorske, na što me kao povjesničarku umjetnosti upućuje profesija kojom se bavim.

Najposlije, sa zadovoljstvom prilažem svoj prilog ovom zborniku, kao zrnce spoznaje o čovjeku i novinaru **Rudimiru Roteru**, za kojega suvremenici kažu da se „od njega učilo o životu i novinarstvu“, a čiji je rad temeljen na istinitosti, objektivnosti, profesionalnosti, moralu, hrabrosti i odgovornosti za javno napisanu riječ. Osobito poštenju, koje se uvijek isplati i dobrim se vrati.

*Jovica Popović**

NOVINARSKU NAGRADU NAZVATI PO ROTERU

Prije nekoliko godina, potaknut već bogatim iskustvom u novinarstvu koje je nastalo i kroz vrlo turbulentna vremena sve do 1991. godine, a naročito za vrijeme Domovinskoga rata, poželio sam da se neki izuzetni postupci kolega novinara istaknu i mlađim kolegama i javnosti, koja je često i opravdano znala biti vrlo skeptična prema ovoj mojoj profesiji. Razmišljao sam o potrebi da se utemelji nagrada za novinarski rad koja bi se dodjeljivala za objektivno i profesionalno izvješćivanje ili komentiranje događaja i prilika. Prva pomisao bila mi je da bi se ta nagrada trebala zvati po nekom dubrovačkom novinaru koji je sva turbulentna vremena u kojima je radio ostao pri istini, ne priklonivši se nijednom, ni političkom niti interesnom lobiju. Takvi su primjeri rijetki jer su okolnosti za takav pošten rad bile teške i preteške. Ipak mi je u memoriji ostalo nekoliko novinara koji su prkosili vremenu i radili svoj posao najbolje što su znali.

Prvo ime kojega sam se odmah prisjetio bilo je **Rudimir Roter**, dugogodišnji urednik Radio Dubrovnika, ugledni dopisnik gotovo svih važnijih novina u tadašnjoj državi, čovjek kojega nažalost nisam osobno upoznao. Umro je 1959. godine kada sam se ja tek spremao ići u gimnaziju. Međutim, za to sam ime čuo i izvan profesije, a posebno su s poštovanjem o njegovu radu govorili stariji, a sad već pokojni kolege **Boro Kamić**, **Petar Kušelj**, **Aleksa Benić** i drugi. Među njima je bilo i onih koji nisu olako hvalili druge i njihov posao, no svi su za **Rudimira Roter**a imali samo riječi hvale, i što se tiče samog novinarskog posla i što se tiče njegove osobnosti.

* Jovica Popović urednik je i voditelj na Hrvatskom radiju – Radio Dubrovniku.

Posveta Rotteru u knjizi izabranih priloga u pet prvih godina Radio Dubrovnika koju uz najbolje novinarske radove krase crteži Miše Račića.

U nastojanju da što više doznam o tom iznimnom čovjeku dao sam se neko vrijeme na prikupljanje podataka i neposrednih sjećanja Rotterovih suradnika i suvremenika. Upoznao sam i njegovu obitelj - kćer Jasenku, koja sad živi u našem gradu, a bila je zapažena pijanistica u Sarajevu, i njezina muža, uglednoga povjesničara **Radu Petrovića**. Zahvaljujući njima došao sam lakše i do brojnih njegovih članaka objavljivanih po različitim novinama. Svi su oni ne samo dobro napisani

nego otkrivaju i onaj novinarski nerv koji mu je omogućio da piše drukčije i zanimljivije od drugih.

Po svjedočenju onih koji su Roteru dobro poznavali, nije mijenjao lako svoja politička uvjerenja kao uostalom ni neke puno važnije principe: poštovanje istine, humanost, objektivnost...

Nakon kratkoga istraživanja, lako sam zaključio da je **Rudimir Roter** upravo novinar koji je zaslužio da se po njemu nazove nagrada koja bi isticala dobar i pošten novinarski rad. Nažalost, iako su se svi s kojima sam tad razgovarao o inicijativi da se utemelji takva nagrada složili i sa zamisli i s izborom imena nagrade, kao da je ponestalo onoga žara koji je potreban da se neke inicijative pretoče iz zamisli u stvarnost. Uglavnom, ja sam tad odlučio pričekati. Zanimljivo je da u to vrijeme ništa nisam znao o onom dijelu života **Rudimira Roteru** o kojemu su se prošle godine tako raspisale novine, a za koji je dobio priznanje *Pravednik među narodima*, temeljem odluke izraelske državne ustanove Yad Vashem.

To iznimno priznanje dodjeljuje se nežidovima koji su za vrijeme Drugoga svjetskog rata pružili odlučujuću pomoć progonjenim Židovima bez ikakve materijalne naknade. **Rudimir Roter** skrivao je od fašističkog progona svoga kolegu novinara iz Sarajeva **Alberta Koena** i njegovu obitelj 1941. i 1942. godine u svojem domu u Potomju. Inače, Roter je Drugi svjetski rat dočekao kao ugledni novinar u Sarajevu, dio je rata proveo na svom rodnom Pelješcu, a nakon rata nastavio se aktivno baviti novinarstvom. Osim već spomenutoga njegova rada on je bio i jedan od osnivača *Dubrovačkog vjesnika* i „Dubrovačkih ljetnih igara“.

Ako ništa drugo onda bi baš ovo ugledno priznanje Roteru trebalo potvrditi da se usprkos ovakvim ili onakvim vremenima (uglavnom teškim) može i na ovim prostorima ostati svoj, human, odan istini i poštenju, i da se to u nekom krajnjem svođenju računa, usprkos opće prihvaćenog drugačijeg mišljenja, čak i isplati.

Zanimljivo je da je **Rudimir Roter** jedini hrvatski novinar koji je dobio ovo ugledno priznanje, a po nekim spoznajama on je jedini profesionalni novinar s takvom nagradom u svijetu, no to svakako još treba provjeriti. Nadam se da će ovo priznanje dati snage mojoj sad već pomalo ostarjeloj inicijativi o uspostavljanju nagrade za novinarski rad koja bi nosila Roterovo ime, kao što je uspjela jedna druga, novija inicijativa

Udruga antifašista Dubrovnika - da se jedna od ulica Grada nazove po kolegi novinaru **Rudimiru Roteru**.

Osobno bih rado u njoj živio.

Iz Ulice Rudimira Roteru vidi se obnovljeni povijesni perivoj Rektorata Sveučilišta u Dubrovniku (ljetnikovca Crijević-Pucić).

*Nikola Isufi **

VIZIONAR S NOVINARSKIM NERVOM

Ostalo je zapisano: „Pokrenut kao organ narodnog fronta Grada i Kotara Dubrovnik, sa željom da uz pomoć čitatelja i suradnika postane ogledalo političkog, kulturnog i privrednog života ovoga područja, prvi broj *Dubrovačkog vjesnika*, sedmičnoga glasila, izašao je 1. rujna 1950. godine.“ A jedan od njegovih pokretača - među onima koji su smatrali da Dubrovnik treba imati novinu, jer što je ovakav Grad bez svojega lista - bio je **Rudimir Roter**.

Roter je bio među pokretačima Dubrovačkoga vjesnika – dio naslovnice prvoga broja.

Vrsni i svestrani znalac pisane riječi i novinskoga izričaja, Roter je punih devet godina, sve do smrti, davao svojevrstni pečat lokalnoj novini. A ona je zaživjela skromno, na četiri stranice, i izlazila je jedino

* Nikola Isufi bio je dugi niz godina glavni urednik i direktor *Dubrovačkoga vjesnika*, a aktivan je u novinarstvu i kao umirovljenik – kolumnist je *Dubrovačkoga lista*.

zahvaljujući suradnicima, volonterima, u prvom redu novinarima s Radio Dubrovnika, među kojima je bio i Roter, jer svojih novinara nije imala. Da, može danas izgledati smiješno novina od četiri stranice, ali treba imati u vidu tadašnje mogućnosti i činjenicu da su se novinski redci salijevali u olovu i po „kašetama“ tražila su se i ručno slagala slova za naslove. Uostalom, tako se *Dubrovački vjesnik* „proizvodio“ - naravno, nešto suvremenije i na više stranica - sve do prije 23 godine. Znaju to mnogi od nazočnih na stručnom skupu o **Rudimiru Roteru**, osobito oni kojima je *Dubrovački* bio matična kuća i koji su, naizmjenično, dežurali petkom u staroj Tiskari, vodili posao oko tiskanja lista i čekali prve otiske našega zajedničkog truda.

Cvijeta Zuzorić u pjesmama

Na stranicama kulturne historije zasjecemo imena mnogih žena, koje su svojom ljepotom ili svojim umom i sposobnostima vršile veliku ulogu na razvitak lijepe književnosti i drugih gena umjetnosti. One su svojom pojavom, fizičkim odlikama ili umnim vršinama zanosile i oduševile sinove svoga naroda, da divovskom snagom rade i stvaraju velika djela. Ostavili primjeti žena, se spominju od najstarijih vremena. Oni su slavili divnu Aspaziju, koja je najslavnija starijeg doba grčkog jezika Perikla. U kasnijim stoljećima kulturne historije čovječanstva nalazimo na slične primjere. Leonora najslavnija i oduševila Tassa, Petrarke nadahnula Laura, Dantea Beatrice i tako dalje. Čitav niz imena žena povezan je uz život i stvaralački rad velikih ljudi.

U XVII stoljeću i u našem Dubrovniku pojavila se jedna takva žena. To je bila Cvijeta Zuzorić. Imeđu nje i Leonore, Laure ili Beatrice postojala je ista vrsta razlika. Dok su one oduševile svaka samo po sebi, Cvijeta Zuzorić je zanosila nekoliko velikih ljudi u isto vrijeme. Prema priznanjima suvremenika Cvijeta je bila neobično lijepa i izvanredne umne sposobnosti.

Rafena je u Dubrovniku oko godine 1555. kao jedna od četiri kćerki bogatog dubrovačkog pučanina Frana Zuzorića i Mare, rođene Raduljević, također putarke. Njena sestra Lukrecija bila je učala za dubrovačkog pjesnika Nikolu Nalješkovića. Iako je obitelj Zuzorić pripadala pučanstvu, Cvijeta je u

roditeljskoj kući u najranijoj mladoj zavoljela umjetnost, a osobito pjesnički život. U kući Zuzorića okupljali su se na sjela onodobni dubrovački pjesnici: Đinko Zlatarić, Đinko Ranjina, Nikola Nalješković, Mito Banić, Šabo Bobaljević i mnogi drugi. Zajedno sa Cvijetom bile su stalne goste tih sjela i njene vjernakinje: Nikolina Restićeva, Julija i Natalija Banić i Mare Gundulić. Na tim sjelima mala Cvijeta, još djevojčica, vodila je glavnu riječ. Ona je bila ne samo prvakinja među svojim drugaricama, nego u isto vrijeme davala pečat cijelom muškom i ženskom društvu.

Čin o Cvijetinoj ljepoti, znanju i pjesničkom daru, bio je toliko poznat u Dubrovniku, da su svi ljubitelji lijepe književnosti i umjetnosti upućeni u narodnim udvojenim glazali, te željno sluhali ovu mladu djevojku, koja je daleko odskakala od svoje okolice. Dubrovački pjesnici nazivali su je novom Apasijom. Ovoj ženi trebamo mnogo zahvaliti na tome, da su zbog nje i njenim posredstvom ili neposrednim poticajem nastala mnoga naša književna djela. Da je Cvijeta Zuzorić ostala do kraja svoga života u Dubrovniku, mi bismo vjerojatno danas imali znatno bogatiji inventar književnosti.

Međim ova je još u dvadesetogodišnjem životu napustila svoj rođni grad. Cvijeta etac preselio je u Ancone. Poveo je sa sobom čitavu obitelj, pa i svoju dvadesetogodišnju kćerku Cvijetu. U svom novom boravištu Cvijeta Zuzorić svojim umom i svojom ljepotom

ubrzo zanesla i ovdje mnoge talijanske pjesnike i umjetnike. S njom se upoznao i Torquato Tasso. Ova slava pjesnik ispeva u čast naše lijepe zemljakinje dva soneta. S Cvijetom se upoznao i pjesnik Bartolomeo Pescione, koji se također bavio pjesništvom. Iako za ovog čovjeka nije imala naročitu sklonost, po želji svoga oca, ona se uda za njega u svojoj 22. godini života. Preselivši iz Ancone u Firencu, Cvijeta je i u ovom, novom obitavalištu okupila oko sebe najistaknutije pravke pera i kista, te im davala poticaj i nadahnuće. Pjesnici joj u slavu pjevali pjesme, a učenici joj posvećivali svoja naučna djela. Od istaknutih pjesnika onoga vremena u Cvijetino kolo pristupaju Cesare Simonetta i Gianbattista Boccabianca. Ovi potonji u jednoj svojoj pjesmi nazivaju Cvijetu „Nuova Dea celestie Fiora“, Cvijeta muš Bartolomeo sabrao je u jednu zbirku svoje platonске dialoge, te ih nazvao imenom „Alfior“, što znači „Cvijet“.

Već smo spomenuli, da je Torquato Tasso ispevao Cvijeti dva soneta, koja je, mimogred spominjemo, na hrvatski jezik preveo pjesnik August Senoa. U prvom sonetu nazivlje Tasso tretinim onaj stoli, za kojim je sjedila Cvijeta uz drago odlične gospode. Kada bi Cvijeta, kaže pjesnik, stala plesati, činilo se, da plesu sama Diana. Tađa je grad Ancone sretno bio. Njegove kule, bregovi i morski valovi dinali su plamenom ljubavi. U svom drugom sonetu Tasso veli za Cvijetinu kosu, da je ona kao mreža ljubavi, ljepše spletena nego grane drveta u proljeće, nego veo noći, kad na zemlju pada. Njene oči ljepše blistaju nego zvijezde u zoru,

nizine su usne crvenije od ruža. Ona je svijetl; sama divota i vrhina, kćerka hrvatskoga roda, koja ljubav donese u krajeve Italije, kaže zaneseni pjesnik. Tradicija je vezala za Cvijetu gotovo sve dubrovačke pjesnike onoga vremena, premda neki od njih njemu ni bili u njezinoj pjesničkoj družbi. Tako je ta tradicija dovela Cvijetu u vezu i s našim velikim komediopisateljom Marinom Držićem, Sin Augustu Senoa, Milan Senoa, upotrijebila je ova tradicija za grad svoje komedije „Kako van dragoj“. Od dubrovačkih pjesnika Cvijeti je posvetio svoje filozofske radove: „Dialogo dell'amore“ i „Dialogo della bellezza“, Nikola Gustetić, Pjesnik Mile Menadić posvetio je Cvijeti svoje pjesme ispevane na talijanskom jeziku. Međutim glavni i glasnik pjesnik Cvijetine slave, bio je Đinko Zlatarić. Kada joj je on posvetio svoje djelo „Ljubav i smrt Pirama i Tizbe“ godine 1597, Cvijeta je već bila udovica, a on odavao ote obitelji. Ali ipak među njima i u to doba lebde stene ljubavi.

„Ljubav Pirama i Tizbe“ prijevod je jedne pjesme talijanskog pjesnika Ovidija. To je opisana historija dvoje nezrelih babilonskih ljubavnika. Ovu pjesmu o nezrelih ljubavnicima Zlatarić je namjerno posvetio Cvijeti, da joj time iskale svoje veliku ljubav. To se u ostalom razabire i iz samog sadržaja njegove povjete. Uz prijevod ove pjesme Zlatarić je dodao i nekoliko pjesničkih i morski valovi dinali su plamenom ljubavi. U svom drugom sonetu Tasso veli za Cvijetinu kosu, da je ona kao mreža ljubavi, ljepše spletena nego grane drveta u proljeće, nego veo noći, kad na zemlju pada. Njene oči ljepše blistaju nego zvijezde u zoru,

mođa nikad prije ne vide u sebi. Među ovim pjesmama nalaze se i nadgrobnice pod nadimnima: „U smrt gospođina Bartolomea Pescione“, i pjesma „U smrt istoga gospođina Fiori Zuzorić, ženi njegovoj“.

Drugom pjesmom Zlatarić nastoji izjasiti Cvijetu, koja za muškim tugom. Veliki dio svojih lirskih pjesama Zlatarić je posvetio Cvijeti. To su „Pjesni razlike“, što ih je nakon Đinkove smrti sabrao njegov sin Mito. Među ovim pjesmama nalazi se i jedna pod naslovom „U smrti Fiore Pescione, koja pjesnik nakon Cvijetine smrti posvećuje svojoj mrtvoj ljubavi. U njoj, onda već ostariji pjesnik kaže, da se na njeđa svela tuđa kao oblak pun tame, kad nebo prelazilo, te u ljeto podne svapiti grad i plusak, da odjednom zavlada noć i zima.

„Umri jash draga, viljue sunčan obrat lip, stralno je mrak prikri prije reda, u mal hip; Ova, ka vrijednosti čas bijele svih gospođi prem u čvit mladosti sveti vik krasni svaki vesela.“

To su riječi pjesnika, koji je sa smrću Cvijete Zuzorić osjetio prazninu u pustoj životu. Ali one pokazuju, jednako kao i u sludajevima drugih pjesnika, po i samog Torquata Tassa, da je ova slava Dubrovnikana znala i mogla ne samo svojom pojavom, već i svojim umom osvajat i muskarce, te od njih stvariti heroje i stvarance. Takve stene bile potleline u svim vijekovima, a one su potrebne i današnjici, kao vizionari prognoze i napretke čovječanstva.

R. Roter

Dubrovački vjesnik, 11. ožujka 1952.

Puno je napisala ostalo iza **Rudimira Roter**a, a tko zna koliko još nepotpisanih, jer u početku, tko zna iz kojih razloga, to i nije bio običaj. Dobro je poznao novinarske forme, pisao o različitim temama, a prvi je na stranice lista uveo reportažu. Bilo je to osvježenje u odnosu na ostale sadržaje, u kojima se tretirala politika i gospodarstvo. Da, ostalo je i dosta zapaženih priloga iz kulture, Roterovih također.

Zanimljiva je Roterova priča iz Niže ugostiteljske škole, koja je tada, zajedno s internatom, bila u Vili Orsuli. Išao je u razrede, razgovarao s učenicima koji su ovdje došli iz različitih krajeva primorske i zagorske Dalmacije. I stekao je uvjerenje da je i u sela počela prodirati spoznaja o značaju i važnosti turizma, kojemu je on bio pobornik. A to je tek početak godine 1951. Gdje je, tada, još turizam bio? Ali, on je imao viziju.

Dubrovački vjesnik, 24. travnja 1951.

Rudimir Roter imao je pravi novinarski nerv, mogao je napraviti storiju od mnogo toga. Njegovi napisi potvrđuju da nema „velikih“ i „malih“ tema, nego da je svaka prava ako novinar zna što će s njom. A Roter je to znao. U ljeto 1951. pošao je na izlet s jednom skupinom koju je vodio poznati dubrovački konzervator **Lukša Beritić**. Teretnim vlakom iz Gruža, pa do Šumeta. Cilj - obilazak staroga vodovoda, koji, kako u reportaži „Posljednja petorica“ napisao Roter, „već pet stoljeća utajuje žeđu Dubrovčana.“ (A i mnoge je još godine Šumet bio jedino vrelo, sve do izgradnje novoga vodovoda.) Opisao je autor onoliko koliko je smatrao da treba, a na kraju „slag“. Susreo je **Nikolu Martinovića**, 62-godišnjeg

mještana, u narodnoj nošnji, od kojeg saznaje da ih još samo petorica u selu nosi tu odoru. svi preko šezdeset. Možda nošnja i ne bi tako brzo nestajala, misli Nikola, da se može bez teškoća nabaviti potreban materijal i da ima ljudi koji je znaju izrađivati. A u njegovoj mladosti kao čudovišta izgledali su **Antun** i **Tomo Martinović**, mještani, pomorci, kad su se vratili doma, prvi u građanskim odijelima. I tako ode narodna nošnja.

S puno topline piše **Roter** o **Jozu Ikici**, vanbračnomu sinu jedne seljanke negdje iz Zagore, koji se obreo na Pelješcu i kao nadničar krčio prostor i sadio lozu u Pelješkoj župi. Kršan, veseljak, omiljen, na kraju je umro u pojati, sam, bez roda i poroda, kao osamdesetogodišnjak, pred Drugi svjetski rat. Kakva zna biti čovjekova sudbina!

Prigodni feljton

Stoljeće štampe u Dubrovniku

Piše: **Rudimir Roter**

Treba priznati da historijsko preventivno štampe iz područja Dalmacije pripada gradu Zadru. U Zadru, nekadašnjem političko-upravnom središtu Dalmacije, pojavili su se prvi listovi. To su bili službeni organi tuđinske vlasti, i to najprije »Kraljski Dalmatin« — »Regio Dalmata«, koji se pojavio godine 1806. U Zadru je izlazio i časopis »Zora Dalmatinska« godine 1841. Međutim, Dubrovnik u historiji dalmatinske štampe ima lakoder vidno mjesto. Austrija je bila zadržala u ropstvu mirna slavenske narode, pa je zbog toga u petom decenju 19. stoljeća potpuno ugušila štampe, koja se je počela javljati. Ali godine 1848. Austrija je bila prisiljena, da svoji kruti režim ublaži i da dozvoli štampa. Prvi list iz teškog razdoblja apsolutizma u revolucionarnoj godini 1848. na području Dalmacije pojavio se u Dubrovniku. Ovaj je list izšao pod uredništvom Augusta Kšančića i s nazivom »Rimembranza della settimana« (»Sedmična sjećanja«). List je nosio ovaj naziv na talijanskom jeziku, koji je austrijska vlast, zapostavljajući najzaklonitija prava hrvatskog naroda, smatrala službenim jezikom u Dalmaciji. Ovaj je list donosio na talijanskom i hrvatskom jeziku bilješke, obavijesti i književne priloge, pa je u njemu uz druge suradnike objavio nekoliko priloga i ondanji dubrovački pjesnik Medo Pačić. Ali već poslije dva mjeseca ovaj je list prestao izlaziti, da ga nakon jednomjesečne pauze zamijeni list s novim imenom »L'Avvenire«. Uredništvo lista vodio je Antun Kazančić, koji je već u prvom broju obavio programatski članak, u kojemu izražava vjeru u ljepšu budućnost naroda. »L'Avvenire«, koji je izlazio kao tjednik u srbi teških borba sa talijanima, bio je odlučan zagovornik ideje pripojenja Dalmacije Hrvatskoj. U svoje suradništvo list je uvrstio i poznatog rođoljuba Miha Klaića. Ali je i ovaj list izlazio kratko vrijeme, nepunih sedam mjeseci. Godine 1849. pojavila se u našem gradu revija »Dubrovnik« existencijalnog prostora ovdje nije mogće dati iscrpniji pregled. Od pojave prvog lista 1848. godine, pa do Drugog svjetskog rata, u Dubrovniku je izlazio 55 raznih listova i časopisa. Od toga pretežno broji listova u razdoblju između dva rata. Dalo bi se nas odvelo polježe opovijanje svih tih listova i njihovih pravaca.

Kad se govori o historijskom presjeku štampe u Dubrovniku red je istaknuti sjećanje na grad Dubrovnik i iz dubrovačkog kraja potekli su i mnogi novinari, koji su u historiji jugoslavenskog novinarstva zauzimali vidnu ulogu. Na prvom mjestu treba istaknuti ime velikog novinara, političara i diplomate Frana Supila, koji je započeo svoju karijeru u redakciji je drugog dubrovačkog sedmičnog lista. Ako navedemo, da je Dubrovčanin Anton Strazičić osnovao »Jugoslavenski list«, kao prvi dnevnik u Sarajevu poslije sloma Austro-Ugarske ili da je novinar Dubrovčanin Vinko Kiselić osnovao »Novo doba«, prvi dnevnik u Dalmaciji, da je dvojac Deza osnovao u Beogradu »Trgovinski glasnik«, prvi privredni list u bivšoj Jugoslaviji ili da je na primjer Ivo Lupis-Vukić iz-

davao prvi moderno uređivani organ naših seljanika u Sjedinjenim Američkim Državama, onda treba zaključiti, da Dubrovnik ima tradiciju u jugoslavenskoj štampi i da je iz dubrovačke sredine poteklo nekoliko novinara, koji su ostavili pečat u historiji našeg novinarstva i štampe.

Na kraju trebamo se osvrnuti na našu štamparsku aktivnost u minulih deset godina. Odmah poslije oslobođenja grada i dubrovačkog područja pod krunu godine 1941. u Dubrovnik je prešla iz Kotarske i redakcija bivšeg »Glasa slobode«. Pod ovim imenom izlazio je najprije na Lastovu, a zatim u Karstuli, organ bivšeg Agel-prona Okružnog narodnoslobodilačkog odbora. To je bio u stvari na saprogramu izrađivan bilten, koji je gotovo isključivo obavljao informacije o stanju ra različitima, a posebno o pobjedama narodnoslobodilačke vojske i partijskih odreda Jugoslavije. »Glas slobode« nakon preseljenja u Dubrovnik počeo je izlaziti kao tjednik. Ovaj prvi list na našem području poslije oslobođenja izlazio je do mjeseca ožujka 1945. Pet godina trajala je praznina, a uloga štampe preuzela je i vodila Radio stanica. Kako se je, pored centralne i republičke štampe sve više ojačala potreba i jednog lokalnog lista, koji bi pratilo i suvremena događanja u našem gradu i u staru, pokrenuti je u jesen godine 1950. tjednik »Dubrovački vjesnik«. Prvi broj ovog lista izlazio je 9. rujna iste godine kao or-

Dubrovački vjesnik, 26. studenoga 1955.

Naravno da je nemoguće i navesti sve Roterove reportaže, a ove tri priče spominjemo upravo zbog različitosti tematike i njihovih svojevrsnih poruka. A koliko je tek drugih napisa ostalo ispod njegova pera. Od onoga što bi se moglo nazvati istraživačkim novinarstvom, pa do čestih osvrta na različita zbivanja, posebice vezanih uz kulturu. Tako je, primjerice, u dva napisa o stoljeću štampe u Dubrovniku, objavljena u

studentu 1955., dao prikaz razvoja tiskovina na ovome prostoru. Od prvog lista koji se na području Dalmacije, a nakon teškog razdoblja apsolutizma 1848., pojavio upravo u Dubrovniku, kao dvojezično izdanje pod nazivom *Rimenbranza della settimana (Tjedna sjećanja)*, preko novina koje su, poput *Crvene Hrvatske*, izlazile između dva svjetska rata, pa do *Dubrovačkoga vjesnika*. Roter ujedno navodi i urednike i poznate novinare, koji su poslije bili pokretači listova u drugim sredinama. Taj feljton može i danas dobro poslužiti, i u spoznajnom smislu i kao putokaz, svakomu tko bi se želio detaljnije baviti istraživanjem o povijesti tiska u Dubrovniku. A u tome bi mogao pomoći i Roterov osvrt uz izložbu stare dubrovačke knjige, kao ogledalu naše kulturne baštine, iz kolovoza 1955.

Napisi **Rudimira Roter**a nisu bili za prve stranice. Bili su za one koje se baš i ne čitaju masovno ni kada novine izađu iz tiska, a ubrzo iza toga ostaju zaboravljene. Njegovi prilozi i stranice na kojima su i danas izazivaju znatiželju.

Od bivših urednika *Dubrovačkoga vjesnika* i *Radio Dubrovnika* slušao sam kako s velikim poštovanjem govore o **Rudimiru Roteru**, novinaru i javnom djelatniku. A priznanja iz struke nedvojbeno su najcjenjenija.

Najplodnija sezona

U Srebrenom, srednjem od tri mala turistička naselja što su se poredala u sjeverozapadnom zakutku velike župske uvale, sezona je završena. U Mlinima još se vide brojni gosti, a u Kuparima turistički život i u ovim posezonskim danima, čini se, nosi još uvijek značajke bujnosti. Međutim, u srednjem župskom naselju Srebrenom spuštene su žaluzije na oknima ugostiteljskih zgrada, a ispražnjeni prostor autokampa »Malog paradiza« utonuo je jesenje raspoloženje, da nakon dužeg zatišja kratkih zimskih dana sačeka nove daške proljetnog sunca, a za njima novu sezonu i novi turistički život. Sam hotel »Srebreno« sa svojim »Malim rajem« postigao je rekordan posjet. Preko tri tisuće gostiju i više od 11.000 noćenja dvije su stovke unesene u knjigu poslovanja ovog hotela. A to su brojke, koje dosad nijedna sezona nije pokazala. Tome treba dodati, da su u navedenom broju gotovo isključivo strani gosti: Austrijanci, Francuzi, Nijemci i Srbi. Tribiljaditi turista dobio je priznanje: dva besplatna obroka hrane, pića i buket cvijeća, jer je to bila turistkinja. Nekada je ovakve nagrade dobivao biljaditi posjetilac, zatim dvobiljaditi, a sad, eto, tribiljaditi. I u tome je dokaz da se broj turista umnožava iz sezone u sezonu.

Međutim posjetioci hotela »Srebreno« i njegovog »Malog raja« pod krošnjama razgranatih borova nisu bili jedini gosti srednjeg župskog obalnog naselja. U Srebrenom se izredalo i nekoliko tisuća domaćih turista nastanjenih u kampovima. Srebreno je ove godine postiglo izvjestan napredak u općim linijama turističkog prometa. Prije svega kampovi su bili nešto bolje uređeni u bi-gijenskom pogledu. Na samoj obali dubrovačka knjižara »Ivan Goran-Kovačić« uspostavila je u posebnom kiosku prodavaonicu pisane pribora, razglednica i raznovrsnih spomen-predmeta. Obala je asfaltirana, a kako smo informirani, uskoro će biti proširen i asfaltiran put od uskrsnice ku-parske ceste do obale u Srebrenom. Međutim još uvijek ostaje otvoreno nekoliko problema da bi Srebreno postalo ugodno sjecište turista. Uz već spomenutu prodavaonicu knjižare »Kovačić« isto je toliko neophodna i poželjna jedna suvremena prodavaonica voća i povrća, a eventualno i jedna bonbonjera. Ali osim ovih u Srebrenom ima i takvih nedostataka, koji traže hitno rješenje. Kupalište naliči na sve drugo, nego na primarni objekat u našem primorskom turizmu. Kada tome dodamo, da u Srebrenome nema javne rasvjetne, javnog nužnika, javne česme, pa ni klupa uz obalu, onda smo zaista nanizali mnoge manjkavosti, koji bi trebalo riješiti, jer je ovo malo mjesto na području danas nešto daljeg, a sutra veoma blizog dubrovačkog predgrada.

R. R.

Dubrovački vjesnik, 3. listopada 1959.

*Sonja Seferović **

SVJETLO NEPROLAZNA SJAJA

Zaokružujući svu vrijednost, bogatstvo i raznolikost jednog samoprijegornog rada u kojemu je novinarska dionica najznačajnija u profesionalnom životu **Rudimira Roter**a, vezana dobrim dijelom za zavičajni Dubrovnik i *Dubrovački vjesnik*, ovaj prilog tek je skroman podsjetnik na njegov bogat doprinos našem lokalnom listu u 1959. godini, godini njegove iznenadne i prerane smrti, godini u kojoj je kao i svih prethodnih radio puno, samozatajno, kvalitetno i raznovrsno, iskreno, bez patetičnog prizvuka, do posljednjega daha.

Godište 1959. *Dubrovačkog vjesnika* od prvoga siječanjskog broja pa do zadnjega u kojemu je sudjelovao, posljednjeg listopadskog broja te godine, prilozi *Rudimira Roter*a samo su potvrda poznatoj novinarskoj erudiciji i svestranosti, svjedočanstvo neumornog stvaranja, novinarske radoznalosti, svih onih epiteta koji su pratili rad ove iznimne osobnosti. Listajući stranice tjednika i otkrivajući raznovrsnost tema o kojima je pisao, uz visoku profesionalnost nameće se još nešto: ljubav za novinarstvo, jednaka intenziteta kao i na početku karijere. Novinarstvu je dao svoju dušu i djelo, ono mu je, konačno, otelo život.

Prelistavajući iz broja u broj ovo godište *Dubrovačkog vjesnika*, našeg tjednika koji je tada objavljivan na osam stranica većeg formata, mora se priznati da su svojim sadržajem kronike grada i područja u potpunosti, što u biti i jest zadaća lokalnog lista, predstavljani relevantni događaji političkih, društvenih, gospodarskih i kulturnih zbivanja u kojima je Roterov doprinos u oblasti društvenih, osobito kulturnih zbivanja nezaobilazan. Bilo je to vrijeme tiskarstva u usporedbi sa suvremenom elektroničkom tehnologijom, poput Gutenbergova doba s kasnijim stoljećima. Bilo je to vrijeme kad se duže pisalo, tekstovi se lijevali u olovu i ručno slagali naslovi, a fotografije, zapravo klišeji koji su se izrađivali u

* Mr. sc. Sonja Seferović je povjesničarka umjetnosti i novinarka *Dubrovačkoga vjesnika*

zadarskoj cinkografiji, silom prilika su se višekratno koristili. Bilo je to i vrijeme kada se novinarski prilozima, pogotovo članova Redakcije, nisu uvijek potpisivali, ili tek inicijalima, impresuma nije bilo. Pero onih rasnih prepoznavalo se i bez potpisa, poput Roterova.

Njegov svestrani novinarski interes "otkrivala" je autorska prepoznatljivost, uz odabir tema, stil pisanja, ponekad s diskretnim potpisima od maloga do velikoga početnog slova imena, od pravih do pseudonimskih inicijala Rp., najrjeđe punoga imena. Među datumima ovoga lista od prvoga broja do njegova smrtnoga časa objavljen je dijapazon tema koje su odsjaj života Grada u kulturnom, turističkom, gospodarskom, u svakodnevnom životu - upravo ono što obilježava lokalnu novinu kao kroniku jednoga prošlog vremena i života.

Tako iz priloga u prvom siječanjskom broju doznajemo da je na čelo dubrovačkog Gradskog orkestra došao **Anton Nanut**, mladi slovenski dirigent koji je kroz dugogodišnje umjetničko djelovanje ostavio upečatljiv trag i uspomenu, kako u orkestru, tako u kulturnom životu Grada; iz razgovora s tadašnjim načelnikom za školstvo prof. **Rudijem Jelićem** doznajemo o novom planu i programu osnovnih škola; u dva nastavka feljtonskog priloga riječ je o Kranjčevićevu anonimnom publicističkom radu u povodu pedesetogodišnjice smrti pjesnika kojega je Roter obožavao.

Predmet njegova novinarskog interesa i drugačijih tematskih zadataka, što je uobičajeno u malim redakcijama, bile su i zanimljive bilješke iz svakodnevice poput - dva sata u sudnici za prekršaje - ili na navozu brodogradilišta u Mokošici, na novim radilištima u Konavlima s graditeljima Jadranske ceste od Močića do Čilipa... Stupci posvećeni turizmu, informacije o likovnim izložbama, pogotovo uvijek aktualne teme o zaštiti kulturne baštine Grada, također je doticalo njegovo elokventno i novinarski objektivno pisanje. Tako je tematski prikaz o ideji namjene tvrđave Bokar u ugostiteljske svrhe bjelodano upozorio na stručno suprotstavljene stavove prema graditeljskom nasljeđu, otvorio novinske stupce za problematiku oko koje se i danas, kao prije 45 godina, i još puno prije, generacijski provode metode očuvanja nasljeđa. Interes i bogatstvo nasljeđa tih davnih godina istrajno, beskompromisno i uspješno štitio je nezaboravni počasni konzervator **Lukša Beritić**.

Naslovnica Dubrovačkoga vjesnika 24. listopada 1959. na kojoj Roterovi napisali „Svijetlo je doprlo na Petku“ i „Petnaest naših godina“ upotpunjuju sjećanje na njega.

Sa stranica novina toga godišta čitamo kroz razgovor s **Nadanom Palčokom**, tadašnjim direktorom lokalnog radija, o pojačanju radiopostaje novim odašiljačem na Srđu, još jedne od onodobnih aktualnih tema koje autor živim i neposrednim kazivanjem, nerijetko dijaloški, i danas čini privlačnim čitati. U raznovrsnosti objavljenih tekstova i stilu pisanja naglašene lakoće, o bilo kojoj temi da je bila riječ, prepoznaje se i suptilni

stil literarnog i emotivno domoljubnog naglaska. Susret s uglednim čileanskim privrednikom **Nikolom Šimunovićem**, sinom našega iseljenika s Brača, topla je i iskrena ljudska ispovijest jednoga od brojnih Hrvata iz dijaspore, i o njegovoj iskonskoj domoljubnoj odanosti unatoč nametnutoj sudbinom zemljopisnoj i vremenskoj udaljenosti. Poetsko i literarno nadahnuće uglednome su novinaru poticala kulturna zbivanja, „Ljetne igre“ poglavito. Dokazuje to i jedan od priloga kao onaj od 15. kolovoza u kojemu s oduševljenjem piše o Lovrjencu: nekoliko stoljeća starijem od Shakespearea i njegova *Hamleta* prožimajući povijest glasovite tvrđave i doživljaj klasične tragedije, podvlačeći „prema općem priznanju najidealnije mjesto njezine izvedbe“.

Posljednji Roterov tekst „Svjetlo je doprlo i na Petku“, koji govori o uvođenju električne struje u selo Pobrežje - bio je njegov oproštaj s novinarstvom. Stvarno svjetlo koje je zasjalo ponad Rijeke dubrovačke, metaforično poput kometa, posljednji put novinarsko je djelo **Rudija Roter**a. Objavljivanjem na naslovnici *Dubrovačkog vjesnika* od 24. listopada jednoga od rijetkih mu članaka potpisanih punim imenom i prezimenom, smještenoga iznad nekrologa posvećena preranoj smrti novinara i kolege, s dužnim je pijetetom odana počast i zahvala vrijednomu novinarskom peru „čiji je opus imao širinu i dubinu koji mu je s pravom davao istaknuto mjesto u javnom životu grada, kojega je tako puno volio...“, ostale su riječi zapisane u oproštaju.

*Mia Miloslavić i Antonia Tomić**

KVANTITATIVNA ANALIZA ROTEROVIH NAPISA

Otegotna je okolnost što svi napisi u glasilima koji su izlazili u vrijeme dok je Roter za njih radio, nisu bili potpisivani pa je predmet ovog istraživanja samo onaj dio potpisanih napisa za koje se sa stopostotnom sigurnošću može reći da im je Roter autor.

Državni arhiv u Dubrovniku, biblioteka „Raguzina“ Znanstvene knjižnice Dubrovnik i obiteljska ostavština Roterovih glavni su izvori podataka.

Analiza sadržaja kao samostalna metoda znanstvenoga istraživanja česta je u analizi poruka masovnih medija. Jedinica analize sadržaja u ovom je radu novinski napis.

Prikupljeni napisi čine 189 Roterovih objavljenih potpisanih novinskih priloga iz svih razdoblja njegova novinarskog rada u listovima za koje je radio kao honorarni dopisnik, 72 napisa objavljena su u *Dubrovačkom vjesniku*, svih 12 priloga u časopisu *Naše more* i 34 rada u tiskanom izboru radijskih priloga Radio Dubrovnika, pa se može utvrditi da je uzorak za provedbu analize sadržaja reprezentativan.

Kategorizacija

Dostupni napisi Rudimira Roteru su oni iz listova koji se čuvaju u Državnom arhivu i biblioteci „Raguzini“ Znanstvene knjižnice u

* Mia Miloslavić i Antonia Tomić studentice su druge godine studija „Mediji i kultura društva“ na Sveučilištu u Dubrovniku

Dubrovniku te iz privatne zbirke obitelji Roter. Napisi koje je sam prikupljao i čuvao, primjerci su visoke kvalitete.

Roterovi napisi obrađeni su na sljedeći način: u prvom stupcu redni su brojevi, kako bi se znao točan broj napisa (napisi iz *Dubrovačkog vjesnika* i časopisa *Naše more* obrađeni su posebno); u drugom stupcu nalazi se naslov, u trećemu su stupcu navedena glasila u kojima je napis objavljen, no sva se ne znaju jer ih je popisivao sam Roter, zato je danas je do tih materijala jako teško doći, a nekih više uopće nema; u četvrtom su stupcu samo datumi izlaska glasila, koje je također popisivao sam autor; u petom stupcu je rod napisa, dakle njihova kategorizacija, i u šestomu je naznaka o opremi fotografijama ako ih ima.

Redni broj	Naslov	Glasilo	Datum	Rod napisa	Napomena
1.	Pri verskem poglavarju naših muslimanov	<i>Jutro</i>	6. 5. 1930.	intervju	opremljeno fotografijama
2.	Uspješan rad "Merkura"		30. 7.	esej	
3.	Kiseljak			esej	
4.	Jubilarna godina Šaška		20. 8.	osvrt	opremljeno fotografijom
5.	Nakon desetogodišnjice sarajevskog kazališta		1931.	osvrt	opremljeno fotografijom
6.	Proces protiv Stjepana Lacka		11. 11.	reportaža	opremljeno fotografijom
7.	Vladimir Levstik: Na Svi Svete			prijevod	
8.	Giovanni Papini: Posjeta Einsteinu (preveo: Progonski)			prijevod	
9.	Hrvatsko pjevačko društvo "Trebević" na grobu hrv. pjesnika S.S. Kranjčevića		6. 11.	osvrt	opremljeno fotografijom

10.	Skromni prosvjetni rad kroz pola stoljeća			osvrt	
11.	Pred dolaskom "Trebevića" u Zagreb	<i>Jutarnji list</i>	29. 11. 1931.	izvještaj	opremljeno fotografijama
12.	Proslava jubileja nadbiskupa Šarića			osvrt	
13.	Nova školska zgrada u Sarajevu		16. 12.	osvrt	opremljeno fotografijom
14.	Kako je Primorje dočekalo Sarajlije			intervju	
15.	Augustu Šenoi u slavu	<i>Jutarnji list</i>		portret	
16.	Oton Kučera			nekrolog	
17.	Jubilej g. Ante Alaupovića		13. 11. 1931.	osvrt	opremljeno fotografijom
18.	Nadbiskup Šarić o proslavi 50-godišnjice Vrhbosanske biskupie	<i>Jutarnji list</i>	28. 11. 1931.	intervju	opremljeno fotografijama
19.	Mahatma Gandhi			portret	
20.	Kako se pravi panama-šešir?			glosa	
21.	Mladi Walter Scott i pas			anegdota (preneseno iz svjetskih medija)	
22.	Za internat Hrvatskog Radiše u Sarajevu		19. 2.	reportaža	opremljeno fotografijom
23.	Pred velikim euharističkim kongresom u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>		proširena vijest	opremljeno fotografijom
24.	Apostolski nuncij dolazi u Sarajevo	<i>Jutarnji list</i>	1. 7.	izvještaj	
25.	Biblioteke i "biblioteke"	<i>Večernja pošta</i>	24. 11. 1932.	esej	
26.	Euharistički kongres u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>	4. 4. 1931.	prikaz	opremljeno fotografijom

27.	Pred jubilarnu skupštinu "Napretka"		30. 6.	osvrt	
28.	Slovesen zaključek evhar. Kongresa		5. 6.	osvrt	
29.	Kurban bajram		15. 4.	osvrt	opremljeno fotografijom
30.	...crkve u Dobrljinu		5. 7.	osvrt	
31.	Doček hrvatskog metropolita u Sarajevu		5. 6. 1931.	izvještaj	opremljeno fotografijama
32.	Tužna jesen	<i>Večernja pošta</i>		bilješka	
33.	Dvije sjajne ustanove Hrvatskog kulturnog društva "Napredak"		13. 8.	osvrt	opremljeno fotografijama
34.	Katoliška Bosna in njeno ljudstvo	<i>Slovenec</i>	7. 6.	intervju	opremljeno fotografijom
35.	"Napredak" za "Hrvatskog Radišu"	<i>Jutarnji list</i>	26. 5.	izvještaj	
36.	Velika katoliška manifestacija v Sarajevu	<i>Slovenec</i>	30. 5. 1932.	izvještaj	opremljeno fotografijom
37.	Dnevi katoliških slovesnosti v Sarajevu	<i>Slovenec</i>	24. 5. 1932.	prikaz	opremljeno fotografijama
38.	Jugozapadna obala Pelješca	<i>Jutarnji list</i>	26. 8. 1932.	reportaža	opremljeno fotografijom
39.	Zračno lječilište pod Romanijom	<i>Jutarnji list</i>	23. 7. 1933.	bilješka	opremljeno fotografijom
40.	Sarajevo nosi rekord u posredovanju	<i>Obzor</i>		osvrt	
41.	U sjeni palma i oleandara!	<i>Jutarnji list</i>	9. 7. 1933.	reportaža	opremljeno fotografijom
42.	Velebna luka na Korčuli	<i>Jutarnji list</i>	30. 7. 1933.	reportaža	
43.	Prošlogodišnji rad "Napretka"	<i>Obzor</i>	11. 7.	prikaz	

44.	Polu vijeka vatrogasnog rada	<i>Jutarnji list</i>	2. 3.	kronika	
45.	Srebrni jubilejnadbiskupa dra. Šarića	<i>Jutarnji list</i>	24. 6.	vijest	
46.	(djelomično sačuvan napis, nedostaje naslov)	<i>Slovenec</i>	28. 6. 1933.	izvještaj	opremljeno fotografijom
47.	Akcija za gradišćanske Hrvate	<i>Jutarnji list</i>	2. 1.	vijest	
48.	Ljudevit Dvorniković	<i>Obzor</i>	5. 4.	portret	
49.	Tenis klub u Sarajevu		29. 6.	proširena vijest	
50.	Koncerat nezavisnih skladatelja u sarajevskom kazalištu	<i>Obzor</i>	12. 4.	kritika	
51.	Džamija u Boci kotorskoj	<i>Jutarnji list</i>		reportaža	opremljeno fotografijom
52.	Jubilej nadbiskupa - pjesnika	<i>Obzor</i>		osvrt	
53.	Umjetnička izložba u Sarajevu		31. 3.	reportaža	
54.	Arkade na sarajevskom groblju	<i>Jutarnji list</i>	15. 2.	reportaža	opremljeno fotografijom
55.	Rad Sarajevskog kazališta u sezoni 1932.-33.	<i>Obzor</i>	23. 5.	osvrt	
56.	HPD "Bjelašnica" u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>	2. 2. 1933.	reportaža	
57.	Doživljaji Božićnog purana				
58.	Dr. Josip Andrić PN: Smrt zaslužnog stručnjaka		27. 1.	osvrt	opremljeno fotografijom
59.	Umjetnički koncert "Napretka" u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>	28. 1. 1933.	izvještaj	

60.	Evharistički kongres v Sarajevu	<i>Slovenec</i>	10. 5.	izvještaj	opremljeno fotografijom
61.	Poljodjelska izložba na Pelješcu	<i>Jutarnji list</i>	5. 11. 1932.	reportaža	
62.	Pred evharističnim kongresom v Sarajevu	<i>Slovenec</i>	24. 5.	prikaz	opremljeno fotografijom
63.	Tenor Batistić u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>	15. 11.	proširena vijest	opremljeno fotografijom
64.	Željezničarsko naselje u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>	27. 4.	reportaža	opremljeno fotografijom
65.	Suša na Pelješcu		8. 9.	reportaža	
66.	Z evhar. kongresa v Sarajevu	<i>Slovenec</i>	7. 6. 1932.	prikaz	opremljeno fotografijom
67.	Veličasten sprovod	<i>Slovenec</i>	7. 6. 1932.		
68.	Akcija Hrv. Radiše u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>	17. 11.	reportaža	
69.	Zadružna brijačnica u Sarajevu	<i>Obzor</i>		reportaža	
70.	Gradjevna djelatnost u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>	9. 5.	izvještaj	
71.	Arhitektsko-umjetnička izložba		21. 1.	proširena vijest	
72.	Dobrotvorno društvo "Merhamet" u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>		reportaža	opremljeno fotografijom
73.	Srebrni jubilej vrhbosanskog nadbiskupa	<i>Jutarnji list</i>	25. 6. 1933.	prikaz	opremljeno fotografijom
74.	Kulturni jubilej Hrvatov	<i>Slovenec</i>	22. 7. 1932.	izvještaj	
75.	Sarajevska općina za sirotinju	<i>Jutarnji list</i>	8. 3. 1933.	izvještaj	
76.	Potrošna zadruga Napredak u Sarajevu			izvještaj	
77.	Napretkove božićne razglednice		10. 12.	reportaža	

78.	Kulturni rad u dalmatinskom selu	<i>Jutarnji list</i>	6. 3.	izvještaj	opremljeno fotografijom
79.	Posjet Sarajlija Zagrebu		25. 2.	proširena vijest	
80.	Bogatstvo siromašne i pasivne Hercegovine	<i>Jutarnji list</i>	15. 12. 1932.	reportaža	
81.	Po muslimanskom postu	<i>Slovenec</i>		osvrt	opremljeno fotografijom
82.	Uspješan kulturno socijalni rad naše braće Muslimana		21. 10.	izvještaj	opremljeno fotografijama
83.			7. 2.	bilješka	
84.	Fra V. Marun		8. 10.	feljton	
85.	Skriveni biser naše domovine		20. 8.	reportaža	
86.	Duhovnik - veliki hrvatski umetnik		3. 8.	osvrt	opremljeno fotografijom
87.	U našim "Karlovim Varima"		12. 8.	reportaža	opremljeno fotografijama
88.	Medju divljacima u Sudanu	<i>Jutarnji list</i>		intervju	opremljeno fotografijama
89.	...Celestina Medovića			osvrt	opremljeno fotografijama
90.	Turizem v Bosni	<i>Slovenec</i>	4. 8.	osvrt	opremljeno fotografijama
91.	Akcija za podizanje spomenika pjesniku Kranjčeviću	<i>Jutarnji list</i>	22. 12. 1932.	osvrt	opremljeno fotografijom
92.	Svijetla tradicija najvećeg hrvatskog poluostrva na Jadranu		2. 6.	kronika	opremljeno fotografijom
93.	Iskušenje			intervju	
94.	Porodica koja živi u sanduku		9. 2.	bilješka	
95.	Rad Napretkove zadruge			prikaz	

96.	Pet godina u Alžiru Doživljaji našeg zemljaka u legiji stranaca	<i>Jutarnji list</i>	7. 5. 1932.	intervju	opremljeno fotografijama
97.	Slike sa Sarajevske čaršije	<i>Jutarnji list</i>		osvrt	opremljeno fotografijom
98.	O rezultatu arheoloških istraživanja		9. 10.	reportaža	opremljeno fotografijama
99.	Lumbarda na otoku Korčuli	<i>Jutarnji list</i>	28. 8.	prikaz	opremljeno fotografijama
100.	Jubilej seoske škole u Dalmaciji	<i>Obzor</i>	28. 12.	izvještaj	
101.	Na Trebeviću			izvještaj	
102.	Jablanica na Neretvi	<i>Jutarnji list</i>		reportaža	opremljeno fotografijom
103.	Romantika pelješke obale	<i>Jutarnji list</i>	13. 8. 1933.	osvrt	opremljeno fotografijom
104.	Trgovina i obrt Sarajeva	<i>Obzor</i>		feljton	
105.	Palača Napretkove Zadruga		8. 7.	izvještaj	opremljeno nacrtom
106.	Hodošašće Židova u Stolac		26. 6.	osvrt	
107.	Život i običaji Saharskih Arapa	<i>Jutarnji list</i>	4. 2. 1934.	putopis	
108.	Naučna hipoteza o značenju jednog bogumilskog obeliska?	<i>Jutarnji list</i>	7. 11. 1934.	osvrt	opremljeno fotografijom
109.	Produkcija naših rudnika iza rata		23. 10.	prikaz	
110.	Gradnja ogromne električne centrale		16. 6.	izvještaj	opremljeno fotografijom
111.	Kuga na Pelješcu god. 1815. - 1816.	<i>Jutarnji list</i>	18. 11. 1934.	kronika	
112.	Ante Lovrić: Cvijeta Zuzorić (Roter je objavio)	<i>Jutarnji list</i>	28. 3. 1935.	uređenje napisa	
113.	Sutjeska - prijestolnica bosanskih kraljeva			reportaža	opremljeno fotografijama

114.	Razvoj kazališne umjetnosti u Bosni	<i>Obzor</i>	27. 6. 1935.	feljton	
115.	Razvitak školstva u Bosni i Hercegovini	<i>Obzor</i>	25. 12. 1935.	esej	
116.	Pet vekov Sarajev	<i>Slovenec</i>	25. 2.	izvještaj	opremljeno fotografijama
117.	...i ugljenokopa		11. 3.	izvještaj	
118.	Dr.Otmar Reiser	<i>Obzor</i>	8. 4. 1936.	nekrolog	
119.	Trstenik na poluotoku Pelješcu			bilješka	opremljeno fotografijom
120.	Najnovije arheološke iskopine u Sarajevu i na Sarajevskom polju	<i>Obzor</i>	14. 5. 1935.	reportaža	opremljeno fotografijom
121.	Muzej u šumi		25. 5.	bilješka	
122.	Projekt nove luke Ploče na ušću Neretve		30. 5.	izvještaj	opremljeno kartom
123.	...glasa počinio samoubojstvo	<i>Jutarnji list</i>		reportaža	opremljeno fotografijama
124.	Kranjčevićeva oda starom sarajevskom hanu	<i>Jutarnji list</i>	7. 6. 1936.	osvrt	opremljeno fotografijom
125.	Smrt hrv. dobrotvora u Južnoj Americi			nekrolog	opremljeno fotografijama
126.	Josip Milaković revni suradnik "Obzora" pod Khuenovim režimom	<i>Obzor</i>	1. 8. 1936.	nekrolog	
127.	Kulturno-historijska važnost ilirskog spomenika kod Bihaća	<i>Jutarnji list</i>	9. 8. 1936.	osvrt	opremljeno fotografijom
128.	Zlato pod zemljom bosanskom	<i>Jutarnji list</i>	9. 8. 1936.	reportaža	opremljeno fotografijama
129.	Ložišće na otoku Braču			bilješka	opremljeno fotografijom
130.	Četiri nepoznate Kranjčevićeve pjesme	<i>Obzor</i>	25. 1. 1936.	feljton	

131.	Malo poznati romantični krajevi Bosne			prikaz	opremljeno fotografijom
132.	Farma srebrodlakih lisica na bosanskoj planini		19. 11.	reportaža	opremljeno fotografijom
133.	Hrvatska pučkoškolska književnost	<i>Obzor</i>	13. 3. 1937.	feljton	
134.	Pomoć Zagreba prvim hrvatskim društvima u Bosni i Hercegovini		26. 9.	reportaža	opremljeno fotografijom
135.	80-godišnjica u Herceg-Bosni	<i>Jutarnji list</i>	15. 8. 1936.	reportaža	opremljeno fotografijom
136.	Ribarstvo i rijeke Bosne i Hercegovine			kronika	opremljeno fotografijama
137.	Ivan Franjo Jukić	<i>Obzor</i>	12. 8. 1937.	portret	
138.	Narodni junak Mijat Tomić	<i>Obzor</i>	19. 8. 1937.	portret	
139.	Hrvatski umjetnik Karlo Mijić	<i>Obzor</i>	14. 8. 1937.	portret	
140.	Poštanski uredi u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji u predfilatelističko doba	<i>Obzor</i>		kronika	
141.	Život Hrvata otočana pod Italijom	<i>Jutarnji list</i>	2. 1936.	članak	
142.	Dr. Ivo Padovan o hrvatskom pravopisu	<i>Obzor</i>	9. 4. 1938.	članak	
143.	Prenj planina "hercegovačka Himalaja"	<i>Jutarnji list</i>	4. 2. 1937.	reportaža	
144.	Popravlak najglasovitijeg spomenika u Bosni	<i>Jutarnji list</i>	6. 2. 1937.	reportaža	opremljeno fotografijom

145.	Čvrstica planina domovina divokoza			bilješka	opremljeno fotografijom
146.	Bosanska planina, na kojoj se stalna ljudska naselja uzdižu do 1500 metara visine		9. 2.	reportaža	opremljeno kartom
147.	Ministarstvo saobraćaja treba da u interesu čitavog našeg prometa uredi parobrodne pruge na Jadranu		18. 2.	komentar	opremljeno fotografijom
148.	Crijepoljsko - najidealniji slijaški teren u okolini Sarajeva	<i>Jutarnji list</i>	21. 2. 1937.	izvještaj	opremljeno fotografijom
149.	Život dalmatinskih pastira na bosanskim planinama	<i>Jutarnji list</i>	21. 2. 1937.	reportaža	opremljeno fotografijom
150.	Turneja HDP "Trebevića" po Hrvatskoj		12. 4.	osvrt	opremljeno fotografijama
151.	Pronadjen prvi primjerak zlatnog bosanskog novca	<i>Jutarnji list</i>	14. 5. 1937.	izvještaj	opremljeno fotografijama
152.	Gradnja nove jadranske luke		24. 5.	izvještaj	opremljeno fotografijom
153.	Izložba lova i lovačkog oružja od predistorijskog doba do danas.	<i>Jutarnji list</i>	29. 6. 1937.	prikaz	opremljeno fotografijom
154.	Hrvat prevalio biciklom 85.000 km oko svijeta		22. 7.	bilješka	
155.	Jedina kožarsko-krznarska škola u našim krajevima	<i>Jutarnji list</i>	7. 11. 1937.	bilješka	opremljeno fotografijom
156.	Veličanstvene hrvatske kulturne manifestacije u Sarajevu	<i>Jutarnji list</i>	19. 10. 1937.	osvrt	

157.	Ozbiljna opomena našim radnicima koji kane putovati u daleke nepoznate krajeve	<i>Jutarnji list</i>	26. 10. 1937.	bilješka	opremljeno fotografijom
158.	Naučni pikaz znamenitog Mitrasovog hrama u Jajcu		8. 3.	prikaz	opremljeno fotografijom
159.	Hrvat - svjetski putnik	<i>Jutarnji list</i>	9. 1. 1939.	reportaža	opremljeno fotografijom
160.	Guba u Bosni i Hercegovina		9. 1.	kronika	opremljeno fotografijom
161.	U radnoj sobi fra Grge Martića	<i>Jutarnji list</i>	27. 1. 1939.	izvještaj	opremljeno fotografijom
162.	Lov i ribolov prirodne turističke atrakcije Bosne i Hercegovine	<i>Jutarnji list</i>	7. 4. 1939.	komentar	opremljeno fotografijom
163.	Nova arheološka zbirka sarajevskog muzeja		13. 4.	bilješka	opremljeno fotografijom
164.	Prvi liječnik Bosanac u Sarajevu			portret	opremljeno fotografijom
165.	Pomorske zdravstvene mjere u Napoleonovoj Iliriji	<i>Obzor</i>	19. 4. 1939.	kronika	
166.	Najljepšem spomeniku sredovječne Bosne prijeti propast		15. 5.	reportaža	opremljeno fotografijom
167.	Jubilej najstarijeg hrvatskog društva u Herceg-Bosni.	<i>Jutarnji list</i>	11. 7. 1939.	osvrt	
168.	Otvorenje najviše planinske kuće u Bosni		21. 7.	izvještaj	
169.	Kulturno-nacionalni značaj jubilarne proslave HPD "Hrvoja"	<i>Jutarnji list</i>	10. 8.	osvrt	opremljeno fotografijom
170.	Kako je Kranjčević preporučao nove knjige u "Nadi"	<i>Obzor</i>		feljton	

171.	Jubilarna spomenica H.P.D. "Hrvoja" u Mostaru	<i>Obzor</i>	10. 8. 1939.	osvrt	
172.	Zapisnik o nalazu novca	<i>Obzor</i>	18. 8. 1939.	feljton	
173.	Velebno dubrovačko arhitektonsko djelo na Pelješcu	<i>Jutarnji list</i>	25. 8. 1939.	osvrt	opremljeno fotografijom
174.	U sarajevskom muzeju			prikaz	opremljeno fotografijom
175.	U spomen Jakovu Jelašiću	<i>Seljački dom</i>	24. 3. 1938.	portret	
176.	Anonimni Kranjčević	<i>Obzor</i>	23. 12. 1938.	feljton	
177.	Jubilej najstarijeg hrvatskog društva u Herceg-Bosni	<i>Jutarnji list</i>	28. 7. 1938.	izvještaj	opremljeno fotografijom
178.	Novoosnovani muzej u Jajcu	<i>Obzor</i>	20. 12. 1938.	feljton	
179.	Razvoj poštanske službe u Bosni i Hercegovini	<i>Jutarnji list</i>	1. 7. 1938.	članak	
180.	Engleski admiral lovi divokoze u Herceg-Bosni	<i>Jutarnji list</i>	17. 12. 1938.	izvještaj	opremljeno fotografijom
181.	Pripeme za veliku grafičku proslavu u Mostaru		27. 10.	komentar	
182.	Primjer svijesti naših seljaka	<i>Jutarnji list</i>	30. 10.	komentar	
183.	Doživljaji jednog Hrvata u Nizozemskoj Indiji	<i>Jutarnji list</i>	4. 6. 1940.	reportaža	opremljeno fotografijama
184.	Hrvatski umjetnički spomenik u Vječnom gradu	<i>Jutarnji list</i>	18. 4. 1940.	reportaža	
185.	Hrvatska pučkoškolska književnost	<i>Obzor</i>	13. 3. 1937.	feljton	
186.	Kuran časni	<i>Obzor</i>	5. 3. 1937.	feljton	
187.	M. H. Džemaludin ef. Čaušević	<i>Obzor</i>	30. 3. 1938.	feljton	

188.	Sadržaj jednog pučkoškolskog "Bukvara" iz godine 1867.	<i>Jutarnji list</i>	21. 10. 1940.	osvrt	
189.	Uz 60-godišnjicu Berlinskog kongresa	<i>Obzor</i>	23. 7. 1938.	feljton	

Analiza napisa u *Dubrovačkom vjesniku*

Redni broj	Naslov	Broj i datum	Rod napisa
1.	Kako i koliko čitaju radni Dubrovčani	25. - 27. 2. 1951.	esej
2.	Odgovor kritičaru dubrovačkog turizma	25. - 27. 2. 1951.	polemika
3.	Kulturno-umjetnički i znanstveni problemi Dubrovnika	28. - 27. 3. 1951.	esej
4.	Smotre kulturno-umjetničkog rada	29. - 3. 4. 1951.	prikaz
5.	Elementi razvitka turizma u dubrovniku	31. - 17. 4. 1951.	komentar
6.	Od tri daske za prvu osnovnu školu do velikog zadružnog doma	31. - 17. 4. 1951.	osvrt
7.	U klupama niže ugostiteljske škole	32. - 24. 4. 1951.	osvrt
8.	Župa dubrovačka	33. - 29. 4. 1951.	komentar
9.	Uspjeli javni nastup niže ugostiteljske škole "Vladimir Nazor"	34. - 8. 5. 1951.	osvrt
10.	Kroz izložbu jelovnika	35. - 15. 5. 1951.	reportaža
11.	Pravi uzroci slabog turističkog prometa	40. - 19. 6. 1951.	komentar
12.	Novootvoreni umjetnički salon u Dubrovniku	40. - 19. 6. 1951.	osvrt
13.	Sa sastanka agilnih savjeta građana	41. - 26. 6. 1951.	izvještaj
14.	Posljednja petorica	45 - 27. 7. 1951.	crtica
15.	Gdje i u čemu zapinje društveni rad u Cavtatu	52. - 11. 9. 1951.	komentar

16.	Na terasi hotela "Excelsior"	53. - 18. 9. 1951.	intervju
17.	Ludomir Rogowski (uz 70. godišnjicu života)	55. - 2. 10. 1951.	portret
18.	U lječilištu naših radnih ljudi	58. - 23. 10. 1951.	komentar
19.	U crvenom križu ja sam kod svoje kuće	61. - 13. 11. 1951.	reportažni izvještaj
20.	Estetska analiza dubrovačkih spomenika (predavanje dr. Cvita Fiskovića)	63. - 27. 11. 1951.	prikaz
21.	Kozervatorski radovi 1951. u Dubrovniku i njegovoj okolini	67. - 25. 12. 1951.	osvrt
22.	Važnost kulture maslina na primorju	67. - 25. 12. 1951.	komentar
23.	Da li znate što sve uče naša djeca u gimnaziji	68 - 1. 1. 1952.	intervju
24.	U oglednom hotelu ugostiteljske škole	78 - 11. 3. 1952.	komentar
25.	Cvijeta Zuzorić u pjesmama	78 - 11. 3. 1952.	portret
26.	Od borca radnika do umjetnika	84. - 24. 4. 1952.	portret
27.	Morska kuća - sanatorij	87 - 14. 5. 1952.	osvrt
28.	Za svoju školu	102. - 5. 9. 1952.	komentar
29.	Otvoreni problemi turističkih mjesta u Kotoru	102. - 5. 9. 1952.	izvještaj
30.	Dokumentarni film "Dubrovnik" poslužit će kulturnoj i turističkoj komponenti	104. - 19. 9. 1952.	recenzija
31.	Sistematski pregled stanovništva sela Ljubač	106. - 3. 10. 1952.	izvještaj
32.	Naši planinari na djelu	108. - 17. 10. 1952.	bilješka
33.	Bratstvo privredne i školske omladine	110. - 31. 10. 1952.	izvještaj
34.	S jedne omladinske konferencije	111. - 14. 11. 1952.	osvrt
35.	Naš turizam - kakav jest i kakav bi trebao da bude?	111. - 14. 11. 1952.	komentar
36.	Metlarizirati	113. - 21. 11. 1952.	intervju
37.	Stara zgrada novo radilište	118. - 30. 12. 1952.	osvrt
38.	Dubrovnik u očima jednog pisca	119. - 30. 12. 1952.	reportaža

39.	Kroz izložbu XIX. stoljeća	138. - 15. 5. 1953.	osvrt
40.	Naučna rasprava o Divoni	140. - 29. 5. 1953.	prikaz
41.	Trst u ogledalu historije	160. - 17. 10. 1953.	feljton
42.	Trst u ogledalu historije (nastavak)	161. - 23. 10. 1953.	feljton
43.	Trst u ogledalu historije (zadnji nastavak)	162. - 30. 10. 1953.	feljton
44.	Pred završetkom prvog školskog tromjesečja	162. - 30. 10. 1953.	komentar
45.	Kroz izložbu Gabra Rajčevića	190. - 15. 5. 1954.	kritika
46.	Susret poslije jedanaest godina	190. - 15. 5. 1954.	osvrt
47.	Za ovakav kamping ne možemo se oduševiti	191. - 21. 5. 1954.	komentar
48.	Kuća na obali	213. - 3. 10. 1954.	recenzija
49.	Pred početak kongresa FIAV	264. - 14. 10. 1955.	osvrt
50.	Kongres svjetskih stručnjaka u turizmu	265. - 21. 10. 1955.	izvještaj
51.	Proradila je električna centrala	294. - 11. 5. 1956.	izvještaj
52.	Kulturno-prosvjetna djelatnost	294. - 11. 5. 1956.	komentar
53.	Mljetsko jezero postaje privlačno izletište	294. - 11. 5. 1956.	reportaža
54.	Što je sa autobusom na Pelješcu?	294. - 11. 5. 1956.	bilješka
55.	Sređivanje dubrovačkog muzičkog arhiva	314. - 5. 10. 1956.	osvrt
56.	Britanski stručnjak o ugostiteljskoj školi	314. - 5. 10. 1956.	intervju
57.	Treba prekinuti s eksperimentima	315. - 12. 10. 1956.	komentar
58.	Bal u gimnaziji	316. - 18. 10. 1956.	komentar
59.	Problemi naših domova i predškolskih ustanova	317. - 26. 10. 1956.	osvrt
60.	Prvi turisti u Župi	346. - 5. 10. 1957.	izvještaj

61.	Preko 1400 izvođača u 72 priredbe sudjelovat će u Ljetnim igrama - pripreme za osmu sezonu	348. - 24. 5. 1957.	prikaz
62.	Novi ljetni kino u Dubrovniku	348. - 24. 5. 1957.	komentar
63.	Dubrovačka konferencija UNESCO-a dala je vidan prilog kulturnoj suradnji Istoka i Zapada	368. - 11. 10. 1957.	osvrt
64.	Djelatnost Crvenog križa u dječijem tjednu	368. - 11. 10. 1957.	izvještaj
65.	Tri tekovine malog sela Buići	398. - 9. 5. 1958.	reportažni izvještaj
66.	Novi broj časopisa Dubrovnik	398. - 9. 5. 1958.	prikaz
67.	U Dubrovniku će gostovati dva inozemna kazališta	398. - 9. 5. 1958.	proširena vijest
68.	Naučna rasprava o dubrovačkom umjetniku, učenjaku i diplomati	451. - 16. 5. 1959.	izvještaj
69.	Najplodnija sezona	471. - 3. 10. 1959.	osvrt
70.	Počast istaknutom skojevcu	473. - 17. 10. 1959.	izvještaj
71.	Svjetlo je doprlo i na Petku	474. - 24. 10. 1959.	reportažni izvještaj
72.	Prve konture hidro centrale u Platu	474. - 24. 10. 1959.	reportažni izvještaj

U tablici su obrađeni napisi iz *Dubrovačkog vjesnika*, i to u prve dvije godine svaki potpisani napis, a od 1954. do 1959. godine napisi iz svih brojeva u svibnju i lipnju. Roterova djela popisana su kronološkim redom te se točno navode brojevi i datumi izlaska glasila.

Glava Dubrovačkoga vjesnika 27. studenoga 1952.

Dubrovački vjesnik počeo je izlaziti 1. 9. 1950. Svi su napisi bili nepotpisani, a pretpostavlja se da je i u to vrijeme u *Dubrovačkom vjesniku* bilo Roterovih priloga. „Odgovor kritičaru dubrovačkog turizma“, objavljen 27. veljače 1952., bio je prvi Roterov potpisani napis. Njegovi radovi objavljavani su u gotovo pravilnim vremenskim razmacima, u svakom drugom broju. U *Dubrovačkom vjesniku* objavljivao je do svoje smrti 23. listopada 1959.

Roter je uglavnom pisao složene oblike novinarskog izražavanja, što je jedna od odlika vrhunskih novinara.

Zastupljenost izvještaja vjerojatno je posljedica uredničkog zadatka i vidljiva je iz analize njegovih napisa u *Dubrovačkom vjesniku*. Analiza je pokazala da izvještaje nije pisao suhoparno pa su mnogi od standardnih prerasli u reportažne, zahvaljujući oslikavanju atmosfere. No, bitno je istaknuti da je pisao i mnogo komentatorskih rodova, najčešće osvrta i komentara. Komentirao je turizam, škole, kulturna događanja i općenito stanje u Dubrovniku.

Roterovi su komentari većim dijelom pohvale, ali ima i kritika. Njegove kritike nisu bile izražavanje političkih stajališta, kao što je to danas u većini primjera, nego on u njima očituje svoje mišljenje potkrepljujući ga činjenicama i nudeći rješenja za probleme. Vidljiva je njegova naklonost osvrtima. U njima skreće pozornost na možda ne tako poznate ljude i događaje koji su vrlo bitni u kulturnim krugovima. Primjerni su njegovi napisi „Sređivanje dubrovačkog muzičkog arhiva“, u kojemu otkriva da su pronađene do tada nepoznate stare kompozicije, i „Susret poslije jedanaest godina“, gdje opisuje susret brata i sestre razdvojenih punih jedanaest godina – odrasli su u domovima za nezbrinutu djecu u različitim gradovima.

Analiza napisa u časopisu „Naše more“

Redni broj	Naslov	Datum i broj	Rod napisa	Napomena
1.	Šesta sezona Dubrovačkih ljetnih igara dosad najuspjelija	10. 9. 1955. br. 4	članak	opremljeno fotografijom
2.	Iz ratnih doživljaja našeg pomorca	1. 1. 1957. br. 1	memoari	opremljeno fotografijama
3.	Iz ratnih doživljaja našeg pomorca (drugi nastavak)	1. 3. 1957. br. 2	memoari	opremljeno fotografijama
4.	Iz ratnih doživljaja našeg pomorca (treći nastavak)	1. 5. 1957. br. 3	memoari	opremljeno fotografijama
5.	Iz ratnih doživljaja našeg pomorca (zadnji nastavak)	4. 7. 1957. br. 4	memoari	opremljeno fotografijama
6.	Mreža dubrovačkih konzultata	1. 3. 1957. br. 2	povijesna kronika	opremljeno fotografijom
7.	Brodogradilište "Bijela"	11. 1957. br. 6	intervju	
8.	Naš iseljenik Andro Sambrailo na čelu zamašne akcije	10. 10. 1958. br. 4-5	članak	opremljeno fotografijama
9.	Na završetku V. dubrovačkih ljetnih igara	18. 10. 1954. br. 1	komentar	opremljeno fotografijom
10.	Posjet staroj dubrovačkoj koloniji u središtu Bosne	28. 2. 1956. br. 1	putopis	
11.	Pomorsko zdravstvene mjere u Napoleonovoj Iliriji	1 5. 1955. br. 2	povijesna kronika	opremljeno umjetničkom slikom
12.	Posjet jednom od prekoceanskih kolosa	1. 3. 1957. br. 2	reportaža	opremljeno fotografijom

Časopis *Naše more* utemeljen je 1919. godine, a obnovljen je i ponovno počeo izlaziti 18. listopada 1954. kao glasilo kluba pomoraca „Miho Pracat“ iz Dubrovnika.

Rudimir Roter bio je suradnikom od 1954. do 1959. godine. Uz to, njegov doprinos napretku *Našeg mora* ogleda se i u napisima koje je o ovom časopisu objavljivao u drugim listovima.

U vremenskom razdoblju od 1954. pa do 1959., u kojemu je Roter bio stalni suradnik *Našeg mora*, objavio je dvanaest napisa koji se ubrajaju u složene novinske rodove.

IN MEMORIAM

U spomen Rudimiru Roteru

Rudimir Roter

Nenadna smrt otrgnula je iz naše sredine 23. listopada 1959. novinara i istaknutog društveno-kulturnog radnika Rudimira Roteru. Vijest o njegovoj smrti ubrzo se proširila cijelim gradom. Mnogi nijesu mogli vjerovati, da je to istina. Dva dana kasnije priređen je svečani ispraćaj njegovih posmrtnih ostataka u pokojnikovo rodno mjesto Potomje na Pelješcu.

Rudimir Roter rodio se pred šezdeset i dvije godine. U rodnom mjestu izučio je drvodjelski obrt, a zatim je krenuo u svijet, u borbu. Svojim vlastitim snagama uspio je završiti gimnaziju i upisati se na Filozofski fakultet. Nakon završenih studija ponudena mu je profesorska katedra, ali on tu ponudu odbija i potpuno se posvećuje novinarstvu. Od tad, pa do njegove smrti proteklo je skoro tri-deset godina. Kroz to vrijeme Roter je ispisao na

tisuće i tisuće redaka i objavio na stotine i stotine članaka u raznim novinama i časopisima.

Kao čovjek koji se je rodio tu, na našoj obali, na dogled našeg mora, znatan dio svog stvaralaštva posvetio je moru i pomorskim pitanjima. Suradivao je svojim radovima i u našem časopisu. Prigodom proslave 100-godišnjice dubrovačke Nautičke škole bio je jedan od članova Odbora za proslavu i član Uredništva zbornika »Dubrovačko pomorstvo«.

Takoder je bio i vrijedan član Pododbora Matice Hrvatske i Uredništva revije »Dubrovnik«. Svojim plodnim radom sudjelovao je u radu velikog broja kulturno-umjetničkih društava i društvenih organizacija. Stoga je stekao veliki ugled u našem gradu i stoga je njegova smrt još bolnije odjeknula među građanstvom Dubrovnika, a pogotovo među kulturnim radnicima.

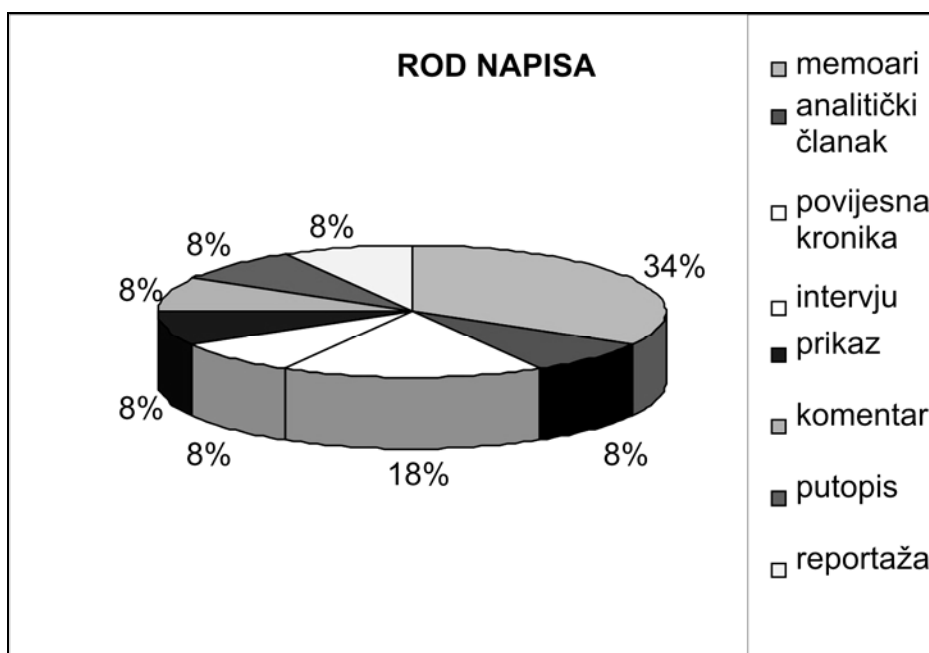
U svojoj očinskoj brizi i ljubavi naročitu je brigu posvetio mladima, te mnogi naši mladi novinari upravo njemu zahvaljuju svoje prve korake u žurnalistiku. Radio je neumorno i svestrano pomagao, te baš zbog toga i ostalih njegovih zasluga, nenadana smrt predstavlja osjetljiv gubitak.

Svojim dugogodišnjim radom u našem gradu poč. Roter zaslužio je da ga sačuvamo u trajnoj uspomeni, a Uredništvo našeg časopisa odužujući se uspomeni svog vrijednog suradnika još jednom izražava ovim svoje poštovanje prema pokojniku.

Neka mu je vječna slava!

Uredništvo časopisa Naše more oprostilo se od vrijednog suradnika Rudimira Roteru dirljivim uredničkim sjećanjem.

Da je Roter bio suradnik mnogim časopisima, već je navedeno, no ipak treba posebno istaknuti njegovo djelovanje u *Našem moru*. Visok profesionalizam vidljiv je u svim njegovim napisima, a u *Našem moru* napisao je i dvije povijesne kronike. Ipak, prevladavaju memoarski zapisi kojih je čak 34 posto ukupnoga broja njegovih napisa u *Našem moru*. U seriji memoarskih zapisa „Iz ratnih doživljaja našeg pomorca“ vidljiv je i velik trud uložen u tekst, ali i u opremu kojom je svoje djelo još bolje predočavao čitatelju. Svojim komentarom „Na završetku V. dubrovačkih ljetnih igara“ upoznao je širu javnost s „Dubrovačkim ljetnim igrama“, ističući njihov doprinos u turističkoj ponudi Dubrovnika.

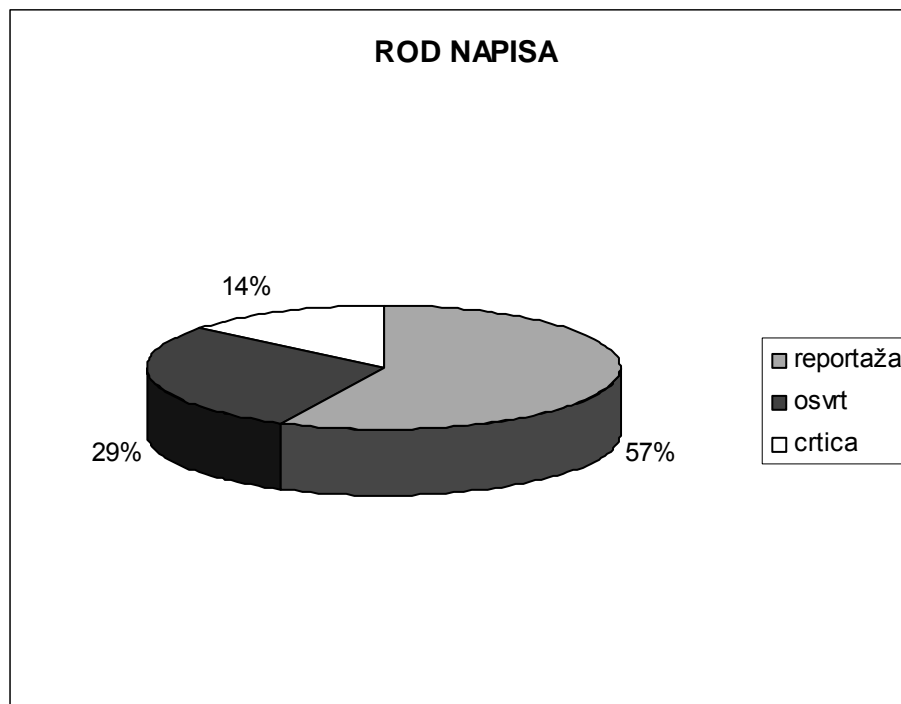

Graf 1. Analiza Roterovih napisa u časopisu *Naše more*

Kvantitativna analiza Roterovih tekstova na Radio Dubrovniku

Analizom novinarskih priloga na Radio Dubrovnik u vremenskom razdoblju od 1945. do 1950. godine, u vrijeme kada je Roter bio suradnik, zapaža se da je još uvijek većina radova nepotpisana, čak njih 70 posto. Od sačuvanih potpisanih radova najzastupljeniji je autor upravo **Rudimir Roter**, 15 posto, što čini polovinu potpisanih napisa. Uz Roteru pojavljuju se ing. **Niko Kuzmić** (11 posto) i **Izet Hajdarhodžić** (8 posto).

Najzastupljenije emisije bile su: „Grad i Kotar Dubrovnik“, „Iz Oblasti Dalmacije“, te „Kroz Dubrovnik“.

Graf 2. Analiza Roterovih priloga na Radio Dubrovniku

U svojim priložima na Radio Dubrovniku od kojih su analizirana 34, Roter je u 57 posto govorio radijske reportaže, a u 29 posto prilika

radio je osvrte na događaje u Dubrovniku i okolici. "Naši ribari u prvom ljetnom mraku" jedina je crtica. Potpisanih Roterovih priloga nema mnogo, no u onima koje je potpisao, očituje se njegov stil pisanja, i kvaliteta radova.

Susret poslije jedanaest godina

Uoči Prvog Maja kasno uveče došla je pred glavna vrata dječjeg doma »Ivo Vukušić« na Pločama jedna mlada djevojka. Sa sobom je vodila dečka koji je otprije poznavao ovaj dom, jer je u njemu proveo nekoliko godina. Kucala je djevojka, zvonila i dozivala. U ovoj noći gubili su se njezini pozivi. Protelo je duže vremena, dok su je čuli i otvorili joj ulazna vrata. Predstavila se je odgojiteljici:

— »Ja sam Mila Milošević. Sigurno ste za mene čuli. Došla sam posjetiti svoga brata Duku Miloševića, koji je kod vas u domu, a za kojeg do sada nijesam znala!«

Tako je započelo posljednje poglavlje, rasplet jednog životnog romana, kojemu su nositelji radnje trojica ratne siročadi: dva brata i jedna sestra. Odgojiteljica se nije iznenadila ovom posjetu, jer je sa dosta zamršenim sadržajem neobične životne pripovijetke upoznata nekoliko dana prije. Pozvala je neočekivane večernje goste na konačnu. Ugasle su svjetiljke u domu. Kiša je nastavila svoju pjesmu po krovu i olucima . . .

Konačni rasplet priče započeo je sutradan u rano Plovajsko jutro, kada je 14-godišnji Duka Milošević, pilotac doma »Ivo Vukušić«, ustao iz kreveta. Prošet u srcu nekim pouzanim osjećajem prisne rodbinske povezanosti sa dječjom gostom, Duka je, još pospan, pobitao u topli zagrljaj djevojke koju prvi put gleda pred sobom. Du-

go vremena ostali su u čvrstom zagrljaju, a u njihovom zagrljaju našao se i onaj dječak, koji je došao u kasnoj noći s djevojkom. Suze radostnice obiljevale su im lica. I jecaji su se čuli. Jecaji braće i sestre, koji su pojedinačno sve do nedavno smatrali da su posve osamljeni, dopirahu iz razdraženih srčaca. Njihova radost, pa i jecaji, prešli su i na odgojiteljicu i na mnoge pitomce u ovoj kući u rano Plovajsko jutro. Pitomci su napravili živi krug oko trojice sretnika, kojima se ovoga puta zauvijek rasprišla sjenka samotnje i neugodnog osjećaja, koji ih već preko jednog decenija prati, da su svatko za sebe odsječena grana, otrgauta vlat cvijeta i žila jednog ljudskog korijena . . .

U dubrovačkom dječjem domu stanuje već dugo godina kao štićenik socijalnih ustanova Duka Milošević. Sada je već poodrastao dječak. Ubrzo će završiti i četrnaestu godinu života. U dom je došao kao malo osmogodišnje dijete iz drugog socijalnog doma. Učenik je Osmogodišnje škole. Duka je prpošan, ali ga ipak svi vole.

U kartoteci dječjeg doma »Ivo Vukušić« o malom Duki postoje suboparni podaci. Popratni dokumenti, koji ga prate iz drugih dječjih domova, navode tek nekoliko kratkih rečenica o njegovoj prošlosti. Roden je u nekom selu kotara Slunje u Hrvatskoj godine 1940. Roditelji i otac i majka, su mu poginuli kao žrtve terora godi-

ne 1941. To je bilo sve što se o dječaku znalo prije njegovog smještaja u prvi dječji dom, u kojemu se našao poslije oslobodenja.

Uzalud se uprava doma »Ivo Vukušić« nekoliko puta obraćala kotarskom Narodnom odboru u Slunju u želji, da se ustanovi da li dječak ima nekoga od roda. Na sva traženja dolazili su negativni odgovori: »Ne može se utvrditi identitet« — glasili su pismeni izvještaji. Međutim, uprava doma nije sustala. Molba je ponovljena početkom mjeseca ožujka ove godine. To je bio posljednji apel, jer je Duki Miloševiću trebalo odrediti staratelja, skrbnika. Ovaj puta apel uprave doma nije bio uzaludan. Došao je povoljan odgovor. U hotelu »Slunjić« u Slunju zaposlena je djevojka Mila Milošević, koja izjavljuje, da je prema kratkom opisu generalija pitomac Duka Milošević njezin rođeni brat, o kojemu je izgubila svaki trag točno prije 11 godina, kada su ih teške ratne prilike godine 1943. rastavile. Ali Mila izjavljuje, da je imala i brata Milu, tri godine starijeg od Duke, o kojemu također ništa ne zna od onog istog dana, kada se je rastala i sa mladim bratom Dukom. Uslijedila je prepiska. Uprava doma »Ivo Vukušić« usmjerila je djevočinu potragu za drugim bratom Milom, koji je također do prije par godina boravio u dubrovačkom dječjem domu. Ustanovila je konačno da Mile živi u dječjem domu u Bolu na otoku Braču.

U ovoj istinskoj životnoj priči ima još nekoliko detalja, među kojima je svakako najinteresantiji, da su Duka i Mile Milošević pune četiri godine

stanovali i zajedno živjeli u dubrovačkom domu »Ivo Vukušić«, ne znajući ni jedan ni drugi za svoje tako tišne međusobne rodbinske veze. Oni su se između sebe igrali i zabavljali, kao i sva ostala djeca u ovom domu, ni ne sluteci, da su rođena braća. To su konačno otkrili tek na ovom Plovajskom susretu.

Nakon saznanja mjesta boravišta svoje braće Mila Milošević krenula je na put. Zaustavila se najprije u Bolu, gdje je preuzela 17-godišnjeg brata Milu i s njim zajedno došla u Dubrovnik da posjete zajednički najmlađeg brata Duku.

Na prađu doma »Ivo Vukušić« u ovoj noći, uoči Prvog Maja, završava prvi dio zamršene pripovijetke, koja bi mogla poslužiti i kao filmski scenarij jedne potresne životne drame, kojoj su se mli rasplele stotine kilometara daleko od mjesta, gdje su prije 11 godina bile zamršene. Bolnu životnu priču svoju i svoje braće Mila Milošević nam je ispričala ovako:

»Moj pokojni otac odveden je odmah na početku rata u mjesecu travnju godine 1941. iz Gornjeg Primitija, gdje smo živjeli. On je ubijen, a kasnije je nastradala i majka. Ubijena je u času kada je malog Duku držala na grudima. Ja i Mile nalazili smo se pokraj majke. Sjećam se dobro tog bolnog i strašnog tremulka. Ubela sam od mrtve majke malog Duku na ruke, a starijeg brata sam pvela sa sobom. Jedna tetka nas je sklonila u Vrelo Mrežnice, gdje se nalazio partizanski zbjeg. Tu smo ostali sve do godine 1943. Braća su sklonjena u Vojnski Grabovac, a zatim u Italiju. Od

tada sam izgubila svaku vezu sa Zahvaljujući plemenitim ljudima su se za mene zauzeli, preživjeli ratne strahote. Poslije rata i sam kuharski zanat i sada sam slena kao kuharica u hotelu »Slunjić« u Slunju. Sretna sam i vesal sam opet našla svoju braću, o k punih 11 godina nemam nikakvu sa. Narodito sam zadovoljna što ja ni moja braća ne čemo više čati osamljeni. Vodit čemo brig dno o drugome, pa nam ne će bi ško«.

Duka Milošević, koji je sjedio slonjaču pokraj svoje sestre Mile pritajenim ushitom pratio je, gut njene riječi. Očito razdražen po njem napomenom Duka se okren praviteљу dječjeg doma »Ivo Vuk Arturu Haklu i nekim radosnim p som kliknuo:

— »Druže upraviteљу, ni Vi s mene ne čete više nikada ljutiti. sada ću biti poslušan. Bolje ću u vladati se. O tome čete se uvjeti

Radost mladog Duke Milošević krenu su dijeliti i svi članovi dubrovačkog dječjeg doma. Za njih to je bilo uistinu veliko P majsko slavlje. Zajedno s malim kom najviše su se radovali oni nji vi drugovi, koji ni do danas ne z za svoje najbliže. Veselje maloga ke pružilo im je nadu, da će još dana naći nekoga od svojih milijih i gh i da će s njima zajedno u b skom kolu proslaviti jedan od id prvomajskih dana.

Rudimir Rot

Dubrovački vjesnik, 15. svibnja 1954.

Đorđe Obradović *

KVALITATIVNA ANALIZA ROTEROVIH NAPISA

Sjećanje na snažne ličnosti živi u njihovim suvremenicima. Ne samo da živi nego ga oni prenose drugima, godinama. Nekadašnji dugogodišnji direktor i glavni urednik „Dubrovačkog vjesnika“ **Miho Miše Milić** znao je reći mladim novinarima, osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, kad bi se našli u etičkoj dvojbi o pristupu obradi složenih tema: „Sjetite se Roterova pravila pa će vam biti lakše zauzeti pravilan stav.“

Milić je Roterovo pravilo često ponavljao: „Ono što je dobro za narod – mora biti dobro i za novinare.“ Tako su i novinari koji su se rodili poslije smrti **Rudimira Roter**a slušali o njemu. Uvijek samo u pozitivnom svjetlu, posebice kad se govorilo o novinarskom stilu ili načinu pisanja reportaža.

Poradi toga posebna je teškoća kako stručno vrednovati novinarsko djelo **Rudimira Roter**a punih 47 godina nakon njegove smrti. Sjećanja su sjećanja i ona mogu biti subjektivna, posebice zato što je ostao upamćen kao dobar i druželjubiv čovjek. Kvantitativna analiza sadržaja 207 Roterovih potpisanih napisa¹ koju su provele studentice prve godine studija „Mediji i kultura društva“ Odjela za komunikologiju Sveučilišta u Dubrovniku **Mia Miloslavić** i **Antonia Tomić**, koja je sastavni dio ovog zbornika, dosta govori sama za sebe. Njihov je zaključak nepobitan jer podaci sve kazuju: Roter je pretežno pisao složene novinske rodove, što je odlika vrhunskih novinara.

* Đorđe Obradović asistent je na studiju „Mediji i kultura društva“ i voditelj Medijskoga istraživačkog centra Odjela za komunikologiju Sveučilišta u Dubrovniku.

¹ Istraživanje kvalitativnom analizom prošireno je za još 400 napisa.

Znanstvene metode

Kvantitativna analiza sadržaja daje mnoge pokazatelje, ali nije dovoljna za potpunu sliku. Teoretski je moguće da neki novinar često piše složene novinske rodove, ali da ih ne piše po pravilima struke. Moguće je i da je bolji od drugih novinara s kojima radi, ali to ne mora uvijek značiti da je uistinu vrhunski novinar jer ti drugi mogu biti loši. Ne, to po općepoznatim gledištima i sjećanjima nije tako sa sarajevskim i dubrovačkim novinarima s kojima je Roter radio, ali znanost ne priznaje „općepoznato“ i „sjećanja“, nego dokaze dobivene znanstvenim metodama koje bi dobio bilo koji istraživač provedbom istraživanja na isti način i na istom uzorku.

Povijesnom su metodom u drugim radovima u ovom zborniku istraženi život i djelo **Rudimira Roter**a u burnim društveno-povijesnim okolnostima, kvantitativnom analizom sadržaja dokazano je kojim se novinarskim rodovima najviše bavio pa se za ocjenu vrijednosti njegovih novinarskih priloga nameću same po sebi komparativna metoda, metoda deskripcije i kvalitativna metoda analize sadržaja, te dijalektička analitičko-sintetička metoda, koja bi trebala u zaključku sjediniti rezultate istraživanja.

Metoda deskripcije prijeko je potrebna za početnu fazu istraživanja i kreće se od jednostavnog opisivanja sadržaja i predmeta istraživanja do objašnjavanja uočenih važnijih obilježja opisivanih činjenica, predmeta i procesa, njihovih zakonitosti, uzročnih veza i odnosa.²

„Komparativna metoda postupak je uspoređivanja istih ili srodnih činjenica, pojava procesa i odnosa, odnosno utvrđivanja njihove sličnosti u ponašanju i intenzitetu i razlika među njima. Usporedba između dvije stvari, dvije pojave, dva događaja, kreće se tako da se prvo utvrde njihove zajedničke značajke, a zatim sve one po kojima se razlikuju. Bitna spoznajna uloga komparativne metode sastoji se u tome što bez usporedbe nije moguće utvrditi ni sličnosti, niti suprotnosti osobina stvari ili pojava, a bez takvih konstatacija nije moguće istražiti i otkriti znanstvenu spoznaju.“ Ta definicija komparativne metode **Ratka Zelenike**³ okvirno određuje istraživački postupak, ali ne daje rješenje, niti je to uopće moguće, za ovaj

² ZELENKA, Ratko: **Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela**, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2000., str. 339.

³ ZELENKA, Ratko: isto, str. 340.

specifičan slučaj ocjenjivanja kvalitete novinarskih priloga **Rudimira Roter**a objavljivanih između 1925. i 1959. godine.

Rudimir Roter oko 1930. godine.

Osnovni je problem kojim to mjerilima komparirati sadržaj Roterovih napisa. Onima iz neke današnje knjige o novinarstvu, novinarskom stilu ili rodovima? Ne, takva usporedba ne bi mogla donijeti dobre rezultate. Novinarstvo se razvija kao i sve drugo, ne samo tehnološki nego i stilski i sadržajno. Zbog toga kvalitetu Roterovih napisa treba uspoređivati s načelima pisanja što su vrijedila u vremenu u kojemu je

stvarao. Ali, što ako Roter nije učio iz tih knjiga, nego nekih drugih? Kako zadržati nepristran i uravnotežen pristup u istraživanju kada se ne zna iz kojih je udžbenika i od kojih suvremenika učio pravila novinarske struke? Najbolje je rješenje Roterove napise uspoređivati sa zahtjevima u stručnim knjigama koje su u njegovo doba vrijedile kao vodeće.

Tako, za razdoblje do 1945. godine izbor pada na tri knjige. Prva, koju je napisao **Scipio Sighele**, a preveo dr. **Krunoslav Bego**, objavljena je u Zagrebu 1920. godine kao tri zajedno ukoričena eseja o javnom mišljenju, umjetnosti i gomili, i ona je dugo godina predstavljala važan putokaz svima koji su se bavili komuniciranjem i javnim mišljenjem.⁴ Ona se može usporediti s ulogom što je na našim prostorima ima zadnjih desetljeća Habermasova knjiga *Javno mnijenje*. Kako je **Rudimir Roter** u mnogim svojim napisima pisao o umjetnosti i umjetnicima, njegovo pisanje može se uspoređivati upravo s postavkama i zahtjevima navedenima u Sigheleovu djelu.

Drugu knjigu, autora **Franje Pavešića**, čine dva eseja o suvremenom žurnalizmu i javnome mišljenju i u njoj su opisani oblici novinarskog izražavanja i jasno je naznačeno kako se piše koji novinski rod.⁵ Treća knjiga bavi se novinarskim temama i etičkim prijedporima sa zaključcima o tomu što se ubraja u dobro, a što u loše i štetno novinarstvo. Sadržaj i kritičnost ogledaju se i u samom naslovu autora **Dževada Sulejmanpašića**, koji govori o žurnalizmu kao razaraču čovječanstva i novinstvu s najmanjom mjerom žurnalizma te neetičnost pojedinih novinara naziva „najvažnijim problemom sadašnjice“.⁶

Za razdoblje poslije Drugoga svjetskog rata za usporedbu nije uzeta neka knjiga dostupna **Rudimiru Roteru**, nego zbornik *Suvremeno novinarstvo*⁷, objavljen pet godina nakon njegove smrti. Zašto? Zato što su tekstovi u tom zborniku objašnjavali novinarstvo u tadašnjoj Jugoslaviji upravo u razdoblju od 1945. do 1964. godine, a kako nekih bitnih pomaka

⁴ SIGHELE, Scipio: **Javno mišljenje umjetnost i gomila**, Knjižara Čelap i Popovac, Zagreb, 1920.

⁵ PAVEŠIĆ, Franjo: **Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje**, Matica hrvatska, Zagreb, 1936.

⁶ SULEJMANPAŠIĆ, Dževad: **Žurnalizam razarač čovečanstva i novinstvo sa najmanjom merom žurnalizma**, Gaj, Zagreb, 1936.

⁷ NOVAK, Božidar, ur.: **Suvremeno novinarstvo**, Stvarnost, Zagreb, 1964.

u načinu pisanja, pa ni u tehnologiji, osim jače uloge radija nije bilo, može se uzeti kao dobar pokazatelj za usporedbu. U dijelu koji govori o listovima, Novakov zbornik *Suvremeno novinarstvo* daje prikaz glasila i prije Drugoga svjetskog rata i nakon njega za koja je pisao **Rudimir Roter**, pa je to jedan razlog više zašto ga izabrati kao mjerilo profesionalnih zahtjeva tijekom dvadesetak godina, a ne samo u godini izlaska.

*Dubrovački novinari na radnom zadatku u Umjetničkoj galeriji oko 1955. godine.
Rudimir Roter treći je slijeva.*

Ne za ocjenu vrijednosti, jer bi bilo previše tražiti od bilo koga da piše onako kako će nalagati pravila struke tek za četrdesetak godina, nego kao zanimljivost, tijekom provedbe analize, usporedit će se Roterov način pisanja i sa zahtjevima u danas općeprihvaćenim knjigama **Stjepana Malovića** *Uvod u novinarstvo*⁸ i *Osnove novinarstva*⁹, po kojima se uči na sveučilištima u Hrvatskoj i u susjednim zemljama.

⁸ RICCHIARDI, Sherry i MALOVIĆ, Stjepan, ur.: **Uvod u novinarstvo**, Izvori, Zagreb, 1996.

⁹ MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.

Odnos medija i novinara prema istini, vlasti i javnom mnijenju, kao i osnovna etička načela potrebna za pošteno novinarstvo obradio je **Walter Lippmann** u knjizi *Javno mnijenje (Public Opinion)*, objavljenoj 1922. godine i u obnovljenom izdanju 1949. godine. Iako se ne može tvrditi je li ih ili nije **Rudimir Roter** čitao, kako se radi o djelu koje je u svjetskim okvirima učinilo velik korak naprijed u znanosti o komuniciranju i tumačenju javnog mnijenja, analiza etičnosti Roterovih napisa i poruka u njima upućenih s namjerom utjecaja na javno mnijenje, moguća je upravo s Lippmannovim načelima jer je bio Roterov suvremenik. Ako se želi uravnoteženo i nepristrano utvrditi kvalitativna vrijednost Roterovih napisa kada je o etici riječ, onda ne treba prezati od usporedbe s najboljim što je u njegovo vrijeme postojalo u svijetu. U prilog obrani tvrdnje da je to Lippmannova knjiga može se navesti činjenica da se njezin sadržaj još uvijek proučava na mnogim sveučilištima iako je proteklo 85 godina od njezina prvog izdanja, kao i to da je u Hrvatskoj prevedena i objavljena 1995. godine kako bi studentima i komunikološkim stručnjacima bila dostupna.¹⁰

Premda se **Rudimir Roter** tek u dvadeset i petoj godini života zaputio u Sarajevo kako bi uz rad završio srednju školu, odmah potom nastavio je sveučilišni studij na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, i to s takvim uspjehom da su mu nudili nastavno zvanje.¹¹ Njegovo bavljenje kulturom uopće, poviješću i umjetnošću, svjedoči da je stalno čitao i stjecao nova znanja, pa i njegovo djelo, shodno tomu, valja uspoređivati s vodećom stručnom literaturom vremena u kojemu je živio. Ocjenu etičnosti njegovih napisa moguće je usporediti i sa spoznajama i načelima iznesenima u već spomenutim djelima **Scipija Shigelea**, **Franje Pavešića** i **Dževada Sulejmanpašića**. Posebice to vrijedi prema novinarstvu vrlo kritički intonirano Sulejmanpašićevo djelo, o čemu dovoljno govore pojedini naslovi poglavlja, kao što su: „Primjeri ekstremne moralne nakaznosti žurnalizma“, „Žurnalizam protiv pravilnog razvitka psihičkog života“ ili „Žurnalizam protiv svakog društvenog reda“.

¹⁰ LIPPMANN, Walter: **Javno mnijenje**, Naprijed, Zagreb, 1995.

¹¹ Više o Roterovu školovanju u radu prof. dr. sc. Rade Petrovića „Život i djelo novinara Rudimira Roter“ u ovom zborniku i u nekrologu Bora Kamića „U spomen drugu i prijatelju“, objavljenom u *Dubrovačkom vjesniku* 24. listopada 1959.

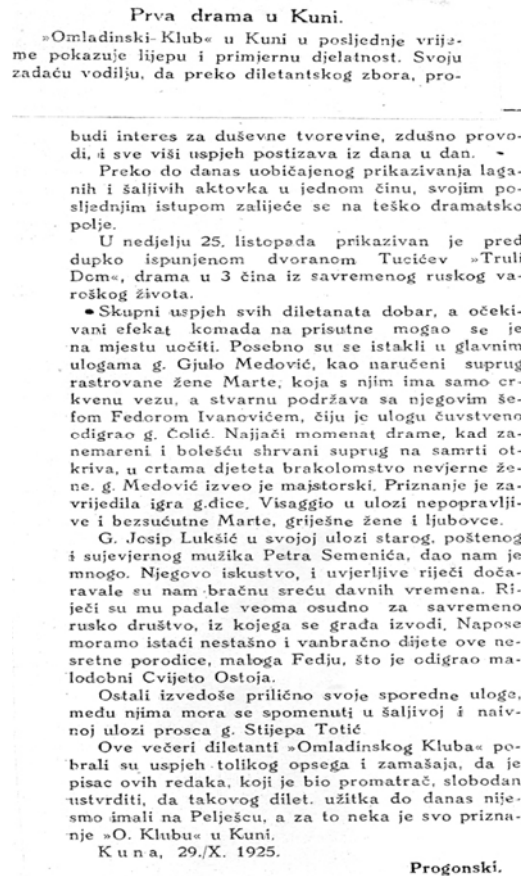
Kao zanimljivost, ali u ovom slučaju i moguće mjerilo za usporedbu, može poslužiti jedna od rijetkih knjiga o primijenjenoj etici na hrvatskome tržištu u dugome vremenskom razdoblju. To je *Etika novinarstva*¹² autora **Stjepana Malovića**, **Sherry Ricchiardi** i **Gordane Vilović**. U njoj su sadržani i etički kodeksi vodećih svjetskih novinarskih udruženja koji su nastali obuhvatom dugogodišnje novinarske prakse, ali i višestoljetnim ustaljenim postojanjem općih pravila normativne etike, koja je postala sastavni dio kulture društva, neovisno o tome jesu li joj osnova običajni moral, filozofska ili religijska učenja. Ako postoji dvojba zašto se analiza sadržaja Roterovih napisa u odnosu prema pravilima struke mora provoditi usporedbom sa zahtjevima vodećih knjiga iz vremena u kojemu je novinar živio, a etičnost u istim napisima ne mora, nego može i s načelima u knjizi *Etika novinarstva*, objavljenoj tek 1998. godine, objašnjenje proistječe iz same biti etike: Upravo ono što treba i kako bi trebalo biti, predstavlja cilj etičara od prvih pronađenih pisanih izvora do današnjeg dana. Posebne etike profesija i područja ljudskog djelovanja, pa tako i etika novinarstva ili, šire, etika komuniciranja, nemaju neka posebna načela, različita od općeljudskih etičkih načela što nastaju i opstaju stoljećima. Način pisanja vijesti u vrijeme u kojemu je živio **Rudimir Roter** i u novinama koje su se tiskale tadašnjom tehnologijom, razlikovao se od današnjih pravila za pisanje vijesti, ali ono što je, u odnosu prema drugim ljudima, tada bilo dobro – i danas je dobro, a ono što je tada bilo zlo – i danas je zlo. Moda se često mijenja tijekom vremena, pravila ponašanja, način pozdravljanja ili obraćanja znatno sporije, a razlikovanje dobra i zla, osnovnih ljudskih prava proisteklih iz prirodnih zakona nastalih u počecima ljudskog roda, najmanje su podložna promjenama.

Prikaz najvažnijih glasila u kojima se Roter javljao

Rudimir Roter, otkako je kao profesionalni novinar počeo raditi 1925. godine u *Novom čovjeku* u Sarajevu pa do kraja života, uvijek je djelovao u društvenim sustavima koji su na različite načine ograničavali

¹² MALOVIĆ, S., RICCHIARDI, S., VILOVIĆ, G.: *Etika novinarstva*, Izvori, Zagreb, 1998.

slobodu javne riječi. Zbog toga su listovi za koje je pisao nastajali i nestajali, ali u doba dok su izlazili ubrajali su se u ugledna i utjecajna glasila. *Novi čovjek* bio je glasilo istoimenoga kulturno-etičkog pokreta pod vodstvom **Miljenka Vidovića**, ujedno i voditelja večernje srednje škole koju je Roter završio.

Hrvatska riječ, Dubrovnik, studeni 1925.

To nisu prvi Roterovi objavljeni novinski prilozi jer je još kao mladi stolar slao pripovijetke iz života seljaka na Pelješcu, koje je sarajevski

list *Obnova* objavljivao 1919. i 1920. godine.¹³ Međutim, to nisu bili novinarski, nego samouki literarni radovi nadarena mladića koji se za vrijeme pohađanja stolarskoga zanata na Rijeci „zarazio“ novinarstvom čitajući *Novi list* i napise vodećega hrvatskog novinara **Frana Supila**. Roterov najstariji objavljeni i potpisani novinarski napis potječe iz 1925. godine. Objavio ga je dubrovački tjednik *Hrvatska riječ* u studenome pod naslovom „Prva drama u Kuni“.

**Tridesetogodišnjica osnutka Hrvatske
Čitaonice u Kuni**

U nedjelju 21. ožujka slavila je Kuna rijetku svečanost. Pred trideset burnih godina Kuna je osnovala prvo prosvjetno društvo u ovoj općini, pa je toga dana slavila svečani jubilej sva zadobitna u svečano ruho. U osvit zore pucnjava mu-

žara navještala je susjednim mjestima značajni dan slavlja, u koji je pred tri decenija ponosna i dična hrvatska trobojnica zalepršala, da ulije vjeru i nadu u sretniju budućnost naroda, da manifestira nepovrijedivi značaj ovih čistih hrvatskih krajeva.

Poslije očitanih svećanih zadušnica za preminule članove, krenula je povorka pod zastavom pred iskićene društvene prostorije. G. Injacij Ostoja, predsjednik odbora za proslavu, pozdravio je okupljene članove i sve prisutne. Svoj govor g. Ostoja počeo je riječima našega Preradovića: „Rod bo samo, koj si mrtve štije, na prošlosti budućnost si snuje!“ U svojem zanosnom prikazu osnutka i razvoja Hrvatske Čitaonice u Kuni, upoznao je prisutne sa težinom izdržane borbe. Sa suznim očima okrenuo se je miloj hrvatskoj trobojki, koju pozdravlja kao simbol našega spasa i kao znak naših stradanja u prošlosti.

Prisutnih se je ugodno dojmio njegov patriotski elan, pa i pisac ovih redaka mora to naročito ugodnom podučiti.

Za njim župnik g. Lovro Totić iznosi dosadanje zastranjivanje naših Čitaonica, pa zagovara moralno - kršćanske dužnosti.

Treći i posljednji govornik g. Gjulo Medović iznosi svrhu i misao vodilju Čitaonica. U njegovom odlučnom izvodu, mora se opaziti, nekoje stranice naše historije bile su, možda nehote, manjkavo za tu prigodu prikazane.

U sumrak rasvjeta i raznobojni vatrometi podavali su osobiti čar Kuni.

Članovi društva priredili su zajedničku večeru, na koju su bili pozvani mnogi uzvanici i predstavnici ostalih kulturnih društava naše općine. Preko večere održali su prigodne nazdravice, najprije predstavnici vlasti, a onda delegati društava.

Pred dupko punom kućom odigrali su diletanti „Omladinskog Kluba“ Nušićevu „Protekciju“. Svi su se odlikovali dobrom igrom, a posebno se mora istaknuti g. Stjepo Totić u ulozi nesamostalnooga Aćima Kukića; g. File Jelaš u ulozi njegove častohlepne i histerične žene Savete. Njih dvoje su bili junaci ove umjetničke večeri. Ulogu Manojla, Aćimovog brata, o kojega se razbila sva skrb za moralni spas obitelji, čuvstveno je odigrao g. Josip Lukšić. Julku, razuzdanu Aćimovu kćerku, punim zanosom odigrala je g. Marija Vi-saggio. I ostali svi potpuno zadovoljiše.

Naša razdragana publika, koja voli šale, zaista je tom igrom bila zadovoljena. Burnim povlađivanjem diletantima ona je to iza svakoga čina pokazala. Diletantima na izvedbi, a „O. Kl.“ u Kuni na priredbi, svako priznanje.

Progonski.

Potomje.

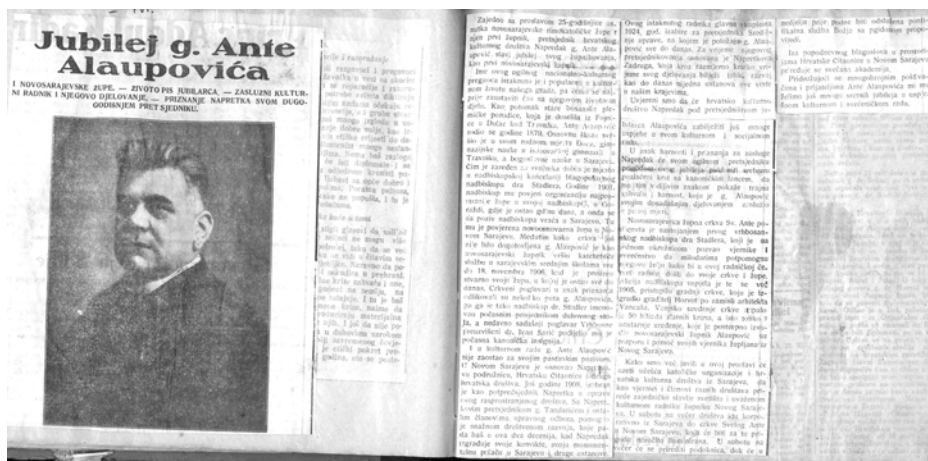
Hrvatska riječ, Dubrovnik, 1926.

¹³ Roterovi novinarski počeci u *Novom čovjeku* opisani su u radu prof. dr. sc. Rade Petrovića „Život i djelo novinara Rudimira Roter“ u ovom zborniku.

Budući da je **Rudimir Roter** objavljivao novinarske priloge u poznatim glasilima o kojima je dostupna literatura, njihov će se pregled ograničiti na već provedena istraživanja i objavljene rezultate. U okolnostima kad pojedini autori o nekom glasilu imaju različite stavove, navest će se ukratko razlike u njihovim prosudbama. U pregledu neće biti posebno obrađene novine u kojima nije duže surađivao, poput *Seljačkoga doma*, novosadskoga *Dnevnika*, mostarske *Slobode*, beogradskih *Književnih* novina, splitskoga *Čuvara Jadrana* itd.

Jugoslavenski list i Večernja pošta

Sarajevo je za razdoblje između dva svjetska rata u tadašnjoj kraljevini bilo veliko i raznoliko novinsko tržište. Kao službeni list izlazilo je *Narodno jedinstvo* od 1918. do 1941. godine, a među nezavisnim informativnim dnevnicima najpoznatiji su bili *Jugoslavenski list* (1918/1941.), *Večernja pošta* (1921/1933.) i *Jugoslavenska pošta* (1929/1941.). Najuspješniji među njima i mnogima koji nisu navedeni jer su kraće trajali, *Jugoslavenski list* imao je u zaglavlju navedenu uređivačku orijentaciju kao „demokratsko liberalno hrvatsko glasilo“.

Večernja pošta, 13. studenoga 1931.

Večernja pošta podržavala je Srškićevu radikalsku frakciju, a prestala je izlaziti četiri godine poslije osnivanja konkurentskoga večernjeg dnevnika *Jugoslovenske pošte*, iza kojega je stajala jača trgovačka skupina s vlastitom modernom tiskarom, a podržavala je nekoliko godina politiku „Jugoslovenske nacionalne stranke“.

Prosječne naklade dnevnika iznosile su između pet tisuća i deset tisuća primjeraka, a uz njih je izlazilo i 20 gospodarskih mjesečnika, 31 kulturno-socijalni, 15 za narodno prosvjeđivanje, devet stručnih, osam sportskih, 19 dječjih i omladinskih, 7 humorističkih i 6 vjerskih.¹⁴ Toliko listova na tržištu značilo je ujedno i veliku konkurenciju među novinarima. Najbolji su bili stalno zaposleni i pisali su za dnevnike dok su se mjesečnici pretežno oslanjali na pokretača ili urednika te honorarnu suradnju s javnim djelatnicima ili novinarima iz dnevnih listova. **Rudimir Roter** radio je za dva od tri najprestižnija sarajevska dnevnika u razdoblju između dva svjetska rata: *Jugoslavenski list* 1929. i *Večernju poštu* od 1929. do 1932. godine.

Jutro

Znanje slovenskoga jezika, koji je naučio od oca Slovenca, omogućilo je **Rudimiru Roteru** da se počne javljati u slovenskim listovima *Jutro* i *Slovenec*. *Jutro* je izlazilo u Ljubljani od 1920. do 1945. godine. Taj je dnevni list bio glasilo liberalne orijentacije, a zanimljivo je da nije bio zatvoren ni za suradnike drukčijih političkih uvjerenja. Suprotstavljao se klerikalizmu i podržavao je omladinske pokrete. Prestižnost na tržištu pokazivao je i povremenim izdavanjem ilustriranoga revijskog priloga „Življenje in svet“, a za mlade priloga „Mlado jutro“. Zbog toga je postao najčitaniji slovenski dnevnik između dva svjetska rata, a to je ujedno bio i razlog što su ga poslije okupacije Slovenije preuzele okupacijske vlasti i podčinile ga svojim propagandnim potrebama.¹⁵ Ostali listovi liberalnog

¹⁴ ČERMAK, Ljudevit: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva do Drugog svjetskog rata – Bosna i Hercegovina**, *Suvremeno novinarstvo* (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 331. i 332.

¹⁵ AMON, Smilja: natuknica **Jutro**, **Leksikon novinarstva**, Savremena administracija, Beograd, 1979., str. 113.

usmjerenja podržavali su organizirani gospodarski, politički i kulturni katolički pokret pa se *Jutro* od njih razlikovalo svojim antiklerikalizmom. Upravo je taj list izazvao rascjep među slovenskim liberalima i razvijao se na račun *Slovenskoga naroda* - ocjenjuje slovenski profesor novinarstva **Fran Vatovec** i djelovanje *Jutra* do Drugoga svjetskoga rata naziva „unitarističko-jugoslavenskim, a za vrijeme fašističke okupacije oportunističkim“.¹⁶ **Rudimir Roter** je s *Jutrom* surađivao od 1930. do 1936. godine, kad je to bio bez premca najčitaniji i najbolje uređivan slovenski dnevni list.

Jutro, 6. svibnja 1930.

Slovenec

Slovenec je izlazio od 1873. do 1945. godine. Osnovan je kao glasilo slovenske klerikalne buržoazije i kao politički i publicistički suparnik liberalnom *Slovenskom narodu*. *Slovenec* je od osnutka u uređivačkoj koncepciji imao sadržano zalaganje za opstanak Habsburške Monarhije, za prosvjećivanje seljačkih masa u katoličkom i slovenskom duhu širenjem ideja kršćanskoga socijalizma. To nisu ujedno bili i osnovni ciljevi klerikalne buržoazije, koja se na političkom planu više zalagala za dobrobit krupnih kapitalista, ali se nije protivila uređivačkoj politici lista radi pridobivanja

¹⁶ VATOVEC, Fran: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva do Drugog svjetskog rata – Slovenija, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 358. i 359.

bivanja glasača. U razdoblju između dva svjetska rata *Slovenec* je vodio oportunističku politiku, a za vrijeme Drugoga svjetskog rata prešao je u službu okupatora.¹⁷ Za razliku od **Smilje Amon**, **Fran Vatovec** uređivačku koncepciju *Slovenca* između dva svjetska rata ocjenjuje „unitarističko-slovenskom“, dok je suglasan s njezinim mišljenjem o vremenu između 1941. i 1945. godine, kad je *Slovenec* djelovao „u znaku čvrste suradnje s okupatorom“.¹⁸ **Rudimir Roter** je sa *Slovencom* surađivao od 1931. do 1933. godine.

Slovenec, svibanj 1932.

¹⁷ AMON, Smilja: natuknica *Slovenec*, *Leksikon novinarstva*, Savremena administracija, Beograd, 1979., str. 295.

¹⁸ VATOVEC, Fran: *Pregled historije jugoslavenskog novinarstva do Drugog svjetskog rata – Slovenija*, *Suvremeno novinarstvo* (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 358.

Možda na prvi pogled može djelovati čudno što je **Rudimir Roter** bio sarajevski dopisnik dvaju utjecajnih slovenskih dnevnih listova različite političke orijentacije i uređivačke politike. Ali, tematska analiza 149 dostupnih njegovih objavljenih napisa u ta dva lista pokazuje da se Roter uopće nije miješao u političke sukobe ne samo u Sloveniji nego ni u Bosni i Hercegovini. Njegovi prilozi u *Jutru* i *Slovincu* tematski pripadaju: djelovanju katoličke crkve u Bosni i Hercegovini (28 posto), zbivanjima na umjetničkoj sceni Bosne i Hercegovine (25 posto), povijesnim temama (18 posto), gospodarstvu, u čemu prevladavaju turizam, poljodjelstvo i promet (15 posto), muslimanskim običajima i blagdanima (10 posto) te zanimljivostima i ostalome, u što su uključene i protokolarne vijesti (4 posto).

Obzor

Obzor je pod tim imenom izlazio u Zagrebu od 1871. do 1941. godine, ali je uredništvo s istom uređivačkom orijentacijom bliskoj Narodnoj stranci pokrenulo dnevni list *Pozor* još 1840. godine. Zbog zabrana *Pozor* je mijenjao ime u *Novi pozor* 1867. godine, a mjesto izdavanja postao je Beč, potom se, zbog blažih austrijskih zakona o tisku za područje Vojne krajine, seli u Sisak, gdje pod imenom *Zatočnik* izlazi dvije godine, a kad je i on zabranjen, uredništvo 1871. godine nastavlja izdavati dnevnik s istom uređivačkom koncepcijom pod imenom *Branik*. Iste godine *Branik* prelazi u Zagreb i počinje izlaziti kao *Obzor*.¹⁹ Kasnije zabrane i cenzura u razdoblju između dva svjetska rata nisu utjecale na promjenu imena, a dnevnik *Obzor*, kao i listovi iz kojih je nastao, bio je glasilo Narodne stranke, od 1880. godine Neovisne narodne stranke, a od 1905. godine uredništvo naglašava da je nezavisni politički list, premda je uvijek ostao blizak narodnjačkim idejama – liberalan i građanski u odnosu prema politici i gospodarstvu, a konzervativan kad je riječ o kulturi, umjetnosti i narodnim običajima.

¹⁹ NOVAK, Božidar: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva do Drugog svjetskog rata – Hrvatska, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 341. i 342.

Po analizama **Josipa Horvata**, oko prethodnika *Pozora* okupili su se vodeći hrvatski intelektualci toga vremena, među kojima: **Franjo Rački**, **Josip Juraj Strossmayer**, **Ante Starčević**, **Mirko Bogović**, **August Šenoa**, **Matija Mrazović**, **Edvard Vrbančić**, **Bogoslav Šulek**, **Erazmo Barčić**, **Marijan Derenčin**... „Rački je stvorio tip *Pozorovih* i kasnije *Obzorovih* uvodnika. To su opširne rasprave revijalnog značaja, promišljene, učene, krute znanstvenim, pravnim i historijskim dokazima, ali nisu novinski članak. Raščlanjuju probleme, a ne pišu o događajima. Rački nasijeca već u prvom godištu *Pozora* probleme koji će pokretati izživljavanje zemlje i lista, koji će desetljećima ostati na dnevnom redu, prvenstveno pitanje Rijeke i problem odnosa prema Dalmaciji.“²⁰

08208. 8. IV. 1938.

**Dr. IVO PRODAN
O HRVATSKOM PRAVOPISU
ODLOMAK IZ JEDNE NEDOVRŠENE
PRODANOVE KNJIGE**

Sredinjati hrvatskog kulturnog društva „Napredak“, kako je poznato, predana je na odhranu književno-publicistička ostavština blagopokojnog don Ivo Prodana, istaknutog hrvatskog političara, publiciste i novinara. Prodanova ostavština nedavno je uređena u jednoj posebnoj sobi „Napretkove“ kulturno-historijske zbirke, koja je od prošlog mjeseca dobila svoje prestonije u glavnoj dvorani zakladnoj palači u Sarajevu. Uz bogatu biblioteku tu su sabrane po godištima, kako ih je sam blagopokojni Prodan bristljivo razvrstao, sve novine, koje je don Ivo Prodan izdavao i uređivao, zatim njegove korespondencije, fotografije, diplome i sve ostalo, te konačno sva njegova književna djela u više ili manje primjeraka. U ovoj posljednjoj crni Prodanove ostavštine nalazi se i nekoliko primjeraka započeto ali nedovršeno hrvatskog pravopisa, kojim se pitanjem, kako se vidi, blagopokojni Prodan također bavio u svojim mladim godinama. To su otisci prvih 16 stranica knjige, veličine 22,5x14,5 cm, kojoj je naslov »Poligrafija (knjiga neva) Hrvatski ili srpski pravopis, objelodanio Ivo Prodan u Zadru – tiskom I. Vodičak 1877. U dotičnom otisku nalazimo uvodne riječi pisca, zatim izvadak iz Kureličevog knjige »Rečimo koju«, pod naslovom »O pravopisu, kako misli Kurelič« te Partićevo mišljenje iz njegovog djela »Grammatica della lingua slava« pod naslovom »Kako Dragutin A. Partić o pravopisu misli«.

Kako je sada u našoj javnosti u punom i teku polemika oko hrvatskog pravopisa, vje-

rujemo da će naše filologe, a i ostali javnost interesirajući Prodanovo mišljenje o našem pravopisu i o potrebi jedne knjige, po kojoj bi se odredila pravila pisanja u osamdesetim godinama prošlog stoljeća. Prodan nam iznosi u uvodu postojeće stanje u ono vrijeme, a ova Prodanova nedovršena knjižica može nam donekle poslužiti kao vjeran dokument prilika svoga vremena, pa je stoga najbolje da ovdje u cijelosti iznesemo mišljenje uređene hrvatskog javnog nadzira. Don Ivo Prodan piše u uvodu:

Svaka književnost ima svoj posebnosti pravopis, pa tako i na napredku književnosti hrvatska Pravopis je bio u obće način kojim se piše, a ne pisat ni jednim načinom to je isto kako ništa i ne pisat. Pravopis dakle ima odmah gdje razmišlje književnost. Svaka se pak književnost mjenja, malo ne bez prestatka, barem u koliko ona postaje obilastija, ako i ne bogatija; jer je mudno da s godišta na godišta u kojoj književnosti niko baš po prvnu ništa ne uzije. Na, dočim se ponajviše nova pisma, napredak, nazadak, nestavnost, strasti, ne dopuštaju ni pravopisu da svedni na istoj stoji.

Ortografija se hrvatska mjenjala najveće i najbrže našega vjeka, nazad koju godinu, te se mjenja i dan danas. Tomu ima mnogo uzroka, ali ako je što tomu krivo jesu, cijenim, načela, na koja se naslanja ortografski stav. Jer ako načela nijesu dobra i istinita, ili ako nijesu istumetana, priznana i jasna, naravno je, da će mnogi pisat onako kako mu se čini da je bolje, a koliko ljudi, koliko ljudi, te se tako i sustavi moćne reko mjere. Još je core kad se ne obratit na vrjednost, koju od sebe ima onaj način pisanja kojim hoćet da se služit, koliko na svoje jezike, a najviše ako se nećet uređuje i obilastiljene misli zavedu pamet. Čovjek, koji bezpristrano i nestrastveno o čem god nastoji da

sudi, da, prevartit se može, nu svakako bi se prije prevratio ko bi pustio da mu u znanosti srce vladat a razum pišat; jer srce ne bude svedni najdudlevnijim savjetnikom.

U našoj pravopisnoj pometnji, mnogo ih bi što se pera latije, da prava načela nagju. Posljedak je bio dosta povoljan po jedinstvo književnosti; nestalo je mnogo razlika, što su prije postojale između dva poglavita ortografska načela, po imenu, načela etimologije i načela eufonije. Ali do sloge ni do danas ne dođosmo. I dan današnji ima, u širokom hrvatskom i srpskom svijetu, »korenovaca i mekušaca«; još se Hrvati diru onih a Srbi ovih. Valja da je jednim na očima caklo jedne masti, a drugima druge, pa se svakomu pravopisne stvari inako prikazuju! Nu što je omastilo cakla? Da nije objektivna pravopisna vrjednost? To će bit onda kad što je jedino postane i dvostruko.

Uz toliko nestalnost i različnost u pravopisu uzrokuje mnogo zla, da ništa, po naš napredak. U nas ima ljudi koji znadu lipeo jezik, a ne znadu ga nikako pisat, i tih na zdravlju nije šaka. Hajde ih uti? Po kojim pravilim? – To irvan škole. – Neke, ne bi čovjek ni na pola želio, kad bi barem našti učitelj, nakon dvadeset, šesnaest ljeta nauka, naučili što ne znadu samouki. Ali ni to! Nema ih donle nu sto pet, da znadu pisat na oba pravopisna načela; a ima obilja i mladići koja te na prcu naukovnih zavoda prvi put brke zasukala a još, a nećije milosti, ne zna ni pisat ni jednim ni drugim: to jest nijednim pravopisnim sastavom!

Ako upitaj, uvjerit ćeš se da nije baš lako sve topozlojav, te ortografske sitnice ne moguće u moždani. Učili smo osam godina i učili osam pravopisa, rječi će ih devedeset po što; slušali deset učitelja; što je jednomu bilo pravo, drugomu je bilo krivo. Čitali smo sto knjiga, ima tu od sovaca do

»ovaca«, od »vse« i »što« sve lipeo baš do »ipuknuti« (na mj. izpuknuti), da bi ti se dođijalo radeštet ortografska izložbu jezika; a kamo li ne bi hoće; a napokon našti listovi i oni šaraj svak po svoju. Pravi labirint! Ostavit dakle sve a uti sam pravopis?

Tu našim ushicima ima breznena i vremena; onoga da bez potrebe nose, a ovoga da bez koristi rube. S toga, obratit se i na neštastu knjiga, u kojima da se nu po se o pravopisu što govori, na neke nedostajednost, naučio sam ovjue zavit dva slova o pravopisu, ne bi li tole olakalo našti učebnoj mladeži. Prije neće bit, cijenim savitno, ako, u ime pravopisnoga razvoja ili pravopisne novije povesti, priročim misli nekolicine naših pisaca, da se vidi odakle se dokle naš pravopis keta, pa za tim udarimo pravcom, ako na nj pogodimo; ako ne, možda set tenasse juvabit. – U Zadru u oči Svih Svetih 1877.

Iza ovoga uvoda, kako smo već spomenuli, don Ivo Prodan iznosi na sedam i po stranica Kureličevo mišljenje o pravopisu, te na dvije i po stranice Partićevo mišljenje o istom pitanju. Steta je međutim, što sam don Ivo nije umio dovršiti svoje djelo, koje nam i u ovom skrućenom opsegu pruža pored ostaloga i dočaz njegovog svestranog interesa za sva naša kulturna nacionalna pitanja, koje je on s ljubavlju pratio i u njima sudjelovao kao javni radnik i pravni sin hrvatskog naroda.

Rp.

Obzor, 9. travnja 1938.

Obzor je po Horvatovoj ocjeni predstavljao „najuglednije i najčitanije novine u hrvatskom području“ u razdoblju od nekih pedesetak godina. Njegovo promicanje južnoslavenstva pod austrougarskom vlašću bilo je prvenstveno usmjereno u oslobođenje i ujedinjenje hrvatskih

²⁰ HORVAT, Josip: *Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2003., str. 209. i 210.

zemalja. Krajem Prvoga svjetskog rata i nakon njega još jedno veliko ime u povijesti hrvatskoga novinarstva, urednik *Obzora* **Milivoj Dežman**, prednost daje svojem liječničkom zvanju i bori se protiv epidemije gripe „španjolice“ koja je odnosila više života nego ih je pogibalo na bojnopolju. Zbog toga *Obzor* upada u financijsku krizu, a ona je prevladana tako što su se glavni dioničari odlučili udružiti s novonastalim i moćnim nakladnim zavodom „Tipografijom“, koja je novim dnevnikom *Jutarnjim listom* osvajala čitateljsku publiku. „Srodivši se s *Obzorom*, i „Tipografija“ i *Jutarnji list* dobili su neku političku važnost, oplemelili se njegovom tradicijom. Vjerovali su da to nešto znači.“²¹ **Božidar Novak** ističe kako je *Obzorovu* ugledu u javnosti pridonio i svojevrsan rekord – više od pet stotina zaplijenjenih brojeva samo u razdoblju od 1881. do 1902. godine.

Obzor je u razdoblju između dva svjetska rata također bio zabranjivan, a pojedine napise cenzurirala je vlast. Zakoni su se mijenjali, kao i oblici diktature, od prikrivene do javno proglašene, ali zajedničko im je bilo da su provodili strog nadzor na novinskom sadržaju, i to prije izlaska iz tiska. Novinari i vanjski suradnici koji su pisali u novinama toga doba, morali su nalaziti načine da prikriveno, između redaka, kažu što hoće, a da to cenzori ne prepoznaju kao protudržavnu djelatnost. *Obzor* je u vrijeme dok je **Rudimir Roter** za njega pisao predstavljao oporbu čak i prema u hrvatskom narodu općeprihvaćenoj politici Hrvatske seljačke stranke, dok je drugi dnevni list u vlasništvu istoga nakladnika „Tipografije“ podupirao HSS i **Stjepana Radića**. Usprkos tomu, *Obzor* je bio više nego otvoren prema **Stjepanu Radiću** i drugim vođama, članovima ili simpatizerima HSS-a pa je Radić upravo na njegovim stranicama objavio mnoge članke budeći hrvatsku nacionalnu svijest i braneći dignitet i interese Hrvatske i u Habsburškoj Monarhiji i u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji. „U zadnjoj godini izlaženja *Obzor* zastupa politiku Banovine Hrvatske s tonom pritajene vjere u doglednu pobjedu zapadnih sila. Brani politiku HSS-a od napada velikosrpske štampe, koja je protiv hrvatske samouprave i rješenja hrvatskoga nacionalnog pitanja.“²²

²¹ HORVAT, Josip: **Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939.**, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2003., str. 446.

²² NOVAK, Božidar: **Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću**, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 231.

Obzor je nastavio njegovati feljton, ne samo kao složeni rod novinarskog izražavanja nego i beletristički i znanstveni feljton koji spadaju u književnost i u publicistiku. Veliku pozornost posvećivao je povijesti, kulturi uopće i umjetnosti kao njezinu dijelu, tradiciji i narodnim običajima, pa je **Rudimir Roter** svojim prosvjetiteljskim pristupom traženja i obrade tema imao potporu uredništva lista, koje je njegovalo takvo novinarstvo, neovisno o tržišnim uspjesima ili neuspjesima. Tako je Roter u *Obzoru* uz informativne i komentatorske rodove novinarskog izražavanja, objavljivao i složene rodove - reportaže, putopise, memoare, kronike, eseje i feljtone. Kao mjerilo novinarske vrijednosti najbolje mogu poslužiti feljtoni jer je *Obzor* desetljećima prije Roterova postao poznat upravo po njima. Uredništvo je znalo procijeniti što je dobro napisan i zanimljiv feljton, a što nije, pa se nije bilo lako probiti među one koji su dobili prigodu u *Obzoru* objavljivati feljtone. Roter je bio jedan od tih.

U Kraljevini Jugoslaviji nije bilo sustavnoga školskog obrazovanja za novinarsko zvanje. Novinari su se regrutirali pretežno iz redova završenih srednjoškolaca i studenata. Novinarska organizacija hrvatskih novinara upozoravala je na taj problem – piše **Božidar Novak** – ali nije ništa posebno poduzimala. Imala je previše briga u zaštiti novinara koji su radili, a da bi se posvetila tom problemu. Ipak, neke su redakcije, primjerice *Obzorova*, bile poznate kao svojevrsne škole novinarstva. Tu je djelovao sustav mentorstva za novinare koji su se iskazali talentom i profesionalnošću. U okviru redakcije *Obzora*, uz skrb i nastojanje glavnih urednika i urednika, obrazovalo se nekoliko naraštaja vrsnih novinara profesionalaca.²³

Rudimir Roter se u *Obzoru* javljao između 1933. i 1939. godine, a on je prestao izlaziti u travnju 1941. godine. Kao dopisnik bio obuhvaćen sustavom mentorstva i njegovi napisi u *Obzoru*, kao i drugim listovima, pokazuju da je ne samo imao opće nego i stručno obrazovanje, neovisno o tomu što ono nije u formalnom obliku kojim bi stekao i novinarsku diplomu. Stjecao je znanje, a ono je važnije od diplome jer sama diploma bez znanja malo znači u novinarstvu. Sa svojim stavovima o ratnim zbivanjima u svijetu, posebice zbog otvorenoga svrstavanju uz politiku

²³ NOVAK, Božidar: **Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću**, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 221.

zapadnih zemalja u sukobu s Njemačkom, za njega nije bilo mjesta u novonastaloj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, koja je odmah, po uzoru na Njemačku, uvela izravnu kontrolu tiska i cenzuru jaču nego ikada.

Jutarnji list

Jutarnji list počeo je izlaziti kao informativni list 1912. godine. Nakon Prvoga svjetskog rata podržavao je politiku HSS-a, posebice **Stjepana Radića**, ocjenjuje **Božidar Novak**. Od 1926. do kraja izlaženja 1941. godine glavni urednik bio mu je publicist **Josip Horvat**, nekadašnji suradnik *Obzora*, novinar širokoga obrazovanja, književni prevoditelj s četiri svjetska jezika, pisac putopisa i reportaža, povijesnih radova među kojima je i jedno od najvažnijih djela o povijesti hrvatskoga novinarstva - *Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939*, prvi put objavljeno 1962. godine.²⁴

Rudimir Roter je s *Jutarnjim listom* surađivao u razdoblju od 1930. do 1940. godine, dakle za vrijeme dok mu je novinarski znalac **Josip Horvat** bio glavni urednik. Kako je riječ o osobi koja se bavila i teorijom novinarstva i komuniciranja, može se zaključiti da je **Roter** uistinu imao uz koga napredovati. Pod Horvatovom uredničkom rukom izrasli su brojni veliki novinari, a on im je bio uzor i u načelu o cjeloživotnom obrazovanju kao nužnom preduvjetu za kvalitetno obavljanje novinarskog posla. S druge strane, valja napomenuti kako je *Jutarnji list* s vrlo visokom nakladom za to vrijeme, od oko 20 tisuća prodanih primjeraka, imao stroge kriterije za izbor suradnika i uvrštavanje napisa. Konkurencija je bila jaka, što znači da je Roter već 1930. godine bio vrstan novinar kad je mogao redovito objavljivati u prestižnom glasilu, a od 1933. i u *Obzoru*. On je u *Jutarnjem listu* objavljivao uz informativne rodove, među kojima su prevladavali izvještaji i prikazi kao osnova dopisničkoga posla, i komentatorske poput osvrti, komentara i portreta osoba. Javljao se i drugim oblicima novinarskog izražavanja, ali nabrojeni su prevladavali. *Jutarnji list* je ugašen uspostavljanjem NDH. „Bio je to, nakon stotinu i šest

²⁴ OŠTRIC, Vlado: natuknica **Horvat, Josip**, **Leksikon novinarstva**, Savremena administracija, Beograd, 1979., str. 79.

godina postojanja, kraj hrvatskoga građanskog tiska i hrvatskoga građanskog novinarstva“, ocjenjuje **Božidar Novak**.²⁵

Muzej u šumi

UMIROVLJENI FINACIJSKI NADSTRAŽAR KAO ARHEOLOG I SAKUPLJAC NARODNIH PJESAMA. — JOVAN MUTIĆ ILI IVAN TVRDKOVIĆ? — INTERESANTAN TIP STARCA CUDAKA

Sarajevo, 25. V.

U jednoj trošnoj kućici uz obalu potoka Ovanjska kod sela Agića u Bosanskoj Krajini, živi povučeni od svijeta revni sakupljač starina Jovan Mutić, umirovljeni finacijski nadstražar. Junački nosi na sebi osmi deceniji života. Debeli nabori kože na čelu i duža sjedra brada znakovi su burnih dana, što ih je proživio. Kad se pred skoro puna dva decenija upokojen, povukao u svoju malu kućicu u šumi uz obalu potoka i od tada se od nje ne udaljuje. Mirovinu i živčane namirnice donose mu prijatelji iz okolice, jer on živi sam za sebe za svoj muzej, što ga je prikupio tokom života. U jednoj sobici spava i radi. Gomila pozutih rukopisa kraj prirodno pisane stola dokazuju veliku energiju starca. Ali on ne dozvoljava nikome da zaviri u rukopise. U mladim danima Mutić je sakupljao u raznim krajevima Bosne i Hercegovine, gdje je služio, narodne pjesme i priče, te je u svoje vrijeme obilodanio jedan dio materijala u „Bosanskoj Vili“. Sa prestankom „Bosanske Vile“ nestalo je i njegovo ime u književnoj javnosti. I sada nitko ne zna, što sve sadržavaju oni rukopisi u Mutićevoj sobi. U drugoj pokrajnoj sobici uredio je on muzej.

Cijelog života ostao je neženja. Sva mu težnja i strast bijahu u sakupljanju narodnih pjesama, a kasnije muzejskih starina. Cijavu prištednju od plaće u mladim godinama, a kasnije od skromne mirovine, on je uložio u svoj muzej. I tokom života sakupio je bogatu zbirku rimskih sredovječnih mačeva, handžara, fibula, kaciga i ostalih predmeta, koji nas podsjećaju na davnju prošlost. Među značajnijim predmetima u Mutićevoj zbirci nalazi se i nekoliko rimskih nadgrobnih spomenika. On nije ljubomoran na svoj muzej, kao na one požutjele rukopise, te rado pokazuje sakupljene

predmete. Njega su posjećivali mnogi učenjaci, arheolozi i etnografi, a on to sa naročitim ponosom ističe. Dimitrije Sergejevski, kustos sarajevskog Zemaljskog muzeja, publicirao je svojedobno dva njegova spomenika u publikacijama Kr. Srpske Akademije. A jedan bogati Englez audio je Jovanu za muzej lipeu svotu novaca, ali on se nije htio rastati od uspomena mladosti, od svih svojih životnih težnja i žrtava. I kad ga pazitate, zašto nije prodao muzej bogatom Englezu, on će vam, kao pravi mudrac iz krajiške Jasnaje Poljane, odgovoriti, da nije ljudska ereća u novcima ni u bogatstvu, nego u skromnosti. I ako mu dalje postavljate pitanja Jovan će vam iskreno priznati: — „Nisam prodao muzej, jer sam ga namijenio nakon svoje smrti trojici evropskih vladara. Ali dalje ne pitajte, jer vam njihova imena neću reći. To je tajna, a svijet će je doznati tek onda kad Ivan Tvrtković ne bude više među živima.“

Ovaj odgovor iznenadije posjetnika, koji se čudi odakle sada odjednom dolazi Ivan Tvrtković, ali tada starac nastavlja svojim proročkim tonom: — „Ne čudite se nimalo! Jovan Mutić je bio živ sve do 1925. On je umro, a ja sam Ivan Tvrtković, nastavak Jovanova života!“

Sve je kod njega, kao i ovaj odgovor, tajanstveno i mistično i zato je bolje ako mu ne postavljate pitanja, jer ga ne možete razumjeti. On ne puši i ne pije, hrani se vegetarijanskom hranom. Odrkao se svijeta i svih uživanja ljudskih onoga časa, kada se je prije dvadeset godina Jovan Mutić pretvorio u Ivana Tvrtkovića i kada se je sakupljač narodnih pjesama preobrazio u strastvenog sakupljača starina.

A seljaci u okolici vole i poštuju tog starca. Mnogi u njemu gledaju proroka i pobornika poštenih ljudskih nastojanja.

Rp.

Roter je u Jutarnjem listu objavio mnoge bilješke koje, kao i „Muzej u šumi“ (1936.), načinom pisanja naslova, podnaslova u obliku natuknica te strukturom priče i danas mogu služiti kao primjer izvrsnoga stila.

²⁵ NOVAK, Božidar: **Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću**, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 245.

Posljednji glavni urednik *Jutarnjeg lista* **Josip Horvat** zabilježio je ovim riječima kako su *Obzor* i *Jutarnji list* prestali izlaziti: „Naglo se rastvorila vrata: **Maixnerovo** je lice pepeljasto, sijeda mu kosa daje izraz klonula starca [dr. **Rudolf Maixner**, zadnji urednik *Obzora*, op. a.]. Grčevito mirne geste kao u marionete. - *Svi smo marionete...* - **Maixner** objašnjava. *Od sada je Petković predstavnik 'Tipografijine' štampe. Već se mijenja glava Obzora. Neka on daje direktive. Ja sam demisionirao.* Grčevitim, mirnim korakom odlazi u bivšu Dežmanovu i bivšu svoju sobu... Kao vihor uletio je **Petković** (ubrzo je postao prvi šef ustaške policije u Zagrebu) u sobu. Zaznojen i crven. Kao potkresana krila lepršaju mu krila kaputa: – *Treba mi uvodni članak... onako... Članak o očekivanju slobodne Hrvatske... Čim prije treba s listom na ulicu...* - Negdje sasvim blizu čuju se hici... Projurio je prvi njemački tenk. Uzeo sam šešir i kaput i brijući zidove pustih ulica otišao kući. *Jutarnji list* i *Obzor* nisu više izlazili...“²⁶

Taj odlomak koji donosi sažeto sjećanje publicista **Josipa Horvata**, priznatoga teoretičara i povjesničara novinarstva, ujedno zorno pokazuje kako je on pisao. Njegov izbor riječi, stil i postizanje dinamike opisima, izmjenjivanjem kratkih i dugih rečenica obično ljudsko sjećanje pretvaraju u vrhunski napisanu novinarsku crticu. Vjerojatno bi taj napis neki književni kritičar nazvao književnom vrstom jer zadovoljava sve njezine odlike, a beletrističkim se stilom uklapa. Razlika nije u stilu, nego u sadržaju. Ova crtica opisuje stvarnost, i u njoj nema ničega što bi se moglo nazvati plodom mašte, uobičajenim za književnost, ali ne i za novinarstvo. Odlika velikih novinara i jest da znaju pisati poput književnika, samo što su njihova građa stvarnost, činjenice i istina, a ne zamišljena moguća i nemoguća stanja i zbivanja. **Rudimir Roter** uistinu je surađivao s vrhunskim urednicima, koji su ne samo teorijskim znanjem nego i vlastitim načinom pisanja mogli biti uzor ostalim novinarima. Ne čudi stoga što je i sam iz godine u godinu napredovao, učeći, pišući i upijajući znanje od vrsnih poznavatelja novinarske struke.

²⁶ NOVAK, Božidar: **Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću**, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 245.

Radio Dubrovnik

U nekoliko priloga objavljenih u ovom zborniku spominje se Roterov rad na Radio Dubrovniku, utemeljenom u rujnu 1942. godine. **Nikola Vončina** u *Priložima povijesti radija u Hrvatskoj II.* među zaposljenicima spominje i Roteru: „Dužina programa Državne krugovalne postaje Dubrovnik tijekom tri i pol godine njezinog rada varirala je od šest do 10 sati dnevno, nedjeljom i duže. U govornom dijelu radili su, između ostalih, ravnatelj **Ivo Peko**, bivši novinar zagrebačkog *Obzora* **Rudi Roter**, spikirao je **Mavro Škerl**. Dio programa odvijao se prema programskim obrascima onoga vremena kojeg je oblikovao Državni zavod za krugovalnu službu uz vijesti Hrvatskog dojavnog ureda 'Croatia'. Od 11. rujna 1944. spikeri su početak emitiranja započinjali riječima: 'Ovdje Hrvatski krugoval – odašiljač Dubrovnik!'. Nakon što su partizanske jedinice 18. listopada 1944. ušle u Dubrovnik, među uhićenima se našao i **Ivo Peko**, koji je sa skupinom hrvatskih žrtava ubijen na Daksi.“²⁷

Iz toga kratkog navoda **Nikole Vončine** može se zaključiti da se **Rudimir Roter** nije bavio temama što bi mogle zasmetati novoj vlasti, vrlo strogoj prema svima koje je smatrala „domaćim izdajnicima“. Isto govore i njegovi suvremenici u sjećanjima, pa i sam Roter. U novinarskom pogledu, razdoblje od 1941. do 1948. godine može se opisati kao prekid stalnog napretka uvjetovan vanjskim razlozima. Tri prve poratne godine Roter se vrlo uspješno bavio turizmom koji je dobro upoznao još u doba dok je o njemu samo pisao.²⁸ Profesionalni povratak novinarstvu 1948. godine značio je rad na Radio stanici Dubrovnik, kako se tad zvala, a djelovala je u sustavu Radio Zagreba. Knjiga *Radio Dubrovnik 1945 – 1950*, tiskana za unutarnju upotrebu kao rukopis u dvije stotine numeriranih primjeraka, svjedoči o vrijednosti Roterovih radijskih reportaža. Šteta što svi prilozi nisu potpisani, a među potpisanima najviše je Roterovih.²⁹

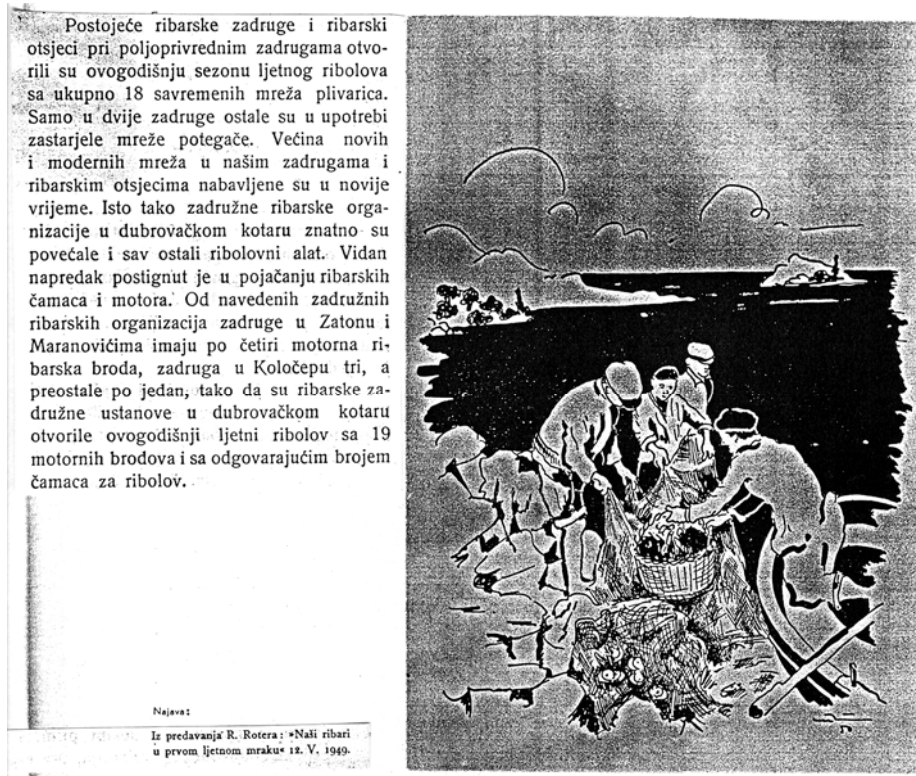
²⁷Poveznica:

http://www.radiodubrovnik.com/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=101, 12. 2. 2006.

²⁸ Roterov život tijekom Drugoga svjetskog rata i nakon njega opisan je u radu prof. dr. sc. Rade Petrovića „Život i djelo novinara Rudimira Roteru“ u ovom zborniku.

²⁹ **Radio Dubrovnik 1945 – 1950**, Radio Zagreb - Radio stanica Dubrovnik, Dubrovnik, 1950.

Još 1946. godine bilo je ukupno 22 zaposlenih - navodi se u prilogu o povijesti Radio postaje Dubrovnik na njegovoj mrežnoj stranici.³⁰

*Odlomak iz radijskoga priloga Rudimira Roter emitiranoga 12. svibnja 1949.
 (Preslik je iz knjige Radio Dubrovnik 1945 – 1950; autor je crteža Miše Račić)*

Može se dodati da je Radio Dubrovnik od početaka pa do današnjeg dana ostao dubrovačko uredništvo s najvećim brojem dobrih novinara. Ni lokalna tiskana glasila, a još manje dopisništva nacionalnih listova, ili nove privatne radijske postaje osnovane zadnjih godina, nisu mogli dostići Radio Dubrovnik po broju novinara specijaliziranih za kvalitetno praćenje pojedinih sastavnica društvene zbilje. **Rudimir Roter**

³⁰Poveznica:

http://www.radiodubrovnik.com/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=101, 12. 2. 2006.

zasigurno je među osobama koje su najviše tomu pridonijele. A on je, kao novinar Radio Dubrovnika, ujedno slao priloge Radio Zagrebu za glavne informativne emisije, ali i specijalizirane emisije o pomorstvu, turizmu i kulturi.

Roter se javljao i Radio Sarajevu i, povremeno, Radio Beogradu u razdoblju od 1948. do 1959. godine, a oba ta radija bila su u to doba, prije i u samim počecima televizije, najvažnija elektronička glasila u Bosni i Hercegovini i u Srbiji.

Dubrovački vjesnik

O ulozi **Rudimira Roter**a u osnutku i razvitku *Dubrovačkog vjesnika* pišu u ovom zborniku prof. dr. sc. **Rade Petrović**, **Nikola Isufi**, mr. sc. **Sonja Seferović**, **Mia Miloslavić** i **Antonia Tomić**, a dotiču ga se i njegovi suvremenici u sjećanjima. Što se samog *Dubrovačkog vjesnika* tiče, on je od 1950. godine, kad je počeo izlaziti, do današnjeg dana ostao najčitanije tiskano glasilo na dubrovačkom području. Nikad mu se nisu približili po prodanoj nakladi ni dnevni listovi niti ostali lokalni tjednici koji su se počeli pojavljivati u zadnjih petnaest godina. Neki od njih su u međuvremenu i prestali izlaziti (*Dubrovačka Republika*, *Setemana*), a *Dubrovački list* stekao je svoje čitatelje i promjenom uređivačke koncepcije krajem 2006. godine i suvremenim izgledom u stilu informativno-političkih magazina, nametnuvši nove trendove. Međutim, *Dubrovački vjesnik* čvrsto drži vodeće mjesto po prodaji. Ni pojava besplatnih glasila na dubrovačkom području nije ga ugrozila. Što je tomu razlog?

Prvenstveno tradicija i navika ljudi da kupuju *Dubrovački vjesnik*. Mnogi građani Dubrovnika zovu ga samo *Dubrovački*. Kad kupuju neko drugo dubrovačko glasilo, nazivaju ga ili punim imenom ili drugom riječju u nazivu. Pridjev „dubrovački“ ostao je rezerviran samo za *Dubrovački vjesnik* a zasluga za stvaranje navike njegova čitanja i kupnje nastala je davno i prenosi se s naraštaja na naraštaj. **Rudimir Roter** bio je jedan od onih koji su stvarali takvu tradiciju i lokalni list koji je, ne u tolikom broju poput Radio Dubrovnika, ali također u znatnoj mjeri, bio i ostao rasadnikom dobrih novinara.

Prve konture hidrocentrale u Platu

Dvije milijarde kilovat sati kad centrala bude gotova - U travnju počinje izgradnja luke Plat

U krajnom južnom zakutku Zupe Dubrovačke, gdje pokraj ceste susrećemo mala sela i zaseoke kao neke bijele oaze pod gorskim kosama, ucrtane su dvije nove svježe pruge. U zelenom brdskom pejzažu one su nekako izrazitije. To su trase dviju cesta što se protežu prema radilištima buduće hidrocentrale »Dubrovnik«. Jedna od njih, kraća trasa, vodi iz malog sela Smokovjenca prema moru. Druga oko dva i po kilometra duga, skleće zapadnije od nje u visinske prostore brda, do budućeg vodostana. Južna trasa spušta se prema budućoj strojarni u luci Plat. U izgradnji je i radničko naselje pokraj same morske obale. Gornju trasu izgrađuje dubrovačko poduzeće »Dubac«, a donju cestu i radničko naselje poduzeće »Konstruktor« iz Sarajeva. Iako

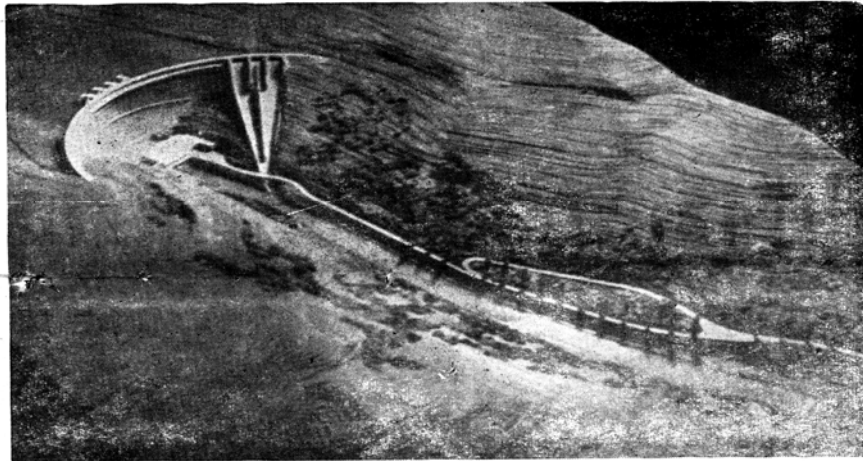
preobraziti župski krajolik i iskonski besplodni tok vode Trebišnjice što prije usmjeriti u korisne suvremene svrhe. Višekratna jeka mina tokom dana nalazi srazne odjke u dolinama plodne Zupe do novog krajnog usjeka na Dubcu.

Do kraja ove godine bit će gotovo radničko naselje za oko 500 radnika, koje već poprima svoj buduću izgled. Do toga vremena izgradit će se i pristupna cesta do radilišta i osposobiti za prijevoz radnika i građevnog materijala do budućih glavnih radilišta. Projekti za glavne radove već su izrađeni. Posao će uporedo započeti već u toku siječnja 1960. godine. U prvom planu 16 i po kilometara dugi vodni tunel iz korita Trebišnjice do visinskog predjela župske gorske kose, kao i izgradnja

strojare buduće gigantske hidrocentrale, kojoj je predviđena godišnja proizvodnja na dvije milijarde kilovat sati. U mjesecu travnju 1960. godine predviđena je i početak gradnje operativne obale buduće luke Plat.

Iako se već djelotvorno radi na ovom novom radilištu u dubrovačkom kraju glavni posao tek predstoji. Na području sadašnjeg malog sela Plata i u njegovoj najbližoj okolici u rano proljeće iduće godine proklijat će nekoliko radilišta. Zabrujat će glasnije pjesma čeličnih bušilica. Zaorit će bučnije jeka mina. Ovo su samo prve pripreme. Prvi obrisi jednog električnog proizvodnog giganta. Njegove prve konture prelaze s projekta i planova i ocrtavaju se u zeleni krajolik Zupe Dubrovačke.

R. Roter

Maketa brane hidrocentrale »Grančarevo«

Jedan od tri Roterova napisa objavljena u Dubrovačkom vjesniku 24. listopada 1959., nakon njegove iznenadne smrti.

U povijesti *Dubrovačkog vjesnika* ostalo je zabilježeno ime dugogodišnjeg urednika i direktora **Miha Miše Milića**, kao osobe koja je znala

održati i razvijati *Dubrovački vjesnik* i kad to nije bilo lako ni tehnološki niti kadrovski, a još manje financijski. Milić je u mirovinu pošao 1982. godine, a Roter je umro 1959. godine. No, **Miho Milić** ga nikad nije zaboravio. Ne samo da ga nije zaboravio nego ga je i spominjao mladim suradnicima kad bi se našli u dvojbi kako pristupiti obradi složenih tema. Milić bi tada rekao: „Sjeti se Roterove formule. **N** uvijek mora biti jednako drugom **N**, a ne **V**.“ Kad bi ga mladi suradnici koji to prvi put čuju pogledali s čuđenjem, Milić bi im objasnio: „Roter je uvijek govorio da za novinare mora biti dobro ono što je dobro za narod (**N=N**), a ne ono što je dobro za vlast (**N≠V**).“ Tako se Roterovo ime prenosilo i među onima koji su se rodili nakon što je Roter umro.

Politika

Za beogradsku *Politiku* **Roter** je pisao od 1948. do 1959. godine. *Politika* je list duge tradicije. Počela je izlaziti 1904. godine i održala se do danas. Osnivač, vlasnik i urednik **Vladislav Ribnikar** završio je poslijediplomski studij u Berlinu, odakle je bio dopisnik francuskih listova. Odlučio je promijeniti tadašnje srpsko novinarstvo, u kojemu su prednjačili listovi povezani s određenom političkom opcijom, a sve one koji s njima nisu bili suglasni, napadani su i vrijeđani, često bez ikakvih argumenata. Ribnikar je postavio nekoliko načela što su ih svi novinari, stalni ili vanjski suradnici, morali prihvatiti ako su željeli pisati za *Politiku*. Ta su načela bila:

„Novinari moraju služiti prije svega istini i objavljivati provjerene i točne informacije, ne smiju pisati žučnim tonom i koristiti uvredljive izraze, ni raspravljati o osobnom i obiteljskom životu, a moraju pisati čistim i pravilnim jezikom poput književnih časopisa.“

Njegove upute novinarima bile su poput znanstvenih studija. Takvim pristupom novinarstvu, *Politika* je donijela prekretnicu na novinskom tržištu i ubrzo je povećala svoj utjecaj i nakladu.³¹ U razdoblju

³¹ MITROVIĆ, Živan: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva do Drugog svjetskog rata – Srbija, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 370. i 371.

između dva svjetska rata sin **Vladislava Ribnikara Slobodan Ribnikar** i poslije njegove smrti unuk osnivača **Vladislav Ribnikar** nastavili su voditi *Politiku* po istim načelima. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata nije izlazila (1941. do 1944.), a po oslobođenju Beograda nastavila je izlaziti u vlasništvu obitelji Ribnikar i manjih dioničara. **Vladislav Ribnikar** mlađi bio je direktor *Politike* sve do 1955., premda je ona kao dioničko društvo nacionalizirana 1947. godine i tim činom nove vlasti prestala je biti u većinskom vlasništvu obitelji Ribnikar.

ПОЛИТИКА, петак 10. јануар 1958

ДУБРОВАЧКА »АТЛАНТСКА ПЛОВИДБА« ИМА ДЕВЕТ ВЕЛИКИХ ТРАМПЕРА

Основана два нова предузећа: рафинерија нафте и предioniца

Дубровник, Јануара
Дубровник, до недавно искључиво туристички центар, добија постепено све већи значај и као индустриско-привредно средиште. Ово нарочито за посљедње две године, отекло су основани поморско предузеће „Атлантска пловидба“ и у ишкој земљи Језина фабрика угљено-графитних производа. Поред ова два главна привредна предузећа, још неки индустријски колективни завршили су прошлогодње послове с много побољшаним билансом него ранијих година.

Фабрика угљено-графитних производа, проширењем својих капа и изградњом нових постројења, удвостручила је своју производну способност током 1957. У истом периоду, „Атлантска пловидба“ постројала је свој пловни парк с три велика брода трампера, од којих су два: „Дубрава“ и „Груж“, на-

Дубровник

бањени у иностранству, а трећи трампер „Дубровник“, добијен је након од Југословенске линије пловидбе. Сада ово дубровачко предузеће има девет великих прекоокеанских бродова трампера. Ускоро ће добити и десету пловну јединицу.

Ова година обећава да буде исто тако плодна. Озлогласним Народним одбором Дубровачке општине основана су два нова индустријска предузећа: ра-

финерија нафте и предioniца. Нова индустријска предузећа биће смештена у Рици Дубровачкој, јужно од места Комплан. Према предвиђеном плану, рафинерија нафте уписиће, у прво време, око 60 радника а до краја преко 150. Предioniца ће примити неколико стотина радника. Ово предузеће имаће велики значај за ову земљу, јер ће у њему, преко јесени и зиме, моћи да се запосли сезонски радници и раднице, који су досад имали понајвише само за време туристичке сезоне.

Р. Ротер

ЗА НАСИЛНИ ПОБАЧАЈ И ЛИХВАРСТВО

Politika je napise dopisnika iz Dubrovnika Rudimira Rotera najčešće objavljivala na vrhu stranice, i to ne samo kad je pisao o kulturi nego i o drugim temama, poput ovog prikaza o gospodarstvu, s posebnim naglaskom na uspjehe „Atlantske plovidbe“, objavljenoga 10. siječnja 1958.

Između dva svjetska rata *Politika* se kao građansko glasilo proširila i izvan Srbije upravo zbog pristupa u izboru i obradi tema. **Rudimir Roter** u Sarajevu se godinama družio s dopisnikom *Politike* **Albertom Koenom**, raspravljao s njim o novinarstvu i novinarskim načelima *Politike*, posve suprotnima konkurentskom listu *Vreme*, koje je od režimskoga postalo otvoreno profašističko glasilo. Kako su i za Roteru kao osnova novinarstva bile istina i točnost, lako se uklopio u *Politikinu* uređivačku orijentaciju i kao dopisnik iz Dubrovnika promicao je pozitivne primjere, pisao o kulturi, pomorstvu i turizmu. *Politika* je i poslije Drugoga svjetskog rata zadržala uređivačku neovisnost i predstavljala građansku orijentaciju nasuprot državnom dnevnom listu *Borbi*, koji je također pokrivao cijeli jugoslavenski prostor.

Politika je desetljećima stjecan ugled izgubila kad su krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća vodeći urednici potpali pod utjecaj Miloševićeve ratnohuškačke retorike. No, to je samo usputna napomena nevažna za Roterovo vrijeme. Dok je on pisao za *Politiku*, ona je bila priznat dnevni list građanske orijentacije i u socijalističkom okruženju, s kritičkim odmakom od vlasti.

Oslobođenje

Sarajevsko *Oslobođenje* počelo je povremeno izlaziti od 30. kolovoza 1943. u Trnovi, potom u Tuzli, Busijama, Međedem Brdu, Jajcu i od 6. travnja 1944., od oslobođenja Sarajeva, u glavnom gradu Bosne i Hercegovine kao dnevni list.³² *Oslobođenje* je preraslo u najveću bosanskohercegovačku novinsku kuću i četvrtu u Jugoslaviji, poslije *Vjesnika*, *Politike* i *Borbe*, a unutar te novinske kuće pokrenut je i drugi dnevni list, *Večernje novine*, tjednik *Svijet* i ilustrirani tjednik za mlade *Male novine*.³³

³² ČERMAK, Ljudevit: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva u Narodnooslobodilačkoj borbi – Bosna i Hercegovina, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 380.

³³ ŽLENDER, Danilo: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva – poslijeratni razvitak jugoslavenske štampe, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 406.

5. XII 56 Oslobodjenje

Uzorna školska zajednica

DUBROVAČKA UGOSTITELJSKA ŠKOLA USVAJA MODERNE METODE RADA
— HOTEL U KOME SU ĐACI GOSTI I USLUŽNO OSOBLJE — PITOMCI STEKLI
MNOGOBROJNA PRIZNANJA UGOSTITELJSKIH STRUČNJAKA

Rad u vrtu

Na portirnicama hotela obično srećemo starije, iskusanije ugostiteljske radnike, koji kao šefovi recepcija primaju i dočekuju goste. Međutim, ako dođete u vilu »Orsulu«, zgradu dubrovačke Ugostiteljske škole, koja se tokom ljetne sezone pretvara u ugostiteljski pension, srešćete se s mladim djevojkama, kojima je toga dana zapala dužnost, da dočekuju posjetioce. Ispred vas njihova učtivost i smalazljivost — vrline, kojima se odlikuju naši mladi predstavnici ugostiteljstva.

Ali ovi mladići i djevojke nisu samo na recepciji. Đaci Ugostiteljske škole ujedno su kuvari i konobarice.

LJETNI HOLET — ZIMI ŠKOLA

Trospratna zgrada, koja tokom školske godine pruža sliku živog školskog zavoda internatskog tipa, u dane turističke sezone pretvara se u ugostiteljski objekat, u praktičnu učeničku radionicu. I tako već nekoliko godina. Većina učenika i učenica odlaze na praktične vježbe, na dužnosti u razne hotele u Dubrovniku i izvan Dubrovnika. U »Orsuli« ih ostaje najmanji broj, tek onoliko koliko ih je potrebno da ovaj dotad učenički dom, a sada pension, svojom udobnošću i kvalitetom kulturnog usluživanja ne zaostane za drugim turističkim hotelima. Ali osim »Orsule«, đaci Ugostiteljske škole vode i hotel »Dubraviku«, kao stalni ugostiteljski objekat, stalnu praktičnu radionicu.

Školske učionice nalaze se u prizemlju prostrane zgrade. Ako slučajno navratite u »Orsulu« u ove nesezonske zimske dane, kad je školska nastava u jeku, vidjećete neobičnu sliku brzih izmjena učeničkih zaduženja, pa i samog izgleda prostorija. Dvorane, koje su do prije kratkog vremena služile kao školske učionice, u roku od nekoliko minuta pretvaraju se u moderne restoranske sale. Učenici, koji toga dana nemaju neku posebnu radnu dužnost u tim salama imaju određena sjedišta kao gosti. Njih poslužuju zaduženi drugovi po onim ugostiteljskim principima, po kojima u toku ljetne sezone poslužuju domaće i strane turiste.

Mladi ugostiteljski radnici i radnice nalazničeno su gosti i uslužno osoblje. Ovakav metod rada pokazao je svoje dobre rezultate, te su pitomci ove moderne radne škole stekli brojna priznanja međunarodnih profesionalnih faktora i priznatih ugostiteljskih stručnjaka i posjetilaca. O tome pružaju vidljiv dokaz mnogobrojni zapisi u knjižici utisaka.

Ugostiteljska škola u Dubrovniku osnovana je u jesen 1947. godine. Prva generacija mladih ugostiteljskih stručnjaka završila je školovanje 1950. godine. Otada neprekidno krajem svake školske godine izlazi dvadesetak mladih ugostiteljskih radnika, koji se odmah poslije završenog trogodišnjeg školovanja uključuju u ugostiteljsku privredu. Ove školske godine Dubrovačku Ugostiteljsku školu posjećuje ukupno sto učenika.

SVI JE HVALE

Ovu našu školu su specijalno proučavali i mnogi domaći i inostrani ugostiteljski stručnjaci. Među laskava priznanja, koja su joj iskazali inostrani stručnjaci, citiramo kratki izvod opširnog članka britanskog stručnjaka Bentil Kepera.

»Saznavši od nekih engleskih posjetilaca dobre izjave o villi »Orsuli«, koja za vrijeme sezone spada među najbolje hotele u Dubrovniku, odlučio sam da tu provedem jednu nedjelju dana. Cinjenica, što sam znao, da se čitav personal sastoji od đaka, nije mi ništa smetala, naprotiv, to me je privlačilo, jer sam već imao odlično iskustvo sa izvršnim spremnikom jela i poslugom u našim najboljim ugostiteljskim školama. Moja očekivanja i nade bile su opravdane i realizirane.

Zgrada »Orsule« ima španjski izgled. Izgrađena je na obronku brda, njen lijevi suprotni vrt sav je u šarenilu oleandera bugenvilija, begonija i ruža, koje se spuštaju po popločenim terasama sve do ruba obale pod sjenom palmi, smokava, šipaka i vinove loze. Krasan hotel u idealnom dubrovačkom okviru. Sretnih li dječaka i djevočica, što se školuju na tako slikovitom mjestu! — zaključuje ugostiteljski stručnjak.

D. R.

Na poslu u kuhinji

Nije bilo tako male teme od koje Roter nije znao napraviti veliku, a Oslobodjenje ih je redovito objavljivalo, poput ove priče iz dubrovačke Ugostiteljske škole 5. prosinca 1956. Reportažni izvještaj opremljen je naslovom složenim ukrasnim nakošenim slogom, podnaslov se sastoji od tri natuknice što potiču na čitanje, a napis prelomljen u četiri stupca obogaćuju dva međunaslova. Dijagonala između dvije fotografije siječe se s dijagonalom međunaslova pod pravim kutom, posve sukladno i s današnjim pravilima u boljim udžbenicima novinarstva.

Rudimir Roter pisao je za *Oslobodjenje* od 1949. do 1959. godine.³⁴ Uspomene iz Sarajeva i mladosti, prvih novinarskih koraka, po svoj su

³⁴ Roterovu suradnju s *Oslobodjenjem* opisao je u ovom zborniku sarajevski novinar i književnik Čedo Kisić; u to vrijeme bio je urednik kulturne rubrike *Oslobodjenja*.

prilici pridonijele njegovoj odluci da piše i za *Oslobođenje*. Još je nešto važno spomenuti za razdoblje u kojemu je pisao za taj list. Bilo je to doba prije izgradnje asfaltirane jadranske magistrale. Dubrovnik je bio prometno izoliran. Bilo je vrlo teško dopremiti novine iz Zagreba, Beograda pa i Splita do Dubrovnika. Zračna je luka postojala, ali tadašnji mali zrakoplovi nisu prometovali često prema Dubrovniku, niti su prevozili novine jer bi novinske kuće za prijevoz njihove težine trebale platiti više nego vrijede na tržištu. Iz Splita su novine morale biti prevožene brodom, poslije autobusom, ali za to im je trebala cijela noć. Iz Zagreba i Beograda prevožene su vlakom također po čitavu noć, pa su vijesti koje su dopisnici diktirali stenografkinjama morale biti odaslane najkasnije u 14 sati da bi bile objavljene u sutrašnjem broju. Nije bilo mogućnosti slanja svježih fotografija, nego su se one slale poštom, u pismu s rukopisima koji nisu pripadale dnevnim vijestima. Zbog zemljopisnog položaja Sarajeva i pouzdane željezničke veze s Dubrovnikom, *Oslobođenje* je imalo prednost pred drugim dnevnim listovima, uključujući i *Slobodnu Dalmaciju*, pa je donosilo najsvježije vijesti s dubrovačkog područja i bilo je ujutro prvo na prodajnim mjestima. Zato je i imalo redovite čitatelje, ali i zbog stanovnika Dubrovnika podrijetlom iz Bosne i Hercegovine; oni su mogli pročitati vijesti i iz zavičaja.

Oslobođenje je imalo i vlastitu dopisničku mrežu po svijetu, koristilo se servisom agencije TANJUG pa su čitatelji na dubrovačkom području u tom razdoblju do 1959. godine i najsvježije vijesti iz svijeta i Jugoslavije mogli pročitati upravo u tim novinama. Želeći dostići uzore velikih listova, uredništvo je posebnu pozornost posvećivalo kulturi i njegovalo je složene novinske rodove, poput reportaža, putopisa i feljtona, a upravo je u njima Roter mogao pokazati svoje novinarsko umijeće.

Slobodna Dalmacija

Slobodna Dalmacija počela je izlaziti kao list Jedinствene narodnooslobodilačke fronte Dalmacije 1943. na Mosoru, pa u selu Brštanova, zatim u oslobođenim gradovima Split, Livno, Starigrad, Vis i

od 1944. u Splitu, kada je počela izlaziti kao dnevni list.³⁵ *Slobodna Dalmacija* je nakon Drugoga svjetskog rata od regionalnog glasila koje je pokrivalo dalmatinsko područje proširila dopisničku mrežu i tržište na cijelu Hrvatsku i Dalmaciji susjedne krajeve Bosne i Hercegovine. **Rudimir Roter** nije pisao za *Slobodnu Dalmaciju* svakodnevno kao za *Politiku* u kojoj je bio zaposlen i za *Oslobođenje* kojemu je bio stalni honorarni dopisnik s dubrovačkoga područja sve do smrti, ali tijekom godina objavio je mnogo zapaženih napisa i u tom splitskom dnevniku.

Slovenski poročevalec i Delo

6 ————— KULTURA IN PROSVETA

PRVI DNEVI POLETNIH IGER Pismo
z Dubrovnika

Dubrovnik, v Juliju. V minulih sezonah je bil program Dubrovniških poletnih iger sestavljen tako, da so posamezne vrste izvedb potekale v določenih obdobjih. Glasbene prireditve v času desetih dni, potem pa so jih za teden ali dva zamenjale dramske predstave. Tako sta prišla Shakespearov »Hamlet« in Goethejeva »Ifigenija na Tavridi« na program v mesecu avgustu. V tej sezoni pa je dru-

tragedijsko, jugoslovansko folkloro, ki vzbuja v tujcih še posebno zanimanje, in dva glasbena ansambla.

Sarajevska filharmonija, ki je s pevskim zborom Sarajevske Opere in zborom Radia Sarajeva izvedla Honeggerjev oratorij »Kralj David«, Rossinijevo »Stabat mater« in Brkanovičev »Triptihon«, je dosegla zavidljiv uspeh, pokazala velik napereden in visok raven sklad-

tudi prva predstava nove »Male scene«. Dramski ansambel Hrvatskega narodnega gledališča se je predstavil z »Objemom« književnika Ranka Marinkovića. Ocene o tem delu so deljene. Nekateri kritiki vidijo v njem nedokončano dramo, ki pa ima vse pogoje za dobro dramsko delo. Po igralski plati pa je »Objem« doživel uspeh.

Rudimir Roter

Roter je u Slovenskom poročevalcu imao stalnu rubriku „Pismo iz Dubrovnika“.

Dva broja *Slovenskog poročevalca* objavljena su 1938. godine, a nastavio je povremeno izlaziti 10. svibnja 1941. u različitim tiskarama na

³⁵ OŠTRIC, Vlado: *Slobodna Dalmacija, Leksikon novinarstva*, Savremena administracija, Beograd, 1979., str. 295.

teritoriju što ga je nadzirala Osvobodilna fronta Slovenije, a poslije Drugoga svjetskog rata postao je vodeći slovenski dnevni list. *Delo* je počelo povremeno izlaziti 1941. i 1942. godine kao organ Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije. Ime je uzelo po slovenskom socijalističkom listu *Delo*, koji je izlazio u Trstu 1920. godine. Komunistička partija Slovenije pokrenula je novi list, *Ljudska pravica*, 1943. godine.³⁶

Operere na temo Dubrovnik a

Razgovor z direktorjem zagrebske Opere

<p>Dubrovnik, konec julija. V okviru Poletnih iger je v Dubrovniku štirinajst dni gostovala zagrebska Opera. Na petih poletnih odrih so gostje izvedli deset opernih predstav. Predstave so bile dobro obiskane in publika, pa tudi kritika sta jih lepo sprejeli. Po</p>	<p>Za vsakega opernega umetnika so nastopi v Dubrovniku največje zadovoljstvo zaradi prekrasne arhitekture in izredne akustike dubrovniških odrov. Prepričan sem, da bodo v bodoče jugoslovanski operni ansambli prihajali v Dubrovnik še z večjim veseljem.«</p>	<p>bo tako v začetku sezone v Zagrebu. Znano mi je, da kažejo tudi drugi jugoslovanski skladatelji zanimanje za dela naših klasikov in za stare snovi, povezane z zgodovino Dubrovnik a. Zato ne bomo presenečeni, če bomo že v naslednjih sezonah izvedeli, da so za operne izvedbe prirejena tudi druga dela Marina Držića. Škoda je, da se doslej še nih-</p>
---	---	--

Delo, 1. kolovoza 1959.

Nakon Drugoga svjetskog rata *Slovenski poročevalec* i *Ljudska pravica* postaju dnevni listovi, a *Delo* nastavlja izlaziti tek 1948. godine, i to u dva do četiri broja godišnje. *Slovenski poročevalec* i *Ljudska pravica* udružuju se 1959. godine, preuzimaju *Delo* kao naziv novonastale novinske kuće i dnevnog lista, koji je odmah postao središnjim slovenskim dnevnikom.

Rudimir Roter pisao je za *Slovenski poročevalec* 1955. i 1956. godine, a za *Delo* 1959. godine. Objavljivao je uglavnom afirmativno intonirane

³⁶ VATOVEC, Fran: *Pregled historije jugoslavenskog novinarstva u Narodnooslobodilačkoj borbi – Slovenija, Suvremeno novinarstvo* (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 392.

teme o kulturi, turizmu i pomorstvu te reportaže sa širega dubrovačkog područja.

Zaključna ocjena najvažnijih glasila u kojima je objavljivao Rudimir Roter

U razdoblju do Drugog svjetskog rata **Rudimir Roter** je vrlo brzo, čim se počeo baviti novinarstvom, počeo pisati za ugledne listove toga vremena. *Obzor* mnogi povjesničari novinarstva i danas ubrajaju među ukupno najvažnija hrvatska glasila uopće. *Jutarnji list* nema takvu slavu, dijelom i zato što je znatno kraće izlazio, ali bio je duže vrijeme najuspješniji dnevni list na hrvatskomu novinskom tržištu. U odnosu prema današnjim novinama ti su listovi imali manje stranica, a napisi su bili prosječno duži, što znači da je moglo biti objavljeno znatno manje naslova. Konkurencija je bila jaka, i na novinskom tržištu, ograničenomu visokim postotkom nepismenih i siromašnih ljudi, i među novinarima.

Da nije bilo lako postati dopisnikom, svjedoči **Pavešićeva** analiza iz 1936. godine: „Za dobavljanje vijesti imade svaki list posebne ljude, ili bi ih barem morao imati. To bi značilo, da bi morao držati cijeli bataljon osoba u tuzemstvu i u inozemstvu, koji bi listu slali svaki dan materijal. Toliki broj namještenika ne bi mogao niti može podnijeti ni jedan list. Prema financijskim mogućnostima i prema šefovu smislu za kvalitetu lista ograničuje se svaki list na nekoliko tuzemnih i inozemnih dopisnika i na samu redakciju. No svi ti ljudi zajedno ne bi mogli dati listu toliku množinu vijesti, koju doista imade, da ih list ne dobiva posredništvom novinskih agencija.“³⁷

Listovi za koje je Roter pisao bili su vodeći na prostorima što su ih pokrivali. Njega su uredništva i zvala i tražila. On je bio jedan od tih nekoliko pomno biranih dopisnika, kako način organiziranja uredništava tumači **Pavešić**.

³⁷ PAVEŠIĆ, Franjo: **Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje**, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str. 8.

Roterov crtež s crtačevom posvetom nastao 14. listopada 1956.

Poslije Drugoga svjetskog rata i ponovnoga novinarskog početka, Roter je odmah pisao za najbolje listove. *Slovenski poročevalec* i poslije *Delo* bili su vodeći slovenski dnevniци po ocjenama povjesničara novinarstva iznesenima u knjigama citiranim u ovom radu, *Oslobođenje* je bilo bez premca najbolji list u Bosni i Hercegovini, a *Politika* u Srbiji. Radio Zagreb bio je ne samo prvi po nastanku 1926. godine, nego i desetljećima radio s najboljim programom i u Hrvatskoj i u Jugoslaviji.

U najboljim glasilima svoga vremena mogao je povremeno objavljivati i netko tko nije vrhunski novinar, nego se našao u pravo vrijeme na pravome mjestu pa je poslao aktualnu vijest ili izvještaj. No, za **Rudimira Roter**a to se ne bi moglo reći. On je objavljivao i vijesti i izvještaje, ali često i sustavno složene novinske rodove, sam je birao i plasirao zanimljive teme. Suradivao je s najboljim urednicima svojega vremena, od kojih su mnogi bili i teoretičari novinarstva i pokretači društvenih promjena, a da sam nije stalno napredovao u struci, učio do kraja života i poučavao druge - ne bi bio tražen da piše i više nego je mogao stići. Nije u to doba bilo računala. Pisalo se rukom u blok i slalo hitne vijesti telefonom diktirajući ih stenografskoj službi, a ostali napisi pisani pisačim strojem slali su se poštom. Kad bi s istoga dnevnog događaja izvješćivao za *Politiku* i za *Oslobodjenje* i za Radio Dubrovnik, *Radio Zagreb* ili Radio Sarajevo, Roter je pisao različite napise. Novinske je prilagođavao uređivačkoj koncepciji lista, a radijske je oblikovao prema zahtjevima radijskog novinarstva. Kako je sve to stizao? Stalnim radom. Za novinare se kaže da nemaju radno vrijeme. Roter ga je imao. Radio je stalno, uz prekide jedino da bi spavao, sjećaju se njegove kćeri.

Rudimir Roter (treći s lijeva) s prijateljima u Sarajevu oko 1955.

Analiza Roterova pisanja

Monološki informativni novinski rodovi

(vijesti, proširene vijesti, izvještaji i prikazi)

Stjepan Malović u knjizi *Osnove novinarstva*, pišući o vijesti kao temelju novinarskog izražavanja, navodi mnoge opisne definicije vijesti, među kojima i one ironične. Sam na margini knjige plavom bojom naglašava vlastitu definiciju: „Vijest je pravodoban izvještaj o događaju, činjenicama i stajalištima koja zanimaju iznimno mnogo ljudi“.³⁸ Malović naziva još uvijek nezamjenjivim „zlatno pravilo za pisanje vijesti 5W“, koje je nastalo nakon dugog iskustva pisanja. Pozivajući se na američkog teoretičara novinarstva **Paula V. Sheehana**, dodaje kako sam naziv pravila potječe iz književnosti - riječ je o stihovima pjesme engleskog književnika **Rudyarda Kiplinga** o šest poštenih slugu:

*Imam šest poštenih slugu,
(naučili su me svemu što znam),
njihova imena su **Što i Zašto i Kada**
i Kako i Gdje i Tko.*

Imena slugu na engleskom glase **What, Why, When, How, Where i Who**. Teorija novinarstva preuzela je tih pet W i dodala How (kako), a redosljed je izmijenjen pa glasi: **tko, što, kada, gdje, zašto i kako**. Novinarova je dužnost odgovoriti na tih šest pitanja – objašnjava Malović. Učini li to u prvom odlomku vijesti, onda je to klasičan 5W početak vijesti, koji kao pravilo i danas koriste agencije, ali i drugi mediji. Odgovori na ta pitanja najbolje zadovoljavaju potrebu publike da dozna što se dogodilo. Sve je drugo manje važno i može se iznijeti u drugim odlomcima. Međutim, redosljed elemenata može biti drugačiji, ovisno o tome koliko su važni³⁹ – ističe Malović. Upravo taj dio objašnjenja o

³⁸ MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 193.

³⁹ MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 195.

načinu pisanja vijesti po kojemu najvažnije ide na početak, predstavlja razliku između teorije i prakse koja je kod nas vladala u vrijeme dok je Roter pisao. „Ako je osoba anonimna, ne moramo početi pitanjem *tko*, a ako se radi o javnoj osobi, bila bi velika pogreška ne početi s *tko*. Takozvanim *gdje* početkom vijesti koristimo se kada se nešto dogodilo na neuobičajenom mjestu, npr. da se u foajeu Hrvatskoga narodnog kazališta dogodi ubojstvo. No, jednim se W sve rjeđe koristi za početak vijesti, pogotovo u novinama. To je *kada*. Element vremena nema više nikakvu snagu ako novine objavljuju vijest 24 sata nakon događaja, a već su je objavili svi drugi, znatno brži mediji.“ Ovaj navod iz Malovićeve knjige *Osnove novinarstva* sažeto tumači svu filozofiju pravilnog pisanja vijesti. Treba reći da je još u knjizi *Suvremeno novinarstvo*, koju je uredio **Božidar Novak**, a objavljena je 1964. godine, na sličan način dana pozornost određivanju redoslijeda, ali to u praksi još dugo od tada nije zaživjelo.

Roter je umro pet godina prije izlaska Novakova zbornika *Suvremeno novinarstvo* pa ne bi bilo pošteno vijesti pisane u vrijeme kad je on živio i radio uspoređivati s pravilom izbora redoslijeda pitanja na koja mora odgovoriti vijest jer se pozornost nije pridavala redoslijedu, nego samo sadržaju. Nije se pisalo, niti učilo da najvažnije od pitanja treba biti na početku, ali se znalo da potpuna vijest mora odgovoriti na pet W (*tko*, *što*, *kada*, *gdje* i *zašto*) i jedno H (*kako*). No, to ne znači da pojedini novinari po svojem osjećaju nisu češće od drugih vijest počinjali upravo najvažnijim. Ili, da i danas nema onih koji nemaju taj osjećaj, a ni znanje premda bi ga morali imati. Da bi se napisao početak vijesti u stilu: *U prošli petak ujutro, u maloj vijećnici, održana je sjednica Gradskog poglavarstva na kojoj je razmotren niz zanimljivih tema i doneseno više važnih odluka*, ne treba ići u novinarsku školu, niti se takav uradak može nazvati novinarstvom. Ako čitatelj ne može saznati ono najvažnije odmah u glavi vijesti, pročitati bar jednu od tih *važnih odluka* ili bar jednu od tih navodno *zanimljivih tema*, onda su sve te nabrojene riječi bespotrebne i besmislene; one su samo uludo trošen papir i znače pisanje radi pisanja iz kojega se ništa ne može doznati. Naravno, i u današnjim se novinama može naći takvih primjera vijesti ili izvještaja iz kojih se ništa konkretno ne može saznati, kao što ih je bilo i u Roterovo vrijeme. Ali, po tome koliko novoga čitatelji mogu doznati u napisima pojedinih novinara, razlikuju se stručnjaci od nestručnjaka, novinari od „novinara“.

Vijest i proširena vijest

Je li Roter morao ili mogao znati pravila o pisanju vijesti? Odgovor je potvrđan jer u prilog toj postavci svjedoče listovi u kojima je radio, urednici s kojima je surađivao, pretpostavljeno sudjelovanje u *Obzorovoj* novinarskoj školi, mogućnost učenja od urednika, ali i teoretičara **Josipa Horvata** te dostupnost opsežnih *Politikinih* uputa za pravilno i etično izvještavanje posredstvom sarajevskog dopisnika *Politike*, a njegova prijatelja **Alberta Koena**.

Roterovo formalno obrazovanje na Filozofskom fakultetu u Zagrebu također mu je moglo pomoći u pravilnom uviđanju svega što jedan novinski napis mora sadržavati i kako treba sročiti i izgovoriti radijski prilog jer su se u to doba vrlo detaljno izučavale retorika i stilistika.

U povijesti retorike, pa i novinarstva, često se spominju pravila govorenja koja je rimski retor **Marko Fabije Kvintilijan** sažeo u prvu novinarsku formulu jasnog kazivanja: **tko** (subjekt govorenja), **što** (predikat govora), **kad** se govori [ili kad se radnja zbila, op. a.], **gdje** se radnja odvija i **uzrok**, ili razlog govorenja.⁴⁰ Isto vrijedi i za pisanje. Ako se **uzrok** iz **Kvintilijanovih** postavka zamijeni pitanjima **zašto** i **kako**, dobiva se i danas važeća formula za pisanje vijesti 5W + H. Ne smije se tvrditi da je Kipling nabranjem slugu „njihova imena su **Što** i **Zašto** i **Kada** i **Kako** i **Gdje** i **Tko**“ naznačio redosljed kojim se moraju pisati vijesti. Ne, Kipling je prvenstveno bio književnik, ali i da nije, kako je imena slugu objavio u poemi, pjesničkoj vrsti za koju su u to doba vrijedila strogo određena pravila, pa je i ritam rečenice bio jako važan - on se u određivanju redosljeda nabranja imena slugu vodio ritmom rečenice, zvukom izgovorenih riječi u engleskom jeziku i rimovanjem stihova.

⁴⁰ SAPUNAR, Marko: **Opća povijest novinarstva**, ITG, Zagreb, 2002., str. 47.

Uzroci nađo oslabljene gradjevne djelatnosti mogu se svesti na slijedeće činje-
 -ce: razmahana djelatnost prošlih godina i zbog toga suvišak praznih stanova u gradu, pad stanarine, porezi na no-
 -vogradnje i, što je najvažnije, potpuno
 -stvaranje kredita u novčanim zavodi-
 -ma.

Ovaj pad gradjevne djelatnosti utje-
 -rat će nepovoljno i na radnike i na
 -brtnike (zanatlije) u našem gradu, koji
 -su se najviše veselili dobro razvijenoj
 -gradjevnoj djelatnosti posljednih godina.
 -U ovom zastoju gradnje kuća bilo bi
 -svakako potrebno da gradska općina
 -otvori što više javnih radova, koji bi
 -dostomili i barem jednoj vrsti radnika
 -omogućili zaradu. (Rp)

**ARHITEKTSKO-UMJETNIČKA
 IZLOŽBA**

U Sarajevu će prirediti izložbu Marin
 Studin, Roman Petrović i arhitekt
 Bajloni.

Sarajevo, 21. I.

Koncem ovoga mjeseca otvorit će se
 u Sarajevu jedinstvena izložba svoje vr-
 -ste. Do sada smo bili naviknuti na
 -umjetničke izložbe, kod kojih su bili za-
 -stupani samo slikari, odnosno slikari i
 -kupari, a u Sarajevu ćemo doskora imati
 -slikarsko-kiparsku izložbu, na kojoj će
 -biti predstavljen i jedan arhitekt sa
 -svojim radovima. Naime uz našeg kipa-
 -ra Marina Studina, koji se u Sarajevu
 -domaćio, na ovoj će izložbi izložiti
 -svoje slikarske radove sarajevski umjet-
 -nik Roman Petrović i arhitekt Mate
 -Bajloni.

Kako sva trojica stoje na stanovištu
 -saisavremenijih sredjenih likovnih ori-
 -entacija, posve je razumljivo da za ovu
 -izložbu vlada veliki interes. Na ovoj iz-
 -ložbi bit će izloženo oko 100 radova. Pe-
 -trović će izložiti svoje figuralne kompo-
 -zicije: portreti i akvareli, Marin Studin
 -uz neke druge radove popreka hrvatskog
 -pjesnika Silvija Strahimira Kranjčevića
 -Milutinovića, a arhitekt Bajloni proje-
 -kte zgrada i regulaciju jednog primor-
 -skog sela.

Izložba će biti priredjena u zgradi
 -sarajevske gradske općine, a ostal će
 -otvorena oko 15 dana. Književnik Ham-
 -za Humo održat će prigodom otvorenja
 -predavanje o modernoj umjetnosti.

Izlagачи namjeravaju istu izložbu pre-
 -nijeti poslije u Zagreb, a njima će se
 -tada pridružiti još neki ovdášnji umjet-
 -nici (Rp).

»JUTARNJI LIST«

IASIH LJUDI I KR

**Dobrotvorno društvo „Merhamet“
 u Sarajevu**

Plodonosan rad jednog dobrotvornog muslimanskog društva.

PODJELA HRANE SIROTNINJI U MERHAMETOVOJ KUHINJI

Sarajevo.

Muslimani grada Sarajeva imaju raz-
 -na kulturna i dobrotvorna društva. U
 -svim ovim društvima osjeća se utakmica
 -u radu, pojedinačna težnja za što jačim
 -djelovanjem. Danas ćemo se osvrnuti na
 -rad dobrotvornog društva »Merhamet«.

»Merhamet« je osnovan pred dvadeset
 -godina kao pripomoćni fond musliman-
 -skog zanatlijskog društva »Hurriet«. Ka-
 -snije se »Merhamet« pretvorio u poseb-
 -no društvo. Plemenitu svrhu društva po-
 -dupirali su naši odlični sugrađani
 -muslimani obilnim prilozima, pa je tako
 -»Merhamet« mogao razviti svoj plodo-
 -nosni rad u punom opsegu. U društvu je
 -i danas preko 2000 članova. Za vrijeme
 -svog dosadašnjeg rada »Merhamet« je
 -odjenio preko 4500 siromašnih osoba.

Ovo je društvo osnovalo i svoju bes-
 -platnu kuhinju za sirotinju, u kojoj se
 -dnevno dijeli 300 porcija jela. Nedavno
 -je »Merhamet« osnovao vlastiti Dječji
 -dom, gdje će naći opskrbu i odgoj ne-
 -zaštićena siromašna muslimanska djeca.
 -Za obilan i koristan rad ove do-
 -brotvorne ustanove ima velike zasluge
 -dosadašnji društveni predsjednik dr.
 -Omer Bahtijarević. (Rp)

Jutarnji list, 25. lipnja 1933.

U retorici, koja se izučavala na sveučilištima u razdoblju do Drugoga svjetskog rata, velika se pozornost davala rimskim govornicima, posebice **Ciceronu** i njegovu učeniku **Kvintilijanu**. **Ciceron** je svaki svoj govor prvo pisao, ispravljao i uvježbanu konačnu verziju govorio na javnim skupovima. Napisao je i nekoliko djela o govorništvu, osnovao katedru, koju je prepustio svome nasljedniku **Kvintilijanu**. **Kvintilijan** se svojem prethodniku **Ciceronu** dostojno odužio, premda ga nije dostigao u govorničkoj slavi, pisanjem 12 knjiga o govorništvu u kojima je preuzeo Ciceronova načela i često ga je u njima spominjao kao uzor u praktičnom

govorništvu i u teoriji retorike. Općenito studij na Filozofskom fakultetu, posebice izučavanje retorike i stilistike, uz stalno čitanje klasičnih i suvremenih djela, omogućili su **Rudimiru Roteru** da i sam izgradi vlastiti stil izvještavanja o onome što se zbilo u informativnim i jasnog iznošenja misli u komentatorskim rodovima

Udžbenik *Retorika* autora **Branislava Nušića**, objavljen u dva izdanja, 1933. i 1938. godine, bio je temeljni udžbenik za govorničke vještine na humanističkim fakultetima, a njegovi su dijelovi bili često citirani i u ostalim priručnicima iste namjene. **Roter** je morao učiti po nekomu od tih udžbenika, a zajedničko im je, kao i u Nušićevu, podrobno opisivanje Ciceronovih i Kvintilijanovih pravila za pisanje govora i njegovih sastavnih dijelova: uvoda ili pristupa, izlaganja i zaključka. Po Nušiću, koji se poziva na velikane antičkog govorništva, uvod može biti običan i iznenadan (nagao), a elementi su mu stjecanje naklonosti slušateljâ, zadobivanje njihove pozornosti i upoznavanje s predmetom govora. Izlaganje ima dva osnovna zadatka – izložiti radnju i potvrditi izrečene tvrdnje dokazima. Svrha je zaključka još jednom naglasiti glavnu misao govora (rekapitulacija) i obratiti se osjećajima, mašti i razumu slušatelja (po antičkim govornicima *ethos*, *pathos*, *logos*). Sam završetak zaključka mora nagnati slušatelje da se suglase sa stavovima govornika prihvaćajući njegovu argumentaciju ili da njegove stavove podrže kao vlastite i počnu djelovati po njima.⁴¹

Kad se iznesena, jako sažeta pravila usporede s današnjim pravilima za pisanje složenih novinskih rodova – među njima nema bitne razlike. Ako se s istim retoričkim pravilima uspoređi Roterovo pisanje složenih novinskih rodova – također među njima nema veće razlike. U vrijeme Roterovih početaka u novinarstvu, kad u Kraljevini Jugoslaviji nije bilo javnih novinarskih škola, a još manje sveučilišnih studija, osim internih poput spomenute i Roteru dostupne *Obzorove*, **Rudimir Roter** nije mogao izabrati bolji studij od Filozofskog fakulteta u Zagrebu jer je na njemu dobio široko klasično i suvremeno obrazovanje. Uvriježenu poštapalica da je „novinar univerzalni neznalica“, neki su novinari davno prije i danas doslovno, pa samim tim i pogrešno, shvatili. Roterovi napisi govore da je on bio sveznalica, a to je ono čemu bi svaki novinar treba

⁴¹ NUŠIĆ, Branislav: *Retorika*, Geca Kon, Beograd, 1938., str. 64. do 73.

težiti – stalno učiti i svakim danom sve više znati kako bi mogao sam spoznati stvarnost o kojoj piše i imati sposobnost sažeti i pretočiti ono što je važno u skladno poredane riječi. Težak zadatak? Svakako! Ali, neki, među kojima je bio i **Rudimir Roter**, uspijevaju ga obavljati.

Rijetki teoretičari novinarstva u vrijeme Roterovih početaka i njegova razvitka u uglednog novinara u razdoblju do Drugoga svjetskog rata, poput **Franje Pavešića**, vijesti su također nazivali temeljem novinarstva: „Temelj novina bile su vijesti, i one su ostale i danas njihov glavni oslonac. Kod pribavljanja vijesti žurnalizam se služio i služi svima mogućim tehničkim pomagalima [...] Zato se novine danas služe svima mogućim sredstvima, jer one sve strepe u napetoj konkurentskoj žurbi brzog i točnog obavještenja. Radi toga bih se složio s Karlom Bücherom, koji pod novinama razumijeva 'skup najnovijih vijesti dobivenih i umnoženih najbržim mehaničkim putem, koje se predaju javnosti u kratkim vremenskim razmacima'. Ali u ovoj definiciji nije sadržan potpun pojam novina, jer one nisu samo skup vijesti; uz njih vrve novine različitim člancima, slikama, zabavom i poukom.“⁴²

Pavešić opisuje i značajke tadašnjega novog medija – radija, koji „širi vijesti lakše, brže i jednostavnije nego bilo koje novine. Za radio ne treba slaganja teksta, korekture, ogromnih rotacija, ni raznašača, ni vlakova, ni aeroplana; njegove vijesti titraju eterom i dopiru na sve strane. Radio je danas u intenzivnom i brzom razvitku, pa se može dogoditi, da ne će potrajati mnogo godina, kada će, zbog njegove rasprostranjenosti, vijest kao osnovni i najinteresantniji novinski sadržaj morati možda čak i ispasti iz novina.“ To se nije dogodilo iako se radio razvio do neslučenih razmjera i nastavio se razvijati i poslije dolaska televizije, a u mnogim siromašnim dijelovima Afrike, Južne Amerike i Azije i danas je jedan jedini dostupni pa tako i najvažniji medij za informiranje javnosti.

Privlačnost radija kao novog medija po **Pavešićevu** opisu, može biti i razlog Roterovoj suradnji u radijskim programima još u razdoblju do Drugoga svjetskog rata. Ta je suradnja bila rijetka jer je bilo malo radijskih postaja, ali poslije 1948. godine pretvorila se u svakodnevnu obvezu i,

⁴² PAVEŠIĆ, Franjo: **Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje**, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str. 5. i 6.

sudeći po sjećanjima suvremenika i istraživača navedenima i u ovom zborniku, Roterovu ljubav prema radiju.

Franjo Pavešić navodi i prednost novina u usporedbi s radijom, a ujedno objašnjava tadašnju podjelu novina i pojam vijesti: „Kadšto čovjek nema vremena, da vijest momentano uhvati, i treba da se utekne novinama. Ovdje pod novinama - što se vijesti tiče – razumijevam samo dnevni list, t. j. onaj, koji izlazi svaki dan ili dva puta na dan. Polutjednici, tjednici, mjesečnici i polumjesečnici, ne dolaze u račun, jer oni spadaju više u časopise, nego u novine, dakle su staloženija vrsta žurnalizma. Ovdje je riječ o listu, koji živi iz dana u dan i čija aktualnost traje samo 24 sata, a to je i zakonsko zaštitno vrijeme za vijest. Vijest nije tako mala stvar, kako se obično kod čitalaca misli. Onih par redaka katkada stoje više truda i troška, nego cijele stranice najserioznijih članaka. Vijest se nigda ne pojavljuje osamljena. Njih je na desetke i stotine, iz različitih strana svijeta i iz sviju mogućih područja. Imademo vijesti iz samog mjesta, gdje list izlazi, pa iz provincije ili tuzemstva, iz inozemstva, bližeg i daljeg. Evo, već se tu susrećemo s nekoliko vrsta vijesti, i mi ćemo ih odmah podijeliti prema udaljenosti u tri vrste: vijesti iz inozemstva, vijesti iz tuzemstva, lokalne vijesti ili gradska kronika. Mogli bismo ih podijeliti i po sadržaju na: političke, ekonomske, kulturne, socijalne i. t. d. K vijestima bismo mirne duše mogli pribrojiti i reportažu i intervju, jer oni i nisu ništa drugo nego prošireni dio vijesti. Istina, prema svom opsegu ne spadaju u vijesti niti se mogu liferovati kao vijest, ali su nastali na principu radoznalosti, koja je već danas poprimila umjetničku formu.“⁴³

U usporedbi s današnjim dobom, bitne razlike nema ni kad je riječ o podjeli novina na rubrike, niti o njihovoj podjeli po učestalosti izlaženja. Ni danas „vijest nije tako mala stvar“, kako je napisao **Pavešić**, nego predstavlja temelj novinarstva. Prije iznošenja rezultata analize Roterova pisanja vijesti, nužno je sažeto navesti načela koja donosi zbornik *Suvremeno novinarstvo* 1964. godine, s kojim se, osim kad je riječ o redosljedu elemenata za početak pisanja vijesti, može uspoređivati Roterov novinarski rad od 1948. godine do smrti 1959. godine.

⁴³ PAVEŠIĆ, Franjo: **Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje**, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str. 7. i 8.

„Najjednostavnija definicija vijesti bila bi, da je vijest prikaz nekog događaja od šireg interesa. Iz ove definicije indirektno slijedi da događaj koji interesira relativno uski krug ljudi nije vijest, odnosno nije vrijedan da se obradi i štampa kao vijest, jer takva vijest ne bi nikog interesirala, pa bi sama po sebi bila besmislena. Iz ove definicije proizlazi dalje i to da se važnost vijesti, odnosno vrijednost vijesti može i mjeriti, i to veličinom interesa koji će vijest izazvati.“⁴⁴ Autor poglavlja knjige *Suvremeno novinarstvo* o pisanju vijesti, izvještaja i intervjua, **Branko Kojić**, u nastavku objašnjava koji događaji imaju najveću vrijednost da bi se o njima pisalo: „Najveću vrijednost vijesti imaju oni događaji u kojima je spojen element važnosti ili veličine s elementom iznenađenja, kao što su npr. vijesti o objavljivanju ratova, izbijanju revolucija i državnih udara, velikih potresa i izuzetnih ljudskih pothvata kao što su npr. kozmički letovi, zato što nam te vijesti najbolje prikazuju dramatsku stranu vremena u kome živimo. To su tzv. Velike ili senzacionalne vijesti koje su rijetke, kao što su i takvi događaji rijetki. Jednog ćemo dana npr. pročitati u novinama vijest da se prvi čovjek spustio na Mjesec. To će biti velika vijest, senzacionalna vijest naše epohe.“⁴⁵

I bila je, pet godina nakon toga. Ne samo u povijesti čovječanstva nego i novinarstva. Rečenica koju je izrekao astronaut **Neil Armstrong** kad je dotaknuo Mjesečevu površinu: "Ovo je malen korak za čovjeka, ali velik za čovječanstvo", postala je glava udarne vijesti u brojnim glasilima diljem svijeta. Taj je događaj za povijest novinarstva, što je Kojić predvidio premda nije mogao znati kad će i kako će se zbiti, važan i iz još jednog razloga. Kako se s nestrpljenjem iščekivalo kada će prvi čovjek stupiti na Mjesečevo tlo, a sve drugo važno o toj svemirskoj misiji bilo je već objavljeno, ta je vijest mogla početi i vremenskom odrednicom, koja je najrjeđa moguća u pravilnom pisanju početka vijesti. Mnoga su glasila vijest i objavila upravo s takvim početkom: „U 22 sata, 56 minuta i 15 sekundi američki astronaut Neil Armstrong je stupio na Mjesečevu površinu i rekao...“. Prema pravilima o pisanju vijesti, u ovom je slučaju takav početak pravilan, ali ipak nije bio najbolji mogući jer je takva

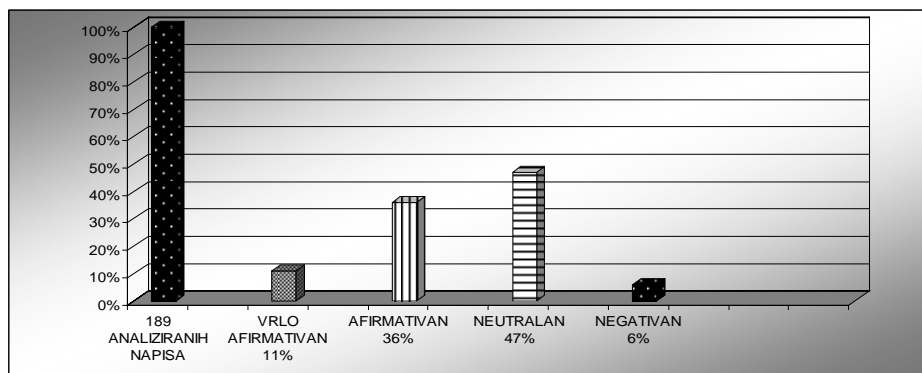
⁴⁴ KOJIĆ, Branko: **Vijest, izvještaj, intervju...**, *Suvremeno novinarstvo* (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 154.

⁴⁵ Isto, 155.

agencijska vijest upućena svijetu, a mnoga se glasila nisu snašla. Jer, u samo jednoj vremenskoj zoni od njih 24 bilo je navedeno vrijeme, pa neka glasila nisu naznačila po kojem su vremenu bila 22 sata, neka nisu rečeno vrijeme pretvorila u ono u njihovoj zemlji, pa je vremenska odrednica, iako kao najvažniji element te vijesti, stvorila djelomičnu zabunu u javnosti.

Kojić upozorava u *Suvremenom novinarstvu* da se novinari sve više bave tamnim nego onim svijetlim stranama svijeta i života, da se više piše o malom broju onih ljudi koji su došli na glas nekim nepoštenim ili nečasnim djelom nego o stotinama tisuća vrijednih i čestitih ljudi koji savjesno rade i pristojno žive. Kvantitativna analiza sadržaja napisa **Rudimira Roter**a pokazala je da on ne pripada takvim novinarima. Naprotiv. Trudio se isticati dostignuća ljudi i pozitivnu stranu života.

Ukupne ocjene Roterova pristupa obradi tema u njegovih 189 napisa objavljenih prije Drugoga svjetskog rata analizirale su **Mia Mioslavić** i **Antonia Tomić**, s kategorijama: vrlo afirmativan (VA), afirmativan (A), neutralan (NEU) i negativan (NEG). Uobičajena peta kategorija u sličnim analizama – vrlo negativan pristup, bila je predviđena, ali je u samom prikazu rezultata nema jer nije nađen ni jedan Roterov napis koji bi se mogao u nju svrstati.

Pritom ih 11 posto ima vrlo afirmativan pristup u odnosu prema sadržaju, 47 posto afirmativan, 36 posto neutralan pristup (vijesti i izvještaji) i u samo 6 posto njih Roter je izražavao svoje negodovanje

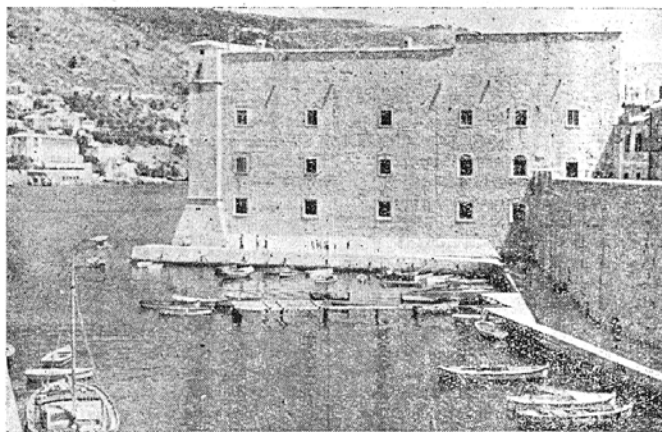
prema različitim pojavama ili gledištima i suprotstavljao im se vlastitim stavovima potkrijepljenima argumentima.

Zaključci Pododbora Matice Hrvatske

Pododbor »Matice Hrvatske« na posljednjem sastanku raspravljao je o tekućim zadacima, a posebno o svom časopisu »Dubrovnik«. Uprava Pododbora je među ostalim zaključila, da se u najkraće vrijeme održi književno veče, kojom će prigodom članovi Pododbora, suradnici časopisa »Dubrovnik«, čitati svoje neobjavljene radove. Raspravljajući posebno o samom časopisu zaključeno je da se tiskanje časopisa povjeri dubrovačkoj tiskari »Ivo Čubelić«, koja je nedavno nabavila nove matrice, te je tako u stanju da ovaj zadatak izvrši pravodobno i tehnički dotjerano. Dubrovačka tiskara preuzet će tisak od slijedećeg broja »Dubrovnik«, prvog broja u 1957. godini, za koji je redakcioni odbor već primio i odredio priloge dubrovačkih i vanjskih su-

radnika.

Zbog povoljnijih uvjeta i mogućnosti da se list tehnički bolje i savršnije opremi uprava Pododbora »Matice Hrvatske« zaključila je također, da se dosadašnji format časopisa nešto smanji, te će tako časopis biti u veličini formata Anala Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, koja se edicija tiska u dubrovačkoj tiskari. Časopis će se i nadalje tiskati na finom papiru. Ovom prigodom treba istaknuti da su Pododboru »Matice Hrvatske« doznali materijalnu pomoć za izdavanje časopisa »Dubrovnik« Savjet za prosvjetu, kulturu i nauku NR Hrvatske i Savjet za prosvjetu i kulturu Narodnog odbora kotara Dubrovnik, što su članovi uprave na sjednici sa zadovoljstvom pozdravili. R.

Tvrđava — muzej

Roterova proširena vijest objavljena u Dubrovačkom vjesniku u lipnju 1957.

Postoji u teoriji i praksi i podjela vijesti po opsegu na sažete (*flash*), standardne i proširene. Međutim, ta podjela za kvalitativnu analizu sadržaja ne znači mnogo. Naprotiv, bolje je u istu skupinu uvrstiti i izvještaje i

prikaze, i analizirati ih zajedno jer u elementima koje moraju sadržavati i u načinu pisanja među njima nema bitne razlike. Razlikuju se jedino po opsegu i opremi, a i tu vrijedi jednostavno pravilo – što duži napis, to više opreme. Važno je jedino napomenuti da se ovom prigodom u prikaz ne ubraja kritički prikaz, kao što je to u starijoj literaturi. Kritički se prikaz ubraja u komentatorske rodove novinarskog izražavanja, a prikaz s vijestima i izvještajima - u informativne. Također, kako se u staroj literaturi, po uzoru na njemačku tradiciju i na sovjetski medijski model, vrsta izvještaja u kojemu se komentira ono o čemu se izvještava naziva komentatorskim ili komentiranim izvještajem, i taj oblik novinarskog izražavanja u provedbi analize sadržaja uvrstit će se u komentatorske rodove. Suvremeno novinarstvo u demokratskim zemljama (s iznimkom njemačkoga) ne dopušta komentiranje u informativnim rodovima kako bi se izbjeglo manipuliranje javnostima miješajući činjenice i novinareve stavove u napisu koji pripada informativnim rodovima i objavljuje se na stranicama što ne donose komentare. **Stjepan Malović** prenosi krilaticu američkog teoretičara **C. P. Scotta**: „Komentari su slobodni, a činjenice su svete.”⁴⁶ To pravilo nije obvezivalo Roteru jer se tada nisu striktno odvajale stranice s informativnim oblicima od onih s komentatorskim.

Da se i prije smatralo kako nema nekih bitnih sadržajnih razlika između vijesti i izvještaja, govori i uvodni odlomak **Branka Kojića** o pisanju izvještaja: ”Sve ono što je rečeno za vijest vrijedi uglavnom i za izvještaj koji zapravo i nije ništa drugo nego duža vijest, odnosno vijest s više detalja [...] Najčešća pogreška u koju upadaju reporteri i dopisnici u obradi izvještaja jest preopširnost i izvjesna nesređenost koja opet najčešće proizlazi uslijed preopširnosti. Osnovno pravilo koga se ovdje treba držati glasi da dužina izvještaja treba biti usklađena s važnošću događaja i ličnosti na koje se izvještaj odnosi.” Potom **Kojić** tumači redosljed pisanja izvještaja ističući kako su se dugo među novinarskim teoretičarima i praktičarima vodile polemike treba li izvještaje s raznih sjednica pisati kronološki, dakle onim redom kako su se odvijale, ili i u izvještaju valja, kao i u vijestima, ono što je najvažnije i najznačajnije staviti na početak. **Kojić** zaključuje da je prevladalo mišljenje kako i izvještaj treba pisati po

⁴⁶ MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 243.

uzoru na vijest (*pravilu 5W*), s tim što "izuzetak čine naročito važna zasjedanja na kojima sudjeluje najveći državni vrh i politički rukovodioci, gdje se svi govori i čitav tok zasjedanja stenografira i tekstualno u štampi objavljuje, a rad reportera uglavnom se ograničuje samo na prikaz atmosfere zasjedanja".⁴⁷

U današnje vrijeme ne smije biti ni te iznimke, premda nema sumnje da među političarima ima onih koji smatraju kako novine moraju prenositi svaku njihovu riječ, bez obzira na to koliko bi to prostora uzelo i koliko bi ljudi bilo spremno čitati stenografski zapisnik od početka do kraja. Izvještaje sa sjednica, tko god bio na njima, ne treba pisati kronološki, a još manje od riječi do riječi prenositi sve što je rečeno jer javni novinski napisi nisu interni zapisnici. Najbolji način pisanja izvještaja i prikaza je *obrnuta piramida*. Po tom načelu najvažnije elemente treba dati na početku, u prvom odlomku, glavi, a druge informacije o događaju, svrstane prema važnosti, objavljuju se u tijelu izvještaja, u sljedećim odlomcima. Na kraju je najmanje važan dio.⁴⁸

Zašto je važno spomenuti **Malovićevo** suvremeno tumačenje načina pisanja izvještaja? Prije svega zato što ono ne može obvezivati **Rudimira Rotera** jer su se u njegovo vrijeme izvještaji često pisali kronološki. Od njega struka, ni teorija niti praksa, nije tražila organiziranje napisa po načelu obrnute piramide. Ali, to ne znači da nije bilo i tako napisanih izvještaja. Mnoge je vijesti, proširene vijesti, izvještaje i prikaze **Rudmir Roter** pisao po načelu obrnute piramide, s najvažnijim na početku i sve manje važnim elementima u idućim odlomcima. To dokazuje kako je uz znanje i iskustvo imao i osjećaj za ono što bi čitateljima moglo biti zanimljivije od suhoparnog nabiranja kronološkim redom.

⁴⁷ KOJIĆ, Branko: **Vijest, izvještaj, intervju...**, *Suvremeno novinarstvo* (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 169.

⁴⁸ MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 209. i 210.

Izvještaj

Evo jednog primjera koji dokazuje izrečenu tvrdnju. Izvještaj o djelovanju željezničarskih zadruga u Sarajevu objavljen u *Jutarnjem listu* Roter je naslovio: "Željezničarsko naselje u Sarajevu". Slijedi podnaslov od dvije natuknice koje potiču na čitanje, pisan po pravilima današnjega novinarstva, pa je za to doba vrlo napredno jer su se tad napisi objavljivali bez ikakva podnaslova ili je on bio pisan u obliku uvoda, pa se iz njega nije moglo doznati o čemu će biti riječ u napisu.

Podnaslov glasi: "Željezničari-zadrugari sagradili su 45 svojih domova u Novom Sarajevu – Predradnje za novu koloniju na Crnom Vrh u Sarajevu". Ispod podnaslova preko oba stupca, na koja je prelomljen izvještaj, smještena je fotografija novoizgrađenih kuća i ispod nje zapis: "Jedna ulica u željezničarskoj koloniji". Izvještaj se sastoji od tri gotovo podjednaka odlomka - prva dva imaju po 16, a treći 12 redaka. Roter u glavi donosi osnovne podatke o željezničarskim zadrugama i o onoj među njima koja je sagradila naselje. U drugom odlomku podsjeća na protekle godine djelovanja željezničarske stanbene zadruge i donosi osnovne podatke o kućama koje ona gradi. Treći odlomak govori o budućim planovima zadruge. Može se zaključiti da je redoslijed podataka u izvještaju naveden po važnosti (obrnuta piramida), a ne, kako je tad bilo uobičajeno, kronološkim redom (u tom bi se slučaju počelo sadržajem drugoga odlomka – djelovanjem zadruge od njezina osnutka). I oprema napisa objavljenoga prije više od sedamdeset godina je besprijekorna i s obzirom na zahtjeve današnjega novinarstva. Izvještaj dužine od 46 redaka opremljen je naslovom od četiri riječi, podnaslovom od dvije posebne natuknice koje pobuđuju na čitanje i odnose se na pojedine dijelove izvještaja, jednom fotografijom veličine slične prostoru što ga zauzima tekst i zapisom ispod fotografije od jednog retka. Čak i suvremene američke knjige koje govore o pisanju i opremanju izvještaja preporučuju sličnu strukturu i opremu napisa.⁴⁹

Je li se Roter mogao susresti s pravilom obrnute piramide premda je teorija u njegovo vrijeme nije spominjala? Mogao je, posredno, čitajući

⁴⁹ GIBBS, Cheryl i WARHOVER, Tom: **Getting the Whole Story – Reporting and Writing the News**, The Guilford Press, New York / London, 2002., str. 128. i 129.

agencijske vijesti i izvještaje jer su agencije to pravilo počele primjenjivati i prije nego su ga teoretičari tako nazvali, kako bi olakšali kraćenje napisa. Naime, ručno ili strojno složene olovne slogove trebalo je preslagati ispočetka ako napis ne bi mogao stati u predviđeni prostor, pa ako je najmanje važno bilo u zadnjem odlomku, nije trebalo preslagati cijeli tekst, nego samo izbaciti zadnji ili, po potrebi, više zadnjih odlomaka.

Željezničarsko naselje u Sarajevu
 ŽELJEZNIČARI-ZADRUGARI SAGRADILI SU 45 SVOJIH DOMOVA U NOVOM SARAJEVU. — PREDRADNJE ZA NOVU KOLONIJU NA CRNOM VRHU U SARAJEVU

JEDNA ULICA U ŽELJEZNIČARSKOJ KOLONIJI.

Sarajevo, 27. IV.

Željezničari na području sarajevske željezničke direkcije udruženi su u raznim željezničarskim zadrugama. Od ovih zadruga najznačajnija je Stambena zadruga, naime ustanova, koja izgrađuje domove svojim članovima-zadrukarima. Zadruga izgrađuje kuće u svojoj režiji, a potom ih odstupa uz dugogodišnju otplatu pojedinim željezničarima u Sarajevu, kao i u drugim mjestima na prugama sarajevske direkcije. Na taj način zadrugari-željezničari sa svotom, koju bi doprinostili kao najamninu u tuđim kućama kroz 15-20 godina dolaze do svog vlastitog doma, do toplog obiteljskog ognjišta.

Sjedište je ove zadruge u Sarajevu, a povjereništva se nalaze i u drugim mjestima. Kroz nekoliko godina svoga djelovanja stambena zadruga željezničara je pokazala punu aktivnost. U Novom Sarajevu (predgradju Sarajeva) u posljed-

nje tri godine izgrađena je čitava nasobina ili kako sami obitavaoci toga kraja nazivlju željezničarsku koloniju. Nekoliko redova moderno izgrađenih kuća predstavlja vrlo lijepi zakutak našega grada. Svih 45 kuća — koliko ih ima u ovom naselju — sagrađene su u modernom građevnom stilu. Svaka ima dvorište i bašču i vrlo udoban, higijenski raspoređen unutrašnji uređaj.

Stambena zadruga željezničara otkupila je pred nekoliko godina veliki kompleks zemljišta u samom Sarajevu, na Crnom Vrhu kraj vojničke bolnice, gdje će se podići još veća i ljepša kolonija od one u Novom Sarajevu. Već se izvode predradnje, a doskora će se zemljište parcelirati, a po tom i pristupiti podizanju modernih vila. U ovoj akciji željezničara i u dosadašnjim uspjesima njihove zadruge, najbolje se očituje ona: »Kamen do kamena palača!«

Rp.

Jutarnji list, travanj 1932.

Osnovno pravilo za dužinu napisa u razdoblju prije Drugoga svjetskog rata po **Pavešiću** i nakon Drugoga svjetskog rata po **Kojiću**, u već navedenim djelima, kaže da dužina izvještaja treba biti usklađena s važnošću događaja i ličnosti na koje se izvještaj odnosi – „zato dužina izvještaja može varirati od nekoliko redaka pa do čitavih nekoliko stranica. Iako je u izvještaju dozvoljeno pisati opširnije o problemima koji se postavljaju, pa čak u izvjesnom smislu dati i analitički prikaz događaja, ipak od izvještaja ne treba praviti članak, jer izvještaj kao i vijest ima u prvom redu informativni karakter.“⁵⁰

Takav Kojićev stav, po kojemu je u monološkim informativnim novinskim rodovima dopušteno komentiranje, uglavnom je prevladan u hrvatskom novinarstvu tek devedesetih godina dvadesetoga stoljeća. Po završetku Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj je, kao i u ostalim republikama koje su činile tadašnju Jugoslaviju, preuzet sovjetski medijski model s osnovnom značajkom promidžbe marksističke ideologije i osiguranja vlasti Komunističke partije i s pomoću javnih glasila. Raskid veza između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza 1948. godine ublažio je taj utjecaj, ali nikad nije dokinuo njegova osnovna načela, pa je u biti on i dalje ostao tipičan u izvješćivanju. Agitpropi (uredi za agitaciju i propagandu) djeluju tako u saveznoj državi, republikama i većim gradovima, kao organi Komunističke partije. Njihovi glavni zadaci bili su, kako je govorio na V. kongresu KPJ u srpnju 1948. godine šef Agitpropa Centralnog komiteta KPJ **Milovan Đilas**: „Borba protiv bezidejne informiranosti i štoviše protiv senzacionalno-informativnih tendencija, borba protiv malograđanštine i izgrađivanje štampe kao oruđa kritike i samokritike te ideološka borba.“⁵¹

Tehnika agitpropovskog shvaćanja javnog informiranja svodila se na crno-bijeli prikazi stvarnosti. Javno se informiranje svelo na to da indoktrinira većinu od manjine, avangarde, jer ona je, navodno, bolje znala što treba ljudima od njih samih. „Novinari su upošljavani prema kriterijima moralno-političke podobnosti. Novinari nisu bili izbacivani s

⁵⁰ KOJIĆ, Branko: **Vijest, izvještaj, intervju...**, *Suvremeno novinarstvo* (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 169.

⁵¹ NOVAK, Božidar: **Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću**, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 451.

posla, već su partijski kažnjavani kad su 'pogriješili' prema mišljenju dežurnih partijskih ideologa. Novinar koji se drznuo napisati ili objaviti nešto nepoćudno, bio je prisiljavan na samokritiku, ponižavajuće javno priznanje svoje pogreške krugu kolega, te smjenjivan i smještavan na neka minorna radna mjesta. Time se većina držala u pokornosti. Najbolji način preživljavanja bilo je razvijanje samocenzure do zapanjujuće razine. Novinari su točno znali što mogu, a što je zabranjeno, iako takva zabrana nikada nije bila javno obznanjena.⁵²

Posljedica toga je u činjenici da ni poslije nisu svi teoretičari, a još manje praktičari, uspjeli napraviti potpun odmak od etastičkog sustava komuniciranja. **Josip Biškup** u priručniku za učenike srednjih škola i novinare *Osnove javnog komuniciranja*, objavljenome pune 22 godine poslije smrti **Rudimira Rotera**, dopušta miješanje vijesti i komentara u istom tekstu, pa tako zadržava tipičan oblik komentatorskog izvještaja. „Komentatorski izvještaj jest izvještaj u kojem se nešto tumači, objašnjava, ocjenjuje ili iznosi sud. Novinar se ovdje pojavljuje kao sudac, kritičar, koji se bori protiv negativnosti u društvu.”⁵³ Takvo što novinarstvo u demokratskim zemljama Zapada nikad se nije dopuštalo u istom napisu jer se time omogućuje manipulacija primateljima poruka zbog otežana razlučivanja što su iznesene činjenice, a što autorovi stavovi.⁵⁴

Iznimka je njemačko novinarstvo jer ono je uvijek njegovalo komentirani izvještaj, ali su i njemački mediji u svojoj povijesti više puta pokazali kako se lako staviti u službu totalitarne vlasti i provoditi smišljenu manipulaciju javnosti. Ali, komentirani izvještaj kakav poznaje njemačko novinarstvo „predstavlja prijelaznicu iz izvještaja prema komentaru. To je vrsta teksta u kojem se o nekom događaju najprije podrobno izvješćuje, a potom se sažeto iznosi i vlastiti stav.”⁵⁵

⁵² MALOVIĆ, Stjepan: **Medijski prijevori**, Izvori, Friedrich Eber Stiftung, ICEJ i Sveučilište u Dubrovniku, Zagreb, 2004., str. 17.

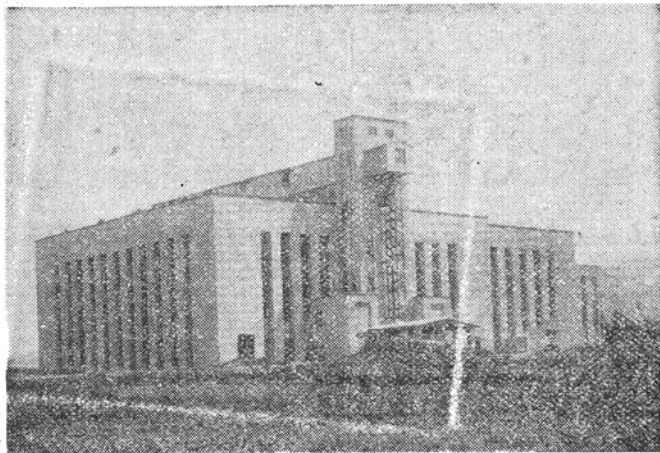
⁵³ BIŠKUP, Josip: **Osnove javnog komuniciranja**, Školska knjiga, Zagreb, 1981., str.98.

⁵⁴ OBRADOVIĆ, Đorđe: **Novinska anketa kao mogućnost manipuliranja javnošću, Utjecaj globalizacije na novinarstvo** (ur. Malović, Stjepan), ICEJ i Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2006., str. 135.

⁵⁵ LIPOVČAN, Srećko: **Mediji – druga zbilja?**, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006., str. 46.

Gradnja ogromne električne centrale

JEDNA OD NAJVEĆIH CENTRALA U DRŽAVI, — NOVA KALORIČNA CENTRALA DAVAT ĆE STRUJU ZENICI I RUDNICIMA KAKNJU I BREZI — IMPOZANTAN IZGLED ZGRADE, — DIMNJAK VISOK 95 METARA.

ZGRADA NOVE ELEKTRIČNE CENTRALE

ZENICA, 16. VI. Dskora će biti potpuno dovršena ogromna kalorična centrala u Zenici, koju izgrađuje uprava mjesnog državnog rudnika. Po opsegu, dimenzijama i kapacitetu proizvodnje nova će centrala biti jedna od najvećih kaloričnih centrala u državi.

U Zenici već postoje dvije centrale, jedna državnog rudnika, a druga Industrije gvozdja (Željezare), ali kako one u dogledno vrijeme ne bi mogle zadovoljiti sve industrijske potrebe, uprava mjesnog rudnika odlučila je još g. 1926. da sagradi novu veliku centralu. Na račun reparacija nabavljen je mehanički i električni uređaj iz Njemačke. Gradnja zgrade započela je g. 1931., te je koncem prošle godine potpuno dovršena. Sada se montiraju strojevi za proizvodnju struje, parni kotlovi i ostali aparati. Čitav posao će biti dovršen do proljeća slijedeće godine, kad će, po mišljenju stručnjaka ova ogromna centrala stupiti u pogon. Zgradu je sagradilo sarajevsko građevno poduzeće Till u modernom arhitektonskom stilu. Ako spomenemo, da je zgrada visoka do 28 metara i da zaprema prostor od 2700 četvornih metara, onda se vidi prava slika ogromnih dimenzija nove centrale. U centrali su montirana četiri Kruppova vodocijevna

kotla sa posebnim komorama, svaki sa 425 četvornih metara ogrijevne plohe, dva turboagregata, sastojeća iz parnih turbina i generatora sa učinkom po 3200 KW. U slučaju potrebe mogu se u svako doba montirati još tri kotla i dva turboagregata sa kapacitetom od 7000 KW. Za loženje će se moći upotrebljavati i najsitniji ugljen, jer su montirani naročiti ventilatori za prozračivanje. Loženje i dovoz ugljena u peć vršit će automatske naprave.

Uz proizvodnju struje za potrebe grada i industrije u Zenici nova će centrala davati potrebnu energiju i udaljenim rudnicima u Kaknju i Brezi. U oba pravca bit će postavljeni visoki željezni stupovi. Pri montiranju strojeva u elektrini zaposleno je 9 montera iz Njemačke i oko 80 domaćih radnika.

I po svom vanjskom izgledu nova zenička elektrana predstavlja impozantno dielo savremene arhitekture i tehnike. Do potpunog izražaja ova će građevina doći tek onda kad svi radovi budu završeni. Ovih dana počelo je poduzeće Till graditi ogroman dimnjak nove centrale, koji će biti visok 95 m, te će prema tome biti najveći tvornički dimnjak u državi. Na rijeci Bosni sagradit će se moderna pumparnica. Rp.

Izvyestaj napisan po pravilu obrnute piramide, Jutarnji list, 17. lipnja 1934.

U etastičkom medijskom modelu namjerno su se miješali dijelovi napisa s činjenicama i s komentarima kako čitatelji ne bi mogli lako prepoznati da novinari selekcijom podataka ili tumačenjem zamagljuje

činjenice. Demokratsko novinarstvo traži strogo razlučivanje činjenica od komentara, čak i prostorno i grafički odijeljeno. Novinari svoja gledišta iznose na posebnim stranicama gdje se objavljuju samo komentari i kritički osvrti – ističe Malović u navedenom djelu. Ali, to pravilo u etastičkome (sovjetskom, agitpropovskom) medijskom modelu nije postojalo. Ne samo u praksi, nego ni u teoriji.⁵⁶

Poradi toga, **Rudimira Roter**a današnja pravila o pisanju monoloških informativnih novinskih rodova ni u čemu nisu mogla obvezivati. Ali, jednako tako, kvalitativna analiza sadržaja njegovih napisa pokazuje da ni u čemu nije bilo njegovih pokušaja manipulacije javnostima, nego samo pobližeg tumačenja događaja i pojava. Zato njegovi komentatorski izvještaji i kritički prikazi (osvrti) nisu ni analizirani za potrebe ovog rada u okviru informativnih, nego komentatorskih rodova. Reportažni izvještaji (s oslikavanjem atmosfere, opisima krajolika, ljudi i pojava, ali bez komentiranja), ostali su, u skladu s današnjim shvaćanjem podjele oblika novinarskoga izražavanja, među monološkim informativnim rodovima.

Reportažni izvještaj

Upravo u pisanju reportažnih izvještaja vidi se Roterovo veliko umijeće u brižljivom izboru riječi i pozornosti da se već napisani izrazi ne ponavljaju osim kad su u funkciji isticanja, te u pravilnoj i odmjerenoj uporabi stilskih figura. Mnogi njegovi reportažni izvještaji mogli bi se po sadržajnim i stilskim značajkama ubrojiti u reportaže, ali zbog njihova sažetijeg opsega to nije učinjeno. Nema ni potrebe. Cilj i nije glorificiranje Roterova novinarskog znanja, nego vrednovanje u skladu s dobivenim podacima. To više što je Roter napisao i mnogo reportaža, po svim pravilima novinarske struke.

⁵⁶ OBRADOVIĆ, Đorđe: **Novinska anketa kao mogućnost manipuliranja javnošću, Utjecaj globalizacije na novinarstvo** (ur. Malović, Stjepan), ICEJ i Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2006., str. 134. i 135.

UPOZNAJMO NAŠU OBALU

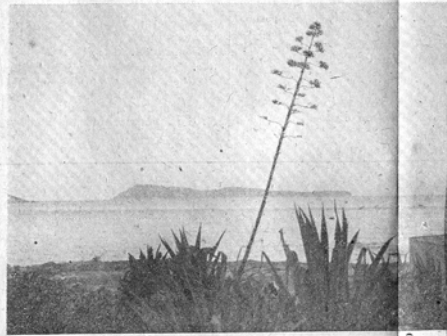
Biševska modra špilja

NASA zemlja obiluje izvanrednim ljepotama u primorskim krajevima i u unutrašnjosti. Malo koja zemlja u svijetu ima toliko obilje prirodnih ukrasa. Zbog njih je Jugoslavija u turističkom pogledu toliko privlačna. Međutim, uz opće poznate prirodne ljepote, u našoj zemlji, a osobito na našem Jadranu, ima i vanrednih prirodnih atrakcija, koje nisu dovoljno poznate strancima, pa ni našim ljudima. Jedna od tih veličanstvenih atrakcija je čuvena Modra Špilja na otoku Biševu kod Visa.

Pet morskih milja jugozapadno od otoka Visa, na plavoj pučini Jadrana, leži mali otok Biševo, dug četiri, a širok tek oko dva kilometra. Najviši mu je vrhunac Vela Gora, visok 240 metara iznad morske razine. Na sjevernom dijelu otoka proteže se plodno zemljište okruženo borovima i jelama. Tu se uzgaja vinova loza i ostalo južno voće. Samoniklo raste niska zelena makinja, među kojom naročito dobro uspijeva ružmarin. Stalni i povremeni ribari stanovnici su ovog sićušnog otoka kopna na plavoj pučini.

Biševo je poznato još iz XI. stoljeća, iz vremena kad su na otoku imali svoj samostan Benediktinaca. Oni su morali napustiti otok zbog čestih napada omiških gusara.

Na Biševu postoji desetak pećina, ali je od njih najljepša i najpoznatija Modra Špilja. Po ovoj špilji Biševo je postalo poznato u

POGLED NA OTOK BIŠEVO

cijelom svijetu, a osobito u krugovima učenjaka speleologa.

Godine 1884. bečki slikar Eugen Ranconet, putujući dalmatinskom obalom, susnao je za Biševo, i otkrio u ono vrijeme još zatrpani ulaz u pećinu. Od onda pa do danas mnogobrojni poznavoci svjetskih prirodnih ljepota posjetili su Biševo i isjavili, da je Biševska špilja nešto manja, ali mnogo ljepša od čuvene pećine na otoku Kapriju kod Napulja.

Polazna točka za Biševo je Komiša. Vrijeme posjete je najpogodnije od 9 do 11 sati prije podne, kada sunčane zrake direktno padaju u špiljske prostorije. Međutim, ribari tvrde, da je špilja najljepša u zimsko doba, jer sunčane zrake padaju kos, dublje se odražuju u pozadini pećine i lome se pod morem kao kroz neku golemu prizmu. Špilja na Biševu je duga 24, a široka 12 metara te oko 6 metara visoka. Utlazi se

kroz uski tamni hodnik dug oko 12 metara, a jedva toliko širok da može ući ladica. Kada je more nemirno ne može se ulaziti u pećinu.

Pred ulazom u ovu prostoriju podzemlja čovjeka hvata zebnja. Orijaške stijene pred ulazom ne navješćuju čovjeka, da ide ususret veličanstvenom prizoru zamasa i ushićenja, koje će mu se u punoj veličini pružiti u kamenoj prostoriji. Iz mraka, koji nas prati uskim prolazom, dolazimo sve više na svijetlo. Ostajemo zapanjeni. Plavo-svijetla voda, mjestimično srebrno sita i zelena, prozirna sve do dna, na kojemu se zrcale koralje i biseri. I kao da je sve živo. I alge i stijene trepere u bezbrojnim nijansama boja. S velske ladice padaju kapi kao neka srebrna kiša kristala. Svijetlo odsejava pučine, koje se probija kroz okno u ovaj mali prostor, izaziva silne efekte, koje ne možemo svesti na otvorenim prostorima nadzemlja. Čini se kao da su same stijene utonule u neki čaroban sjaj, koji čovjeka uzdiže visoko. U tom carstvu bajke promiču ribe. Na svojoj putanji kao da riku slatke frake debelim stojem kristalne vode.

Prvo je nemoguće da opiše čari Biševske Špilje. Ni kist najvećeg slikara nije u stanju da predoči njenu ljepotu. Tek pjesma, rođena u čelji pjesnikova srca, može je donekle objasniti. Naš pjesnik Ante Tresić-Pavičić vrlo lijepo je spjevao vječnu odu Biševu.

Rudimir ROTER

Čuvar Jadrana, 1. veljače 1956.

Prikaz

Prikaz je rod novinarskog izražavanja s iscrpnim opisom nekog djela, predmeta, pojave, događaja ili osobe, i s obzirom na autorov stav on je neutralan (ne sadržava njegove ocjene) pa pripada monološkim informativnim novinarskim rodovima. Znatno je duži od izvještaja jer to zahtijeva tema, sadržava potpunu naslovnu cjelinu, međunaslove, okvire i fotografije sa zapisima o njima te, po potrebi, crteže, grafikone ili tablice radi preglednijega prikaza velikog broja podataka.

U vrijeme dok je Roter radio, tehnologija nije omogućavala bogatu opremu napisa, ali vidljivo je da su oni u usporedbi s drugima iz toga doba bogatije opremljeni tipografskim ukrasima (veličinom i vrstom slova, inicijalima, podebljanim crtama) te fotografijama ili crtežima. To je ujedno dokaz da se Roter osobno skrbio kako će njegovi napisi izgledati vizualno,

a ne samo sadržajno, i da je slao fotografije i crteže iz područja o kojima je pisao.

Ulomak prikaza rada Hrvatskoga kulturnoga društva „Napredak“ u Sarajevu, Obzor, 11. srpnja 1933. Opsežan prikaz ima čak osam međunaslova, premda su u vrijeme kada je objavljen, oni bili rijetki i činili su dio opreme vrlo maloga broja novinskih napisa.

Nažalost, nisu potpisivani autori fotografija, ali se Roterov prijatelj iz djetinjstva **Stipo Antičević** sjeća da je on na Pelješac dolazio s fotoaparatom, a s njim ga je pak viđao i po Dubrovniku pa se može pretpostaviti da je dobar dio fotografija uz njegove napise sam snimio. To svjedočenje se može smatrati vjerodostojnim jer je Antičević sačuvao vlastiti fotoaparat koji mu je otac kupio još prije Drugoga svjetskog rata i fotografije koje je s njime snimao (neke su objavljene u ovom zborniku). Antičević je s Roterom razgovarao i o fotoaparatom i o načinu njihove

uporabe, o pravilnom snimanju u vezi s motivom, svjetlom i kontrastima, pa je pouzdano da je Roter znao dosta o fotografiranju. „Nisu to bila objašnjenja, nego pravi tečajevi“, sjeća se Antičević, koji se amaterski bavio fotografijom duže od pet desetljeća za svoju dokumentaciju ne samo obiteljskih nego i društvenih događaja na Pelješcu i u Dubrovniku.

Komentatorsko-analitički rodovi

(komentarski izvještaj, analitička bilješka, osvrt, komentar, portret, članak, recenzija, kritika, polemika)

Obrazovna funkcija novinarstva po važnosti je to važnija što je u društvu manje obrazovanih ljudi. Od početaka novinarstva na hrvatskome jeziku (*Kraglski Dalmatin*, prvi broj objavljen je u Zadru 12. srpnja 1806., dvojezično hrvatsko-talijansko izdanje) preko Supilove *Crvene Hrvatske* (prvi broj objavljen je u Dubrovniku 7. veljače 1891.) do *Obzora*, s kojim je Roter surađivao, novine su se osjećale pozvanima tumačiti ne samo aktualna zbivanja nego i društvene i prirodne pojave i procese, te sastavnice društvene zbilje, počevši od politike, znanosti i umjetnosti pa do gospodarstva, sporta, mode i različitih zanimljivosti. Analizirajući pisanje *Kraglskog Dalmatina*, **Josip Vidaković** posebno ističe njegovu obrazovnu nakanu i za primjere uzima napise u kojima se objašnjava kako narod može suzbiti glad promjenom pristupa poljodjelstvu, te što treba činiti da bi se unaprijedilo ratarstvo, stočarstvo, zdravstvo...⁵⁷ Na potrebu da napisi budu poučni, neovisno o temi, na više mjesta upućuje Pavešić 1936. godine, dakle u vrijeme kad se Roter već formirao u vrhunskog novinara. Tumačenje svega i svačega bilo je nužno u državi u kojoj najveći dio stanovništva nije bio pismen, a česta je pojava bila da su pismeni novine čitali nepismenima. Pavešić naglašava da čak i kad se piše u „najodvratnijoj i najneozbiljnijoj“ rubrici, „kriminalnim reportažama“ iz sudnice, „nije dosta iznijeti tok procesa ili opisati drastično događaj, kako se zbio ili kako je sud osudio, nego je dužnost žurnalista, da iz toga konkretnog slučaja izbije dokumentiranu temu za osvrt na jednu

⁵⁷ VIDA KOVIĆ, Josip: **Povijest hrvatskog novinstva, Zadar u XIX. st.**, HKD i Nonacom, Zagreb, 2001., str. 57. do 104.

simptomatičnu činjenicu. Cijeli događaj može se iznijeti u obliku kratkog i interesantnog, ali i poučnog članka. [...] On bi morao biti ogledalo socijalnih ukrštavanja i putokaz za izlaz iz neispravno uzakonjenih odnošaja. Nikad se ta rubrika ne bi smjela spustiti do bulvarne⁵⁸ senzacionalnosti, jer nitko nije vlastan, da trguje tuđom nesrećom.⁵⁹

Komentatorski izvještaj

Roterovi komentatorski (komentirani) izvještaji sa suđenja kao da su pisani po Pavešićevim uputama. Informativna je strana zadovoljena iznošenjem činjeničnog stanja, čak se u skladu i s današnjim načelima novinarstva donose izjave obiju suprotstavljenih strana i sudska presuda, a sve je prožeto poukama o štetnosti kriminala za pojedinca i društvo. Kao primjer uravnoteženog i društveno odgovornog pisanja i današnjim bi novinarima mogla poslužiti serija Roterovih napisa iz 1930. godine o suđenju na sarajevskom Okružnom sudu višestrukom provalniku iz Bjelovara. On prati suđenje konkretnoj osobi, koju spominje imenom i prezimenom, a prvi je napis opremljen i fotografijom provalnika. Ne komentira, nego prenosi sudsku presudu, ali u svojim napomenama, koji te izvještaje pretvaraju u komentatorske, osvrće se na društvene uvjete, nedostatak obrazovanja i skrbi u djetinjstvu osobe koja je vrlo rano postala višestruki prekršitelj i nastavljala se baviti kriminalom i po izlascima iz zatvora.

⁵⁸ Napomena: U hrvatskom jeziku u razdoblju između dva svjetska rata rabio se izraz „bulvarno novinstvo“ za tiskovine koje se utječu niskoj razini ukusa i istoznačan je današnjem pojmu preuzetome iz američke teorije komuniciranja „žuto novinarstvo“. Sam pojam potječe od izgovora riječi *bulevar* koja označava široku gradsku ulicu s drvoredom. Poslije Drugoga svjetskog rata isti se pojam obično pisao u obliku „bulevarsko novinarstvo“.

⁵⁹ PAVEŠIĆ, Franjo: **Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje**, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str. 26. i 27.

Uspješan kulturno socijalni rad naše braće Muslimana
KONVIKT NARODNE UZDANICE U SARAJEVU

KONVIKT NARODNE UZDANICE

**PREDSEDNIK NARODNE UZDANICE
 G. EDHEM MULABDIĆ**

Sarajevo, 21. X.

Pred dva dana otvoren je ovdje na svečan način prvi konvikt muslimanskog kulturnog društva »Narodna Uzdanica«. U prostranoj učionici konvikta najprije su učili Mevlud hatibi sarajevske Begove i Careve džamije Sabrihalizović i Hadžijahić. Iza svršenog učenja Mevluda, predsjednik »Narodne Uzdanice« G. Edhem Mulabdić održao je prigodni govor, u kojemu je naglasio značenje »Narodne Uzdanice« za kulturni život Muslimana. Spomenuo je kratki historijat društva, podvlačeći zasluge istaknutih prvaka, koji su omogućili da dodje do ostvarenja konvikta, ove najbolje garancije za razvitak društva. Proglasujući konvikt otvorenim G. Mulabdić izražuje nadu, da će se u konviktu odgajati pravi muslimanski karakteri, koji će uvijek biti uz narod i raditi za narod. »Dao Bog, naglasuje G. Mulabdić, da ovaj konvikt bude odgojilište svijesne omladine, koja će u pravom smislu biti narodna uzdanica«. Prisutni su toplo pozdravili govor predsjednika Mulabdića. Iza njega uzео je riječ presvijetli G. Čaršević, koji apelira na prisutne, da u ovom prilikom doprinesu svoj obol za Narodnu Uzdanicu. Njegovom pozivu prisutni su se odevjali, pa je sakupljena ovačn novčana svota. Iza održane intimne zakuske ova je svečanost zaključena u najboljem raspoloženju.

Prvi konvikt Narodne Uzdanice ima tri velike spavaonice, blagovaonu i učionu, a leži na lijepom položaju na ulici Basamaći. U konviktu se može primiti preko 40 učenika. Već u prvoj godini nalazi se na prehrani u konviktu tridesetak djaka, od kojih nekoliko njih plaćaju po neki dio privremeno određene pristojbe. Svi su redom učenici sarajevskih srednjih škola. Uprava konvikta povjerena je Abdullahu Humčaninu, apsolventu Učiteljske škole. Iznad konvikta nalazi se prostrani vrt, 4000 m² velik, u kojem će učenici i pitomci Narodne Uzdanice naći odmora i razonode.

Za osnutak ovog konvikta najzaslužniji su sadašnji predsjednik Narodne Uzdanice G. Mulabdić i Sulejman beg Hadžić. Kome je poznato sa kakovim skromnim sredstvima je pokrenuto ovo mlado društvo, taj će se zaista diviti što je kroz sedam godina svog djelovanja »Narodna Uzdanica« postigla tolike uspjehe — Njeni osnivači dobro smišljenim radom uspjeli su, da je »Narodna Uzdanica« kroz nekoliko godina proširila svoje djelovanje na čitavu Bosnu i Hercegovinu. Odziv i razumjevanje naroda ostvarili su i osnutak društvenog konvikta, koji je ovo svečano otvoren, čime je ovo mlado muslimansko društvo utrla nove smjernice u svom radu.

Između mnogobrojnih mjesnih odbora podružnica »Narodne Uzdanice« osobito se ističu podružnice u Tešnju, Mostaru, Travniku, Tuzli itd., kao i zagrebačka podružnica, koja stoji pod predsjedništvom gdje. Dinag, istaknute javne radnice. Zagrebačku podružnicu čine listom Muslimani-akademici, koji se nalaze na naukama u Zagrebu. Braća muslimani nailaze na simpatije zagrebačkog građanstva, pa ovom prilikom ne bi bilo suvišno nabaciti i pitanje, da »Narodna Uzdanica« pokrene i pitanje osnivanja svog konvikta u Zagrebu, gdje se nezainteresirani u najvećem broju pripremaju za svoja životna zvanja. Rp.

Komentatorski izvještaj o otvorenju Doma muslimanskog kulturnog društva „Narodna uzdanica“ u Sarajevu, Jutarnji list, 21. listopada 1932.

Analitička bilješka

Pisao je Roter i analitičke bilješke, koje pojedini autori nazivaju kratkim osvrtom, što im je ujedno i osnovna značajka.⁶⁰ Neke od tih analitičkih napisa o temama iz svakodnevnog života pisao je beletrističkim stilom pa bi se gledano stilski mogle ubrojiti i u beletrističke bilješke,

⁶⁰ BEŠKER, Inoslav: **Vježbanjem do majstorstva izraza, Uvod u novinarstvo** (ur. Ricchiardi/Malović), Izvori, Zagreb, 1996., str. 158.

premda su po sadržaju uistinu prave analize društvenih odnosa na konkretnom primjeru iz života.

Često su pisane u prvom licu, u skladu s tadašnjim uobičajenim načinom pisanja komentatorskih novinskih rodova. Jedna od njih je i „Porodica koja živi u sanduku“, koja može poslužiti kao ogledni primjer Roterova pisanja komentatorsko-analitičkih rodova pomno biranim riječima i beletrističkim stilom. Objavljena je u *Jutarnjem listu* i nosi datum pisanja 9. veljače, ali se na sačuvanom dijelu stranice ne može pročitati točna godina. Odrednica mjesta u zaglavlju i samom napisu pokazuje da se radnja bilješke odvija u Sarajevu:

„Dok se mi kod traženja stanova uvijek pitamo da li nam je stan dovoljno prostran, sunčan i zračan, pa u tom slučaju vodimo računa o visini, širini i dužini pojedinih prostorija u stanu, dotle u našem gradu ima sirotinje koja ne može da se zanosi ovim zakonima higijene.

Ima porodica koje nesumnjivo žive u tijesnim sobama; ima ih opet gdje po više članova žive u jednoj takvoj sobici vlažnoj i mračnoj, a ima ih opet koje stanuju po podrumima visokih kuća. Ali ovima nije baš tako najgore, premda po shvaćanju mnogih ljudi njihova stanovanja ne odgovaraju svim propisima, koja se postavljaju na moderna obitavališta ljudi.“

Roter se koristi odgođenom glavom kako bi postupno povećavao napetost. Od opće tvrdnje o važnim značajkama stanova, spominje u zadnjem dijelu prve složene rečenice sirotinju i, koristeći se suprotnošću s prvim dijelom uvodne rečenice, potiče na čitanje novog odlomka. U njemu se služi istim načinom. Nabraja obitelji koje žive u lošim stanovima, a na dalje čitanje potiče tvrdnjom da njima „nije baš tako najgore“, još

uvijek ne objašnjavajući zbog čega. Poslije toga uspona u pripovijedanju slijedi glava i ona s doglavljem ujedno čini i vrhunac bilješke:

„Međutim u našem gradu ima jedna porodica koja žive u jednom običnom drvenom sanduku 120 centimetara visokom, 140 širokom i dva metra dugom.

Usred ove crne zime muž, žena i jedno dijete provode u tom sanduku svoje bračne dane. U jednoj praznoj kanti od petroleja, koja im služi kao štednjak, pale vatru i ogrijevaju se zamrzli u ovoj ciči zimi. Ni sjedalice ni ormara tu nema, jer ti predmeti ne bi se mogli ni smjestiti u ovoj drvenoj izbi stradanja i boli.“

Navedeni početak bilješke „Porodica koja živi u sanduku“ stilski i po načinu uvođenja u radnju mogao bi jednako tako biti i početak pripovijetke ili drugih proznih vrsta o socijalnim temama. Ali, Roter je novinar. Njega nije pokretala mašta, nego surova stvarnost koju je iz dubine duše želio mijenjati nabolje. U skladu s najboljim novinarskim uzorima, bilješku čini još dinamičnijom ubacujući pitanje (upućeno i sebi i čitateljima) i kratki dijalog kojim počinje pad intonacije i prijelaz do raspleta:

„Čime žive i kako se uzdržavaju ti ljudi?

To mi se pitanje namećalo pa sam ga postavio prozeblom starcu.

- Možda bismo živjeli i bolje da nema ovog siročeta, progovarala je roditeljska ljubav siromašnog roditelja. Redamo se ja i žena u prošnji po gradu. Obojica ne možemo zajedno otići zbog djeteta, jer jedno moramo ostajati stalno u ovom sanduku, da ga čuvamo i pazimo.

Starac je lupio pečeni krumpir i kljukao ga djetetu u usta.

- A čime hraniš to dijete, siromašni čovječe?

- Kako vidite golim krumpirima. Ovako ga varamo po cijeli dan, tužio se je starac.“

Slijedi rasplet u kojemu Roter otklanja bilo kakvu dvojbu o tome je li riječ o priči iz mašte ili o stvarnosti:

„Ova priča izgleda kao nemogući događaj, pa će mnogi klimnuti glavom i posumnjati, da li u Sarajevu zaista postoji takva obitelj, koja obitava u drvenom sanduku. Ja to znam unaprijed, pa zato nevjernike upućujem na lice mjesta, da se sami uvjere o gorkoj istini našega doba.

Ova izba najgolije sirotinje izložena je kao živi svjedok na vrh romantičnog Crnog Vrh. Pobrinuo sam se da svoje navode dokažem i stvarnije, pa sam zapitao siromašnog starca za ime.

- Hidan Muratović - odgovorio mi je tužno. Na lijevoj mišici blista mu hamalski⁶¹ broj 168 kao znak volje da svoj nasušni hljeb zarađuje poštenim načinom, ali mu to nije moguće, jer ljudi i kod izbiranja hamala traže jaka ramena i mladost. A svega toga kod Muratovića više nema jer je svoje snage iscrpio u borbi života.“

Bilješku je Roter mogao završiti takvim raspletom jer je zadnja rečenica dovoljno snažna za upečatljiv kraj. Ali, on se ne miri s vjernim opisivanjem crne strane života, koliko god bi tako mogao utjecati na osjećaje čitatelja, nego dodaje poentu kao bit bilješke, pretvarajući je iz beletrističke u analitičku, pokazujući vlastitu dušu i svoje shvaćanje novinarstva. Ne želi samo opisati okrutnu stvarnost, nego je promijeniti nabolje:

„U ovim velikim danima, kad naši sugrađani Muslimani slave svoje najveće praznike, on Hidan Muratović, dršće kao obična životinja, bez ogrijeva, bez hljeba, bez ruha u svom blatnom sanduku. Mnoga naša humanitarna društva, pa i sama gradska općina, razmeću se govorima i statistikama socijalnog rada. Da li će se ko od njih sjetiti Muratovića, pa da i njega unesu u listu svojih plemenitih djela, to ćemo vidjeti. Za danas samo ovoliko ističem i to za one plemenita srca koji znadu osjećati, da priskoče u pomoć ovom najvećem siromahu Sarajeva, jer će im to biti najveća zadovoljština u želji da pomognu subraći koja trpe i pate.“

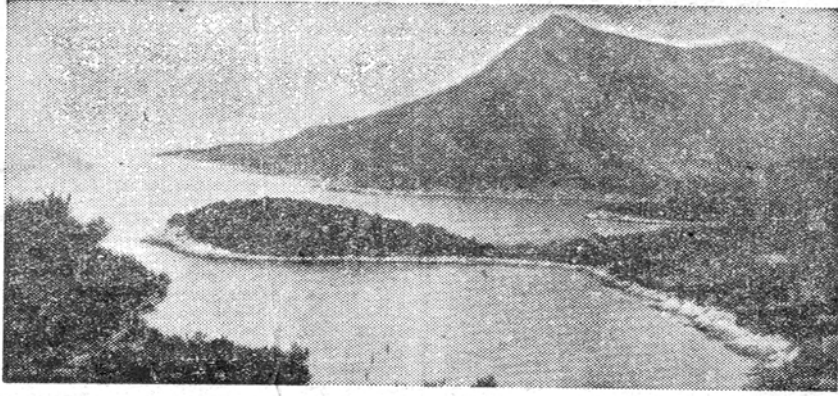
Roterovo novinarsko umijeće ogleda se i u pisanju poente jer i ona sama u ovom primjeru predstavlja miniijaturnu bilješku kojoj se struktura sastoji od uspona, vrhunca, opadanja do raspleta i poente. Posve istu strukturu ima i reportaža, a izvrsno napisana bilješka i morala bi biti opsegom sužena, a sadržajno zbijena reportaža. Pisanje analitičke bilješke beletrističkim stilom, s jako naglašenim autorskim stavom i poticanjem čitatelja na djelovanje, izazovom koji im pruža jer kaže da se obraća onima „plemenita srca koji znadu osjećati“ - još je jedan dokaz u prilog početnoj

⁶¹ Hamal (tur.) je nosač, op. a.

postavci da je Rudimir Roter uz ovladavanje tajnama novinarske struke, svojim napisima nastojao poboljšati društvo u kojemu je živio.

Trstenik na poluotoku Pelješcu

BISTRO MORE I BOROVA ŠUMA SJEDINJUJU SE U LJEPOTI NA JUGO-ZAPADNOJ OBALI PELJEŠCA — MJESTO SA VELIKOM TURISTIČKOM BUDUĆNOŠĆU

OKOLICA TRSTENIKA

Čitava jugozapadna obala poluotoka Pelješca zaštićena je visokom gorskom kosom od mrzlih sjevernih vjetrova, pa stoga u mjestima na ovoj obali uspijevaju mnoge subtropske bilike. Od južnih vjetrova pelješka je obala zaštićena otokom Mljetom, koji se je ispod Pelješca protekao na otvorenoj pućini kao vječna predstraža pitomog poluotoka. Uzduž čitave jugozapadne obale poluotoka, od rta Lovišta do svjetionika Alesandrete pred Žuljanom, zelena vinova loza u kamenitom kršu dokazuje prolaznicima žilavu borbu za opstanak ovih garavih čuvara južne obale naše lijepe domovine.

U prostranoj uvali sučelice otoku Mljetu sakriva se lijepo pelješko selo Trstenik. Nad selom, sa zapadne i sjeverne strane, uzdižu se do pod oblake mrke gorske hridine obrasle crnogoricom u visinskim predjelima, a na podnožju zelenom borovinom. Trstenik spada u red onih lijepih i čarobnih uvala na našoj dalmatinskoj rivijeri, koje čekaju svoj bujni razvitak u budućnosti. Tek od nekoliko godina unatrag počeli su dolaziti prvi stranci na odmor u ovu luku, ali već dandanas Trstenik možemo smatrati jednim od važnijih kupališnih mjesta na Jadranu. Prošle godine sagrađen je i prvi hotel u Trsteniku, pa u mjestu mogu naći opskrbu do 50 turista. Trstenik je

upravo kao stvoren za ljude, koji žele naći puni odmor, jer mogu obilno iskoriscavati tišinu, sunce i bistro Jadransko more. Mjesto broji jedva oko 200 stanovnika. Podijeljeno je na tri zaselka: rivu (obalu), srednje i gornje selo.

U vrijeme ljetne sezone Trstenik je spojen parobrodarskim vezama sa Dubrovnikom i Korčulom. Svakodnevna parobrodarska veza omogućuje strancima da kroz jedan dan naprave izlet u interesantan historijski grad Korčulu ili u koje mjesto na zapadnoj strani Pelješca, a tako isto da posjete čarobnu luku Polače na otoku Mljetu. I sa kopnene strane stranci mogu napraviti kraće ili duže izlete u razna pelješka mjesta: Potomje, Pijavičinu i Kunu, prema zapadu Janjinu, prema sjeveroistoku ili u Žuljanu na istočnoj strani uvale.

Sama glavna uvala pogodna je za kupanje, kao i mnogobrojne uvale i uvalice prema Žuljani na istoku. Kako je Trstenik glavna luka na jugozapadnoj obali poluotoka u ovoj luci se stječe cjelokupni privredni život mnogih mjesta iz kunovske i janjinske općine. Prirodjena je odlika na Pelješcu gostoljubivost pučanstva, pa se stoga stranci na pelješkoj rivijeri osjećaju veoma ugodno i prijateljski intimno sa seljacima i sa samim tvrdim kršćem, kojemu stanovništvo daje biljeg pitomosti. (Rp.)

Jutarnji list, 19. travnja 1936.

Osvrt i komentar

» O B Z O R «

NAJVAŽNIJI PROBLEMI VINORODNOG PELJEŠCA.

Poluotok Pelješac od davnina spada među najvinorodnije krajeve Dalmacije. Danas su svuda poznata ukusna pelješka vina, a u prvom redu renomirani »Dinjšć«, koji se proizvodi na području srednje pelješke općine Kuna. Četiri općine na poluotoku: Janjina, Kuna, Trpanj i Orebić u dobrim godinama izvoze na tržište do 80.000 hektolitara raznovrsnih vina. Ovaj nam broj najbolje dokazuje koliko je značaj Pelješca u našem vinogradarstvu i gospodarstvu uopće.

Pojedini naši seljaci izvodili su, a neki još i danas izvođe, razne pokušaje u drugim granama poljodjelstva (bavili su se sadnjom duhana, buhača i pšenice), ali je sve to završilo kao pusti i uzaludni pokušaj i besciljna težnja pojedinaca. Pokazalo se kod svakog takvog eksperimenta, da je vinogradarstvo jedino pozitivno vrelo dohotka našem seljačkom narodu. Naše su zemlje većinom koso položene prema suncu, te su redovito izložene suši. U vremenskim pojednim godinama, istina je, mogu uspijeti i drugi poljodjelski proizvodi, kao krumpir i pšenica, ali sve to ne utječe na gospodarski život ovoga kraja. U najboljim godinama i u najsigurnijim okolnostima to može samo djelomično olakšati kućnu ekonomiju naših seljaka, umanji ti donekle njihove izdatke, ali im nikako ne može osigurati egzistenciju, kao što je to slučaj sa vinogradarstvom.

Neke obitelji u primorskim mjestima poluotoka bave se ribarstvom i pomorstvom. Članovi nekih obitelji su zaposleni kao pomorci, kapetani i mornari, na brodovima, pa oni pomažu svoje ukučane, ali ove riječke i iznimne obitelji nikako ne dolaze u obzir u gospodarstvu Pelješca, koji je stvarno po svom karakteru isključivo vinogradarski kraj.

Na poluotoku Pelješcu nema racionalnog vinogradarstva u pravom smislu, a i ne može biti zbog primitivnog prometa po sredovječnim puteljcima, i zbog parcelacije zemljišta na male komplekse. Ali vinogradarska tradicija, koja se na Pelješcu nastavlja sigurno već nekoliko stoljeća, pruža seljacima dragocjeno iskustvo kod obradivanja loze i u pripremanju vina. Međutim dandanas, u vrednu utakmicu na svim područjima proizvodnje, nije nikako dovoljno krvlju i znojem stečeno iskustvo, jer se sve to više zahtjeva i

od naših seljaka izvjesna spremna, u obradivaju loze i konobarstvu, kako bi i oni mogli odoljeti svjetskoj utakmici, te se i na vanjskim tržištima predstaviti kao uzorni vinogradari.

Prije svjetskog rata, iako se ni izdaleka nisu postavljali toliki zahtjevi na vinogradare kao danas, po našim selima su se držali razni nagradni poljodjelski tečajevi, a učitelji poljodjelstva uvijek su kružili naokolo, upućujući vinogradare stručnim predavanjima u njihov posao. I ovaj čedni sistem uzgoja i pouke vinogradara posljednjih je godina potpuno zatajio, te već pune tri godine preko Pelješca nije propustovao nijedan poljodjelski učitelj ni predavač.

Sam gospodarski karakter Pelješca postavlja potrebu osnutka jedne niže poljodjelske škole, u kojoj bi naši budući vinogradari mogli steći spremu i sposobnost u svom zanimanju, jer je nedvojbeno, da će se i budućnost poluotoka razvijati isključivo na vinogradarstvu. Iza rata su osnovane u mnogim našim mjestima građanske škole, ali je stvarna i praktična vrijednost svih ovih škola zajedno daleko manja od jedne jedine dvorzredne poljodjelske škole. Našim vinogradarima danas se nameće još jedan važniji problem. Pred par godina čitav poluotok Pelješac je dodijeljen dubrovačkom kotaru. Jednako kao i Pelješac ovaj cijeli kotar ima čisto vinogradarski karakter, ali na području dubrovačkog kotara nema ni jednog rasadnika loze. Za cijelu zetsku banovinu osnovan je jedan rasadnik u Crnoj Gori. Nabava loze iz ovog rasadnika skoptana je sa velikim troškom i drugim teškoćama, pa rasadnik u praksi ne ispunja svoju svrhu. Nekadašnji rasadnik u Čibači (Konavle) mogao je donekle zadovoljavati potrebe naših vinogradara, ali je posljednjih godina potpuno napušten i zanemaren. Na području primorske banovine postoje ovakovi rasadnici, ali su cijene lozi za seljake u drugoj banovini mnogo veće, a osim toga kod nabave loze postoje i razne administrativne zapreke.

Mišljenja smo da rasadnici mogu zadovoljiti postavljenim zahtjevima samo ako im djelokrug ne obuhvaća tako veliko područje, kao što je to slučaj sa rasadnikom za zetsku banovinu. Nadalje smo mišljenja, da bi se ovi rasadnici morali osnivati samo u središtima vinogradarstva, jer su oni namijenjeni samo vinogradarima. Konačno smatramo, da kod ovoga ne bi trebalo odraživati banovinske okvire, nego bi rasadnici trebali služiti jednoj čitavoj vinorodnoj okolici, koju prometna sredstva, klimatske prilike, položaj i vrsta

zemlje, povežu u jednu jedinstvenu ekonomsku cjelinu. Ekonomski progres naših seljaka i naš vinogradarski prestiž postavljaju hitnu dužnost osnutka rasadnika na poluotoku Pelješcu, naime u najvinorodnijem kraju zetske banovine. Taj bi rasadnik mogao i morao služiti ne samo Pelješcu, nego i otoku Korčuli i Neretvanskoj krajini i makarskom primorju, jer s njima Pelješac čini jednu cjelinu. Administrativne zapreke treba ukloniti, da vinogradari u svom ekonomskom životu osjete da su vinogradari i mišta drugo.

(Rp.)

Osvrt o gospodarstvu na Pelješcu objavljen u *Obzoru* 1932.

Osvrti i komentari **Rudimira Roter**a na različite teme još više potvrđuju izrečenu hipotezu. Kako to nalažu novinarska pravila, kad god autor komentara ima dovoljno znanja i argumenata ne samo da raščlani i objasni pojave i zbivanja nego i ponudi moguća rješenja, Roter je to često činio. Budući da se radi o opsežnijim napisima, u ovom radu nije moguće donijeti iscrpne rezultate analize, ali se može napomenuti da se to posebno odnosi na razdoblje poslije Drugoga svjetskog rata i na Roterovo pisanje o turizmu i kulturi.

Više o tome može se naći u sjećanjima suvremenika objavljenima u ovom zborniku. Često su njegovi komentari bili zamisli i smjernice

gospodarstvenicima i kulturnim djelatnicima, pa je Roterovo ukupno djelo teško dijeliti na samo novinarstvo i društveni angažman jer je on to shvaćao kao jednu cjelinu. Pokazuju to i oni suvremenici koji govore o njegovoj ulozi u osnivanju „Dubrovačkih ljetnih igara“, razvitku turizma, kulturnih ustanova, školstva i visokoga školstva.

Broj 40 „DUBRAVA“ 1935. 1. XI Strana 3

Dubrovački srez treba da ostane i nadalje jedna cjelina

GLAS JEDNOG PELJESANINA.
Pise: Rudimir Rotter-Progonski,
novinar, Sarajevo.

Posljednjih godina opetavane su se iznosile na tapet razne upravno-administrativne reforme i promjene na poluotoku Pelješcu. Jedanput je bilo govora o razgraničenju peljeških općina, drugi put je lansirana vijest da će se ukinuti sama kunovska općina, a sada je opet nabačena ideja, da se dubrovački srez rastavi u dvije upravno-političke jedinice, tako da poluotok Pelješac i otok Mljet sačinjavaju novi srez. Moramo odmah naglasiti, da ne vidimo nikakvog opravdanja za taj čin, pa ni u tvrdnji, da dubrovački srez obuhvaća ogromno područje, jer znamo vrlo dobro da u Jugoslaviji ima mnogo srezova teritorijalno većih, a brojnino jačih od dubrovačkog sreza. Mi ćemo preći preko toga, jer znamo da to nije i ne može biti razlog za stvaranje dvaju malih srezova. Eit će tu svakako neki drugi razlozi vezani prvenstveno za uške i sebične račune pojedinaca, koji su razlozi nastaloni i do danas više puta doila-

postoje vjekovne veze, koje se ne mogu prekinuti bez štete za otok Mljet. Novom upravno-administrativnom podjelom znatno bi bilo otežano pučanstvu otoka Mljeta, a uspostavom sreza na Pelješcu seličkom pučanstvu poluotoka ne bi se ništa pomoglo, jer životne prilike naših seljaka nisu ovisne o osnutku jednog ili dva ureda, nego o drugim problemima. Da je naša tvrdnja točna mi ćemo mimogred istaknuti, da su u Orebiću od vjekada mnogi važni uredi, pa ipak gospodarske prilike nisu bile ništa bolje nego u drugim mjestima, a možda čak i slabije, sve do nedavno, kad je Orebić postao važan turistički centar.

Poznavajući vrlo dobro prilike i međusobne odnose na poluotoku Pelješcu znamo, da bi i samo srednje novoga sreza predstavljalo jedan poseban problem. Ako bi se u tom slučaju htjelo voditi računa o gospodarskim interesima Mlječana, onda bi sjedište novoga sreza bezuvjetno moralo da bude na jugozapadnoj obali Pelješca, to jest u Trsteniku ili u Orebiću. Sjedište sreza u svakom drugom mjestu, pogotovo

U ARSENALU DUBROVAČKE REPUBLIKE

U pomorskom brou našeg lista o Uskrsu 1. g. donjeli smo među ostalim i kratak prikaz o slavnom dubrovačkim skverinama. Uz mnogo manjih skvera u VIII v. Marinovića savlatnika Gradiške Kraljevine da pored tolikih lijepih detalja kojima on upotpunjuje izgled i život naše škole, nabavi ovih dana i vanredan umjetnički model dubro-

Utomak komentara Rudimira Roter o prijedlozima izmjena tadašnje teritorijalne podjele Kraljevine Jugoslavije objavljen u dubrovačkome listu Dubrava, 1. studenoga 1935.

Članak

Roter se često upuštao u dublje analize i opsežnije navođenje podataka od onih potrebnih za pisanje komentara. Tako su nastajali njegovi članci ili, kako ih neki teoretičari nazivaju, analitički ili tematski članci, vjerojatno zbog toga što se u svakodnevnom govoru često riječ napis zamjenjuje riječju članak, ali u teoriji novinarskih rodova za to nema potrebe. Točno se zna da svaki članak mora biti analitičan i obilovati nizom podataka potrebnih za razumijevanje teme, inače bi ostao na razini opsežnog prikaza ili osvrtu. Članak je iscrpna analiza nekog događaja ili

niza povezanih događaja, pojave ili više povezanih pojava ili djelovanja osobe ili više osoba povezanih područjem djelovanja ili odnosom prema nekom događaju ili pojavi.

Ulomak iz članka o životu Hrvata otočana pod Italijom, Jutarnji list, veljača 1936.

Članak ne mora biti aktualan, poput komentara, ali je dobro u uvodnom dijelu naznačiti povod za pisanje, čime se aktualizira njegova tema. Aktualnost članka prvenstveno je uvjetovana važnošću teme, iznesenim argumentima i dubinom analize, a tek potom vremenskim određenjem. Za razliku od komentara, koji donosi autorove vrijednosne prosudbe pa je izrazito osoban napis, članak istu temu raščlanjuje s više različitih gledišta kako bi čitatelji mogli dobiti potpunu sliku i, neovisno o autorovu konačnom stavu, donositi svoje zaključke na osnovi podataka i dokaza iznesenih u članku. Tema za pisanje članka nije određena dijelom društvene zbilje (područjem života), nego njezinom važnošću za široki krug ljudi i složenosti koja uvjetuje da se obradi iscrpno na temelju autorova znanja i analitičkih sposobnosti.

Malović naglašava da dužina članka nije zadana: „Najbolje rješenje je napisati koliko je potrebno da priča bude cjelovita. Stil pisanja članka nikada nije jednostavan, on zahtijeva složenije oblike, bogatiji jezik, stručne izraze, a čitatelj je spreman uložiti veći intelektualni napor.

Struktura teksta i organizacija priče također je složena. Rijetko se počinje rezimirajućom glavom, a često anegdotalnom ili ambijentalnom.⁶²

Suprotstavljane motrišta u središnjemu, najopsežnijem dijelu članka treba dovesti do autorova zaključka s ciljem da se čitatelji potaknu na razmišljanje o temi članka, razvijajući pritom svijest o društvenim pojavama i donoseći vlastite sudove, koji ne moraju biti posve sukladni autorovima, ali ako je članak dobro napisan, to se često događa. Članak, s obzirom da je opsežan napis, mora biti bogato opremljen. Nadnaslov se najčešće piše u složenom obliku od dvije ili čak tri natuknice, a naslov može biti duži nego je uobičajeno u ostalim rodovima. Doduše, ako se može napisati kratko, a razumljivo i poticajno, to je izvrsno rješenje. Podnaslov je duži nego u ostalim rodovima i obično se sastoji od pet ili šest natuknica. Drugi je pristup pisanje složenog podnaslova od dvije ili tri grafički, ali ne sadržajno odvojene podcjeline, od kojih svaka sadržava po tri do četiri natuknice.

Brojni su Roterovi članci koji zadovoljavaju sve navedene zahtjeve. Kao ogledni primjer pravilnog pisanja članka mogli bi i danas poslužiti Roterovi članci „Osamdeseta godišnjica novinarstva u Herceg Bosni“, „Razvitak školstva u Bosni i Hercegovini“, „Narodni običaji Hrvata otočana pod Italijom“, „Gradnja nove jadranske luke“ i mnogi drugi.

Ni danas, u doba brzih prometnih veza, mogućnosti preuzimanja potrebne građe internetom iz bilo kojega dijela svijeta, te fotokopiranja i snimanja, ne bi bilo lako napisati članak o osamdeset godina novinarstva u nekoj pokrajini. Roter je 1936. godine uspio prikupiti podatke iz knjižnica, arhiva i samostana smještenih u Goraždu, Sarajevu, Zagrebu i Mostaru, i u *Jutarnjem listu* objavio je članak u kojemu uz glavnu temu analizira i povijesna, politička i društvena zbivanja. Opremio ga je naslovom, podnaslovom od šest natuknica, četirima međunaslovima, fotografijom prvih novina tiskanih u Sarajevu i zapisom koji je objašnjava. Iscrpni podaci koje on sistematizira kronološki i zemljopisno mogu poslužiti i za citiranje u znanstvenim i stručnim radovima jer navodi i izvore podataka, pa je sve što je napisao moguće provjeriti.

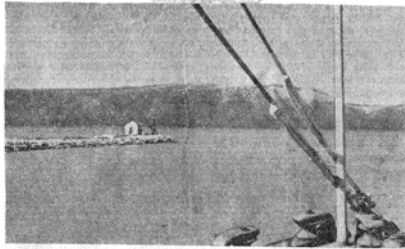
⁶² MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 326.

GRADNJA NOVE JADRANSKE LUKE

Ministar saobraćaja odredio je da se ove godine počne graditi nova luka Ploče na ušću Neretve i željeznička pruga od Metkovića do nove luke. – Troškovi gradnje predviđeni na 65 milijuna dinara. – Situacija nove luke. – Nova luka Ploče bit će glavna izvozna luka za Bosnu i Hercegovinu

Od Metkovića do luke Ploče predviđene su tri željezničke postaje: Opuzen, Komin i Rogotin. Željeznički i pomorski stručnjaci prošle godine posebno su izmjerili snimili luku, te su ustanovili, da se sadašnja dubina vode podudara sa dubinom koja je naznačena u pomorskim kartama. Nadale je ova komisija stručnjaka ustanovila visinsku 'edna, kost vode u samom lučkom ulaznom kanalu, pa po tome stručnjaci zaključuju da u kanalu nema gotovo nikakvog taloženja mulja na dno. Sondazom je ustanovljeno, da se ulazni kanal može iskopati neznatnim troškom 10–12 m duboko, a to je dubina dovoljna i za velike prekoceaneke parobrode. Sam ulazni kanal dug je oko 1200 m, dok sadašnja dubina varira od 480 do 10 metara.

Prema izvještaju komisije stručnjaka iz god. 1922., a koji je izvještaj potvrdila i komisija, koja je proučavala luku prošle godine, stanje u luci Ploče izgleda ovako: Bazen luke obuhvaća površinu od 495.000 četvornih metara. Diametar kruga u najvišem dijelu bazena iznosi 525 m, te se širi za 25 m od dijelova naj sjevernije luke Hamburg. U srednjem dijelu luke, prema izvještaju dotične komisije, mogla bi se sagraditi obala duga oko 1300 metara. Iz srednjeg bazena proširuju se četiri zaljeva: tri morska i jedan riječni. Cjelokupna dužina obale u luci Ploče, po-

UŠĆE RJEKE NERETVE PREMA PELJESCU

rativnu obalu (obala za pristanak parobroda). Od prilike polovica operativne obale imat će dubinu od 4 m, a druga polovica dubinu od 8 m. Na području luke bit će oko milijun četvornih metara prostora za željeznički kolodvor, lučka skladišta i za ostale pomorsko-izvozne uređaje i to oko 530.000 metara natuhtih površina vode i oko 470.000 četvornih metara postojećeg sadašnjeg terena u luci. Kubatura potrebnog nasipa iznosi će 4.500.000 do 5.000.000 kubičnih metara. Veličina luke Ploče u omjeru prema poznatijim lukama izgleda, ova-

23.000 m. Prema tome mora luka Ploče, koja će imati oko 8250 m izrađene obale, bit će dva puta veća od tršćanske i riječke luke, a oko dva i pol puta manja od najveće evropske luke Hamburg. Kako je ova nova jadranska luka predviđena za eksport glavnih izvoznih proizvoda Bosne: drva, ugljena i ruda, to su u luci predviđena i ogromna skladišta za spomenute izvozne predmete, pa će tako, prema postojećem planu, skladišta za drvo zapremati površinu od 230.000 četvornih metara, a skladišta za rude i ugljen 120.000 četvornih metara. Po predviđenom ororačunu

Metković–Ploče, kao i za gradnju same luke, iznosit će oko 65 milijuna dinara.

U izvještaju komisije iz g. 1922. trošak iste gradnje bio je predviđen na 100.000.000 dinara, međutim taj je predviđeni izdatak sada znatno smanjen zbog pojedinih radne snage i građevnog materijala. U izvještaju stručnjaka navodi se također da se luka Ploče može opskrbljivati dovoljnom količinom pitke vode iz vrela Bare, koje leži na području same luke, a isto tako predviđaju da bi se mogla iskoristiti vodena energija sa vrela Kravice za električnu rasvjetu u novoj luci.

Na koncu moramo istaknuti, da se je sav izvoz robe iz Bosne i Hercegovine do sada obavljao preko tri dalmatinske luke: Metkovića, Gruža i Zelenike. Do nastupa opće privredne krize izvozilo se preko spomenutih luka prosječno oko 25.000–31.000 vagona drva i oko 5000–6000 vagona ugljena i ruda. Od toga je odšlo na grušku luku prosječno 20.000 vagona, a ostatak na luke Metković i Zeleniku. Po mišljenju mjerodavnih krugova u budućnosti će se preko same luke Ploče izvoziti četiri petine cjelokupne robe određene za prekomorske zemlje.

Potrebnu gradnju ove nove luke na ušću Neretve bosansko-hercegovački privrednici opravdavaju su činiocima, da je ona najbliža središtu i da ima dovoljno prostora u luci i za smještanje izvozne robe i za pri-

Ulomak iz članka o predviđenoj gradnji luke Ploče, Jutarnji list, 1937.

Ne bi bilo potrebno opsežno nabrajati značajke suvremenog pisanja članka, da je njih bilo i za života **Rudimira Roter**a. Tako Pavešić 1936. godine članak uopće ne spominje osim u dijelu izraza „uvodni članak“, ali je izvjesno po onom što piše da je riječ o komentaru u uvodniku lista, a ne o opsežnom analitičkom članku.⁶³ Čak ni pet godina poslije Roterove smrti, u zborniku *Suvremeno novinarstvo* nisu navedena detaljna pravila za pisanje članka. Naprotiv, napisano je: „U novinarskim udžbenicima, u kojima se redovito na dugo i široko govori o vijestima i izvještajima, često i na nekoliko stotina stranica, o članku se obično nalaze svega jedna ili dvije stranice, a i u njima se mnogo ne kaže. Pravila o tome kako se pišu članci ima malo, a i ta pravila kad bi ih netko savršeno naučio, sigurno mu ne bi pomogla da može napisati dobar članak, ako ne posjeduje ostale potrebne preduvjete. Iskustvo je pokazalo da svaki novinar, pa i onaj najslabiji, s malo vježbe može naučiti pisati dobre vijesti

⁶³ PAVEŠIĆ, Franjo: *Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje*, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str. 24. i 25.

i izvještaje, dok s druge strane ima novinara koji čitav život provedu u redakciji u radu na vrlo korisnim poslovima, a da nikad nisu napisali ni jedan novinski članak. [...] Pored talenta, za pisanje članka potrebno je i dovoljno znanja, tj. poznavanje tematike o kojoj se piše. Suština je članka u podacima, činjenicama, dokazima i argumentima koji govore u prilog teze iznesene u članku. Zato je za članak potreban materijal, i to što više materijala. Naročito se smatra neophodnim da pisac članka raspoláže priručnim arhivom koji se pored stručne literature najvećim dijelom sastoji od članaka, isječaka iz novina, biltena i bilježaka. Naravno da to ne znači da će svatko tko raspoláže velikom arhivom moći i pisati dobre članke, iako je s druge strane poznato da istaknuti pisci članaka raspolážu bogatom arhivom, sistematski sređenom na osnovi vlastitog iskustva i potreba.⁶⁴

Suvremenici u sjećanjima govore da je Roter bio vrlo marljiv i da je stalno radio. Kad nije pisao, čitao je, razgovarao s ljudima i prikupljao građu za buduće napise. Velik broj objavljenih članaka prepunih podataka koje nije bilo lako prikupiti, govore u prilog tim tvrdnjama.

Portret

Pisao je Roter i brojne portrete osoba. Obično povodom obljetnica nečijeg djelovanja, rođenja ili smrti. Pisao je o općepoznatim ličnostima, ali i o onima za koje je osobno smatrao da ih je povijest nepravedno zapostavila. I portret je vrlo zahtjevan rod novinarskog izražavanja. Uz nepristrano i uravnoteženo iznesene podatke iz života osobe o kojoj se piše, potrebno je donijeti ocjenu njezina djelovanja. U protivnom, bio bi to tek prikaz nečijeg djela i života poput dužeg ili kraćeg životopisa.

Pišući prigodom pedesete obljetnice smrti Augusta Šenoe, Roter ocjenjuje:

„Najveća zasluga Šenoe je u tome što je zapravo on razvio naš književni jezik i što je izgradio široki čitalački krug. Za njim su se povelili

⁶⁴ KOJIĆ, Branko: **Vijest, izvještaj, intervju...**, **Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 178. i 179.

mnohi naši istaknutiji književnici, kojima je Šenoa služio kao uzor. To otvoreno priznaje i naš veliki Silvije Strahimir Kranjčević...“

Augustu Šenoi u slavu

Ovih dana navršila se je pedeseta godišnjica od smrti velikog i zaslužnog hrvatskog književnika Augusta Šenoe. Na dostojan način narod se odužio svom velikom sinu: javna štampa u toplim nekrolozima, kulturna udruženja u prigodnim akademijama i pozorišta u priredbama iskazali su dužno priznanje našem najzaslužnijem piscu prošloga stoljeća.

Mi danas ne možemo predstaviti obrazovanog ni načitanog čovjeka, koji ne pozna velikog i zaslužnog književnika Šenou. Njegova djela: romani, drame i pjesme čitaju se i citiraju na svim boljim priredbama, jer su uvijek svježija i aktuelna. Romani: »Zlatarevo Zlato«, »Seljačka buna«, »Diogenes« i »Kletva« zauzimaju još sveudilj jedno od najodličnijih mjesta u našoj literaturi. Kao čovjek borac, koji se je svakodnevno borio za svoju skromnu egzistenciju, Šenoa je u svojim romanima naglasio jaku socijalnu značajku. Njegova »Seljačka buna« nije drugo nego živo saosjećanje sa životom i patnjom siromašnih seljačkih redova, koji su bili zatrni pod kandžijom velmoža. Kao iskreni patriota Šenoa je želio da ističući patnje naroda u prošlosti pobudi narodnu samosvijest i ponos, kako bi time rasplamsao sreća za velika djela budućnosti. I kad mu je jednom prišikom nametnuti ban Rauch, predstavnik mađarske sile, zavrijetio da će ga istjerati iz službe, ako ne promijeni način pisanja, Šenoa se nije dao prestrašiti. Svom patriotskom uvjerenju on je i nadalje davao punog izražaja.

Vjeran i ođan svome pozivu August Šenoa radio je do posljednjeg časa. Kad

su ga fizičke snage izdale, a strašna bolest povezala ga za krevet, on je svoje posljednje djelo »Kletvu« diktirao sinu Milanu u pero. Ali ga nije dokrajčio. Taj je posao kasnije preuzeo na sebe Augustov prijatelj Josip Eugen Tomić.

Jednako kao i u romanima August Šenoa i u svojim pjesmama obrađuje gradnju iz narodne historije. Među njegove najpopularnije pjesme spada svakako pjesma »Budi svoj!« Svoje umijeće pokušao je sa uspjehom i na nekim dramama.

Najveća zasluga Šenoe je u tome što je zapravo on razvio naš književni jezik i što je izgradio široki čitalački krug.

Za ním su se povelí mnogi naši istaknutiji književnici, kojima je Šenoa služio kao uzor. To otvoreno priznanje i naš veliki Silvije Strahimir Kranjčević. Kad je toliki utjecaj Šenoin na naše istaknute prvake, kolika je tek njegova zasluga na buđenju širokih narodnih redova? S ove strane promatran August Šenoa je istinski velikan naše prošlosti, pa zato neka mu je slava!

Progonski

Premda portret Augusta Šenoe pripada među najkraće koje je Roter napisao, on ima sve odlike toga novinskog roda. Objavljen je u Jutarnjem listu u prosincu 1931.

Primjer pokazuje kako se uvijek trudio slobodno iznositi vlastite ocjene, ali ih i potkrijepiti stavovima autoriteta. U nekrologu sveučilišnom profesoru Otonu Kučeri, fizičaru, matematičaru i astronomu, rabi usporednu metodu kako bi široj javnosti približio znanstvenikovo djelo koje je velikoj većini čitatelja bilo teško shvatiti. Ruku na srce, i danas se novinari nađu u čudu kad moraju pisati o matematičarima i fizičarima jer njihove formule čitatelje uglavnom samo zbunjuju, a riječima je teško izraziti što su to oni radili i postigli. Kako se upravo Kučera trudio popularizirati znanost, Roter naglašava taj dio njegova rada, jer je najbliži čitateljima, već u samom podnaslovu sjećanja, u kojemu ga naziva „prijateljem puka“ i piše: „Kad se usporede djela Otona Kučere sa sličnim djelima drugih svjetskih naučenjaka, onda se tek vidi snaga našeg neumrlog genija, koji je znao da najzamršeniju nauku prikaže na vrlo popularan način, kako bi bila pristupačna svakom načitanom čovjeku. Njegova popularna djela prenose nas u beskrajne prostore neba, tamo nam slikovito prikazuju zakone, uzvišeni sklad i nepomućeni red, da i neopazice zaboravljamo svoju zemaljsku sićušnost. Njegova djela mogu se naći ne samo u našim zabitnim selima, gdje god ima rođenih idealista, što se znaju i mogu uznijeti iznad surove materijalnosti života i vremena. Tu je njegova snaga. Tu je veličina Otona Kučere. Tu je ljubav naučenjaka za svojim pukom. Tu mu je najtrajniji spomenik...“

Ne samo na tom primjeru, Roter pokazuje da je pratio i znanost, i da mu je bilo stalo javnost upoznati sa znanstvenim dometima. Izmjenom dugih i kratkih rečenica postiže dinamiku u središnjem dijelu nekrologa, a pojačava je ponavljanjem početaka četiriju uzastopnih rečenica izrazom „Tu je.“ Zadnji odlomak sjećanja završava mirno, dužim složenim rečenicama, kao što je napisao i uvodni odlomak. Sve skupa, sadržajno i stilski sjećanje na **Otona Kučeru** napisao je upravo onako kako nekrolog treba pisati - osjećajno, ali bez lažne patetike, s pojedinim odlomcima napisanima poput pjesme u prozi.

Pisao je Roter i o nadbiskupu **Ivanu Šariću**, ali i o župniku **Anti Alaupoviću**, **Mahatmi Gandhiju** u vrijeme dok je Indija još uvijek bila britanska kolonija, pa zatim o skladatelju **Juliju Laasu**, gospodarstveniku dr. **Josipu Andriću**, tenoru **Josu Batistiću**, slikaru **Celestinu Medoviću**, pjesniku **Silviju Strahimiru Kranjčeviću**, muzeologu dr. **Otmaru**

Reiseru, iseljeniku u Argentinu **Mihu Mihanoviću**, novinaru **Josipu Milakoviću**, franjevcu **Ivanu Franji Jukiću**, slikaru **Karlu Mijiću** i mnogim drugima, iz svih područja društvene zbilje, odmjereno, argumentirano i stilski skladno.

Portret Mahatme Gandhija objavljen u vrijeme dok je Indija još uvijek bila britanska kolonija.

Posebno je zanimljivo napisan portret hrvatskoga narodnog junaka hajduka **Mijata (Mihovila) Tomića**, o kojemu nema pouzdanih pisanih podataka. Ali, Roter se potrudio da uz usmenu predaju, pronađe zbirku narodnih pjesama o Mijatu Tomiću koje je prikupio i objavio 1931. godine **Ivan Rengjeo**. Analizom sadržaja zbirke, odbacivanjem onoga što se nije spominjalo u više pjesama, Roter je napisao uzbudljiv i zanimljiv portret

tog svojevrsnog hercegovačkog Robina Hooda. Istražio je i lokalitete spomenute u narodnim pjesmama pa je kod Duvna (današnji Tomislavgrad) našao livadu koja se zove Tomićeva livada - po opjevanoj legendi Tomiću ju je darovao beg Kopčić zato što je umjesto njega u dvoboju ubio protivnika, i tako mu spasio život. Roter navodi i da fra **Andrija Kačić Miošić** u svom *Razgovoru*, tiskanomu 1756. i 1759., spominje Tomića kao nekadašnjega dobrog hajduka koji je pomagao sirotinji pa se po tome priklanja Rengjeovoj tvrdnji da je Tomić živio u 17. stoljeću, a ne 18., kako govore usmene predaje.⁶⁵ To je još jedna potvrda postavke da je Roter svojim napisima prilazio vrlo brižljivo, da je istraživao podatke, tražio potvrde iz više izvora i pisao samo ono što je bilo vjerodostojno.

Od novinarskih početaka do kraja života **Rudimir Roter** je pratio kulturna zbivanja, ali se nije zadržavao samo na informativnim rodovima nego je, a to je kao poznavatelj onoga o čemu piše mogao, ulazio dublje, analizirao i izricao vlastite prosudbe na osnovi argumenata. Prijepori o tome koliko novine trebaju prostora posvetiti kulturi i umjetnosti, traju do danas. Istraživanja javnog mnijenja pokazuju da manji broj čitatelja čita kulturnu rubriku nego, recimo, sportsku ili crnu kroniku. Ali, znači li to da o kulturi ne treba pisati? Taj je prijevor razmatrao i teoretičar novinarstva **Franjo Pavešić** 1936. godine i o njemu je napisao: „Žurnalizmu je dužnost da propagira sve što je najuzvišenije dao narod, osobito da priprema put najširim slojevima k umjetnosti i nauci. Radi toga i treba kulturnu rubriku zređivati s najvećom pažnjom. U serioznim listovima vode je najspremniji stručnjaci. Jedni misle da takve stvari ne spadaju u list jer da nisu interesantne. To je sasvim krivo mišljenje. Zar svakoga čovjeka ne zanima barem donekle književnost, film, kazalište, glazba? Čak i u najbulvarnijim listovima treba voditi računa o kulturnom životu. Ta jedino opravdanje bulvarne štampe i jest u tome da priprema žurnalizmu nove čitaoce, a ovome je dužnost da ih odgaja i upozna s najvišim tvorevinama ljudskoga uma. Istina, prema pravcu lista, mogu i tu biti pojedine grane tretirane s posebnoga njegova stajališta, ali to ništa ne mijenja na

⁶⁵ *Obzor*, 19. kolovoza 1937. godine

stvari, jer svaka kritika vrijedi onoliko, koliko je ispravna njezina tvrdnja. Po točnosti prikaza mjerit će se i kritička vrijednost pisca.“⁶⁶

Kritika i recenzija

Roterove kritike i recenzije kao da su se pisane po Pavešićevim preporukama. Uz upoznavanje javnosti s vrijednim umjetničkim djelima i kulturnim djelatnicima, trudio se objasniti i približiti puku svu složenost umjetničkoga stvaranja i time odgajati nove ljubitelje umjetnosti i kulture uopće. U zborniku *Djelo novinara Rudimira Roter* u sjećanjima suvremenika o pokretanju „Dubrovačkih ljetnih igara“ pobliže se iznose Roterova shvaćanja o potrebi da Dubrovnik mora osnovati međunarodni umjetnički festival na kojemu dramska uprizorenja i koncerti moraju biti na svjetskoj razini. On je to mogao tražiti jer je i sam bio prevoditelj i poznavatelj umjetnosti.

„Kuća na obali“ Uz jedan novi naš film

U dubrovačkim kinematografima prikazan je prošlih dana film „Kuća na obali“, koji je prošle godine najvećim dijelom snimljen u našem gradu. Ovaj film je izradio domaći filmski poduzeće „Bosna-film“ iz Sarajeva u koprodukciji s jednim filmskim poduzećem iz Zapadne Njemačke. „Kuća na obali“ obrađuje jednu u literaturi uobičajenu tematiku. Majka i kćerka zaljubljeni su u jednog čovjeka, kod kojega ipak prevladaje sklonost prema kćerki, pa zbog toga raspljet radnje zavrijava tragično. Međutim, ovdje se ne čemo baviti tematikom filma, nego drugim njegovim karakteristikama, jer je tematika pravo autora scenarija. U filmu su nosio glavni uloga njemački glumci, među kojima i neki s priznatom reputacijom u svjet-

skoj filmskoj umjetnosti. Pred njih u filmu igraju i jugoslavenski glumci, kao i tri člana dubrovačkog Narodnog kazališta: Bogdan Bogdanović, Mato Domantić i Lino Šaprio. Kako je film „Kuća na obali“ sniman u Dubrovniku, u radnji učestvuju i mnogo statista Dubrovčana, pa je zbog toga zanimljivo, što je u našem gradu pobitno interes. Publika je s najvećom veselošću na svim predstavama pratila uvodni dio radnje, jer je u filmu vidjela nekoliko pejzaža iz svog grada, kao i susrela na filmskom platnu niz poznatih lica. Ali to je bilo sve ono, što je mogla zapisati u aktivnu zbilju filma, koji u svom pretečnom dijelu, nikako ne opravdava lijepe nazive, što ih gledaoci na početku filma očekuju. Istina, ako i s tehničke str-

ne obuhvatimo ovo djelo, onda ćemo rado priznati, da je film tehnički dobro izrađen, a popratna muzika poznatog slovenskog kompozitora Bolena Adamića izvanredno dobra.

Da budemo što konkretniji reći ćemo nešto o pejzažima i o sinhronizaciji, to jest o dvjema najslabijim točkama ovoga filma. „Kuća na obali“ sniman je u slikovitom dubrovačkom predgrađu sv. Jakova. Najveći dio radnje odvija se na obali ispod tipične dubrovačke historijske zgrade Elvovci. Ali to mogu razabrati samo oni malobrojni gledaoci, koji dobro poznaju ovaj gradski predio, jer se osim sepenista, koje vodi do obale, na zapetu nikakav drugi detalj više čitavo ni predgrada Plača.

Snimatelji mali dio radnje prerode i na trg pred gradskim zvonikom. Čovjek opravdano očekuje, da će eni koristiti dubrovačke kulturne spomenike kao nedostatan dekor. Međutim, u sceni susrećemo iskrivljenu stvarnost. Umjesto našeg zvonika na platnu se pojavljuje neki čudan zvonik,

nasitran u filmskom stajfru. Pri tome se ne možemo oteti slučajnom utisku, da su ovaj objekt izboravili snimiti u samom Dubrovniku pa lu ga skrpiši na brau ruku, bez ovojega odgovornosti prema dubrovačkim stanovnicima. Što tek da se reče o neumješnom uvrištenju vrškog kola u osjećajni dubrovački ambijent ili na primjer o onoj sceni, koja doterava jednog tipa alkoholičara, prišvog i poražanog, u ulici dubrovačkog ugostitelja?

Preko ovakvog stava snimatelja prema dubrovačkoj stvarnosti se može se preći nekritički, potovno zbog toga, što je na uvodu filma istaknuta pacovima Dubrovniku koja bi po pravilu trebala navijestiti gledaocima, da će uz radnju gledati i izvorne i stvarne snimke našega grada. To je sigurno bila i zamisao pisca scenarija, ali ta zamisao nastalo u filmu nije ostvarena ni izražena.

Konačno film „Kuća na obali“ imao nekoliko grešaka, od kojih je najveća u sinhronizaciji. Izrađen za dvo-

jezičnu verziju, njemačku i hrvatsku, u filmu nijesu ujednaženi pokreti usana sa izgovorom glumaca. To je posljedica nejednakosti naglašavanja i dužine izgovora rečenica na dva jezika, ali se ti momenti neprijatno domognu publike, koja s velikom nesigurnošću promatra trepereće usne glumaca Nijemice i onda kada je ona, i to bove već izrekle rečenice na našem jeziku. Neugodnost izaziva i staničnizacija, što publika osjeća, da u govor naših glumaca, suradnika u ovom filmu, nije njihov rođeni govor, nego nespretno montirani glas nekog kofertanijera.

„Kuća na obali“ iz navedenih razloga ne može poslužiti turističkom promociji Dubrovniku, što smo punim pravom očekivali. Ali film isto tako ne će mnogo doprinijeti ni prestižu naše filmske industrije.

Rudimir Roter.

U recenziji filma „Kuća na obali“ Roter ističe kako se u njemu susreće „iskrivljena stvarnost“, čudne montaže, činjenične pogreške, nesinkroniziranost pokreta usana s glasom glumaca i zaključuje da „ne će mnogo doprinijeti ni prestižu naše filmske industrije“.

⁶⁶ PAVEŠIĆ, Franjo: *Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje*, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str.27. i 28.

Dubrovačke ljetne igre

Impresivna predstava Držićeva „Skupa“

Poslije Dubrovnik, jula 11. održana je i premijera Držićeve komedije »Skupa« u parku Srednje muzičke škole, stare dubrovačke gimnazije. »Skupa« je prvo iz niza brojnih dramskih djela našeg proslavljenog komediografa, kojima će Dubrovačke ljetne igre, uni-jevši ih u repertoar devete sezone, obilježiti proslavu 450-godišnjice rođenja Marina Držića. Komediju je izveo, u režiji zagrebačkog režisera Koste Spaića, ansambl Narodnog kazališta iz Dubrovnika dopunjen s nekoliko glumaca iz Zagreba, pretežno mladih Dubrovčana Gaveline škole. Nakon uspješnih predstava Copićeva »Nikoletina Bursaća« i Anujove »Antigone« ovaj ansambl u kratkom vremenskom

razdoblju predstavio se i vrlo dobro izvedenim Držićevim djelom. Držićev sadržaj teksta ove komedije nije u cjelosti sačuvan. Završni dio dopunio je odličan poznavalac stare dubrovačke književnosti naš najbolji poznavalac Marina Držića pokojni Mihovil Kombol u starom originalnom jeziku autora.

Kada je svojevremeno bilo najavljeno, da će se ovo djelo prikazivati u originalnom jeziku Marina Držića, mnogi su naši ljudi izražavali sumnju u uspjeh, smatrajući, da je taj jezik nepodesan za savremenu pozornicu i neshvatljiv za savremenu publiku, pa je zbog toga bilo razumljivo, što su prijatelji pozorišta, a napose prijatelji stare dubrovačke književnosti s interesom očekivali premijeru Skupa. Međutim, takve pretpostavke nisu se obistinile. »Skupa« je u cjelosti bio shvatljiv i održan je intezes publike od početka do

kraja. Živost i čaru ovog Držićevog djela pridonijeli su i glumci i režija, a znatnim dijelom i nova atraktivna zelena pozornica u središtu starog kameno grada. Potrebno je nešto reći o tematici »Skupa«. Među sačuvanim komedijama Marina Držića ovo djelo zauzima naročito mjesto. Autor se u »Skupu« nije ograničavao na smijeh radi smijeha, po običaju svoga vremena, već je u njemu naglasio štetne strane novca, konkretno zlata, na odnose među ljudima. Naš je pisac već u ono vrijeme, prije četiri stotine godina, ustvrdio, da se »pri zlatu gubi dobrota i da zlato šteti ljude«. Na usta svog glavnog junaka Marin Držić kaže uz ostalo: »zlato pridobiva stare-mlađe, lijepe-grube, svete-griješne, svjetovne i crkvene«, te najzad, da se »zlatni osli doktraju, er su zlatni; vas je u njih razum pritilo, lijepo, bogato, mudro...«

Glavnu ulogu nasamarenog tvrđice »Skupa« dao je vrlo upečujljivo mladi glumac Izet Hajdarhodžić, kome je ovo bezuslovno bila dosad najbolja uloga. Ova uloga i po trajanju i po značenju apsorbira pažnju publike, ali uz sve to u predstavi su se istakli i drugi glumci. Zagrebački glumac Vanja Drah dao je dobrog Satira, a Žuža Ergeni Grubu, koja je u njenoj interpretaciji bila nalik na Petrunjelicu Mire Stupice u »Dundu Maroju«. Priznanja je vrijedan i Munuo zagrebačkog glumca Antuna Dulčića. Miograd Gatalica dao je uvjerljivo Zlatikuma, a Katica Labaš solidnu Dobru. I ostali su izvođači igrali vrlo dobro: Luje Vetma Varivu, Desa Begović Andrijanu, Bogdan Bogdanović Niko, Jovica Jojić Gijva, Božidar Smiljanić Pjerića, Miša Martinović Pasamaha i Pavle Yuginac Drienjala. Posebni čar ovoj predstavi pored samog idealnog ambijenta davala je i popratna stara dubrovačka muzika.

Jubilarne predstave Marina Držića dobro su počele. Taj je početak u znaku osvježenja dramskog repertoara Dubrovačkih ljetnih igara i u znaku pravilne ocjene vrijednosti starog komediografa i njegovih djela na našoj savremenoj pozornici. »Skupa« je predstava koja se ne zaboravlja.

D. R.

S koncerta Zagrebačkih solista u Kneževom dvorcu

Kritika izvedbe „Skupa“ objavljena u Oslobođenju u srpnju 1958. godine. U skladu s tadašnjim tehnološkim mogućnostima, kritika je poslana telefonom (izdiktirana stenografskom uredu) poslije predstave, a uredništvo je rabilo fotografiju s prethodnih izvedbi na Dubrovačkim ljetnim igrama. Slanje filma (negativa) autobusom u Sarajevo, razvijanje fotografije i izrada klišeja od cinka zaptijevali su bar dva dana, pa su zato mnogi rukopisi opremani neaktualnim fotografijama. Za vrijeme Roterova života, dopisništvo Oslobođenja u Dubrovniku nije dobilo tad skupocjen telefoto uređaj koji je ubrzao slanje fotografija.

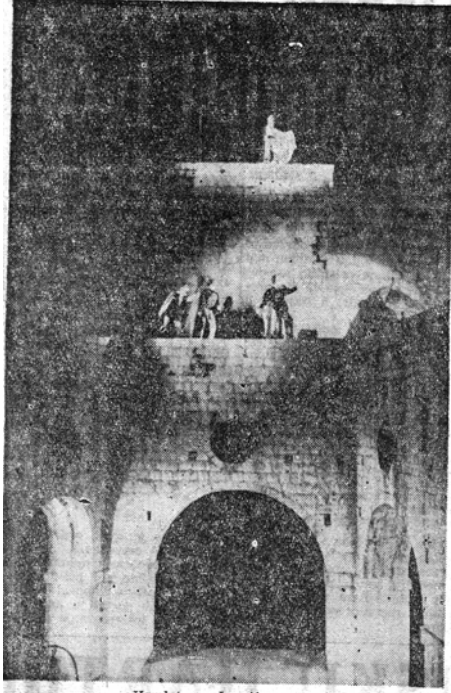
Pišući kritike koncerata i predstava i recenzije knjiga, hvalio je dobro, ali se nije suzdržavao od pokuda onoga što nije bilo na očekivanoj razini. Govori o tome i ovaj primjer, ulomak iz kritike koncerta Hrvatskog pjevačkog društva „Trebević“ objavljen u Obzoru: „Matzova 'Pjesma uskrснуća', koja je izuzeta iz ciklusa 'Faun', je stvar polifono razradjena sa mjestimičnim homofonim stavovima pisana za deseteroglasni mješoviti zbor, te stavlja na pjevače vanredno teške zahtjeve. 'Zima' od Taclika, kojom je 'Trebević' otvorio svoj koncert, je logično razradjeno djelo, veoma suptilno i osjećajno, a harmonijski vrlo interesantno. Obje ove točke izveo je 'Trebević' besprijekorno. [...] Ovoga puta izveo je 'Trebević' tri skladbe svoga dirigenta g. Demetra. 'Sunčev pjevač' u muškom, 'Slavujeva priča' u ženskom i 'Zalaz sunca' u mješovitom zboru. Od svih skladbi najuspjelije je izvedena 'Sunčev pjevač', koja je glasovno, ritmički i dinamički izvedena odlično. 'zalaz sunca', koju je skladbu 'Trebević' već dva puta izvodio, nešto je zaostala prema prijašnjim izvedbama, poglavito radi nesigurne intonacije. Ženski, inače najbolji dio 'Trebevićeva' zbora, u skladbi ' Slavujeva priča' ovaj je put sasvim zatajio. To je ujedno bila najslabija točka rasporeda, ne obzirom na kompoziciju, već obzirom na izvedbu. Svojim skladbama dokazao je g. Demeter velike sposobnosti, koje se u njemu kriju i koje će danas sutra doći do izražaja. Jasno izražene misli, lijepa melodijska linija i naglašavanje tonaliteta, pored sve slobode u impresionističkoj harmoniji odlike su Demetrovih kompozicija, i on je u svim izvedbama zabilježio jedan bezuvjetni uspjeh, koji mu služi na čast.“

Tako je i bilo. **Ivan Demeter** razvio se u poznatoga skladatelja i dirigenta. Kćeri **Rudimira Roter**a su od malih nogu s njim zavoljele klasičnu glazbu. **Jasenka Roter Petrović** postala je ugledna pijanistica i sveučilišna profesorica glasovira.

DUBROVAČKE LJETNE IGRE

Novi Hamlet u staroj tvrđavi

Dubrovnik, 21. jula. Preko ovog opštepoznatog osposna je činjenica da je djela svjetske dramske literatu- Sekspirova tragedija »Hamlet« na tvrđavi Lovrijenac u svjetlu Ljetnje igre prošle su u svo- najviše doprinijela popularizaciji venske relacije. »Hamlet« je bio Dubrovačkih ljetnih igara u svi- prvo svjetsko dramsko djelo iz-

»Hamlet« na Lovrijencu

vedeno u Ljetnjim igrama. Međutim, uspjehu »Hamleta« i njegovoj popularizaciji, makoliko veliko bilo njegovo literarno značenje, nije bila jedino odlučna činjenica, što se on izvodi u Dubrovniku. Ova se komada izvodi u mnogim inostranim i našim pozorištima, pa ipak o tim »Hamletima« u zatvorenim pozorišnim zgradama malo se govori. O dubrovačkom »Hamletu« pisalo se mnogo, piše se i sada, a pišaće se i u našoj i u stranoj štampi sve dok on bude na repertoaru igara u prvom redu zato što se on izvodi u jedinstvenom ambijentu tvrđave Lovrijenac. Stara tvrđava ima u sebi stanovite karakteristike, po kojima se »Hamlet« sadržajno i teatarski s njom sazivljuje.

Na prvoj ovogodišnjoj pretstavi naslovnu ulogu tumačio je Jurica Djaković, član Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba. U ostalim ulogama nastupili su naši poznati glumci, koji su u ovom komadu igrali i prošle godine, i to: Ljubiša Jovanović (Kralj), Marija Crnobori (Kraljica), Irena Kolesar (Ofelija), Emil Kutijaro (Prvi glumac i Duh Mamlotova oca), Predrag Tasovac, Milan Vujnović, Milan Ajvaz, Miša Marić, Sonja Hlebšova, Mira Banjanin itd.

Oko izvođenja »Hamleta« ove godine pojavile su se izvjesne teškoće. Gotovo do posljednjeg časa nije se uopšte znalo ko će igrati naslovnu ulogu pošto dosadašnji nosilac ove uloge — Veljko Maričić, nastupa tokom ljeta kao Hamlet u Rijeci. Bilo je čak glasova da će renomirani dramski komad Ljetnih igara ove sezone biti skinut s repertoara. Međutim, teškoće su prebrođene. Uprava Ljetnih igara uspješno je riješila zapreke. Bio je osiguran nastup Jurice Djakovića na dvije prve, te na nekoliko pretstava u toku sezone. Kada su se samo dva dana prije ovogodišnje premijere pojavili programi s imenom novoga Hamleta, publika je nestrpljivo očekivala njegov nastup.

Jurica Djaković je odigrao prvi put Hamleta na staroj dubrovačkoj tvrđavi. Odigrao umješno i uspješno. Publika mu je iskazala toplo priznanje. A kritika? Naši se pozorišni kritičari razilaze u stručnoj ocjeni, ali uglavnom od reda priznaju dobre glumačke kvalitete glumca, koji će se kao Hamlet još razvijati.

Novi Hamlet na Dubrovačkim ljetnim igrama Jurica Djaković nastupiće ponovo sutra 23. jula, a iza toga će se na sljedećim predstavama mijenjati s Veljkom

Maričićem, dosadašnjim Hamletom. Jedna atrakcija više i snažan impuls u daljnjem održanju na repertoaru ovog istaknutog djela.

Poslije ovogodišnje premijere, postavili smo pitanje reditelju dru Marku Fotezu: kako je zadovoljan s prvom izvedbom i prvim nastupom novog »Hamleta« na tvrđavi. Dobili smo ovaj odgovor:

Velika je sreća da nije urodilo lošim posljedicama ovogodišnje spremanje »Hamleta« pod izuzetnim okolnostima. Jurica Djaković se vrlo uspješno uklopio u pretstavu, koja se i ovog puta pokazala čvrstom i uspjelom.

D. Roter.

Oslobodjenje, srpanj 1956.

Polemika

Ogledao se Roter i u pisanju polemika. Taj specifični rod novinarskoga izražavanja ne spominju ni Pavešić ni Sulejmanpašić u navedenim djelima prije Drugoga svjetskog rata, a nije posebno obrađen ni u Novakovu zborniku *Suvremeno novinarstvo* iz 1964. godine. **Grbelja** i **Sapunar** navode definiciju iz Enciklopedije LZ iz 1962. godine koja glasi: „Polemike su strastvene naučne, književne, političke ili filozofske raspre između predstavnika različitih shvaćanja u kojima se iznosi obrana svojih teza i kritičko pobijanje teza protivnika“. Oni ističu, između ostaloga, da „polemičar može biti ljut, ali human i socijalan, uvijek žestok samo u mjeri kojom podržava ili brani argumente“ te da su i pošalice dopuštene na račun teze, ali ne i na račun osobnosti protivnika.⁶⁷

ODGOVOR KRITIČARU DUBROVAČKOG TURIZMA

U najnovijem broju »Vjesnika turizma i ugostiteljstva« objavljen je članak pod naslovom »Neka zapažanja o nedostacima u Dubrovniku«. Pisac ovog članka, označen inicijalima S. O., podvrgao je oštroj kritici turističku službu i organizaciju života turista u Dubrovniku tokom prošlogodišnje sezone. Nije nam cilj, a to uostalom ne bi bilo ni uputno, da prikrivamo nedostatke u našem turističkom prometu. Međutim moramo konstatirati, da je spomenuti članak u »Vjesniku turizma i ugostiteljstva« napisan tako, da čovjek odmah mora dobiti dojam kako ga je pisao čovjek, koji nije dublje ulazio u problematiku turističkog saobraćaja na našem području. On na primjer u svom članku iznosi stvari, koje nijesu ovisne o

scu spomenutog osvrta kada ne bismo priznali, da u njegovom članku nema opravdanih prigovora. Mi na primjer priznajemo, da su umjesne njegove primjedbe o neurednosti izloga naših trgovačkih radnja u vrijeme sezone, zatim primjedbe o slabom stanju parkova. Priznajemo, da je opravdana primjedba o manjkavosti kulturnog usluživanja u našim ugostiteljskim radnjama, a priznajemo isto tako, da je na mjestu primjedba o potrebi većeg broja i boljeg uređenja ribljih restorana. To su nedostaci, koje mi zaista možemo i trebamo ukloniti. Oni se već godinama ponavljaju. O njima se raspravlja na svim turističkim konferencijama, pa je svakako vrijeme, da ih naše pozvane ustanove uzmu ozbiljno u rješavanje. Jer su ove manjkavosti u našim mogućnostima

Dubrovački vjesnik, 27. veljače 1951. (ulomak)

⁶⁷ GRBELJA, Josip i SAPUNAR, Marko: *Novinarstvo, teorija i praksa*, MGC, Zagreb, 1993., str. 169. i 170.

Po **Plenkoviću**, „polemika je sukob mišljenja i rat riječima, dakle, najoštriji i najbeskompromisniji oblik dijaloga“. On upozorava i da „većina sudionika ne posjeduje logičke, komunikacijske i psihološke pretpostavke za regularno vođenje polemike. Tako, na primjer, kad jedan od partnera gubi racionalno, počinje se obilno služiti argumentom ad hominem i s racionalnog diskursa prelazi na vrijeđanja, objeđivanja, samo da bi prividno sačuvao poziciju protivnika.“⁶⁸

Roter je poštovao pravila o pisanju polemike. Na protivnikove tvrdnje s kojima nije bio suglasan odgovarao je protudokazima, a one koje su utemeljene i sam je prihvatao i ponavljao ih je. Tako u „Odgovoru kritičaru dubrovačkog turizma“ on za članak autora označenog inicijalima S.O., s kojim polemizira, kaže da se odmah mora dobiti dojam kako ga je pisao čovjek koji nije dublje ulazio u problematiku turističkog prometa na dubrovačkom području. Prihvaća pojedine autorove tvrdnje s kojim polemizira, pa ih čak i pojačava: „Priznajemo da je opravdana primjedba o manjkavosti kulturnog usluživanja u našim ugostiteljskim radnjama, a priznajemo isto tako, da je na mjestu primjedba o potrebi većeg broja i boljeg uređenja ribljih restorana. To su nedostaci, koje mi zaista možemo i trebamo ukloniti. [...] Ove nedostatke priznajemo. Njih treba riješiti svakako prije uspostave luksuznih barova, za koje S.O. iz 'Vjesnika za turizam i ugostiteljstvo' krivo misli da su prva potreba dubrovačkog turizma [...]“⁶⁹

Jednostavni beletrističko-novinski rodovi (crtica, glosa, beletristička bilješka)

Kvalitativna analiza sadržaja Roterovih napisa pokazuje da je stil pisanja prilagođavao oblicima novinarskog izražavanja. Informativne i komentatorske rodove pisao je odmjerenim novinarsko-publicističkim stilom, a beletrističko-novinske književnoumjetničkim stilom. Iznimka su

⁶⁸ PLENKOVIĆ, Mario: **Teorija i praksa suvremenog novinarstva**, Grafoimpex, Zagreb, 1987., str. 78. i 79.

⁶⁹ *Dubrovački vjesnik*, broj 25. od 27. veljače 1951. godine (tad je Roter još uvijek aktivno djelovao u turizmu pa je i pisao ne samo kao novinar nego i kao turistički djelatnik, op.a.).

među komentatorsko-analitičkim rodovima pojedini članci napisani znanstvenim stilom. Kad je pisao složene novinske rodove, stil je također prilagođavao njihovim značajkama pa su njegove reportaže i putopisi pisani književnoumjetničkim stilom, eseji znanstvenim, a kronike i memoari novinarsko-publicističkim. Ako se kao mjerilo uzme Silićeva podjela hrvatskoga jezika na funkcionalne stilove⁷⁰, ispada da je Rudimir Roter pisao novinske napise s tri različita stila: novinarsko-publicističkim, književnoumjetničkim i znanstvenim. Analiza pokazuje i da je jako dobro ovladao svim stilovima kojima se služio, premda to nije često u praksi. Usporedbe radi, studenti studija „Mediji i kultura društva“ Sveučilišta u Dubrovniku proveli su tijekom 2006. godine istraživanje o stilovima kojima pišu vodeći hrvatski novinari u nacionalnim dnevnicima i tjednicima. Otkriveno je da se samo dva novinara koriste čak trima funkcionalnim stilovima (od kojih ni jedan nije razgovorni) i da ih prilagođavaju rodovima koje pišu. To su dr. sc. **Inoslav Bešker** iz *Jutarnjeg lista* i dr. sc. **Danko Plevnik** iz *Slobodne Dalmacije*. Zanimljivo je da su obojica uglednih novinara ujedno i doktori znanosti pa se možda i u tome krije tajna pravilnoga vladanja stilovima hrvatskoga jezika i njihovoj prilagodbi oblicima novinarskog izražavanja. Zanimljivo je da ni oni, a nije ni **Rudimir Roter**, ne rabe razgovorni stil u pisanju za novine jer njemu i nije mjesto u vrhunskom novinarstvu namijenjenomu različitim javnostima. I razgovorni stil je legitiman, ali je njegova namjena ograničena prostorno na određeni lokalitet ili sadržajno na ciljanu, užu javnost, pa ga novinari koji se žele obraćati mnogima, izbjegavaju. Razlog je to što i velikan **Miljenko Smoje** izvan Dalmacije nije stekao ni približnu popularnost kao u njoj - zbog pisanja čakavskim, i još uže, splitskim idiomom.

Što je teorija propisivala u vrijeme dok je Roter radio? Pavešić je bio izravan: „Propisivati stil u žurnalizmu, znači isto što i propisivati recepte za uređivanje lista. Uređivanje lista diktiraju uvijek prilike, pod kojima izlazi i s kojima mora računati. Tako je isto i sa stilom. Poznata je krilatica, da je stil sam čovjek. Prema tome ne bi imalo smisla propisivati čovjeku – čovjeka! (ako je čovjek stil). Ipak, za novine je najbolji onaj stil,

⁷⁰ SILIĆ, Josip: **Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika**, Disput, Zagreb, 2006. (Postoje i druge podjele funkcionalnih stilova hrvatskoga jezika, ali Silićeva je najraširenija, op. a.)

koji je jasan, razumljiv i pristupačan masi. Ozbiljan i seriozan žurnalizam, gdje žurnalisti nisu preopterećeni radom, može i treba da upotrebljava besprijekoran književni jezik. Ali to, što se može i mora zahtijevati od velikoga lista, gdje nije žurnalist preopterećen i gdje imade dosta vremena, da piše dobrim jezikom i da ispravlja svoje sastavke, ne može se to isto tražiti od žurnalista, koji mora da radi u redakciji za trojicu ili čak i više, te da obrađuje najraznovrsnije probleme, sve u istom danu, a možda i u istom satu. Kod takvog rada ne može se ispravljati ni stil, ni jezik, čak ni sam rad, kao što se ne može ispravljati ni kvalitet lista, koji mora biti slabiji, pa makar kako sposobni žurnalisti sjedili u redakciji.⁷¹

Roter je mogao sve to. Radio je mnogo i dobro u isto vrijeme. Obrazovanje koje je stekao po odlasku u Sarajevo i poslije u Zagrebu, čitanje knjiga i novina, rad s urednicima koji su bili i znanstvenici i publicisti, znanje stranih jezika i prevoditeljski rad, izgradili su ga kao novinara koji je izvrsno rabio sva tri stila, bez velike potrebe za prepravljajem već napisanoga. Rad na radiju također mu je pomogao da stilski pravilno oblikuje slijed svojih misli. Sigurno je da to ne bi mogao da nije bio prirodno nadaren i da nije dosta znao. Ali, da nije – ne bi ni postao velikim novinarom.

Kako je Roter pisao beletrističko–novinarske rodove? Je li imao vremena, volje i strpljenja pisati crtice, glose i beletrističke bilješke? Sudeći po analiziranim objavljenim rukopisima, izgleda da je jako volio pisati kratke beletrističke rodove. Možda su mu služili kao odmor od složenih analitičkih tema kojima se bavio? Evo samo jednog primjera Roterove beletrističke bilješke *Tužna jesen*, objavljene u sarajevskom listu *Vječernja pošta*:

„Zeleno lišće na cvjetnim livadama izgubilo je svoju zdravu sunčanu boju. Žutilo jeseni zaodjelo je u svoju mraznu odjeću pitome lugove i šarolike livade naše. Gdje je klijao pupoljak proljeća sad cvate tužno inje jeseni.

Zamrla je vesela pjesma ptičica nestašnih. Zima, teška i kruta zima koraca užurbano sa svojim ljubimcem mrazom niz cvjetne staze proljeća.

⁷¹ PAVEŠIĆ, Franjo: **Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje**, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str. 34. i 35.

Nemilosrdna stud prognala je sa cvjetnih poljana blagi dašak toploga lahora: sve ništi, sve kosi čeličnim srpom pustoši puste.

U oku sirote ogledava se prva suza zebnje. Natapa zemlju majku gorčinom i jadom. Ispila mu znoj lica, pa joj predaje i suzu jada.

Struja bojazni lomi vjetrom beskućnika. Oronule su prnje, što mu zaštićuju garavu grud. Treptaji srca ne odjekuju kucanjem nade. Sidro života skrši mu stud.

Pognute kičme koraca hromi trudbenik čovjek. Rumen praskozorja ne milije mu obraz. Tetura očaj uz njega, praćeni oba tužnim akordom ledene bure.

O štapu nabada godine jada slomljena starka. Izgubila je kormilo puta u carstvo Sreće. Očaj i patnja ne urezuju više svoj trag na suhom licu.

U mračnoj izbi na periferiji maglovitog grada četiri nevina srca streme u prazno. Smrznute ruke traže srca, da živom vatrom ublaže stud. U vlažnom uglu ležaj je starca. Jedva zamjetljivi lik božjega stvora.

To su slike jeseni. Žrtvovani pigmeji na oltaru savjesti ljudske. Progoni ih zloduh studi i avet gladi, jer na poljani cvate tužno inje jeseni...

Ogrijte smrznuta uda braće, obrišite suzu patnika, jer topli dašak srca bije i ispod prnja. Sretan je samo tko sreću dijeli, radostan samo tko radost pruža. U društvu slađe snose se boli.

Smirite savjest, mezimci sudbe. Djelom posvjedočite riječi, jer riječ je stih šturi bez djela. U eteru se raspline riječ, a djelo je stvarnost. Pružite desnu nevoljnoj braći. Oni će vas nazvati braćom samo po djelu. Dokaz i žrtva jedini su melem na ranu patnje.

I ispod prnja krije se srce. To nek vam bude jutarnja pjesma, podnevni pozdrav i molitva večeri. Glas je to savjesti mirne u osvitku jeseni tužne. Ne uklanjajte se žrtvi za braću pigmeje na oltaru savjesti ljudske. Njih bije zloduh studi i avet gladi, jer na polju cvate tužno inje jeseni...“

Magarac u službi turizma

Uz naše prve proljetne goste, od kojih su u većini takozvani autoturisti, koji žele da u nekoliko dana pređu tisuće kilometarske relacije, ove sedmice pojavio se u Dubrovniku jedan neobičan turista s neuobičajenim prijevoznim sredstvom na našim ulicama. Očiti protivnik motorizacije, doputovao je u Dubrovnik s malim strpljivim dobroćudnim magarcem. I što je najinteresantnije naš inozemni gost turista je iz najistaknutije zemlje u motorizaciji — Sjedinjenih Američkih Država, a k tome, kako je izjavio, sveučilišni profesor. Dosadili čovjeku motori i on se odlučio putovati s magarcem, kojega je nabavio negdje u Hercegovini, pa s njim strpljivo kruži naokolo zajedno sa svojom suprugom. Kolika je brzina njihovog kruženja možete sebi najbolje predočiti, ako istaknemo, da su od Cilipa do Dubrovnika izgubili cijeli dan na putovanju.

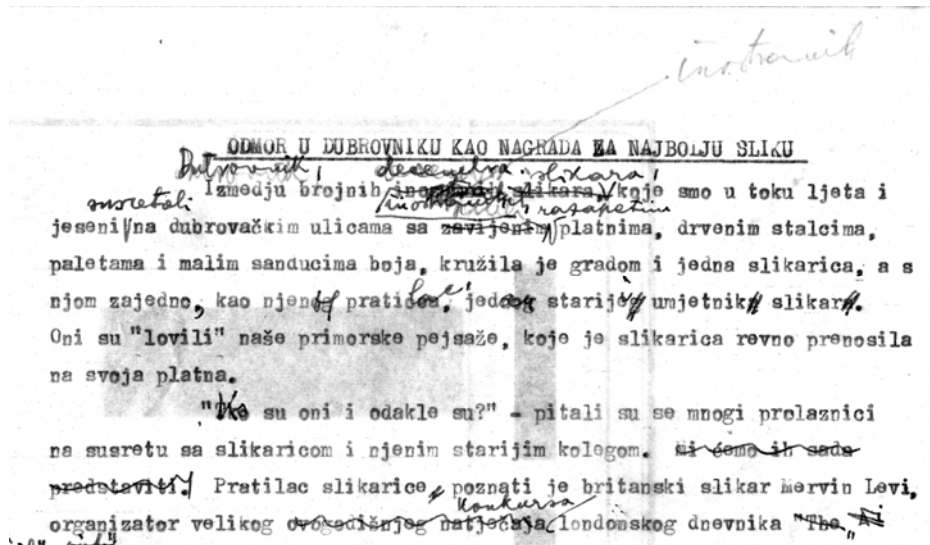
Međutim i putovanje s magarcem stvara probleme, na koje ovaj inozemni turista i njegova supruga nijesu računali. Istina magarca ne treba voditi na pumpnu stanicu, ali i njemu treba dati malo trave, sijena ili zobi, a uz to i napoja. Postavlja se briga i za parkiranje dobroćudnog četveronošca. A to ipak nije lako riješiti, jer magarac ne može ni u hotel ni u kućnu radinost.

Konačno je stvar sretno riješena. Turisti su se utaborili na Kolori. Bračni par pod šatorom, a magarac oslobođen tereta pred šatorom. U neko doba noći zarevao je magarac snažno. Podsjećao je, vjerojatno, svoje nove gospodare na dužni obzir i prema njemu, jer i o želucima magarećeg roda treba skrbiti. Oni ne traže mnogo, samo pregršt sijena ili nekoliko šaka zobi. A na to su, kako se čini, zaboravili njegovi goniči. Ako ova profesorska zaboravljivost postane kronična, nije mudrost nagovijestiti, da ova putešestvenija ne će daleko dospjeti.

Progonski

Bilješka objavljena 1959. u Dubrovačkome vjesniku svjedoči o Roterovu daru da i od onoga što mnogi ne bi zamijetili stvori zanimljiv novinski zapis.

Je li se **Rudimir Roter** mogao uspješno baviti pisanjem književnih djela? Navedena bilješka, kao i mnogi drugi njegovi novinski radovi pisani književnoumjetničkim stilom, pokazuju da jest. Uostalom, prije novinarstva je počeo pisati pjesme i kratke priče. Ali, on nije imao vremena za to. Novinarstvo ga je privlačilo više jer mu nije bio cilj predati se zanosu mašte, nego pisati o stvarnosti i poboljšavati svijet, okrutan i nemilosrdan prema mnogima. Posebice se često susretao s bijedom u vrijeme novinarskih početaka u Sarajevu, pa mu je ljubav prema ljudima i želja da im pomaže javno izrečenim mislima, odredila život. I književnost je jednako volio, samo što mu njegov karakter nikad nije dopustio da iz zbilje prijeđe u svijet snova, premda je čitanjem i prevođenjem sebi davao oduška u trenucima odmora.

Uvodni dio bilješke poslan Oslobođenju što ga je Roter pisao pisaćim strojem i korigirao nalivperom. U njegovo su se doba poveznice između pojedinih sadržajnih dijelova novinskih napisa pisale u prvome licu opisom radnje koju novinar obavlja. I Roter je prvotno napisao poveznicu „Mi ćemo ih sada predstaviti.“, a kad je čitao vlastiti napis, precrtao ju je zato što je osjećao da ona nije potrebna. Danas studenti novinarstva uče da su takve poveznice suvišne i da samo ometaju tijek radnje, ali u Roterovo doba velika većina novinara nije znala drukčije povezati napis u skladnu cjelinu. Osim onih najboljih, poput Roteru, koji su nepotrebne poveznice ispuštali jer su osjećali da stilski nisu dobre.

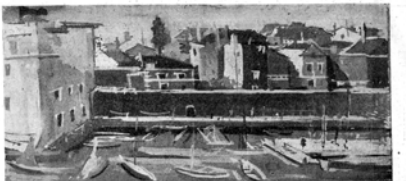
Dijaloški novinski rodovi (izjava, anketa, intervju, razgovor)

Dijaloški novinski rodovi u suvremenom se novinarstvu najčešće dijele na izjavu, anketu, intervju, razgovor i okrugli stol. Izjava je prijelazni oblik između monoloških i dijaloških oblika, jednako kao i novinska anketa koja se sastoji od više izjava na istu temu. Osnovna značajka intervjuja je nizanje pitanje i odgovora. Kad novinar jako dobro poznaje temu o kojoj piše i može iznositi i protuargumente u odnosu prema stavovima sugovornika, te ravnopravno raspravljati s njim, tad intervju prerasta u razgovor. Okrugli stol je razgovor s više sudionika i primjereniji je i češći u televizijskom novinarstvu.

NAŠA TREĆA STRANA

Problem korištenja tvrđave „Bokar“ u turističke svrhe

Izjava dubrovačkog počasnog Konzervatora Lukše Beritića i direktora Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju akademika Cvita Fiskovića

MIŠLJENJE Lukše Beritića: Protivnik sam ideje u pretvaranju Bokara u ugostiteljski objekt... Ja sam lično protivnik ideje u pretvaranju Bokara u ugostiteljski objekt, rekao sam je Lukša Beritić. To se ideja pojavila vrlo dugo, od vremena kada je vojna zgrada u ovoj fregatavici predložio da se iz nje izgrade muzeja. Međutim, svaka je bila loša, kao i ta ideja. On je osjetio da je u to vrijeme bilo vrlo malo muzejskih objekata, pa je pokušao podvesti u kategoriju „Bokar je najveći muzej kakav smo ikad imali“, jer je ovaj zgrada nekada imala muzejsku funkciju. On je rekao da je tada bio u Dubrovniku, ali da je bio u to vrijeme, što je bio u to vrijeme, ali da je bio u to vrijeme, ali da je bio u to vrijeme.

Stanovništvo direktora Konzervatorskog zavoda akademika Cvita Fiskovića: Bokar - privremeno ugostiteljski objekt... Akademik Cvito Fisković, direktor Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju, rekao je da je bokar privremeno ugostiteljski objekt. On je rekao da je bokar privremeno ugostiteljski objekt, ali da je bokar privremeno ugostiteljski objekt. On je rekao da je bokar privremeno ugostiteljski objekt, ali da je bokar privremeno ugostiteljski objekt.

Konzervatorski zavod se zbog toga obavezao da će se pozabiti s ovim aspektom očuvanja objekta. Međutim, u ovom slučaju, ako se bokar pretvori u ugostiteljski objekt, onda će se bokar pretvori u ugostiteljski objekt. On je rekao da je bokar privremeno ugostiteljski objekt, ali da je bokar privremeno ugostiteljski objekt. On je rekao da je bokar privremeno ugostiteljski objekt, ali da je bokar privremeno ugostiteljski objekt.

Rudimir Roter upoznao je javnost s prijedorima oko namjene tvrđave „Bokar“ u Dubrovačkome vjesniku početkom travnja 1959. godine, izjavama konzervatora Lukše Beritića i akademika Cvita Fiskovića. Tako su i jedan i drugi mogli javno i ravnopravno iznijeti argumente za svoje stavove. U podnaslovu Roter samo uvodi u prijedor, naslov je također vrijednosno nepristran i čitateljima se prepušta da sami stvore zaključak kad se upoznajju sa suprotstavljenim gledištima dvojice uglednih stručnjaka. Ovo je školski primjer kako je najbolje moguće obraditi takvu temu. Lakše bi je bilo uobličiti u prikaz i prepričati što misli jedan, a što drugi stručnjak, ili napisati neki od komentarskih rodova u kojemu bi se novinar priklonio jednoj ili drugoj strani, ali javnost bi bila uskraćena za izvorna mišljenja, argumente i protuargumente.

R. Roter

Američko novinarstvo se ne bavi, poput europske tradicije, podjelom na novinske rodove i njihove značajke, nego intervju smatra načinom dolaska do zanimljivih podataka s pomoću dijaloga novinara i sugovornika.⁷²

Intervju i razgovor

Prije Drugoga svjetskog rata nije se navodila podjela dijaloških rodova, a na intervju se nije gledalo ni kao na tehniku, umijeće razgovaranja i pisanja dijaloga. S engleskoga govornog područja prenesen je pojam *interview* u značenju razgovora između dvije ili više osoba s nakanom objave u novinama ili na radiju. Razgovor je bio širi pojam i odnosio se na bilo koji dijalog koji je komuniciranje između ljudi. Kako bi se u teoriji novinarstva utvrdila ta razlika, engleski izraz *interview*, koji se odnosi na razgovor novinara sa sugovornikom ili više njih poradi objave u medijima, prihvaćen je kao hrvatski pojam i shodno tomu počeo se pisati *intervju*, dakle onako kako se izgovara.

Franjo Pavešić objašnjava: „Jedan drugi tipično žurnalistički posao jest intervju. On je dosta poznat, specijalno politički. No, i njemu se posvećuje malo pažnje. Dobar i interesantan intervju više vrijedi listu, nego sve ostalo, što je toga dana štampano. Vrijednost intervjuja zavisi u prvom redu od osobe, koja je intervjuirana, od riječi, tj. od same izjave, koju je ta osoba dala i od samog žurnalista, koji intervjuira. Treba znati odabrati ličnost, mišljenje koje bi bilo vrijedno čuti, treba znati doći do te ličnosti i izvući iz nje što više. Katkad su intervjuisti i bezobrazni; njima nije dosta, što im čovjek daje intervju, nego s njim i polemiziraju. To može raditi samo inteligent, koji znade što hoće, i to što hoće, umije braniti. Tako radi svoju kulturnu reportažu **Frederic Lefevre**, a političku **Emil Ludwig**. Kao novinska reportaža, treba i intervju da je privlačiv i interesantan, makar bile izjave intervjuiranoga i neinteresantne. Žurnalizam nije za to, da gnjavi ljude i da ih goni od sebe, da bude

⁷² MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 217. do 234.

nepristupačan, - naprotiv, on treba da ih privlači, da ih hvata za sebe i za probleme. Razumije se, da imade i u tome granica, do kojih se smije ići.⁷³

DUBROVAČKE LJETNE IGRE

DUBROVNIK JE GRAD SAVREMENE RENESANSE"

rekao je istaknuti turistički stručnjak Artur Olo

Poslije obilaska mnogih krajeva naše zemlje u Dubrovniku je boravio nekoliko dana predsjednik Evropske unije za turizam i generalni sekretar Belgijske turističke federacije Artur Olo. Ugledni stručnjak i prijatelj naše zemlje, koji je poslije rata već četiri puta posjetio Jugoslaviju, u izjavi, koju je dao o svojim pogledima na vanredne mogućnosti turističkog razvoja Jugoslavije o svojim opažanjima na dosadašnju turističku izgradnju u našoj zemlji, osvrnuo se je i na Dubrovačke ljetne igre. Artur Olo je pjesnik i on nam je rekao:

- "Svoja osjećanja o Dubrovniku iznijet ću vam s naročitim zadovoljstvom, jer u Dubrovnik dolazim neizrecivom radošću i veseljem. Smatram, da je Dubrovnik jedna od najljepših tvorevina svijeta. To je grad izvanredne ljepote i teško je nešto dodati o tome, što su već ovom gradu rekli ili sjetili mnogobrojni pjesnici, umjetnici i turisti. Ja bih Dubrovnik uporedio s jednom krasnom ženom, ponosnom ženom, jednom od onih tipova žena koje su stvorene da zapovijedaju,

Početak izvornoga strojopisa jednoga od mnogih Roterovih intervjua objavljenih u sarajevskome Oslobođenju.

Iz Pavešićeva se navedenoga tumačenja vidi da je pojam intervjua uključivao i intervju i razgovor kako se danas dijele s nakanom da se istakne razlika između dijaloških oblika u kojima novinar samo pita ili raspravlja sa sugovornikom. U novinarskoj teoriji i praksi takav se pristup nije promijenio do kraja Roterova života. **Branko Kojić** objašnjava da se riječ intervju napisana izgovorno „upotrebljava isključivo u tom smislu kao tehnički novinarski termin, odnosno kao oznaka za jednu kategoriju

⁷³ PAVEŠIĆ, Franjo: *Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje*, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str. 12. i 13.

novinarskog rada“. Potom intervjue dijeli na: *de facto intervjue* (izjava autoriteta povodom neke vijesti), nezgrapno izabran pojam *lični intervjue* (s istaknutim ličnostima), *biografski intervjue* (o životopisu osobe koja je postigla neki veliki uspjeh), *grupni intervjue* (u sažetom obliku znači današnju novinsku anketu, a u opsežnijemu okrugli stol, op. a.), *konferencija za štampu* (način dolaženja do podataka, a ne novinski rod, op. a.) i *pismeni intervjue* (odnosi se na način dobivanja odgovora na pitanja, a ne novinski rod, op. a.). Slijedi prikaz tehnika interviuiranja, koje su se razvijale i usavršavale premda im je osnova ista.⁷⁴

Rudimir Roter je redovito objavljivao intervjue, iako su u novinama u vrijeme njegovoga radnog vijeka bili rjeđi nego danas. Razlog posve sigurno leži u znatno težem prijelomu kako bi se i vizualno, a ne samo sadržajno, odvojila pitanja od odgovora. To u današnjoj digitalnoj tehnologiji ne predstavlja nikakvu poteškoću, ali dok su se novine slagale u olovnom slogu, nije bilo jednostavno tipografskim znakovima odvajati pitanja od odgovora, uklopiti ilustracije i ostalu opremu napisa te zadržati skladan izgled stranice.

Roter je jednako uspješno razgovarao s umjetnicima, kulturnim, vjerskim i političkim dužnosnicima, trgovcima, seljacima i pomorcima. Među objavljenim razgovorima je i jedan s anonimnom osobom koju su zanimali rezultati natječaja za dramu pa je u više navrata zvala člana odbora za ocjenu drama **Rudimira Roter**a. Roter je bilježio te razgovore i na kraju ih je spojio u jedan koji oslikava njegov način postizanja dinamike kratkim rečenicama. Uvoda nema, nego na čitanje pobuđuje prepoznatljivo opisano javljanje na telefon. Poveznice između pojedinih razgovora s nepoznatim sugovornikom također su vrlo kratke, samo s najvažnijim podacima za razumijevanje tijeka. Razgovor završava zaključnim odlomkom od samo šest redaka. Povremene duhovite dosjetke služe oslikavanju ugođaja jer napis nije opremljen ni fotografijom, niti podnaslovom, niti međunaslovima. Čak se i naslov sastoji od samo jedne jedine, znalački odabrane riječi - *Iskušenje*, što ni u kojem slučaju ne može biti slučajno jer je i ogoljavanje opreme napisa u funkciji postizanja što

⁷⁴ KOJIĆ, Branko: **Vijest, izvještaj, intervjue...**, **Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 179. do 187.

veće dinamičnosti. (Napis je prenesen kako je objavljen, bez lektoriranja ili prilagođavanja današnjem hrvatskom jeziku, op. a.)

Iskušenje

- „Halo! Halo!

- **Halo! Ko je tamo?** – pitao sam u slušalicu našeg redakcijskog telefona.

- Ovdje je jedan što želi sačuvati anonimnost.

- **Izvolite, gospodine anonimni!**

- Molim Vas, jeste li vi u dramskom konkursu - slijedilo je pitanje.

- **Ne, u dramskom konkursu baš nisam, član sam odbora za ocjenu drama.**

- Eto, baš sam i ja to htio da kažem, ispravljao se anonimni. Nego, znate, ja sam malo uzbuđen, pa se nisam ispravno izrazio...Pa da li ćete biti ljubezni saopćiti jednu stvar.

- **Vrlo rado, dragi moj Anonimni, ali ćete i Vi meni prije nešto saopćiti.**

- A što, molim Vas?

- **Pa vaše ime?**

- To nažalost ne mogu, jer je novinarska diskretnost vrlo labava.

- **Da, da, ali ja s Vama govorim kao član odbora za ocjenu drame.**

- Ali, molim Vas, to je svejedno: član dramskog konkursa... to jest odbora za ocjenu drama ili novinar. Posve svejedno, jer znate: 'Vuk dlaku mijenja, ali čudi nikada'.

- **Ali, gospodine, pa ja nisam vuk.**

- Pardon, pardon, pa to nisam mislio reći, nego sam samo htio kazati da ste u društvu... Znače, ovaj... - tepao je siromašni anonimni, kojemu je glas titrao kroz membranu u neodređenom naglasku: ni muško, ni žensko.

- **Pa što Vi zapravo hoćete od mene?** – pitao sam ga odlučno.

- Ja sam htio doznati jeste li čitali drame.

- **Jesmo, baš smo ih prekjučer dobili na čitanje. A što Vas to interesira?**

- Pa, znate htio sam znati jeste li koju pročitali?

- **Previše tražite od mene, anonimni prijatelju. Sve mi ovo nekako miriše, kao da ste i Vi lično zainteresirani u ovom konkursu?**

- Ne baš ja izravno. Ali se jedan moj prijatelj interesira da zna kakve izgleda ima njegov komad u Vašim očima.

- **Vi ste vrlo ljubazni anonimni gospodin, kad se toliko interesirate za dramu svoga prijatelja. Ali, kako se zove taj njegov komad** - zapitao sam ga.

- E, to Vam ne mogu kazati.

- **Pa kako ćete onda da Vam kažem svoje mišljenje, kad mi nećete da kažete svoje ime, a ni njegov komad?**

- Ne možete nikako, je li?

- **Ne, ne mogu.**

- Klanjam se!

- **Sluga pokoran, anonimni gospodine.**

Na taj način završio je moj prvi razgovor s anonimnim gospodinom. To je bio početak mog teškog iskušenja u Odboru za dramski konkurs.

Petnaest dana kasnije opet je zazvonio telefon. Nije nikako čudo kad telefon zvoni, jer se to događa kod nas svaki čas, ali je za mene bilo čudno kad se je ponovno javio onaj isti glas, koji mi se toliko zasjekao u bubnjiću.

- Ja sam, znate, onaj...

- **Znam, znam, poznam Vas po glasu. Vi ste anonimni gospodin, što se ljubezno interesira za dramu svoga prijatelja, zar ne?**

- Pa kako ste me odmah prepoznali? Jest, jest, ja sam se opet htio kod Vas malo informirati. Znam da će te mi oprostiti, jer znate kako nervozno moj prijatelj očekuje Vašu plemenitu odluku. Nije njemu, znate, do onih prokletih pet hiljada, što ih može dobiti u najsretnijem slučaju,

nego je njemu, znate, malo do imena. Mi književnici čeznemo za slavom i kad su nam na stražnjim dijelovima poderane hlače.

- **Dakle i Vi ste književnik** - upitao sam ni muški ni ženski glas, što je sa sebe pomalo počeo skidati vel anonimnosti...

- Ne baš ja... ovaj, nisam u „Guski“ (Grupa sarajevskih književnika), ali me tako zovu.

- **Zar Vas zovu guskom?**

- Ne gospodine! Vi ste nekako raspoloženi za šalu. Mene zovu književnikom.

- **A tako, onda oprostite na nehotičnoj griješki. Telefon je kriv, jer bih Vas bolje razumio da razgovaramo usmeno.**

- Oho, zar i na to mislite. Tu Vas, Boga mi, neće poslužiti sreća. Ja volim zadržati svoju anonimnost do onog sretnog dana kada mi dadete svu Vašu pišljivu nagradu, što ste je raspisali.

- **Baš je ovo sve zajedno interesantno. Pa Vi očekujete nekakav sretni dan. Ne znači li to da je i Vaša drama na dnevnom redu?**

- O, ne, nikako ne. Rekao sam Vam: ja sve činim radi svoga prijatelja.

- **Pa šta sada hoćete od mene?**

- Da doznam koliko ste drama pročitali?

- **Pa otkud Vam to pravo. Ta Vi niste kakav kontrolor moga rada.**

- O, ne, to nisam ni mislio kazati. Vi me sve nekako krivo razumijete.

- **A zašto se ne obratite na još kojeg člana?**

- Obratio sam se, ali svi nekako rezervirani. Jedan je bio toliko drzak, da mi je dobacio: „Pa nemojte me gnjaviti više.“

- **Hvala na upozorenju. Lišite i mene te neugodnosti,** otresem anonimnom i odložim slušalicu.

Sav sretan da sam se donekle riješio sa ovom drugom tačkom iskušenja, što mi ga je postavljao anonimni, nastavio sam svoj posao.

I puna dva mjeseca nije mi se javio na telefon. Već sam bio i zaboravio na anonimnog, kad odjednom, pri zaključku rada u odboru, jednog jutra pozvoni telefon.

- Dobar dan, klanjam se.

- Izvolite, anonimni!

- Vi ste genijalan čovjek. I po glasu me poznate. Da li bih se ja smio interesirati u nekom pitanju?

- Sigurno radi drame Vašeg prijatelja?

- Da, da, baš o tome se radi... Naime kad ćete konačno završiti taj prokleti konkurs?! Mene je više ugnjavila neizvjesnost i ovo Vaše izvlačenje do u beskonačnost. Da li će se već jednom odlučiti u ovoj stvari? Moj prijatelj se raskravio u neizvjesnoj nervozi. Zar Vi mislite da Vam je dozvoljeno ovoliko maltretirati ljude?!

- Izvinite, ali Vi vrijeđate, grubo vrijeđate.

- Oprostite, ne ljutite se. Sami znate kako je teško dočekati onih 5000 dinara i slavu.

- Ali Vi ste jedanput govorili samo o slavi, i to koliko se sjećam u vezi sa poderanim hlačama.

- Da, da, ali sad su druga vremena. Zima pritisla, a u kući nema ćumura, pa možete razumjeti kako mi je teško.

- Razumijem, sve ja to razumijem. Kad nije zime, onda je dovoljna i slava sama, ali kad je zima, bolja i slava i ćumur. Da, da, tako i misle pravi književnici, kao što ste Vi. Ali ja Vam ne mogu pomoći. Odluka se mora odgoditi još puni mjesec dana, jer su tri člana odbora obolila...

- *Grom i pakao* - čuo se uzvik, a onda se nešto muklo srušilo u sobi anonimnog književnika. Kako sam kasnije doznao pao je u nesvijest iz koje se je probudio drugi dan od teškog udara.

On je vrlo osjetljiv. U konačnu odluku odbora nije nikako vjerovao, ali kad su ga prijatelji uvjerali da je nepromjenjiva, on je izjavio, da se više nikada neće natjecati za lovore našeg pozorišta, jer da članovi ne znaju što je dramska umjetnost...

Preneseni napis svjedoči da je **Rudimir Roter** s pravom biran u odbore za ocjenjivanje drama. Njegovi razgovori s anonimnim sugovornikom, ujedinjeni u jedan novinski napis pisan dramatično, u skladu s temom, pokazuju Roterovo umijeće da postigne napetost u pisanom djelu. Ne, nije to moglo ispasti bez namjere i znanja. On je lako vladao postizanjem dramskog zapleta i manirom velikih književnika napisao je novinski razgovor pun dramskog naboja, sažeti dramolet, koji bi se mogao nazvati i igrokazom i izvoditi na sceni.

Zadnji odlomak svjedoči kako je Roter naknadno i posredno doznao tko je bio književnik čija drama nije pobijedila na natječaju, a zvao ga je tri puta tijekom trajanja postupka odabira. Ipak mu nije spomenuo ime, ne želeći ga javno osramotiti.

DUBROVAČKE LJETNE IGRE

Sklad arhitekture i muzike

Vladimir Ruždak: »U atriju Kneževog dvora osjećam se najugodnije«

Dubrovnik, jula — To je za mene najljepša sebe. A to je veliki i snažan faktor.

Bilo je to 1949 godine. Godinu koncertna sala od svih prostora dana prije osnivanja Ljetnih i u kojima sam dosad nastupao. — Kuda odlazite iz Dubrovnika? — Idem neko vrijeme na odmor u malo selo Iku na jugoistočnoj obali Istre, da zaboravim, ukoliko je to moguće, na svoj sezonski rad i poziv.

Radio-stanice bariton Vladimir Ruždak i tenor Noni Zunc došli su, u Dubrovnik. S njima zajedno doputovao je i pijanista Božidar Kunc, koji ih je pratio na nekoliko koncerata, što su ih priredili u »Marijinom dvorcu« na Lapadu i u radničkim odmaralištima u Dubrovniku i okolini. Istom prilikom oni su priredili i jedan javni koncert za građane. I već na ovom nastupu razvila se prisna veza između ondašnjeg mladog baritona i dubrovačke publike, koja je u Vladimiru Ruždjaku osjetila pjevača visokih kvaliteta. Otada on jući dubrovačkoj publici ja sam u tom prostoru prisno povezan sa slušaocima, jer je tu ambijent jedinstven i intiman. Raskošna arhitektura i vanredna akustika osvajaju izvođače, pa, razumljivo, i mene. U toj dvorani vlada savršen sklad arhitekture i muzike, a taj sklad prisiljava svakog umjetnika da dade sve od

— Možete li nam štogod reći o angažmanu u slijedećoj sezoni? — Ostajem i lduću sezonu u Hamburgu, ali ću redovito gostovati u Zagrebu.

D. R.

Ulomak iz intervjua s Vladimirom Ruždjakom objavljenoga u Oslobođenju.

POZNAVSTVA

Riječ je o dubrovačkim
klasicima»KNJIŽEVNIKE BAROKA
SMO ZANEMARILI...«(IZVODI IZ UGODNOG DVOSATNOG RAZGOVORA S PROFESOROM
PETROM KOLENDIĆEM)

Pišem po sjećanju, po kratkim zabilješkama iz ugodnog dvosatnog razgovora s Petrom Kolendićem, profesorom Beogradskog univerziteta. To nije bio nikakav intervju, a ni razgovor mladog studenta sa sijedim profesorom za katedrom, već susret dvojice ljudi, koji vjerojatno podjednako cijene staro dubrovačko literarno stvaralaštvo, ali s razlikom, što je jedan od njih tome stvaralaštvu kao nauci posvetio cijeli život, pet decenija neumornog rada, istraživanja starih arhivskih rukopisa, dok drugi želi da neke misli iz bogate riznice svog sagovornika prenese ostalim čitaocima. Vjerujem, da ste me shvatili, i zato predimo na temu „Književnike baroka smo zanemarili“.

Ni mi Dubrovčani ne znamo one mnogobrojne ulice i uličice u starom dileku grada po njihovim nazivima, iako mnoge od njih nose imena velikih ljudi iz prošlosti: Zlatarića, Palmotića, Ranjina, Bunića i drugih ličnosti. I zato mi obično radi pravilne orijentacije i turista i jedan drugoga upućujemo u „petu ulicu od Male braće“, u „treću od Sponze“, u „prvu ispod Široke ulice“ i tako redom, ne spominjući imena kojima su nazvane. I mene su tako znanici uputili u „drugu ulicu“ gradskog bloka na prostoru između velike Onufrijeve česme i Široke ulice, jer su vjerojatno sumnjali da li ću upamtiti ime pjesnika Zlatarića.

U običnoj sobici na trećem katu stare zgrade, koja je, kako se čini nadživjela strahovito trzanje dubrovačkog tla u sedamnaestom stoljeću, primio me je naš uvaženi učenjak Petar Kolendić. Poslije isporučene vijesti iz Beograda, koju sam mu saopćio, razvio se nevezani razgovor o dubrovačkoj literarnoj historiji. Tu je naš učenjak na svom čvrstom tlu, u svom elementu.

Redale su se figure starih literata. Počelo je s Marinom Držićem.

Profesor Petar Kolendić jedan je od naših zaslužnih ljudi, koji su svojevremeno skrenuli pažnju literarnih krugova i široke javnosti na autora „Dunda Maroja“, preteču Šekspira i Molijera na polju komediografije. Učenjak mi je o Držićevoj djelatnosti i životu iznio mnoge pojedinosti, a onda je zaključio:

— Ja sam uvjeren, da bismo o

kasnije jedna žena iz Šibenika ponudila mi je rukopis „Hekube“, na kojemu je bilo izričito navedeno ime Marina Držića kao prevodioca. Time je moj raniji zaključak, zasnovan na primjeni već spomenutog pravila, bio potvrđen i osnažen. „Hekuba“ je jedino djelo, koje je Držić preveo iz klasične na naš jezik. U osnovnim elementima ono se slaže s Dolčiovim talijanskim prevodom.

Kad već govorimo o stanovitim karakteristikama Marina Držića kao pisca nije suvišno da se istakne, iako je to svakom prosječnom čitaocu vidljivo, da ovaj naš stari pisac u svojim djelima nigdje ne unosi smrt. Nigdje on ne ističe ni plemstvo, jer je za njega plemić svaki čovjek, koji se istakne svojim žuljevima. Zaista istinski renesansni stvaralac...

Tim zaključkom profesora Kolendića ostavili smo Držića i prešli na dubrovačke barokne pisce.

— Mi nekako nemamo smisla ni osjećanja za naše barokne pisce. Ja sa naprimjer o važnosti tih pjesnika uzaludno uvjeravao i neke profesore književnosti. Kod nas se barok shvata usko kao neki stil i kao odraz jedne struje u umjetnosti, međutim, barok je veliki pokret ravan renesansi i njegovo je značenje u historijskom razvoju čovječanstva široko i veoma značajno. O baroku je u posljednje vrijeme napisano u zapadnom svijetu na stotine knjiga. Dok smo mi, zbog nedovoljnog shvatanja važnosti i značaja baroka svoje velike književne stvaraoce iz tog vremena zanemarili,

U njima prevladava balet, muzika i raskoš u najvećem stepenu, jer su nastale u vrijeme pred pojavom opere. Njihova djela mogla bi se veoma uspješno prilagoditi zahtjevima savremene pozornice, ali pri tome bi morali uložiti izvjestan trud kazališni režiseri i muzičari. Razumije se kod toga je dozvoljena i neophodno je potrebna adaptacija. Ja sam za adaptaciju, jer je za uspjeh djela starih pisaca prvi predušlov da budu razumljiva i za publiku i za glumce izvođače. Glumci, koji ne razumiju pojedine riječi, što ih izgovaraju na pozornici, ne mogu se ni saživjeti sa svojim ulogama, oni ne mogu ni dati od sebe ono što se od njih očekuje. Uostalom, adaptaciji su bila podvrgnuta i mnoga djela istaknutih starijih evropskih pisaca, pa ipak ta djela time nijesu izgubila na vrijednosti. Na adaptaciji Gundulićeve „Dubravke“ radili su neki naši ljudi u devetnaestom stoljeću, među kojima i pokojni profesor Henrik Grbavčić iz Kotora, koji je „Dubravku“ uskladio sa savremenim jezikom. Ne znam, međutim, gdje je njegova adaptacija Gundulićevog djela završila i što je s njom bilo.

Iako su naši pjesnici baroka još uvijek zapostavljeni, ja sam uvjeren, da će oni jednoga dana biti rehabilitirani. Osobito Gundulić i Palmotić, — zaključio je naš književni historik dr Petar Kolendić, a onda je nadodao: „Ako ste u mogućnosti da nešto u tom pravcu učinite, unesite to u svoju dužnost“.

Rudimir ROTER

Ulomak razgovora s Petrom Kolendićem pisan književnomjetničkim stilom, s opisima ugodaja, prilagođen uređivačkoj koncepciji Književnih novina.

Složeni novinski rodovi (reportaža, putopis, memoari, feljton, esej, kronika)

Nedugo poslije novinarskih početaka, **Rudimir Roter** se okušao u pisanju složenih novinskih rodova, i upravo je po njima ostao prepoznatljiv. Samo iznimno nadaren novinar u prvim godinama rada dobije prigodu redovito pisati eseje, reportaže, kronike, putopise i memoare. Okrugli stol kao razgovor između novinara i više sudionika rijedak je i danas u novinama, primjerice za razliku od televizije, pa ne čudi što ga u Roterovo vrijeme nije bilo te ga ni on nije pisao.

Sama teorija novinarstva u razdoblju do Drugoga svjetskog rata nije posebno tumačila složene novinske rodove, osim reportaže. Putopis, esej i memoari smatrani su književnim vrstama i tek su se probijali u novinarstvo kao poseban oblik. Novinski putopis nije bio prepoznat kao poseban rod, nego je smatran vrstom reportaže (putopisna reportaža po Pavešiću). Kronika je bila opsežan analitički napis i nije se izdvajala u poseban rod, a feljton je još uvijek bio između rubrike, podlistka, prostora u listu u kojemu su objavljivani različiti rodovi, i posebnog oblika novinarskog izražavanja. Nije bilo ujednačeno ni pisanje samog naziva. *Obzor* ga je još uvijek pisao izvorno *feuilleton*⁷⁵, a u *Jutarnjem listu* se pisalo *felton* i *feljton*. Kako su hrvatske novine u prvo vrijeme i nastajale u književnim krugovima, posve je prirodno što su se dugo u njima zadržale književne vrste kraćeg opsega, bez posebne prilagodbe drugome mediju.

Reportaža

S reportažom je drukčije. Premda je i ona izvorno književna vrsta, s pojavom novina prilagodila se njima i zauzela je vrlo važno mjesto. U novinarstvu reportaža je složeni rod kojim se izvješćuje o događajima, pojavama, zemljopisnim područjima i ljudima, s težištem na opisima svega što je važno za stvaranje slike izražene sredstvima medija za koji se stvara.

⁷⁵ *Obzor* od 14. svibnja 1935. donosi nadnaslov „Mali feuilleton“.

U odnosu prema današnjem tumačenju pojma reportaže, **Franjo Pavešić** gotovo istovjetan sadržaj tek izražava drugim riječima:

Život dalmatinskih pastira na bosanskim planinama IZAZIVA U ISTO VRIJEME OSJEĆAJ ZALJENJA I UDIVLJENJA.

Gospodar je često mlađi čovjek i ako u društvu ima ljudi, koji bi mu mogli biti otevi.

Krijem lipnja kreće se na put. Put od Šibenika do planine Šator traje pet dana, a vodi preko Drniša, Knina, Grahova do Pounja, odakle počinje uspon na Šator. Pastiri sa dugih mjesta pridružuju se šibenskim uz put.

Na Šatoru načičkane izgrade pastiri kolibe na zaravanku ispod samog vrha, nešto iznad jezera i Bližnjeg vrha, no i na drugim mjestima. Po neki puta se poslužuje kolibama domaćih gospodara. Kolibe pastira su sagrađene iz suhog zida a pokriveno su nepaljivo grubo rezanom drvenom kora, da

kada se spusti naglo gorski pljusk, u kolibi svi potisnu.

Unutrašnjost kolibe je nepregrađena. U sredini se nalazi otvoreno ognjište, a s jedne strane plove primitivno zbijen kredlanovi drveni spavaju po ih ili na poplu u skloništuima kraja torova. U jednom uglu se nalazi spremnik za sir, u drugom za potrebe kućanstva i ostalo. O čistosti se ne može govoriti, jer je pod od zemlje, ali zid od suhog kamena, otvoreno ognjište, a sve u jednoj prostoriji kolibe se svake godine iznova pokriva i grade vrata, jer domaći ljudi od jezera do prolića razvuku vodu iz dalmatinskih pastira ostane Radi toga oni i ne prave nešto sličnijeg. Na Šator i ostale planine odliče iz Dalmacije samo isti stolari, dok manji kod kuće pasu kako mogu.

Jednostavan život pastira na Šatoru izrazito u isto vrijeme osjećaj zaljenja i udivljenja. Stado se dijeli na janjad, mužjake ovce, te jalsve ovce i ovnova, a svaka grupa pasu za sebe. Janjad je najbliže toru, dok ovce najdaleko i na najbolje pašu, a ostalo gdje stigne. Mužjaci se je štampati i lo ovce.

Od rane zore do zapada sunca sijelo pastirsko društvo osim gospodara i janjkih stocara je po planini, da se podne snežno sa svojim stadima oko tora. Dok se ovce pomazu i spremi sva stoka,

spremi mlijeko i povećera, već je davno mlađi orak. Tada se oko torova zablje veliki ognjevi, pastiri se zavuku na spavanje u svoja od kamena složena okovišta postavljena oko tora, a samo po neki čuvaju stražu sa poma.

Na planini se ostaje do Male Gospe (dne 8 rujna). Kod kuće, ovce pasu cijele zime skoro bez izuzetka. Samo u najveće nevrijeme se polaže, što iznosi obično 6-10 dana kroz zimu.

Ovce dalmatinskih pastira sitne su, zapravo među najsitnijima tipovima pramleke, opće težina oko 25 kg.

Dr. Horvat iznosi podatke koje je dobio od gospodara jednog društva ovčara. U njegovom stada muško se oko 800 ovaca i samica od 100-140 litara mliječka dnevno, a odmah iza dolaska i do 150 litara. Od 100 ovaca dobije se 70-80 kg vune, koja se prošlim godinama prodavala po 12 dinara kg, a potražnja je bila dosta dugo.

Prema kazivanju majke, gospodarstvo žene, na Šatoru se siri ovakvo: livče namučeno mlijeko siri se drugi dan ujutro.

Igrije se na temperaturu oko 35 Celzijusa (to je zaključio iz opisa) i meće se sirilo toliko, da se mlijeko usiri za 20 do 30 minuta. Kad se usiri, umiješa se sa obilnom velikom žlicom za grabljenje i usiri i naknadno se zagrijava i živo mlijeko. Naknadno se zagrijava toliko, koliko se jedva može rukom dočupati — meće 35 Celzijusa — i to tako dugo, da čudan se škripi. Poslije toga se odmahne, u gradji izradi i meće u posudu, svanu škrip (drvena posuda slična naštrama, samo iznad meće, duga 50-70 cm, a široka oko 25-30 cm). U škripu stoji u kolibi jedan i po do dva dana. Tada se ispuše u košadice i soli, te gusci u košice mijenja. U tim mješavinama ostane sir 5 do 10 dana, ne previše obilno, a onda se preradi u ovcije mješine, u koja se čvrsto zbiju i nareće.

Te se mješine slažu čvrsto pritisnute u jednom katu kolibe, a onda se pri povratku prenose kući. Kako vele pastiri, silikve se ima dosta prodaj.

kilogram. Međutim on može imati samo plove oko lokalno tržište. Kad bi racionalnim radom, što je moguće, podigla produktivna sposobnost planinskih ovaca ovih krajeva, trebalo bi mlijeko drugičije iskoristivati.

Osim sira u mješavinama pravi se u manjem opsegu t. zv. čobanski sir. Sirmirani se mali i meće u tvrdilo (formu, kvadratičan okvir sa stranicama do 15 cm i visine 5 do 10 cm). Tu se umota u krpe, drži 10-15 dana pod pritiskom kamena, a da se ne preokreće. Iza toga se ostavi u kolibi i po potrebi izosi. Čobanski sir služi za hranu pastirima, koji su cjo dan na paši.

Pašnjaci i planinske livade na Šatoru su vlasništvo kumake uprave i obuhvataju površinu od 3270 ha, prema podacima šumarske uprave u Glavnoj upravi šuma. Na površini nije jednolika. Veći dio zauzimaju stromi obronci i vrhovi najviših brjelogova, te kamene i šer, no drugi također veliki dio naročito u dugodolinama u sredini masiva.

Poljivna vrlo bujna vegetacija. I način iskoriscavanja nije isti. Izgleda, da su neki najbliži dijelovi upravljanje te ih pojedini jači gospodari iskoriscuju kao livade dok se ostala bježe površine iskoriscuju za senoske pašnjake, a u najveće dijelove dolaze ovčari iz Dalmacije.

I Šator kao i ostale planine ovih krajeva, oskudjevali vodom. Ali se čisto.

Na stevorenastom podnožju najviših vrhova nalazi se glečersko jezero, u koje otječe voda iz nekoliko izvora iz vrhova izvan jezera i u samom jezenu. Voda je vrlo bistra i hladna. Tu je i obilno Bližnje vrlo, koje je dovoljno za pastire, dok se stoka napaja na jezenu. To jezero igra veliku ulogu u životu šatorskih stocara i postoje posebni propisi za upotrebu i poljez. Od glavnog grebena prema istoistoku ima veći broj vrhova i takodje: ali ona gotovo sve preuzima list. Tu se ljudi i stoka pomažu snijegom iz dubokih provalja...

1. JUTARNJI LIST

21. II. 1937.

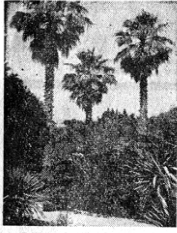
Jutarnji list, 21. veljače 1937. (ulomak)

„Reportaža je vrlo važan materijal svakoga lista, ona je njegova najaktualnija originalnost. Reportaža je ujedno i najveće iskušenje za svakoga žurnalista. Nigdje ne dolaze sposobnosti, talent i inteligencija toliko do izražaja, koliko tu. Reportaža ne smije biti suhoparan izvještaj, jednostavan i dosadan, pa makar se događaj još kako jednostavno zbio i vidio. Iz nje treba načiniti literarno djelo. Danas već imademo bezbroj književnika, koji su reportažom došli u književnost (Egon Erwin Kisch, Laris Raisnerova itd.). Imade raznih vrsta reportaže: sud, parlament, politički zborovi, zabave. Od svih je najzamamnija ulična i putopisna reportaža. Imade i kulturnih i socijalnih reportaža. Veliki listovi posvećuju naročitu pažnju reportaži, specijaliziraju pojedine članove redakcije samo za nju, i to za izvjesnu njezinu granu. Donedavno se smatralo, a još se i danas gdjegdje smatra, da je reportaža najniže redakcijsko zanimanje, premda je to najzanimljiviji, najteži i najžurnalističkiji posao lista. Njoj

treba dati najsposobnije ljude u redakciji. Prema njihovu talentu i inteligenciji mjerit će se i njezina vrijednost.“⁷⁶

NOVE TURISTICKE OAZE NA JADRANU

U KRAJU VRIJESA I RUŽMARINA

Prije nekoliko dana prosko je prvi auto novim putem od malog sela Dubrave, u Željaskoj Crnoj Gori, do Zuljana na južozapadnoj obali poluotrova Pelješca. To je bilo prvo motorno prevozno sredstvo, koje je prošlo neoprogrednim putem iz vinskih polja sela u malo selo na morsknoj obali.

U ned dugo putom spleta su letva, koji su posljednjih godina izgrađeni preko nekadašnjih bezplodnih terena na Pelješcu, otvorena je još jedna nova arterija od izravne važnosti za stanovnike Zuljana. Od nje će imati li ogromna koristi stanovnici ovog sela, koji su do sada bili povezani sa svijetom isključivo lokalnim pomorskim prevozima.

Zuljana ima sve odlike jednog od naših najprirodnijih turističkih mjesta. Uz tri velike pjeskovične plaže jednu pod samim naseljem, zatim plaže Vrućica sa izvorom žive vode i Kremenu a u blizini postoji još mnogo malih plaža, koje se redaju u

sličnim usulama uzduž obale prema Trsteniku, na zapadnom kraju, velike trsteničko-žuljanske uvale. Između najnižeg na selu na obali i dva mala naselja, koja su smještena na posjednim položajima, proteže se malo plodno polje, gdje izvanredno dobro uspijela prođe i ostalo južno voće, jer se na tom relativno malom polju nalaze brojni bunari. Zuljana je poznata i kao bogato ribolovno područje.

U vremenu između dva svjetska rata neki domaći turisti počeli su pojedinačno dolaziti u Zuljanu. Oni su zapravo otkrili ili ovo malo mjesto kao uosama prijetan, ih i miran sekotak, u kojemu se mogu napopunitije odmorati i odmornosti ljudi koji traže temeljiti odmor. Za ovim prvim posjetiteljima počeli su postepeno dolaziti drugi i tako se glas o Zuljani širio. Narocito je ovo malo mjesto postalo omiljeno onima koji su znali naći lutanje u ribarenju s donacijama ribarima i koji su se zadovoljavali skromnom domaćom ishranom. Postoje mje, kada je ponovo počeo oživljavati turistički promet na maloj obali, i Zuljana je opet dobila svoje prve malobrojne goste. Kako u ovom malom mjestu nije postojala ni jedna gostionica, posjetitelji su se smještali u privatnim kućama. Posjet turista nije ni danas brojna, iako je znatno povećan interes stanovnika za turizam, a i njihova spoznaja da od turističkog prometa mogu imati značajnu dopunu svojim prihodima, koje uglavnom dobivaju od vinogradarstva.

Zuljana je poznata po južnjačkoj vegetaciji, među kojom se osobito ističu čičve šumice vrijesa i ružmarina. Vjerovatno nigdje u našim primorskim krajevima nije toliko bujno razpran ružmarin, koji u doba cvjetanja pruža prekrasnu sliku svojih razvijanih boja u raznim nijansama.

Suđevce Zuljani, na suprotnoj zapadnoj strani velike trsteničko-žuljanske uvale, nalazi se isto tako malo i lijepo poljsko mjesto Trstenik. Trstenik je po dijeljen na tri zaseoka rina, sve dalje i gornje selo. Jedno je od drugoga udaljeno po nekoliko stotina metara. Sa zapadne strane ovo mjesto zaštićuje visoko golo brdo Čučin, tako da se za vrijeme ljeta u ranim popodnevim satima nalazi u zasjenku.

Trstenik je okružen gustim vinogradima i maslinjacima, koji se spuštaju sve do mora. Zeleno boje masline, korovih površja na i pitomih plodnih stablika u raznim nijansama gode oku. Glavna prostrana pjeskovita plaža proteže se ispod samog naselja na obali, a osim nje prema jugozalozu nekoliko manjih pjeskavih plaža u usulcima na dužini od oko dva kilometra sve do silikovitog poluotrova Zagina uka.

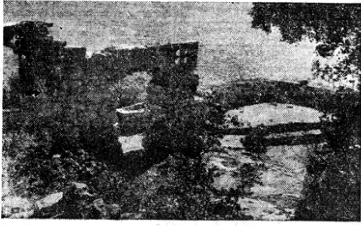
U Trsteniku se počeo razvijati turistički promet tek nekoliko godina prije Drugog svjetskog rata. Prvi posjetitelji turisti bili su Šeržijeli. Za njima su već sljedećeg ljeta počeli dolaziti mnogi Zagrepčani i Beogradjani. Postepeno, iz godine u godinu, rasteo je broj posjetilaca, a upo red i interes domaćih stanovništva za ovu novu granu naše primorske prirode. U Trsteniku je uoči rata dolazio već dosta velik broj domaćih turista, koji su u ovom lijepom mjestu na-

lazili odmor, razonoda i puno osujelena.

Poslije rata, međutim, za dugo vremena turistički promet nije bio obnovljen. Najveća kočnice obnovi i razvoju turizma u Trsteniku stvarao je pomoranj kanje prikladne gostionice. Ali kada je prije dvije godine osnovano Turističko društvo, cijela je akcija na razvoju turizma krenula dobrim putem. Turističko društvo »Dingač«, po svojoj sposobnosti je jedno od najaktivnijih društvenih organizacija u dubrovačkom kraju, smi njenim radom uspjelo je okupiti u svoje članstvo cijelo selo. Otvorilo je razne poduhvate na polješanju mjesta i u razvijanju udobnosti turista posjetilaca. Razvijena je kaćna radionost u najvećem opsegu, tako da je

u ovom relativno malom mjestu, koje sačinjava jedna tridesetk porodica, za potrebe turista postignut kapacitet od preko 60 kreveta. Zahvaljujući inicijativi Turističkog društva ove su godine koristili odmor u Trsteniku brojni turisti iz naših krajeva. Time su utroveni temelji još bujnijem napretku turističkog saobraćaja. Trstenik je poseban pomorskim prugama s našim glavnom lukama i turističkim središtima. U novije vrijeme poseban je i na mora pelješku cestu Šion — Orubić, Pelješka udružna cesta, kao vrlo važna tekoćina ekonomskog i kulturnog prosperiteta poluotrova Pelješca, otvorila je najšire razvojne vidike u Trsteniku. Jednoj od glavnih izvornih luka Pelješca i jednom od najbogatijih turističkih mjesta budućnosti.

X. D. R.

View iz Trstenog

Oslobođenje, 13. rujna 1956.

Roter je znao upravo to što Pavešić traži – umijećem pera pretvoriti opis događaja u literarno djelo. A opet novinsko, zasnovano na stvarnosti, s činjenicama i imenima ljudi i nazivima predjela, a ne na mašti. Pisao je Roter sve vrste reportaža i nije lako izabrati jednu za primjer. Sudske procese s kojih su mnogi novinari pisali tek vijest ili izvještaj, Roter je znao uobličiti u zanimljivu reportažu. Jednako je bio uspješan kad bi s otvorenja kulturnih događanja napisao reportažu („Umjetnička izložba u Sarajevu: Studin – Petrović – Bajloni“). Socijalne reportaže pisao je često („Zadružna briačnica u Sarajevu“, „Suša na Pelješcu: Slabi izgledi ovogodišnje berbe – o vinskoj trošarini“, „Bogatstvo siromašne i pasivne Hercegovine“...), ali i ulične („Akcija Hrvatskog radiše u Sarajevu: Sabirna akcija po ulicama – kako stoji pitanje društvenog internata“).

⁷⁶ PAVEŠIĆ, Franjo: *Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje*, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str. 11. i 12.

S obzirom na to da Pavešić ističe kako je „od svih najzamamnija ulična i putopisna reportaža“, za primjer Roterova načina pisanja može poslužiti njegova reportaža „Pelješac iz vidika nove ceste“:

„U legendu je ušlo ime seljaka Iva Pavline iz Potomja na poluotoku Pelješcu. Sedamdesetih godina prošloga stoljeća⁷⁷ Pavlina je kao dvadesetogodišnji mladić propješačio u toku jednog dugog ljetnog dana stazu od oko 120 kilometara, koliko približno iznosi put od Potomja do Dubrovnika. U praskozorje krenuo je od kuće i u večernji sumrak stigao pred vrata na Pilama. O pješačkoj brzini i ustrajnosti ovog čovjeka pripovijedali su stariji ljudi omladini, djedovi i bake svojoj unučadi. Ni jedan drugi čovjek ni iz daleka nije dostigao ovaj rekord. Uskoro će ga, i to tek osam desetljeća kasnije, potući stroj – automobil. Legenda će polako utonuti u veliku pelješku stvarnost naših dana. Nju će brisati i zeleno busenje, što već sada pomalo zatvara znatan dio uskog puteljka, koji se uzvija Mutnim dolom i Crnjavom.

Građani ne znaju kakav posao Pelješčani nazivaju 'ponosom'. Ne bi ga sigurno lako ni odgonetali, pa ćemo stoga ispričati jednu od svakodnevnih priča iz vjekovne knjige života na poluotoku.

Hladni su zimski dani. U malu luku doplovila je trabakula da preuzme teret vina. Glas o njenom dolasku proširen je ubrzo po svim selima, pa čak i u onima, koja su udaljena i do petnaestak kilometara od luke. Parun broda ne može čekati i za to valja goniti vino u luku, treba ići na ponos, bez obzira na nevrijeme. Zadanu riječ pogodbe treba održati, a i zakon života to određuje.

Zajedno s kukurijekanjem prvih pijetlova, nekako odmah iza ponoći, razlijevaju se selom glasovi:

- Diži se Ivo, diži se Mato! ...Vrijeme je ustajanja!

I domaćice moraju na noge, da dadu napoj i prvi obrok mazgama, da spreme kafu i doručak goničima. Tako počinje ponos. A onda slijedi ono drugo. Pred škiljavom svjetiljkom u konobi vino se toči, slijeva u mjehove. Pripremni posao traje do praskozorja, a zatim tovarenje mješina na mazge, pa onda – pokret.

⁷⁷ Devetnaestoga stoljeća, op. a.

Karavane kreću u luku. Svaku drugu ili treću mazgu slijedi po jedan gonič. Po razdrtim stazama mazge trpaju, a s njima zajedno trpaju i ljudi. Ledena kiša sipi. Hladan vjetar prožima tijela. I tek pred večernji sumrak vraćaju se goniči mokri i prozeblji u svoje selo. Psovke ne izostaju, ali ne pomažu, jer isti ovakav napor treba ponoviti sutra i prekosutra...

Na zakonu uzajamne pomoći razvija se život u pelješkim selima. A takvih ponosa izreda se tokom godine na stotine. Na stotine uloženi nadnica na ponose zapisuje preko godine u pasivu svako domaćinstvo. Eto, to su ponosi! Krasan naziv za krvavo argatovanje, krasna tema za scenarij dokumentarnog filma, pomislit će te. Ali film i život ovdje su išli strahovito u raskorak. Uskoro će i ponosi ući u povijest Pelješca kao zapisi teške stoljetne borbe naših pradjedova za koru nasušnog kruha. Otići će u zaborav i krasan naziv krvavog argatovanja. Nitko za ponosima ne će požaliti, pa ni najgorljiviji prijatelji tradicije.

Sunčano jutro. Ukrcali smo se na stonskoj placi, da krenemo prema unutrašnjosti poluotoka bijelom, još neutrvenom cestom, koja vijuga kroz zelene maslinjake Stonskog polja prema jugu. Široke krošnje stoljetnih maslina, nadvile se do sredine ceste i prate nas sve do proplanka nad uvalom Prapatna. Mala ravnica na brdskom proplanku, a pod njom duboko se usjekla u kopno prostrana pješćana uvala. Pogled seže preko mora do sjeverne obale Mljeta.

Iza maslinjaka cesta ulazi u gustu borovu šumu. Izmjenjuju se pejzaži, redaju se nove slike na svakom kilometru puta, množe se utisci. Čovjek, koji je nekada prolazio besputnim pelješkim krajem, ne može naprosto vjerovati da je toliko promjena nastalo za kratko vrijeme.

Laganim usponom cesta se uzdiže prema Metohiji, prvom naselju raštrkanih Ponikava. Uzduž ceste susrećemo ljude, koji odlaze u polja na posao. Susrećemo i žene pod bremenima zelenog granja na leđima. Dostižemo natovarene mazge. Nenavikle na auto, svog novog prometnog takmaca, plašljivo skaču pod teretom. Goniči ih pridržavaju za oglav, sklanjaju u stranu i svaki susret sretno završava. Susrećemo i stada ovaca. Usplahirene sirenom bježe zamamno za ovnom predvodnikom.

U selu Boljenovićima, središtu Ponikava, zaustavimo kola. Radnici, zaposleni na cesti, prekidaju na čas posao. Od reda su domaći ljudi. Ima i djevojaka. Izmjenjujemo pozdrave, a zatim nastavljamo put...

Zaostaje naselje Sparagovići, prelazimo zabrđe. Odmiču svježe okopani vinogradi i prvim proljetnim zelenilom okićeni pašnjaci. Na nekoliko kilometara prati nas po visoravni Mutnog dola sivi krš, a zatim na dogledu naselja pelješke Crne gore, ponovno se pojavljuje pitomo zelenilo. Iz daljine se naziru zgrade Putnikovića. Među njima jedna se posebno ističe svojim dimenzijama. To je nedovršena građevina Zadružnog doma.

Na dočeku je grupa ljudi i školske djece. Pozdravljaju goste, a posebno svog narodnog zastupnika Marina Cetinića. Veseli su, što je u njihovu sredinu došao čovjek, koji se mnogo zauzima za izgradnju nove ceste, od koje pouzdano očekuju ljepše dane. Ista slika ushićenja ponavlja se i u selu Dubravi, krajnjoj zapadnoj točki, do koje je cesta doprla.

U sjeni starih dubova, po kojima je ovo malo selo dobilo svoje ime, sustali su auti. Zasad ne mogu dalje. Ali prije nego sazri žir i uvene lišće starih dubova, projurit ćemo kroz Dubravu. Ona će ostati od prilike na polovici staze od Stona do Trpnja.

Iz Dubrave krenuli smo pješice u Žuljanu.

Stanovnici ovog malog i veoma slikovitog pelješkog primorskog sela dočekuju nas srdačno. Pozdravi se izmjenjuju. I oni mnogo očekuju od nove ceste. Sakupili su oveću svotu novca za gradnju Doma kulture. Cestu pretpostavljaju svemu drugome, i za to će i taj novac namijeniti u ovaj zamašan posao. Sami će dobrovoljno sudjelovati u gradnji spojenice od Dubrave do svog sela.

U Žuljanu su došli i delegati Trstenika, da izraze zahvalnost svojih mještana na ovom velikom pothvatu koji je poluotok Pelješac doživio.

Jovo Ugrčić, član revizione komisije centralnog komiteta SKH, rekao nam je nakon završene turneje preko Pelješca:

- Ja sam proputovao gotovo cijelu Dalmaciju i mogu reći, da su rijetki krajevi kojima je cesta bila toliko neophodna koliko Pelješcu. Sada tek vidim, da će ona imati ogromno značenje za ekonomski i kulturni prosperitet naše zemlje. Meni su zbog toga razumljivi i shvatljivi spontani dočeci, koje je stanovništvo Pelješca priredilo svom narodnom zastupniku. Ovako iskreni dočeci rijetko se doživljavaju. Njih može prirediti samo narod, koji duboko osjeća koliku vrijednost dobiva od ceste, od velike

odluke narodne vlasti, kojoj stanovnici poluotoka Pelješca preko druga Marina izražavaju zahvalnost.

Motori su zabrujali. Vraćali smo se u grad. Jedni s osjećajem zadovoljstva, što su upoznali dobar dio poluotoka, a mi Pelješčani, sa ushićenjem, da će uskoro stara legenda o ustrajnom pelješkom pješaku Ivu Pavlini pasti u zaborav, a s njom zajedno i jeziva životna priča o ponosima.⁷⁸

Analizirajući način obrade zbivanja – posjeta dvojice političara poluotoku Pelješac povodom gradnje ceste, posve je jasno da je novinar tu temu mogao obraditi u različitim novinskim rodovima, počevši od izvještaja i reportažnog izvještaja, preko opsežnijeg prikaza, osvrta i, ono što je najteže, a najbolje, reportaže. Najjednostavnije je bilo napisati izvještaj: desetak redaka uvoda u kojemu se spomenu osnovni podatci o posjetu političara Pelješcu i budućoj cesti, petnaestak redaka izjave prvoga političara o njegovom doprinosu i razlozima zauzimanja za izgradnju upravo te ceste, podjednako duge izjave drugoga političara o važnosti buduće ceste za razvitak toga kraja i države u cjelini. Kraj bi činilo desetak redaka podataka o odlasku političara uz spominjanje lokalnih dužnosnika koji su ih dočekivali. Prikaz bi imao istu strukturu, samo bi se sve pisalo opsežnije, uz dodavanje poneke izjave Pelješčana. Političari bi bili sretni jer bi se mogli diviti opsežno prenesenim vlastitim izjavama u novinama, uredništvo također jer će ih zadovoljni političari opet pozvati da ih prate, što ne samo da predstavlja uštedu, nego u to doba kada glasila nisu raspolagala vlastitim automobilima često i jedinu mogućnost da njihov novinar bude nazočan zbivanju, a i novinar bi trebao biti zadovoljan jer je pošteno odradio svoj posao i informirao javnost o svemu što se zbilo.

Prosječan bi novinar postupio tako. Ali, ne i vrhunski. Ne i **Rudimir Roter**. On je postupio poput pravog stručnjaka. Napisao je reportažu u kojoj glavni likovi nisu dvojica političara, nego pelješka cesta u izgradnji, Pelješac i njegovo stanovništvo. Priroda, koja je odredila i način života. Političari su tek povod pisanju pa su u kratkoj izjavi samo jednoga i spominjanjem drugoga, u Roterovoj reportaži dobili ukupno tek deset posto prostora. Sve ostalo pripalo je Pelješčanima i Pelješcu.

⁷⁸ Slobodna Dalmacija, 11. svibnja 1954.

U odnosu prema već navedenim Pavešićevim uputama o pisanju reportaže iz 1936. godine, Roter je jednostavan i dosadan događaj, posjet dvojice političara gradilištu, pretvorio u literarno djelo. Time je pokazao, kako Pavešić kaže, da je „[...]” reportaža ujedno i najveće iskušenje za svakoga žurnalista. Nigdje ne dolaze sposobnosti, talent i inteligencija toliko do izražaja, koliko tu.“⁷⁹ Jednako tako, u odnosu prema opisu novinara reportera, pojmu i načinu pisanja reportaže iz 1964. godine, Roterova reportaža ni u kojem slučaju ne predstavlja nemaštovit slijed uobičajenoga uzorka koji spominje **Ivo Braut**, ali ga i kritizira ako u njemu nema izvornosti, osobnog stila i osjećaja. Taj obrazac glasi: opis prirode + brojke + malo atmosfere + malo dijaloga = reportaža. Braut ističe: „Originalnost je osobina reportera, baš kao i književnika. I novinski reporter, usprkos svoj žurbi dnevnog posla i prigodnosti zadatka, ulaže sebe u ono što piše.“⁸⁰ Roterova originalnost ogleda se posebice u uvrštenju legende i umetanju opisa života peljeških seljaka kroz tumačenje javnosti izvan Pelješca nepoznatoga dodatnog značenja izraza „ponos“.

Roter zadovoljava i sve ostale Brautove zahtjeve, koji ih objašnjava ovako: „Slično kao u umjetničkom stvaranju, i u reportaži svaki autor kuje vlastiti alat. A škola zanata mu je sam život, radoznalost na sve ljudske manifestacije, opća kultura i – preporučuju nam – književna lektira. I tu prestaje svaki recept. Fakturu svoje reportaže svaki reporter od imena sam je našao; najčešće, ako ga pitate, ni sam ne zna kako gradi reportažu... Ipak se i ovdje postavljaju neki zakoni zanata koji se moraju poštivati. Uglavnom to su ovi:

1. sinteza svih elemenata oko osnovne ideje reportaže;
2. jasno pričanje, bez patosa, ili 'baroka', a ipak živo i slikovito s funkcionalnim stilskim ukrasima koji mogu potjecati i iz arsenala poetike;
3. vjernost istini koja se ne smije krivotvoriti 'montažom' i svojevoljnim postiranjem podataka koji su sami po sebi autentični;

⁷⁹ PAVEŠIĆ, Franjo: **Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje**, Matica hrvatska, Zagreb, 1936., str. 11.

⁸⁰ BRAUT, Ivo: **Novinar reporter, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 68. i 69.

4. osvježavanje svog izraza, tj. izbjegavanje šablone i rutine.⁸¹

Kao što je pokazano na primjeru, Roter je ispunjavao, pa čak i premašivao, zahtjeve teoretičara suvremenika o pisanju reportaže. A kako bi se njegova reportaža uklopila u današnja načela što ih reportaže moraju zadovoljavati, pedesetak godina nakon Roterove reportaže „Pelješac iz vidika nove ceste“?

Stjepan Malović 2005. godine ističe: „Reportažu krase vrstan stil, a tu se novinarstvo približava književnosti. [...] Reportaža mora biti autentična, tema joj je stvarni događaj. Slobodno je strukturirana, najviše ovisi o sposobnosti autora, a njezina je osnovna funkcija izazvati estetski doživljaj kod čitatelja.

Karakteristike reportaže jesu:

- Pišemo ih da bismo zabavili čitatelje.
- Novinar pušta da postupci i komentari sudionika nose priču.
- Obično počinjemo odgođenom glavom, koja sadržava događaj ili anegdotu koji uvode u priču.
- Tijelo priče sadržava ostala zbivanja i brojne citate.
- Zaključak sažima priču ili je dovodi do vrhunca.⁸²

Opće značajke reportaže po Maloviću ovise o vrsnom stilu kojim se približava književnosti, o autentičnosti i temi, koja mora biti stvaran događaj (u Roterovoj reportaži to je posjet političara gradilištu ceste na Pelješcu), te o izazivanju estetskog doživljaja kod čitatelja, što posve zadovoljava napis „Pelješac iz vidika nove ceste“. Prvi od pet posebnih Malovićevih zahtjeva govori o zabavi čitatelja, što Roterova reportaža svakako čini – ona predstavlja užitak za čitanje i ugodno provedeno vrijeme. Kako postupci i komentari sudionika nose priču, ispunjen je i drugi Malovićev zahtjev. Treći, o početku s odgođenom glavom koja sadržava događaj ili anegdotu, također je poštovan, s tim što je u Roterovu napisu struktura još složenija jer sadržava legendu i drugo zbivanje, tradicionalno pomaganje suseljana u prijevozu vina na mazgama do luke.

⁸¹ BRAUT, Ivo: **Novinar reporter, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 69.

⁸² MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 329.

Po Maloviću tijelo reportaže mora sadržavati ostala zbivanja i brojne citate, a to upravo Roter i čini („Diži se Ivo, diži se Mato! ... Ja sam proputovao gotovo...”). Potom Malović u zadnjemu, petom zahtjevu traži da zaključak sažme priču ili je dovede do vrhunca. Roterov zaključak priču i sažima i dovodi je do vrhunca u isto vrijeme: „Motori su zabrujali. Vraćali smo se u grad. Jedni s osjećajem zadovoljstva, što su upoznali dobar dio poluotoka, a mi Pelješčani, sa ushićenjem, da će uskoro stara legenda o ustrajnom pelješkom pješaku Ivu Pavlini pasti u zaborav, a s njom zajedno i jeziva životna priča o ponosima.“

Kad je riječ o načinu na koji je sazdana reportaža „Pelješac iz vidika nove ceste“, na prvi je pogled prepoznatljivo da se radi o fokusiranoj strukturi jer početak i kraj zatvaraju krug (legenda o Ivu Pavlini, op. a.), a tijelo sadržava činjenice o suvremenom zbivanju u koje se upleće prošlost i predviđa budućnost radi pojačavanja dojma (preživljavanje zahvaljujući međusobnoj pomoći suseljana i nova cesta koja će im olakšati život, op. a.). **Stjepan Malović** navodi i pravilno organiziranje priče prema fokusiranoj strukturi, kako to američki znanstvenici koji čine Missouri Group, traže - „Tri koraka u primjeni fokusirane strukture:

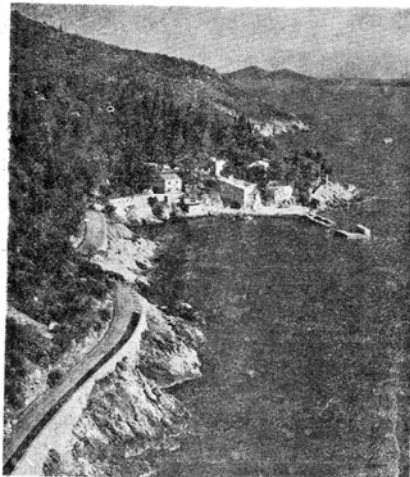
1. Osigurajte prijelaz na opću, veću temu.
2. Izvještavajte o slučaju ili instituciji.
3. Pripremite efektan završetak, koji će se vratiti na subjekt koji ste fokusirali i koji nosi priču.“⁸³

Roter je obrađujući opću temu – izgradnju ceste, u prvi plan stavio pojedinca, **Iva Pavlinu**, preko kojega se prelazi na veću temu – život peljeških seljaka i potom glavnu temu – izgradnju ceste i promjene koje ona donosi. Izvještava se u tijelu reportaže i o instituciji, u ovom slučaju političarima koji su došli na Pelješac i lokalnim vlastima, a završetak se vraća na subjekt koji nosi priču, na Iva Pavlinu, koji ujedno simbolizira život peljeških seljaka. Dakle, reportaža **Rudimira Roter** „Pelješac iz vidika nove ceste“ zadovoljava sva suvremena mjerila za pravilno pisanje reportaže koja navodi **Stjepan Malović** više od pedeset godina poslije

⁸³ MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 214.

njezina nastanka i koja u današnjem vremenu traže američki znanstvenici okupljeni u Missouri Group.

Saparatom i bilježnicom PO STARIM DUBROVAČKIM ULICAMA

Uspavani zimski dubrovački i svi turisti, domaći i strani, koji su prije rata ili poslije rata dolazili re-
dovno na odmor u Dubrovnik. Oni-
ma koji su...

«Borba-a-a», «Vjesnik», «Sedam dana-a-a-a»...
Citavu listu novina nosi u pohabanim kartonskim koricama pod lijevom miškom. Desnom rukom oslanja se na svoj krivi štap, koji već godinama nosi kao vjernog zaštitnika i pratilaca. Štap mu ne služi samo kao odmorac u bedu, nego i kao

«Mestar» Mato

najsigurnija odbrana protiv «mušter-
je», koja zna ponekad napastovati ovog starog dubrovačkog kolporter-
ta.

Uspavani zimski dubrovački i svi turisti, domaći i strani, koji su prije rata ili poslije rata dolazili redovno na odmor u Dubrovnik. Oni-
ma koji su...

«Borba-a-a», «Vjesnik», «Sedam dana-a-a-a»...
Citavu listu novina nosi u pohabanim kartonskim koricama pod lijevom miškom. Desnom rukom oslanja se na svoj krivi štap, koji već godinama nosi kao vjernog zaštitnika i pratilaca. Štap mu ne služi samo kao odmorac u bedu, nego i kao

«Borba-a-a», «Vjesnik», «Sedam dana-a-a-a»...
Citavu listu novina nosi u pohabanim kartonskim koricama pod lijevom miškom. Desnom rukom oslanja se na svoj krivi štap, koji već godinama nosi kao vjernog zaštitnika i pratilaca. Štap mu ne služi samo kao odmorac u bedu, nego i kao

je u Dubrovniku prije 65 godina. U djetinjstvu je polazio osnovnu školu, koju je brzo prekinuo. Stupio je kao šegrt u jednu krojačku radnju. Ni šegrt u to nije dugo zadržao, jer je želio da obavlja neko slobodnije zvanje. Promijenio je nekoliko zanimanja, dok je konačno u dvadesetoj godini života postao kolporter. To je bilo davno, prije punih 45 godina. Ako ga zapitate za utroci, zašto je napustio krojački zanat, Mato će vam odgovoriti:

«Dodijalo mi, da se otpravim s «bužetama» (trupicama) u krojača. Cijelu godinu dana nisla drugo nisam radio nego «bužete», jes' bogami! «Bužete» na kobilicama, «bužete» na gočama. Ali takav posao ne bi i vama dodio? Recite pravdo!»

Mato, istina, nije završio krojački zanat, ali mu je iz onog dalekog vremena ostala majstorska stilska, jer pod nazivom «mestar» Mato njega svako u Dubrovniku pozna, i staro i mlado, i muško i žensko. Iako je on već 65-godinjli onakni čovjek sa dubokim nabornim, što ih je vrijeme isaralo na njegovu licu, «mestar» Mato još uvijek savjesno obavlja svoj kolporterški posao gotovo bez takmaka. Prošlih godina nekoliko omladinaca pokušalo je da se posveti ovom poslu. Međutim, oni nisu izdržali, nisu mogli da se takmiče s Matom, koji je, treba priznati, pravi «mestar» i u svom kolporterškom poslovanju. Vrijedno je istaknuti, da je «mestar» Mato još uvijek i sav

ziju za svoj dugogodišnji kolporterški rad, pa je on ne samo najstariji, nego vjerovatno i prvi kolporter — pensioner u našoj zemlji. Ali on neće da bude pensioner, da, kako kaže, zeta besposlen dubrovačkom «pekarijom» ili da sjedi na klupama Porporele i parka Gradac. On hoće da ostane istrajno u svom kolporterškom pozivu do kraja svog života, i svako doba dana, sve do kasne noći, u ljeti i zimi, možeće da susretne «mestara» Mato sa svježnjem novina pod miškom na glavnoj dubrovačkoj ulici. Neizbada, kad se zamori od trkanja, naći ćete ga na stepenicama velike Orlandove klesane. Tu «mestar» Mato izlaže mušterijama na uvid šitave hrpe raznih listova i časopisa. To je njegov dućan pod vedrim nebom. Ali ako ga ne nađete u njegovom kamenom dućanu i ne sretnete na Stradunu, odjednom ćete negdje iza leda čuti prodorni uzvik «mestara» Mato: «Globođenice-a-a», najnoviji broj! ... «Politika-a-a», «Borba-a-a», «Slobodna Dalmacija-a-a»...

«Mestar» Mato ima i svoje stalne mušterije, koji se kod njega služe godinama, pa i decenijama. Njih kolporter — ljubitelji posjećuje redovno i ne može se desiti, da on propusti svoju dužnost pa da zaboravi bilo koga pretplatnika. A oni njegovu savjesnost nagraduju povjerenjem. Zadržovan je sa svojim pozivom, pa će vam rado priznati: — «Kada bi se drugi put rodilo, ja bi jopet prodavao koje (govino) jer ništa ljepšega nema na svijetu!»

To je slika kod velike Orlandove klesane. Produkujemo do dna Straduna. Na maloj česmi ispodmenog graditelja starog dubrovačkog vodovoda, koja se izdiže na Gundulićevu Trgu, susrećemo drugu sliku. Veliko isto golubova, koji su se spustili po avoj stalni napitak vode is

Jedan stariji Dubrovčanin kaže nam je u razgovoru, da on i danas, ako pažljivo promatra građevine u uskim gradskim ulicama, nalazi stariji put nove arhitektonske detalje, koje prije toga kroz cijeli život nije opazio. Bado mu vjerujemo, jer je ovaj grad uistinu veliki arhitektonski spomenik sa bezbrojnim detaljima, potcrni koji prolaze i ne primjećuju ih ni nosioci fotografskih aparata i filmski kamera. Ali uz zapanjenje kulture i detalje na stisrim gradskim ulicama u Dubrovniku možemo još uvijek da susretnemo i pravo rijetke slike iz života u pro-

Na česmi
šlosti. Jedna od takvih rijetkih silka je i stara prelija, koja je zbog sparine izšla na ulicu, gdje obavija svoj posao. Ne odvrtne se na prolaznike, čovjek bi rekao, ali ipak s kudjelje baca ponekad oko u stranu. Pa ako joj se učini, da su objekti vrijedni pažnje odohi kadeju i pozove susjedne: «Jedina. Vreteno se odmaru u križu, dušo, dušo, a ponekad i do susmraka...»

Z. R.

Obavještenje vlasnicima drumskih motornih vozila

Pozivaju se vlasnici drumskih motornih vozila sa područja GNO i SNO Sarajeva da shodno odluci Saveznog izvršnog vijeća o popisu drumskih motornih vozila (Službeni list br. 16-34) neizostavno do 30. aprila 1954. godine dostave popisnice (obrazac DMV-1) za svoja vozila saobraćajnom organizaciji Uprave za unutrašnje poslove GNO Sarajeva.

Za informacije obratiti se na telefon 29-49.

Iz Uprave za unutrašnje poslove GNO Sarajeva

Trave i ljudi

Radaju se s proljećem u duži i pregritim biljeda neba nad nebeskasti, golim rukama. Nude hebu šarani buket rose za kaplju nade, i malo topine u nijedrima sunca. Nide ljudima svoju skromnu vještost za vrell drhtaj ljubavi, koji im nikada nisu htjele dati. Nemaju vremena ni da opjevaju svoj mali život. Kad umiru htjele bi na rastištu

da se rukuju s ali im se ruke nikada nisu svet Umiru stih trave Ne traže opijela i letak gradskih U smrti se pribli Za nedovršena i dobijamo zeleno Umiru trave, bez stislo ruku i silomnih rasta Umiru. Ljudi bezbrilno korčaju trotoari i sanjaju o stvar koje nemaju vez Umiru trave. Na vaskršnici, kao bočeni stiga vjetar ječi, plače Umiru trave, um a niko ne vidi, kako nebo sahrva u vječitu jama p

Nusr

Sedam dana, 29. travnja 1954.

Putopis

Nije dvojbeno da je putopis nastao kao književna vrsta i kao takav postojao je stoljećima, ali lako je dokazati i da su novine malo-pomalo počele objavljivati putopise i da se on razvio u poseban rod novinarskog izražavanja. Za razliku od književnog putopisa, u novinarskomu je manje dojmova, premda ih također ima, a više činjenica i podataka. Već je navedeno da je Pavešić putopis nazivao putopisnom reportažom. Zbog toga valja iznijeti i razliku između novinskog putopisa i reportaže. Novinski putopis donosi više opisa, a manje zbivanja i opsežniji je od reportaže. Tematika je reportaže raznolika, a putopis se samo odnosi na opisivanje krajeva i ljudi, koji, kao i u reportaži, tek uvjetno moraju biti udaljeni od putopisca ili čitatelja. Novinski se putopis piše poput niza reportaža pa je struktura svakoga njegova dijela reportaža. Uvod treba čitatelja upoznati s temom i činjenicama koje su autoru bile povod za pisanje. Pritom on ima punu slobodu pa može strukturu osmisliti po svojoj volji, uključujući i retrospektivni način pisanja. Završni dio putopisa može, ali ne mora, biti zaključak. Putopis se može završiti snažnim dojmom o putopisom obuhvaćenom području ili o samo jednom njegovu dijelu, namjerno ostavljenome za kraj.

Dnevne novine, a i pojedina revijalna izdanja, donose i prikaze kojima je tematika putopisna, ali ona nije dovoljna da bi novinarski uradak bio putopis. Ako se putovanje opiše jednostavno strukturiranim napisom i uobičajenim novinarskim stilom, onda je to tek jednostavan prikaz putovanja, a ne novinski rod putopis, složen od niza povezanih i sažetih reportaža.

Nužno je napomenuti i da su neki putopisci iz prošlih stoljeća svoja djela držali znanstvenima. Kako su tad prometne i komunikacijske veze bile slabe, oni su opisivali mnoge pojedinosti, pa i biljne i životinjske vrste, tlo, rude ako ih je bilo na opisivanom području, te klimu, gospodarstvo... Među svjetski poznate putopise ubraja se *Put po Dalmaciji* objavljen prvi put 1774. godine u Veneciji, a njegov autor **Alberto Fortis** sebe naziva znanstvenikom, i putopis znanstvenim, a ne književnim djelom. Vidi se to i iz njegova pisma upućenoga vitezu reformatoru, senatorima i reformatorima Sveučilišta u Padovi u kojemu ih moli da mu

financiraju izdavanje knjige: „Ishodi putovanja, obavljena pod tako sretnim znacima, sačinjavaju djelo što ga se usuđujem podastrijeti mudrosti preuzvišenoga suda kojega revnost štiti i potiče korisna izučavanja u presretnim državama pod mletačkom vlašću. [...] Ako k tome poteče kakva osjetna korist općoj baštini, narodnoj trgovini i umjetnostima od marljiva ispitivanja naravi i sadašnjeg stanja jezera, močvara, rijeka: od vijesti o prirodnim proizvodima te prostrane zemlje, te od napomena koje teže za tim da ih povećaju, poboljšaju i učine korisnima državi; od otkrića nečega novoga što je dosad izmaklo istraživanju prirodnjaka, tada bi velikodušni pokretači moga putovanja s neosporivim pravom uživali glas vrsnih rodoljuba, a ja bih u potpunosti kušao unutrašnje zadovoljstvo što preplavljuje dušu korisna podanika, za čim više nego za slavom učenjaka i znanstvenika mora težiti svaki plemeniti čovjek.“⁸⁴

Putopise koje je pisao **Rudimir Roter** moguće je podijeliti u dvije cjeline prema načinu nastanka. Prvu bi činili oni koje je napisao na osnovi vlastitih putovanja, a drugoj, što u to doba nije bilo neuobičajeno, pripadaju putopisi što ih je pisao po pričanjima putnika, uglavnom pomoraca. Roter je, poput Fortisa, smatrao da putopis ne smije ostati na površnim opisima, koliko god stilski bili skladni, nego na pronicanju u bit prirode, gospodarstva, nasljeđa i ljudi u području koje opisuje. Primjerice, njegov putopis „Posjet staroj dubrovačkoj koloniji u središtu Bosne“⁸⁵ čine tri sažete reportaže s poveznicama između svake, u kojima govori o staroj dubrovačkoj koloniji. U napisu nema međunaslova, čime želi naglasiti da se radi o cjelovitom napisu složene strukture, što njemu uistinu nije bilo teško pisati jer je znao kraćim odlomcima povezati tri cjeline u jedinstven putopis.

Na tragu Fortisova shvaćanja putopisa, Roter piše i o: rudama, povijesti, arhitekturi, klimi, prirodi, povijesti, društvu, načinu života, običajima... Često je putopise presijecao legendama kako bi čitatelje držao u napetosti i neizvjesnosti o čemu će pisati u idućim odlomcima:

„U utvrđenom gradu nalazila se vojna posada pod zapovjedništvom mladog bosanskog kraljevića. Pod utvrđenje je došao

⁸⁴ FORTIS, Alberto: **Put po Dalmaciji**, Marjan tisak, Split, 2004., str. 3. i 4.

⁸⁵ *Naše more*, broj 1 od 28. veljače 1956., str. 42. do 44.

turski carević sa mnogobrojnom vojskom, koja se utaborila sa sjeverne strane grada. To se mjesto, navodno po careviću, i danas naziva 'Carevište'. Turci su neko vrijeme svom snagom navaljivali na grad, ali ga nijesu mogli zauzeti, te su zbog toga blokirali okolicu i odlučili da ustraju u opsjedanju. Vjerovali su da će se posada predati zbog nestašice hrane. Opsjedanje je trajalo dugo, i to prema legendi, punih sedam godina.

Uvidjevši, da ne će moći dugo održati grad u svojim rukama, jer je posada počela gladovati, bosanski kraljević odluči da se posluži varkom. On izda nalog, da se ubije jedno magare i da mu se želudac napuni posljednjom zalihom pirinča. Pomoću naročite sprave posada izbaci magare među neprijatelje. Kada su turski vojnici pregledali magare i ustanovili, da ga je posada tvrđave hranila pirinčem, turski carević je došao do zaključka, da Bosanci imaju goleme zalihe hrane, te stoga odluči da digne opsadu i da se sa svojom vojskom, koja je i sama počela osjećati nestašicu hrane, povuče iz Kreševa. Međutim, za vrijeme povlačenja susreo je jednu krezubu babu, koja mu je odala varku. Turska vojska se povratu natrag, nastavi opsadu i bosansku vojsku prisili na kapitulaciju, te zarobi čitavu posadu i samog kraljevića.

Tako govori legenda o drevnom kreševskom gradu...⁸⁶

Roter se i u putopisima, kao što je pokazano i na primjeru reportaže, često koristi fokusiranom strukturom: u uvodnom dijelu naznači temu, a poslije njezine razrade u tijelu, napis završava iznošenjem još jedne, dotad nespomenute, zanimljivosti i vraćajući se i fokusirajući na subjekt koji nosi i u putopisu povezuje cijelu priču. U Roterovu putopisu „Posjet staroj dubrovačkoj koloniji u središtu Bosne“ fokusirani je subjekt utjecaj Dubrovačke Republike u Bosni:

„Iz jedne stijene nad Kreševom bučno šumi vrelo radioaktivne vode, koja se koristi u maloj banji i obližnjem bazenu. Najveći dio ljekovite vode otiče s visinskog izvora u Kreševčicu. Nad uskim koritom radioaktivnog potočića uzdižu se i dva stara mlina. Svijetlo zelena mahovina, što je isplela debelim tkivom drvene kotače, svjedok je starosti mlinova. Oni su vjerovatno istim ritmom bučili i onda, kada su kraj njih

⁸⁶ *Nашe more*, broj 1 od 28. veljače 1956., str. 44.

prolazili pretstavnici Dubrovačke republike, kojih se snažan uticaj i danas osjeća u ovom lijepom gradiću srednje Bosne.“

Život i običaji Saharskih Arapa

Burni doživljaji našeg zemljaka Iva Ostojića, bjegunca iz Legije stranaca

UTARNJI LIST

4. II. 1934.

Na ovaj neudoban skup...
 ...
LANJA UHI SVOME
 ...
GOZBE CIELOGA SELA
 ...
ZENIDENI OBIČAJI ARAPA
 ...
POLOJDELSTVO U SAHARI
 ...
KULTURNI ŽIVOT SAHARSKIH
 ...

Ulomak iz putopisa napisanoga po pričanju Iva Ostojića (Jutarnji list, 4. veljače 1934.). Razgovor s Ostojićem Roter je objavio posebno tako da je napis o životu i običajima saharskih Arapa i po sadržaju, strukturi i opremi pravilno napisan putopis.

Putopise koje je pisao po pričanju drugih putnika, Roter je objavljivao kako bi javnost upoznao, makar preko posrednika, s dalekima zemljama. U vrijeme prije televizijskoga programa, Roter je pisao samo po pričanju svjetskih putnika. Rod novinarskog izražavanja birao je po podacima, zanimljivosti, opsežnosti i doživljajima sugovornika. Tako su poslije dugih razgovara s kapetanom **Srećkom Krilom** nastali njegovi memoarski zapisi što ih je *Naše more* objavilo u četiri opsežna nastavka 1957. godine.

Posjet staroj dubrovačkoj koloniji u središtu Bosne

R. R. Progonski

Kada sam u jesen prošle godine boravio u Kiseljaku, od svih okolnih izletišta i naselja, najviše me privlačio grad Kreševo, stara dubrovačka rudarska kolonija u srcu Bosne. Kreševo je udaljeno od Kiseljaka dvanaest kilometara. Nalazi se na kraju odvojka ceste, koja u ovom starom gradu pod planinom Bitovnjom i završava. Poslije nepuna dva kilometra od Kiseljaka cesta ulazi u tjesnac. Među visokim brdima u uskom tjesnacu jedva su našli malo prostora rijeka Kreševčica i cesta, koja vijuga uz lijevo riječno korito. Na putovanju od Kreševa sofer Ivica opisuje kreševske znamenitosti, a usput spominje i drevne zgode u malom gradu. Skraćuje vrijeme, što bi se otešlo i na ovom dosta kratkom putu zbog jednoličnog pogleda na malu rijeku, usku cestu i zelena podnožja brda, koja su se ovdje gotovo sljubila.

Na izlazu iz uske kotline završava cesta. Tu počinje kreševska čaršija. Širokom ulicom, što se protegla gotovo čitav kilometar iz nizine prema uzvišici, na kojoj dominira velika zgrada sta-

rog samostana, redaju se bijelo okrečene bosanske kućice sa oštrim drvenim krovovima. Sve naliče jedna drugoj, kao da su izrađene po kalupu istodobno. Međutim, nije baš tako. Neke su od njih nadživjele i tri stoljeća. Mladim graditeljima služile su kao uzori, i za to je Kreševo u građevinskom pogledu najbolje sačuvano tipično bosansko naselje. Urednost i čistoća primjećuju se na zidovima kuća i na odjeći stanovnika.

Između glavne ulice i korita Kreševčice sedam sporednih sokaka presijecaju po svim pravilima urbanizma u oštrim uglovima staro naselje.

Uz Jajce, Kraljevsku Sutjesku, Fojnicu, Bobovac i još neka mjesta sredovječne Bosne spominje se i Kreševo. Ali povjesnica ne povezuje Kreševo uz kraljeve i feudalce, već je dovodi u vezu s prvim tragovima rudarske aktivnosti na tlu Bosne. Rudno bogatstvo ovoga kraja, živu i srebro, iskorišćavali su već stari Feničani, za njima Iliri i Rimljani. Poslije viševjekovnog za-

42

*Naše more, 28. veljače 1956.***Memoari**

Memoarski zapisi su naslovljeni „Iz ratnih doživljaja našeg pomorca“, ispod čega je u obliku podnaslova napisano: „Priredio R. Roter po pričanju kap. Srećka Krile“, a uz prvi nastavak uredništvo je objavilo napomenu:

„U nekoliko nastavaka objavit ćemo sjećanja dubrovačkog pomorca Srećka Krile, koji je kao mladi časnik na bivšem jugoslavenskom brodu 'Tomislav' plovio za vrijeme Drugog svjetskog rata u opasnim zonama crvenog mora, Indijskog i Tihog oceana, a zatim nekoliko godina živio u Kini za vrijeme japanske okupacije i poslije oslobođenja goleme azijske zemlje.

Ovo je životna priča našeg pomorca, zapisi zbiljskih događaja, koje su naši pomorci, članovi posade 'Tomislava', proživjeli. Sjećanja pomorskog kapetana Srećka Krile imaju i posebno značenje, jer se odnose na

područja, gdje su u burno ratno doba plovili rijetki naši brodovi i malobrojni naši pomorci.⁸⁷

Nije neuobičajeno da memoarske zapise pojedinih osoba pišu pisci ili novinari kada ličnosti čija se sjećanja i promišljanja žele objaviti, za to nemaju sklonosti ili vremena. Svakako, Roter se i te kako potrudio i napisao vrlo zanimljivo štivo. Svako novo zbivanje odvojio je međunaslovom, a pazio je i da oni budu podjednake dužine kako bi stali u jedan redak i tako pridonijeli boljem vizualnom dojmu. Neki od tih međunaslova glase: „Rat je započeo“, „Iz Amerike u Afriku“, „Tajfun na Pacifiku“, „Talijani zaplijenili brod“ „Tomislav' potopljen“, „Kinesko pomorstvo“, „Borbe s orkanima“. Pisani su po pravilima struke i uistinu predstavljaju naslove poglavlja na koja se odnose.

Načinom pričanja doživljaja kapetana Krile, s opisima brodova, mora i predjela, stavljanjem svega u kontekst općih zbivanja radi dobivanja širih spoznaja i ubacivanjem zanimljivih pojedinosti, niz napisa „Iz ratnih doživljaja našeg pomorca“ zadovoljava sve značajke memoara. Memoare kao novinski rod ne spominje Pavešić prije Drugoga svjetskog rata, a ni poslije nisu smatrani takvima, što ne znači da nije bilo poznato kako ih treba pravilno pisati jer su opsežno obrađeni u djelima što se bave teorijom književnosti.

Tek im **Josip Grbelja** i **Marko Sapunar** 1993. godine daju zapaženo mjesto kao novinskom rodu i navode povijesni razvitak od Ksenofontovih memoara Anabasa napisanih pod pseudonimom Temistogen (u značenju „Pravdin sin“), do suvremenog doba. Autori prenose različita objašnjenja pojma memoara od kojih se može sažeto i dijelom prepričano izdvojiti ono najvažnije: Memoari su pripovjedno djelo u kojem se izlažu uspomene autora na neka značajnija društvena ili kulturna zbivanja u kojima je pisac sudjelovao ili je bio njihov očevidac. Slika vremena, portreti i zaključci prelamaju se kroz prizmu osobnih preživljavanja i sudbine autora u doba o kojem se govori, ali su i pod vidnim utjecajem posljedica koje je ono donijelo. Uz kronološko izlaganje često su prisutne ocjene i objašnjenja autora, koje se proširuju i osvježavaju mnoštvom asocijacija koje nisu u najposrednijoj vezi s

⁸⁷ *Naše more*, broj 1 od 1. siječnja 1957., str. 54.

osnovnom temom, ali dočaravaju atmosferu. „Memoari su zaseban oblik izražavanja: nisu ni znanstveni poput povijesti, ni fikcijski poput literature, ni dokumentarni poput autobiografije, ni kronološki sistematizirani poput kronike, ni intimistički poput dnevnika, iako mogu imati od svega toga ponešto, pa je i uspoređivanje s tim oblicima najčešće znak nerazlikovanja oblika ili zamućivanja jasnoće.“⁸⁸

Grbelja i Sapunar upozoravaju i na moguće dvojbe o vrijednosti memoara zbog uvjetovane subjektivnosti, veće ili manje vjerodostojnosti izjava, spominjanja dokumenata i mogućnosti da autor bude jako istaknut u odnosu prema zbivanjima i svojom ulogom u njima. Međutim, kako je čitateljima jasno da se radi o nečijem osobnom viđenju događaja, a ne o povijesnom udžbeniku, smanjena je mogućnost manipulacije čitateljima koji u njima više traže izvanpovijesne značajke: lingvističke, stilističke, etnografske i komunikacijske.

U istom djelu Grbelja i Sapunar donose pregled mnogih uglednih autora, pisaca, publicista i novinara koji su se okušali u pisanju memoara, među kojima je i **Josip Horvat** s dva zapažena memoarska djela: *Zapisci iz nepovrata (Kronika okradene mladosti 1900-1919)* i *Hrvatski mikrokozam između dva rata, 1919-1941*.

Kako je **Josip Horvat** bio glavni urednik *Jutarnjeg lista* prije Drugoga svjetskog rata, u vrijeme kad mu je Roter bio suradnik, može se pretpostaviti da je **Rudimir Roter** bio upoznat s njegovim memoarskim djelima. A da je **Josip Horvat** i danas dobar uzor piscima memoara, svjedoči ocjena analitičara **Nikole Batušića** objavljena u *Danasu* 1984. godine, gdje je napisao da je u Horvatovim memoarima otkrio: „[...] ne samo zamjernu moć opažanja, već i analitičku pronicavost koja predviđa, prosuđuje i ocjenjuje točno (*Zapisci iz nepovrata*). Horvat kao sociolog i motrilac niza naoko nebitnih činjenica, dokazuje kako su unas političke prilike presudno znale oblikovati mnoge profile i značajeve javnoga života, čime svojoj memoaristici dodaje važnu kritičku komponentu koja ga

⁸⁸ GRBELJA, Josip i SAPUNAR, Marko: **Novinarstvo, teorija i praksa**, MGC, Zagreb, 1993., str. 159.

dovoljno daleko odmiče od zbivanja i time njegovu peru dodaje potrebitu vjerodostojnost“ (*Hrvatski mikrokozam*).⁸⁹

Iz ratnih doživljaja našeg pomorca

Priredio R. Roter po pričanju kap. Srečka Krile

U nekoliko nastavaka objaviti ćemo sjećanja dubrovačkog pomorca Srečka Krile, koji je kao mladi časnik na bivšem jugoslavenskom brodu »Tomislav« plovio za vrijeme Drugog svjetskog rata u opasnim zonama Crvenog mora, Indijskog i Tihog oceana, a zatim nekoliko godina živio u Kini za vrijeme japanske okupacije i poslije oslobođenja goleme azijske zemlje.

Ovo je životna priča našeg pomorca, za pisi zbiljskih događaja, koje su naši pomorci, članovi posade »Tomislava«, proživjeli. Sjećanja pomorskog kapetana Srečka Krile imaju i posebno značenje, jer se odnose na područja, gdje su u burno ratno doba plovili rijetki naši brodovi i malobrojni naši pomorci.

Uredništvo

NA »TOMISLAVU« PO DALEKOM ISTOKU

Kada smo u mjesecu ožujku godine 1939. odriješili vezove na bunkerskoj stanici u Sustjepanu i isplovili na otvoreno more pod Dubrovnikom, nijesmo mogli ni slutiti, da se na tako dugo vremensko razdoblje rastajemo s rodnim gradom i sa svojom domovinom. Iako su se na svjetskom obzorju već u ono vrijeme gomilali ratni oblaci, izazvani Hitlerovim ispadima, nije se ipak očekivalo da smo u samom predvečerju Drugog svjetskog rata, i da mi, članovi posade parobroda »Tomislav«, zajedno sa svojim brodom odlazimo u neizvjesnost. Naše su misli bile vezane za cilj našeg putovanja, za Chile, daleku zemlju na zapadnoj obali južne Amerike.

Ni na nepreglednom prostranstvu Atlantika nijesmo se mnogo bavili i uzbuđivali ratnim mislima, iako je iz dana u dan rasla ratna psihoza na svim kontinentima.

Preplovili smo Atlantik i Panamskim kanalom prešli na Pacifik. Zbog same udaljenosti na američkom kontinentu mnogo manje se osjećala fašistička huškačka propaganda nego u Evropi. U čileanskoj luci Iquique obavili smo zadatak, ukrcali salitru i ponovno pod teretom pošli Panamskim kanalom prema Sredozemlju. Naš povratni cilj bila je Aleksandrija. U veliku egipatsku luku doplovili smo u ljeto doba, u vrijeme nesnosne žege. Iskricali smo salitru, a zatim nakrcali »Tomislava« teretom pirinča

Sušionica salitre u Chile-u

i lanenog sjemera. I drugo prekooceansko putovanje vodilo nas je u Južnu Ameriku. Ovaj put naprije u luku Valparaiso, pa zatim u Antafogastu, da primimo novi teret salitre. Pošto smo imali dovoljno vremena na raspolaganju posjetili smo mnoga čilenska naselja, a znatjelija nas je odvela i na golema salitrena polja.

Historijat salitre, tog važnog čilenskog izvoznog artikla, povezan je s imenima mnogih iseljenika iz Dalmacije i dubrovačkog kraja. U ovoj važnoj grani čilenske privrede istaknuto mjesto zauzimao je i naš uži zemljak Pasko Baburica. On je dugo vremena bio vlasnik najvećeg dijela golemih salitrenih polja u ovoj dalekoj zemlji. Kasnije ih je prodao i na jugu Chilea, u Patagoniji osno- vao svoje plantaže i gojišta goveđa. U salitrenoj industriji Chilea Pasko Baburica je imao sličnu ulogu, koju je odigrao drugi naš uži zemljak Nikola Mihanović u pomorstvu Republike Argentine. I jedan i drugi su bili zaslužni pioniri važnih grana privrede dviju južnoameričkih zemalja.

U Patagoniji žive mnogi naši iseljenici iz primorskih krajeva, a najviše Bračani. To su djelomično potomci iseljenika iz druge polovice devetnaestog stoljeća, a djelomično još živući iseljenici iz prvih decenija dvadesetog stoljeća. Oni čine dosta brojnu skupinu i u glavnom gradu Patagonije Mageliansu ili Punta Arenasu, kako su ga nazivali nekađ njegovih građani. Iako je u ovim krajnim južnim predjelima klima vrlo oštra, naši su se ljudi prilagodili novim atmosferskim i klimatskim prilikama, te se vrlo dobro snalaze, a uz to i u društveno-kulturnom pogledu oni su očuvali svoju osebnost.

Drugo putovanje iz Južne Amerike vodilo nas je opet preko Panamskog kanala za malu nizozemsku luku Ternuzen, u blizini belgijske granice. Na putu preko Atlantika primali smo uznemirujuće vijesti s evropskog kontinenta. Pod utiskom tih vijesti i izvještaja dosta nemirni Atlantik nije obuzimao našu isključivu pažnju.

RAT JE ZAPOČEO

Prvog septembra 1939. onoga dana kada su hitlerovske armije provalile u Poljsku, mi smo se nalazili u evropskim teritorijalnim vodama. Vijest o provali Nijemaca u Poljsku uzbudila je i nas, članove posade »Tomislava«. Kada smo sutradan pristali u spomenutoj holandskoj luci osjećali smo se nekako lakše, jer su nam Holandani na svakom koraku pružali dokaze prijateljske su-sretljivosti. Dočekivali nas kao prijatelje i kao buduće saveznike u borbi protiv fašističkih agresora. Deset dana smo se zadržali u Ternuzenu. Tu smo među ostalim ispitali krupnim slovima na bokovima broda ime »Tomislav« i ucrtali veliku jugoslavensku zastavu, kao vidne znakove neutralnosti u nastalom ratu, koji je otada »Tomislava« i njegovu posadu pratio. Poslije čišćenja broda na rotterdamskim dokovima otplovili smo za Sjedinjene Američke Države.

Naše treće putvanje iz Evrope preko Atlantika prošlo je relativno dosta mirno, iako je ratni požar već dvadesetak dana plamsao nad jednim dijelom Evrope. U New York smo stigli koncem mjeseca septembra. Poslije nekoliko dana provedenih u njujorskim dokovima nakrcali smo raznovrsnu robu i dobili nalog da otplovimo za Capetown, veliko lučko naselje u Afričkoj Uniji.

U to vrijeme u njujorskoj luci već su se vidjeli i si-vo obojeni brodovi, kao vidljivi odjeci ratnog stanja i prvi znaci opreznosti u plovidbi morem. Dobiveni zadatak da odmah otplovi, »Tomislav« nije mogao izvršiti, jer je prethodno trebalo posvršavati poslove osiguranja bro-

Naše more, studeni 1957. (dio prvoga nastavka memoara)

⁸⁹ Prema: GRBELJA, Josip i SAPUNAR, Marko: **Novinarstvo, teorija i praksa**, MGC, Zagreb, 1993., str. 159.

Sjećanja kapetana Krile, Roter je uobličio u sadržajno i stilski uvjerljivu priču. Posebnu je pozornost posvećivao izboru riječi pazeći da ih ne ponavlja, što nije bilo lako jer je u tim memoarskim zapisima dosta opisa mora i predjela, a ni jedan se ne ponavlja i ne slični na druge. Slijedi Roterov opis nevremena u poglavlju „Tajfun na Pacifiku“:

„Prazan trup 'Tomislava', prepušten na milost i nemilost uzavrelom moru, jurio je neobuzdano kroz gustu pomrčinu pobješnjelog elementa, pod udarcima silnog vjetera i kiše. Ponekad je izgledalo da se more prolama i da će 'Tomislava' progutati kao neku krhku igračku. Spomenute zlosutne grebene, koji su u pomorskim kartama označeni kao mjesto velike opasnosti za pomorce, trebali smo proći s lijeve strane u udaljenosti od 5 milja. Tako je glasio propis. Ali nijesmo mogli slijediti određeni kurs, jer su nas izdala sredstva upravljanja brodom. U nesreći sreća nas je poslužila i mi nijesmo znali na koliku smo udaljenost i s koje strane smo prošli najopasniji položaj u Južnom kineskom moru. Poslije dvodnevne plovidbe potpune prepuštenosti bijesu mora konačno smo izašli iz opasne zone i stigli u mirniji pojas.“⁹⁰

Feljton

Poput većine novinskih rodova, feljton vuče podrijetlo iz Francuske. Francuska riječ *feuilleton* znači list i povež od samo nekoliko listova. Premda je prevedena na hrvatski kao podlistak, taj je izraz ostao uglavnom za samo jedno od dva tumačenja značenja feljtona, i to kao novinske rubrike, dakle prostora u listu, prostora „ispod crte“. Drugo značenje feljtona kao roda novinskoga izražavanja prihvaćen je u izgovornom obliku. Anićev *Rječnik hrvatskoga jezika* i ne spominje kako se izvorno piše, nego samo objašnjava pojmove *feljton*, *feljtonist* i *feljtonistički*.⁹¹

Opsežno tumačenje nastanka i odlika feljtona u hrvatskoj teoriji novinarstva donosi iz pera slovenskog znanstvenika **France Vrega** tek Novakovo *Suvremeno novinarstvo* 1964., pet godina poslije smrti **Rudimira Roter**a. Ali, to ne znači da Roter nije bio upućen u pisanje feljtona jer je

⁹⁰ *Naše more*, broj 1 od 1. siječnja 1957., str. 56.

⁹¹ ANIĆ, Vladimir: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 1994., str. 190.

to, što je već spomenuto, bila jedna od značajki *Obzora*, u kojemu je Roter bio istaknut suradnik.

OBZOR. 25. I. 1936.

ČETIRI NEPOZNATE KRANJČEVIĆEVE PJESME

Uz 40-godišnjicu pokretanja prvog književnog časopisa »Nade«.

U sarajevskom zemaljskom muzeju sačuvan je arhiv literarno-umjetničkog časopisa »Nade«, koji je izlazio u Sarajevu od godine 1895. do konca godine 1903. Urednik ovoga časopisa bio je prvi ravnatelj zemaljskog muzeja Kosta Hörmann, dok je literarni dio »Nade« uredjivao pjesnik Silvije Strahimir Kranjčević. Kao urednik Kranjčević je u »Nadi« već po samom svom pozivu mnogo suradjivao, pa je zastupao mnogim pjesmama i crticama, koje su kasnije sakupljene u posebna i sabrana djela. Već u prvom godištu »Nade« Kranjčević je objelodanio slijedeće poznate pjesme: »San«, »Prolaznost«, »Angličko hola« i »Heronejski lav«, te tri prevedene Heineove pjesme, a u zabavnoj prozi objelodanio je ove crtice: »Ružice stida na licu«, »Cime se ljudi tješe« i »Pamet s Urvine plaine«. Ta je djela, kao i ostala godišta »Nade«, Kranjčević potpisivao, te su nam prema tome i poznata. Međutim pjesnik je, kao urednik »Nade«, napisao mnoge stvari, koje nije potpisao svojim imenom ni šifrom, pa bismo iz svih godišnjaka ovog časopisa mogli sabrati još jedne lijepo Kranjčevićeve djele, koje bi svakako imale i svoje posebno značenje, jer je pjesnik nesumnjivo bio slobodniji u nepotpisanim radnjama, nego u potpisanim. Mi smo se trudili, da pronadamo i ustanovimo baš ove nepoznate tvorevine Kranjčevićevog genija, te smo u tome i uspjeli pomoću stanovitiht pomagača u spomenutom arhivu.

Ordje ćemo iznijeti četiri nepotpisane Kranjčevićeve prigodne pjesme, koje je pjesnik spjevao uz umjetničke slike, što su bile reproducirane u »Nadi«. Premda pjesnik-urednik vjerojatno nije podavao ovim pjesmama neko osobito značenje, jer ih je spjevao po uredničkoj dužnosti i u hitnji, te ih po svojoj prilici stoga i objelodanio bez potpisa i ubočajene šifre, držimo da ih treba oteti za boravi.

U prvom godištu »Nade« (1895.) uz sliku umjetnika Fr. Heysera »Spavajući Amor« našli smo ovu Kranjčevićevu pjesmu:

»Ko jabuka mu glavica,
A usne med i voće, —
I ljubneš li ga priviput,
Do groba ti se hoće!
Kad osladiš si muški brk,
Namiguje ti lako,
Po kosi gladi djevojku
I šapće: Tako! Tako!
A zaplaču li godine,
Što plač im slatka mana,
On umah šapće: Brajjane,
Ta još imade dana!
I ukratko — pa bilo kad
On do dva srca nagje;
Pa što ih dulje tražio,
To smjeha im se slagje.
I kad ih sveže uzicom,
Tad namignut će na nje,
Međ krilo će im legnuti —
Sarene sanjat sanje.
I dok se oni miluju,
On čudne vidi sale,
Pa u snu lujlja koljevku
Svu manu diece male.«

Ispod slike W. Firla-a »Nakon bolesti u »Nadi« od godine 1899. broj 4. Kranjčević je uvrstio nepotpisanu pjesmu pod istim naslovom:

»Ne tuži bako-bakice,
Ah kako mi je lako:
Ne boli više u srcu
I sve je prošlo tako!

— Umiri mi se, inak moj,
I pokrij se i šati;
Ta još ti svaka udi riječ,
Ko vosak si mi žuti!
... O nije, bako-bakice,
Tek srce kad ne peče;
Ote oko moje mirno je
Ko podjesensko veče!
— O čedo moje, što li te
Sve čudne mrsiš stvari,
I kašlješ?! — Sveta djevice,
Sve lice ti se žari!
... Pa to je dobro, bakice,
I gode takvi snaj;
To iz srca mi prešla bo,
I sjela čas u prsi!
— Moj dobri, slatki Isuse,
Ta ognjica je trase!
... O nije bako, spomen je,
Što katkad nas zanese!
Pa viđ' de sutra slova dva
Na mladom dođe hrastu:
Duboko smo ih rezali;
Da nikad ne zrastu!
I ako malo ne venu
Te narezne grane,
O onda, bako-bakice,
Baš niš' se ne boj za me!
Uz umjetničko djelo slikara G. Knuftera »Borba Tritona« (»Nada« god. 1899. broj 18) objelodanio je Kranjčević ovu svoju, lakodjer nepotpisanu pjesmu:

»U vrtložu krvi i pjene
Tritona se skvačila dva;
Baš na oči ledne sirene,
Gle, zadnji im ti liječe dah.
A ona ih gleda i gleda,
Ko tvrdi i bečutni kam:
Na usnice šapće od leda:
»Ah što ću vam, što ću vam?!«
A oni se bore i bore
I već su izgubili svijest,

Roter je poznavao cjelokupni opus i objavio je nekoliko feljtona o pjesniku Kranjčeviću, a u ovome je prvi put objavio njegove četiri do tada neobjavljene pjesme. (Obzor, 25. siječnja 1936.)

France Vreg objašnjava da su naziv feljton dali 1800. godine oglasnom prostoru pariškog lista *Journal des Débats*. Uz oglase u istom su se prostoru objavljivali i kazališni programi i kratke vijesti, a poslije i drugi novinski rodovi s aktualnostima iz kulture. Postupno se oglasni prostor pretvorio u zabavno-kulturni, i tako je za taj dio lista nastao asocijativni pojam feljton. Gotovo istovremeno počela se rabiti crta ispod koje su objavljivane vijesti iz kulture, vremenski izvještaji, a nedugo potom i zagonetke i pjesme. Kako je rubrika smještena ispod crte imala zanimljiv i zabavan sadržaj, postala je najčitanimom u *Journal des Débats*, a prvobitni pojam feljtona za oglasni prilog prenijet je na rubriku ispod crte. Njegov se razvitak odvijao u dva smjera i takav je ostao i danas: jedan je prostorni, oznaka stalne rubrike (podlistak), a drugi poseban rod novinarskog

izražavanja (feljton). Zanimljivo je da se feljton iz Francuske raširio po kopnenom dijelu Europe, pa ga je poslije prihvatio i ostali svijet, a kao iznimka ostalo je englesko novinarstvo - nikad nije uvelo *rubriku ispod crte*.⁹²

Feljton, po Vregu, znači „publicističku prozu objavljenu ispod crte koja pokušava kratkim opisom zahvatiti u šaroliku mrežu duhovnih odnosa dio svijeta, komadić života, neki društveni problem. Opis je prepleten asocijacijama iz raznih područja života, monolognim meditacijama, ironičnim sijevanjima. Razmišljanja su subjektivna, a zapažanja osjećajna. Iz kratkih opisa i razmišljanja izbijaju etički problemi društva. Tematski može razmatrati kulturne, unutrašnjopolitičke, moralne, etičke, filozofske i druge društvene probleme. Po svom obliku feljton može biti napisan kao pismo, kao feljtonski portret, kao problemska meditacija, kao skica, kao zapis šetača, ili kao putopisni feljton. Zajedničke značajke feljtona su:

- aktualnost odnosno tendencija da se raspravlja o važnim zbivanjima dana;
- konkretna nazočnost feljtonista u pripovijedanju što se ogleda kroz pisanje u prvom licu;
- konkretnost osoba, stvarnih zbivanja i svijeta točno određenog prostorno i vremenski;
- posebna pripovjedačka tehnika i kompozicija koju čine pretežito epski, a ponekad i lirski elementi povezani na poseban feljtonistički način;
- feljtonska meditacija i razgovor, bez fabule, a pojedine elemente povezuje osjećajni razgovor i subjektivna meditacija.⁹³

Vreg potom tumači kako je osobina feljtona pisanje u prvom licu ujedno i značajka reportaža, memoara, putopisa i slične dokumentarno-pripovjedačke literature. Valja istaknuti da je Roter upravo tako pisao složene novinske rodove i da su način pisanja feljtona kao novinskog roda, te njegov smještaj ispod crte, vrijedili desetljećima prije i oko dva desetljeća poslije Vregova rada o feljtonu. Do promjena je došlo s promjenom tiskarske tehnologije, mnogostruko većim mogućnostima

⁹² VREG, France: **Feljton u listu**, *Suvremeno novinarstvo* (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 189. i 190.

⁹³ VREG, France: isto, str. 193. i 195.

grafičkog oblikovanja novina, ali i sadržajnim razlikama do kojih nije dovela samo tehnologija nego i ubrzan način života i čitanja novina. Današnje tumačenje pojma feljton umnogome se razlikuje od Vregova jer je podlistak danas rijetko smješten ispod crte, ne piše se samo o događajima dana, a nazočnost novinara, kao ni u drugim složenim rodovima, mora biti manje nametljiva. Zato se više ne pišu ni složeni novinski rodovi u prvom licu kao pravilo, nego samo kao iznimka od pravila, i to kad za to postoje opravdani razlozi.

Roterovi feljtoni obuhvaćali su različite teme, a zajedničko im je da su donosili mnoštvo podataka i da je uočljivo kako su nastajali kao posljedica dugotrajnoga i napornog proučavanja tema o kojima je pisao. Ne samo u njegovim zrelim godinama, poput feljtona „Trst u ogledalu historije“, objavljenoga u tri broja *Dubrovačkog vjesnika* 1953. godine, nego i u feljtonima što ih je pisao prije Drugoga svjetskog rata, posebno u *Obzoru* i *Jutarnjem listu*.

skog utječa u našim školama, protiv
le i na njima raspravljali o svojim
zapažanjima.

duži boravak u domove za vrijeme
domovinskih ferija.

de kolektivni i prikazala sveživje
rezultate školovanja. Pored talentiranih

čeli radom tečajevi opšeg obrazova
nja koji su dobro posijeden*

čeli radom tečajevi opšeg obrazova
nja koji su dobro posijeden*

Trst u ogledalu historije

(Nastavak 2)

Uloga i značaj istarske obale u pomorskoj trgovini uvjediti su već i Rimljanima. Za to su oni kao porednu luku između Akvileje i Salone utemeljili današnju Pula (Pietas Julii). To su u ulogu austrijski vladari, koji pridati Trstu kada su prošlih avnija vlast nad ovim gradom. I zbog toga je već Fridrih III. izdao ukaz o razrješnom nagradu da sve pomorske trgovine Austrije treba da skrene preko Trsta. Maksimilian I., koji je vladao sa razmeđu XVI. i XVII. stoljeća, proširio je taj ukaz određujući, da i trgovina iz Madarske skrene preko Trsta u Trst. To nastojanje nije urodilo većim uspjehom, jer je Venecija, kako smo naveli, pružala nasotice postolastične trgovine preko svojih luka. Međutim, nakon otkrića Amerike počela je naglo opadati pomorska uloga Venecije, pa je Trst došao u bolji položaj gospodarskog razvika.

Pomorske trgovine Austrije i Trsta kao njene istarske točke oslobile je nastojao razviti Karlo VI. Obogaćen ličnim iskustvom u Španjolskoj i velikim značajem pomorske on je godište 1719. proglasio Trst slobodnom lukom i odredio, da se iz unutrašnjosti obratno izgrade kolne ceste.

Poslije ovih prvih potezova Karlo VI. nahvatio je i tri ratna broda, a došao je i na ideju da uspostavi pomorske trgovine sa Zapadnom Indijom. U ovoj posljednjoj namjeri nije uspio. Međutim njegova klerka Marija Terezija nastavila je plan podizanja pomorstva. Godine 1774. ona je izdala čuveni vpolitički plovilbeni edikt kojim su određeni prvi austrijski nav-

gacioni preplii po moru i prve odredbe o prometu u lukama. Sve je to došlovalo na porast pomorske trgovine i na porast stanovništva grada Trsta.

PRIVREDNI USPON TRSTA

Do početka osamnaestog stoljeća Trst je bio ograničen na dosta mali broj stanovnika i utvrđena omeđeni grad, tako da je godine 1701. brojio tek oko 5000 stanovnika^{*)}. Do sredine istog stoljeća zabilježen je nesmanjen porast od par tisuća osoba. Ali od sredine osamnaestog stoljeća, zbog uloge koju je dobio u pomorskoj trgovini, Trst naglo raste, pa tako krajem stoljeća, pred francusku okupaciju, došle brojke od 33.000 stanovnika. Neposredno-va okupacija, kontribucije i britanska blokada, izazivaju jako opadanje privrede. Stanovništvo Trsta smanjuje se na 20.000 osoba. Nakon sklopljenog mira Trst se ponovno diže i u godini 1845. došle 60.000, a krajem godini 1869. grad sa predgrađima i okolnim okolikom brojil već 123.000 stanovnika. S razvojem trgovine i broj stanovništva ubrzo se raste, pa tako godine 1880. došle brojke od 144.844 osoba, a godine 1890. stanovništvo Trsta povećava se na 157.466 osoba, da dva decenija kasnije, to jest godine 1910. dostigle brojku od preko 200.000.

O omjeru trštinskog stanovništva po nacionalnoj pripadnosti u ovim austrijskim statističkim, ovrnuti čemo se kasnije, a ovdje čemo istaknuti još neke momente iz gospodarskog uspo-

^{*)} Benussi: „Manuale di geografia, storia e statistica del Littorale“.

na Trsta, da bi se vidjelo kako je u porastu sa povećanjem pomorske raste stigov pomorski mada i kako je od nezamane luke postao jedna od najvažnijih evropskih pomorskih trgovačkih baza.

Godine 1766. izvoz preko Trsta iznosio je 3.700.000 forinti. Promet je u to doba bio ograničen na Jadransko more i na sedam dana Sredozemlja. Godine 1783. osnovano je u Trstu pomorsko društvo, koje je uz linije sa Grčkom, Turskom, Njemačkom i Poljskom uspostavilo pomorske veze sa istočnom Indijom i Kinom. Već u prvom godinama dimenziji toga društva dobivalu dividenda od 20-40 posto. U to vrijeme u trštansku luku dolazi godišnje do 6000 brodova. Uvoz se kreće na oko 30.000, a izvoz na približno 40.000 tona. To je bilo doba jednaka i predražuleničkom vrijeme. U Trstu i u Trst prevažalo je trgovačku robu oko 2000 velikih kola (t. n. „parizera“) i 4000 manjih kola a obitnon konjicom i volovskom zapregom. Godine 1820. su postojele datadašnje pruge uspostavljene je promet sa Južnom i Sjevernom Amerikom, pa zbog toga trštanska luka došle brojke od 110.000 tona uvezane, a gotovo isto toliko izvezene robe.

Primjena parnog stroja na brodove trštanski pomorci primili sa zabrzom i razumijevanjem. Oni ne pokazuju nikakvu sentimentalnost za jedrenjaci-ma, već naprotiv punu maloljetnost u novim prilikama. Privlačaju parobrodarstvo kao novu tekovinu i na široj osnovi razvijaju svoje pomorstvo. Razumije se samo po sebi, da im je u tome pružala neograničenu pomoć u obliku dotacija i subvencija onodobna austrijska vlast, koja s jedne strane nije pružala nikakvu potporu drugim pomorskim središtima, a s druge strane

podizanje Trsta, kao glavnog trgovačkog pomorskog središta i podizanje pomorstva unatrala sidra i germanom politikom ekspanzije na Jadran i u zemlje u kojima je uspostavila veze, a osobito na Levant.

Godine 1836. osnovano je parobrodarsko društvo „Austrijski Lloyd“, koje je već sljedeće 1837. godine podjelo svoj prvi parobrod „Nadvojvoda Ludviga“ na put u Custragd. Prvokop Susednog kanala pomogao je razmahati pomorsku trgovinu Trsta, jer su odmah uspostavljene brze veze s Indijom i Kinom. U razdoblju od godine 1867-1881. u Trstu je izgrađeno oko četiri kilometra operative obale, kao i lukobran dug 1090 m, zatim 29 velikih skladišta sa prostom od 170.000 kubnih metara. Površina operative lake iznosila je u ono doba 29 hektara. U isto vrijeme osnovana su i četiri brodogradilišta, među kojima i t. zv. Lloydov arsenal, koji je obradio godine 1858. Uz obilna pomoć države Lloyd je izradio snatru flota, koja je godine 1896. brojila 82 parobroda sa 147.118 tona nosivosti. Načelnim razvoju Trsta doprinijela je najviše t. zv. željeznička pruga, putena u promet godine 1857.

PUČANSTVO PO NARODNOSTI

Marija Terezija za svoje vladavine otvorila je širom vrata svim dospelcima, koji su htjeli iz bilo kojeg kraja svijeta doći u Trst. Površina konjiktura u trgovini, a osobito privilegije slobodne lake, primamili su u ovaj grad golemo mnoštvo ljudi iz raznih zemalja. Što je razumljivo najviše ih je pripjelo iz Italije, koja je zemlja odavno prilijetna za jaku migraciju stanovništva. Imedu njih stanovnišćaca u omeđenom gradu i dospelnika u predgrađima nastali su teški

apozovi i sukobi, pa je zbog toga Marija Terezija određila, da se stari grad poseli. Onda se prostor gradine općine proširio sa starog grada i na predgrada, a kasnije i na okolna mjesta.

Iako nam stare austrijske statistike danas slute kao jedino mjerilo za ustanovljenje nacionalne pripadnosti trštinskog stanovništva, one ni ukoljem sludati nišne pouzdane. Za to odgovornost ima mnogo razloga. Mi čemo ovdje navesti samo dva glavna, da se vidi kako su ove statistike bile iskrivljene i nepouzdane. Statistika iz godine 1850. navodi na primjer, da u Trstu i okolici obitava 26.948 Slovenaca. Međutim slovenski statističar P. Keiler tvrdi, da je godine 1854. u Trstu živjelo 51.495 Italijana i 33.414 Slovenaca. Ali to nije jedini razlog, koji izaziva sumnju u vjerodostojnost austrijske statistike. Statistički podaci iz kasnijih popisa takva sumnja oćito izazivaju u namim brojevima. Popis pučanstva iz godine 1890. nabavila 325 posto analabeta u Trstu, pa je svistvo i obimajivati gdje su oni zavedeni. Statistika iz godine 1890. još je interesantnija, jer ona navodi, da u Trstu od 157.466 stanovnika 61.720 osoba nemaju zavičajno pravo u gradu! Ako se tome dodaju brojke od 2107 Nijemaca, 4708 Jevreja, te preko 500 Hrvata, Srba, Poljaka, Čeha i drugih, zatim 27.225 Slovenaca, koje službena statistika priznaje u trštanskoj općini, onda se vidi gdje i kada su oni „baci zavičajnog prava“ kasnije upali. A vidi se također i koliko je stara njihova trštanska tradicija.

(Nastavak će se)

Rudimir Roter

^{*)} Simo Butari: „Samovolje mesto Trsta (II. sv.)“.

Dubrovački vjesnik je u brojevima od 17., 23. i 30. listopada 1953. objavio Roterov feljton u tri nastavka „Trst u ogledalu historije“. Na prikazanom drugom nastavku vidi se da je i Dubrovački vjesnik, u skladu s tradicijom, feljton smjestio ispod crte u donji dio stranice.

U pojedinim feljtonima Roter se poziva na postojeću literaturu kojom se koristio uz vlastito istraživanje, a mnoge je napisao osobno prikupljajući podatke po arhivima. Takav je, primjerice, i feljton „Hrvatska pučkoškolska književnost u Herceg-Bosni pod turskom vladavinom“, objavljen u *Obzoru*. Nije se zadovoljavao samo nabranjem zbivanja nego je, što je dublje mogao, proučavao tematiku pa je za potrebe feljtona o pučkoškolskoj književnosti sam analizirao udžbenike i iz njih je navodio najvažnije dijelove:

„...Iza Miletića i Marijanovića sastavio je g. 1847. fra Ivan Franjo Jukić početnicu za bosanske pučke škole, koju je nazvao 'Početak pismenstva i napomena nauka kerstjanskoga na službu pučkih učionica u Bosni'. Jukićeva početnica tiskana je u Gajevoj tiskari u Zagrebu. U predgovoru Jukić pruža savjete učeniku i učitelju. Tako među ostalim govori učeniku: 'Nema veće potrebe na ovom svijetu od nauka: štiti i pisati znati. Iz knjige čovjek može najlakše naučiti, što je dužan Bogu, sebi i svomu iskrnjemu'. Učitelja Jukić hrabri ovako: 'Ne štedi dakle truda, učitelju bogoljubni, jer ako na ovom svijetu nije tvoj trud i znoj naplaćen, tvoja je plaća mnogo veća gore na nebesima'.“⁹⁴

Izbor tako upečatljivog navoda svjedoči kako je Roter tijekom cijelog života prosvjetiteljsku ulogu smatrao svojim pozivom. Devedeset godina poslije Jukićevih uputa učenicima i učiteljima, Roter ih je smatrao aktualnim i vrijednim, pa ih je uvrstio u feljton. Do izlaska ove knjige o Rudimiru Roteru proteklo je još osamdeset godina, a njegov izbor Jukićevih riječi možda je postao još aktualniji: ni danas nema ništa važnije nego znati čitati i pisati. Učiteljima nije neka utjeha što ni danas nisu bolje plaćeni, možda uživaju i manji ugled nego nekad, ali i za njih vrijede Jukićeve riječi još više: neka ne žale truda bez obzira na to što njihov trud i znoj na ovome svijetu nije pošteno plaćen.

Roteru su često kao izvor služili dokumenti čuvani u samostanima; njih je, uostalom kao i ostale, u skladu s pravilima novinarske struke, navodio i na njih se pozivao:

„Medjutim spomenuti udžbenici nisu mogli zadovoljiti potrebe pučkog školstva u cijelosti, jer se isticala potreba i drugih školskih knjiga.

⁹⁴ *Obzor*, 13. ožujka 1937.

Franjevačko starješinstvo vodilo je o tome računa, što nam najbolje dokazuje zaključak kapitula provincije 'Bosne Srebre' od g. 1854. Kao peta točka zaključaka na tom kapitulatu ustaknuto je slijedeće: 'Neka se pobrine starješinstvo, na koji bi se najlaglji način providio s početnim knjigama, osim abecednih, kanoti: obćom povjestnicom, zemljopisom, prirodopisom i točnijom računicom'. U istom zaključku starješinstvu se savjetuje, 'da se izaberu učevniji redovnici, koji bi elementarne hrvatske pučke knjige našem pučkomu izgovoru jezika ugodili, ili iz koga jezika preveli'.⁹⁵

Na temelju analize dostupnih napisa **Rudimira Roter**a koji su potpisani i objavljeni, uočava se da je među mnogim književnicima o kojima je pisao najzastupljeniji veliki pjesnik **Silvije Strahimir Kranjčević**. O njemu je objavio i nekoliko feljtona, pronašao je i javnosti obznanio nepoznatu Kranjčevićevu pjesničku prozu. Do prvih spoznaja o tome da je Kranjčević pisao pjesničku prozu, a nije ju osobno objavio, Roter je došao proučavajući evidenciju o isplaćenim honorarima za suradnike književno-umjetničkog časopisa *Nada*. Tragom zabilješki o isplaćenim honorarima Kranjčeviću, Roter je uspio pronaći neobjavljene rukopise i objaviti ih u nastavcima u *Obzoru* 1938. godine. Taj podatak pokazuje koliko je Roter bio temeljit u svojem poslu i kako je smatrao sebe ne samo novinarom nego i kulturnim djelatnikom koji ima obvezu podijeliti s javnošću spoznaje do kojih je došao.

Roterova općinjenost Kranjčevićevim djelom potaknula ga je na pisanje feljtona u kojemu je birao Kranjčevićeve poruke autorima koji su mu slali pjesme za objavljivanje. Kranjčević nije rukopise što ih je smatrao lošim tek tako bacao u koš, nego je njihove autore podučavao u čemu su grijehili. Roter u uvodu feljtona „Anonimni Kranjčević“ objašnjava i postupak poznatog pjesnika, a i potrebu da se javnost upozna i s uvijek teškim i nezahvalnim uredničkim poslom:

„Ovdje iznosimo neke anonimne sastavke Silvija Strahimira Kranjčevića u nezavidnoj ulozi učitelja i savjetnika onima, koji su slali uredništvu svoje rukopise, najvećim dijelom pjesme. 'Nada' je stalno donosila rubriku 'Dopisi uredništva'. Kranjčević je u toj rubrici mlade ljude

⁹⁵ *Obzor*, 13. ožujka 1937.

savjetovao, upućivao i učio. Mnogi su netaleantirani početnici, istina, čuli i gorku riječ pjesnika-urednika, jer ih je on bez okolišanja odvrćao, ali je isto tako ljude s talentom učio, hrabrio i pozivao da ustraju. O tome će se odmah uvjeriti poštovani čitatelji, te ćemo stoga na prvom mjestu iznijeti značajan Kranjčevićev odgovor u 'Nadi' br. 15. iz g. 1895., koji nam najbolje dokazuje njegovu misao vodilju:

G. Janku pl. K. Eto i opet belaja. Vi nam zamjerate što priopćujemo katkada početničke radove i da se ovako širi dilentizam u literaturi. I mi se slažemo s Vašijem nazorima o dilentizmu, ali nijesmo ni pošto za to da se mladi daroviti pisci odbijaju. 'Nada' uzela je sebi za zadatak da nijednog pisca, u koga se nadje dara i mara, ne zanemari već priopćujući kadikad možda i slabije radove, da ga bodri na daljnji istrajni posao. I tu će 'Nada', kao i dosele, suditi objektivno, 'ni po babu, ni po stričevima' već po svom nepristranom uvjerenju. Mlade ljude valja sokoliti i poticati na rad, a oni će s vremenom i bolje i savršenije stvari stvoriti, - ta koliko ima pjesnika velikoga glasa, čiji početni radovi bijahu vrlo male cijene, a Bog zna, ne će li i 'Nada' kojeg takovog odnjhati na svome krilu. Ono što nam pišete o 'Monopolu u književnosti', i o pristranosti nekih redakcija, nas se ne tiče, no dvojimo, da bi koji od našijeh listova prigovor zaslužio.⁹⁶

Potom Roter navodi pojedine Kranjčevićeve odgovore pošiljateljima neuspjelih rukopisa. Roter je birao izvratke koji su mogli biti aktualni te 1938. godine, kad je feljton objavljen, premda ih je Kranjčević napisao 1895. a ovaj vrlo sažeti odabir iz Roterova izbora donosi one Kranjčevićeve poruke koje se jednako dobro mogu primijeniti 2007. godine:

Sl. obrtničkoj zadrugi u S. – Dabome da ne možemo nikome braniti, da sudi po svojoj miloj volji o etnografiji, historiji, književnosti i drugom. Nek je svašta. Ali svakako možemo zahtijevati od svakoga nešta takta, kaki je običan u Evropi [...] Evo ovoliko u odgovoru na ono stilističkog cvijeća, koje pred nas prosu 'svjedski čovjek'. Ovdje prekidamo, a gospodinu 'svjedskom' preporučamo nekoliko sati ortografije u tamošnjoj osnovnoj školi i poznato vrsno djelce J. Gala.

⁹⁶ *Obzor*, 23. prosinca 1938.

I. H. u Z. - ...Ako se nešto napiše, pak se u to upletu riječi Hrvat, Srbin, Englez, Talijan i dr., zato ono još ne bude pjesma, pače ne može se razabrati, da li imade u čitavoj hrpi tih stihova i imena bar gdje koja pjesnička iskrica pa s kakvim pravom da preuzmemo odgovornost proširivanja? Još i ova: Dolazilo je u redakciju rukopisa gdje su pjesnici pjevali: 'Ja te ljubim – jer si Hrvatica!' ili: 'Kad ne bi Srpkinja bila, ne bih te ljubio!'. Na tom nam je u interesu pjesništva reći, da to nije – istina! Tvrda je vjera, da bi se dotični pjesnik bio zaljubio u onu istu osobu, kad bi bila i bogzna kakve treće ili devete narodnosti i da se naprosto čovjek ne zaljubljuje zbog – narodnosti! Ta hiperbola jeste nemilice pretjerana i uz to neizmjereno naivna. Ljubav je čisto ljudska strast, potreba života, emanacija zdrava i normalna organizma; njezin zametak ne stiče se uzgojem, a apsolutno ne ni prilikama. Uz sve kulturne inačice i nuzgredice, ona u glavnom jednako gospoduje u svijem ljudima, ko vid, ko sluh, respiracija, kolanje krvi i dr. i za to se ni ne može ljubiti zbog narodnosti. Sasvijem je drugo patriotska poezija. Ta je poezija, da se poslužimo paradoksom, poezija razuma, i kad pjesnik uzdahne: Domovino! ne zna ni sam koliko li praktičnih podloga obuhvaća taj sveti pojam. To je riječ, koja nas podseća na hiljade, hiljade uspomena, koje nikoše u našoj maloj i velikoj zajednici, kojoj pripadamo ko jedan atom u onoj masi krvi što nas hrani, to je ime kuće i društva koje je s nama i mi smo s njime, s kojom jesmo i bez kojeg nas ovako kako smo mi nema. I zato ljubiti domovinu sasvijem je opravdana nužda naša i taj ideal stvarao je od uvijek pjesme, vojnike i žrtve.

A. T. u M. - Nema nam druge već priznati da onako šta još ne pročitamo. U Vašem 'psalmu' od dvadeset i devet redaka imade ravno dvadeset i osam jednostavnih uskličnika, gotovo toliko pitanja, a da i ne brojimo one kobne složene znakove, koji se bilježe: ?? !! pače i ?? !!! . Pitate: gdje su moje gusle, (?!!)? Evo gusle, ali nema iz njih zvuka! Nijeme pod mojim prstima ostaju!! – Vjerujete da je to samo milost Božja i sigurno nije zlo te je tako.

P. Z. u B. - U Vašim pjesmicama ne će niko živ pod suncem naći poezije. S toga Vas Vaši prijatelji loše uvjeravaju, i ovaj put biste najbolje učinili, da se najprije čuvate od svojih prijatelja.

Steva P. u V. – Mi, dobri čovječe, nikako ne pristajemo uz vaše mnijenje, jer za nas važi kao načelo, da u književni list ne spadaju članci, kojima su kao neka osnova pitanja dnevne politike. Što onaj književni list ima druga načela, to za nas ne vrijedi ni prebijene pare. Vratismo Vam s toga rukopis a Vi ga slobodno pošaljite na ono drugo mjesto. Mi ćemo Vam, kad nas već i zato pitate, biti vrlo blagodarni, ako onamo u notici, složenoj što krupnijim slovima istaknete 'da je nemilosrdna *Nada* svečano odbila ovu Vašu radnju'. Naši, pa i trijezni čitatelji onog lista, biće nam zahvalni, što smo taki okrutnici.⁹⁷

smo očekivali. Tu se najoštrije opaža nedostatnost njezine motivacije, koja se provlači cijelom pjesmom već od početka. Nama je do toga, da u svojem interesu dotjerate ovu pjesmu, koju bismo onda rado odštampli. U tu svrhu spremićemo Vam rukopis natrag ako ga trebate (*»Nada«* br. 19, 1895.).

Steva P. u V. — Mi, dobri čovječe, nikako ne pristajemo uz Vaše mnijenje, jer za nas važi kao načelo, da u književni list ne spadaju članci, kojima su kao neka osnova pitanja dnevne politike. Što onaj književni list ima druga načela, to za nas ne vrijedi ni prebijene pare. Vratismo Vam s toga rukopis a Vi ga slobodno pošaljite na ono drugo mjesto. Mi ćemo Vam, kad nas već i zato pitate, biti vrlo blagodarni, ako onamo u notici, složenoj što krupnijim slovima istaknete »da je nemilosrdna *»Nada«* svečano odbila ovu Vašu radnju«. Naši, pa i trijezni čitatelji onog lista, biće nam zahvalni, što smo taki okrutnici.

V. K. u K. — Ne će biti najsretnija ideja, što prepjevaste petu glavu Jeremijina plača, gdje je uz to još kvarila ona silu u izrazu čuvstva. Pjesma *»Pred slikom djeda«* stare je osnove, a ni stih baš nije najuglađeniji. Sumnjamo da cvijet, koji se krije u busu, bojeći se da ga ne opaze ljudi, skriva tamo svoju glavicu, i da je »načobudan i da mu je glava puna ideala«. Ovo je mrva neprirodna, makar Vi i htjeli da se izrazite u slici.

R. u Z. — Pripisane tri pjesmice ne možemo štampati. Pjevajte, vježbajte se i ne zaboravljajte na logiku. *»Krasuljku«* ne mogu »padati suze od očiju«, »lahor« se ne može vidjeti, pa makar ga sve »ljubice očima tražile«, a u ljubice ne mogu se nikako »širiti grudi«. (*»Nada«* br. 5. — 1896.).

R. u S. — Vi želite, da Vam pred svakom pjesmicom štampamo drugi pseudonim.

A što to? Kakav je to junak, koji se tako pred svojom dragom sakriva? ili možda nije ste voljni tovariti sve te besmislice, stilstičke i ritmičke pogreške samo na jedna ledja, pak to veledušno poklanjate: -ojima, -irima i -slavima. Pa tako i jest. Trojica mogu više podnijeti, nego jedan sam.

N. M. u ? — Spavati i snivati — ljudima je posve slobodno. Cemu dakle da se zbog toga stiliziraju čitave lirске molbenice? U slučajevima, kad se to ne može, mislimo, da bi i ogromne zbirke manje pomagale pjesniku, a više čitateljima. Jer oni bi sigurno zaspali, nu tako tvrdo, da ne bi nikako snivali, a pjesnik bi snivao, a da ne bi spavao. Ovo posljednje nije zdravo.

P. Z. u B. — U Vašim pjesmicama ne će niko živ pod suncem naći poezije. S toga Vas Vaši prijatelji loše uvjeravaju, i ovaj put biste najbolje učinili, da se najprije čuvate od svojih prijatelja. (*»Nada«* broj 5. — 1896.).

R. R.-P.

Ulomak iz feljtona „Anonimni Kranjčević“ objavljenoga u *Obzoru* 23. prosinca 1938.

⁹⁷ *Obzor*, 23. prosinca 1938.

Svaki odabir, koliko god se njegov autor trudio da bude uravnotežen i nepristran, odaje njegovu sklonost prema izabranim djelima. Zato se i u Roterovu izboru Kranjčevićevih odgovora autorima neobjavljenih rukopisa, od kojih je u ovom radu naveden tek mali dio, mogu naslutiti i njegov osobni svjetonazor i gledišta o književnosti i umjetničkom izražavanju uopće, o domoljublju, kulturnom nasljeđu i mnogo čemu drugome.

Roter je u izbor Kranjčevićevih savjeta odabrao i onaj u kojemu pjesnik objašnjava pojam domovine ne samo kao države u kojoj je netko rođen i pojam društva kojemu pripada nego i „kućom“ iz koje potječe. Takvo tumačenje riječi domovina zadržalo se u hrvatskom jeziku još samo na području Konavala, gdje je domovina i kuća s naslijeđenom zemljom neke obitelji, i uži zavičaj (Konavle) i država Hrvatska. Hrvatski enciklopedijski rječnik iz 2004. godine u objašnjenju pojma domovine navodi prvo značenje „kao zemlje rođenja, zemlje kojoj čovjek pripada po svojim pravima ili po osjećajima“, drugo „kraja gdje se što pojavilo i u kojemu nešto uspijeva“, s istoznačnicama postojbina, obitavalište i stanište, treće kao „uže regije u kojoj se tko rodio“, a četvrtoga - nema.⁹⁸ Upravo četvrto značenje, koje spominje i Kranjčević, a prenosi Roter – domovina je i kuća, ali ne u smislu zgrade, nego obitelji i njezinih predaka te zemlje koja ih je hranila i hrani one koji danas žive na njoj – više nema ni u rječnicima, pa čak ni u onome koji se naziva „enciklopedijskim“ i objavljen je u dvanaest knjiga. To više je značajno što su Konavljani očuvali taj tradicionalni pojam domovine u najužem značenju jer je on do prije stotinjak godina postojao u hrvatskom jeziku ravnopravno s drugima, i što je Roter, citirajući Kranjčevića, podsjetio na njega.

Ogled ili esej

Ogled ili esej nastao je još u antici (Plutarhovo djelo *Moralia*), popularan je postao u renesansi (Michele de Montaigne ga je učinio posebnom književnom vrstom, Francis Bacon ga je prihvatio i

⁹⁸ Domovina, **Hrvatski enciklopedijski rječnik**, knjiga 3., ANIĆ, Vladimir i dr. (ur.), EPH i Novi Liber, Zagreb, 2004., str. 18.

usavršavao), vrhunac je dosegao u 17. i 18. stoljeću (Descartes, Locke, Voltaire) i zadržao se do današnjih dana, a još uvijek izaziva dvojbe teoretičara kamo ga svrstati. Od samih početaka razvijao se u dva smjera – znanstvenome i književnom, a bliskima su ih zadržali stil i struktura pisanja.

Milivoj Solar esej svrstava u književno-znanstvene vrste i publicistiku objašnjavajući da je teško povući granicu između pojedinih znanstvenih djela i umjetničke proze: „Brojna znanstvena djela mogu se čitati i kao umjetnička djela, i obrnuto, jer samo u određenom broju slučajeva, i tek u nekim književnim epohama, možemo utvrditi nesumnjive karakteristike znanstvenog ili nesumnjive karakteristike umjetničkog načina izražavanja. Druge epohe, kao što je npr. naša, velikim dijelom teže izrazu koji ujedinjuje, ili bar pokušava ujediniti, znanost i književnost, odnosno neke vidove znanosti i neke književne vrste. [...] Od književno-znanstvenih vrsta danas je najvažniji esej (prema francuskom *essai*, pokušaj) ili ogled. Esaj je, naime, takva književna vrsta u kojoj biva ujedinjena znanstvena namjera u obradi određenog životnog ili znanstvenog pitanja s težnjom da se ta obrada ostvari na umjetnički konkretan, živ, uvjerljiv i stilski dotjeran način, takav način u kojem dolaze do izražaja i sposobnosti pisca da ostvari umjetničke dojmove. [...] Tematsko područje eseja ostalo je vrlo široko, ali se najpoznatiji suvremeni eseji ipak bave pitanjima analize pojedinih književnih i umjetničkih djela, te pitanjima analize određenih životnih pojava zapaženih upravo preko načina kako su te pojave prikazane u umjetničkim djelima. Tako je esej danas najčešći oblik tzv. književnosti o književnosti, tj. književne kritike koja odnos prema književnom djelu i vrednovanje književnih djela odnosno čitavih epoha književnosti izgrađuje prije svega na analizi vlastitog doživljaja ili na određenim aspektima djela koji autora eseja posebno zanimaju. Kada umjetnička obrada na neki način potpuno nadvlada znanstvene namjere, esej prelazi u roman, odnosno određeni tip nefabularnog romana, u tzv. roman-esej. A kada znanstvena vrijednost prevlada nad umjetničkim oblikovanjem, javljaju se znanstveni prozni oblici kao što su studija ili traktat, oblici koji, doduše, ne pripadaju umjetničkoj prozi, ali ih valja u analizi proznih djela imati na umu s

obzirom na spomenutu težnju našeg doba za jedinstvom umjetničkog i znanstvenog odnosno filozofskog izražavanja.⁹⁹

1. 1. 1. JANUAR 1955. GODINE

IVO VOJNOVIĆ - pjesnik Dubrovnika

(Nekoliko anegdota iz umjetnikova života)

I Z godišnjice rođenja i smrti Iva Vojnovića u nekoliko posljednjih godina povezan je i niz značajnih godišnjica Vojnovićevih književnih djela. Prošla je nedavno nezapaženo ženska godišnjica prikazivanja njegovog pozorišnog djela "Pryche" na sceni austrijskog pozorišta u Grazu, koje je djelo, koliko znam je poznato, bio prvi naš pozorišni komad od bran u inostranstvu. Prošla je gotovo isto tako nezapaženo, i pedeseta godišnjica premijere Vojnovićeva "Ekvinočija" (1905), a uskoroš idemo i pedesetoj godišnjici postanka Dubrovačke Trilogije (1909).

"Ekvinočije" napisan 1893. godine, prvo je književno djelo kojim se autor predstavio svijetu kao dubrovački pisac, a i prvo djelo, u kome su Vojnoviću upoznali i otkrili svoja vjerna čitatelja. Zbog toga je ovom prilikom vrijedno izmisliti sa pozorišnih stranica ondanjih dubrovačkih listova izvjesne citate, da se vidi kako je Dubrovnik primio, pozdravio i dočekao svog pisa prije pet decenija.

Ivo Vojnović, koji je vjerovatno bilo da vidi naprije učinak "Ekvinočija" u samom Dubrovniku, ovaj svoj komad povjerio je na izvedbu dubrovačkim umjetnicima, koji su sačinjavali takozvanu "Diletantsku pozorišnu družinu". Bilo je to početkom 1903. godine, u Dubrovniku, početkom ispravljao i dotjeravao mlade glumce smatane po svom vlastitom mišlju i istencijama, koje su ga rukovodile u pisanju. Posao nije bio lagan ni za pisa, ni za diletante.

Nekoliko dana prije izvedbe "Ekvinočija", sedmični list "Crvena Hrvatska" objavio je vijest o spremanju komada, napomenuvši njegovu složenost a tehničke strane, ali i čvrstu volju diletanata, koji su se svojski zauzeli, da obostrane sve prepreke, koje se nameću tom teškom, ali "za Dubrovnik" zadovolnom političkom autor, kako piše spomenuti list, za ovu je predstavu djelomično i predao svojoj komadi, dotjeravši ga osobito prema dubrovačkim zahtjevima.

Diletanti su odirali "Ekvinočije" 13. aprila 1903. Dubrovčani su u ondanšnjem Bonifacijevom teatru imali priliku da vide jedno dobro domaće djelo, u kome su prepoznali svoje ljude i njihove životne probleme. O samoj predstavi i djelima spomenuti dubrovački sedmični list pod uredništvom Milana Marjanovića, kao nasljednika Frana Suplića, koji je prije toga otputovao iz Dubrovnika i preuzeo "stariji" novi list, objavio je postlje pretstave opisan prikaz. Na jednom mjestu pored ostaloga pisac prikaza navodi:

"Ivo Vojnović je jedan od onih pjesnika, kojih djela kad ve junake, — sve sami Dubrovčani. Zanim u nastavku ovako iznosim utisak sa predstav: "Ciljajući ovu radnju činilo nam se da mislimo u teatru, nego da gledamo pojedine svakidašnje prizore dubrovačkog života, jer se autor usjetio mnogo prizora koje skoro svaki dan gledamo u našem gradu, a u su osobito pojavu Vlahu Siljepoga i Marije od Posie, početak prvog čina, posjed u Jele u kući, odlazak mladića u Ameriku, bingostov u crkvi sv. Nikole i slični".

Sve je bilo učinjeno da se postigne vjerodostojan lokalni kolorit. Sam Vlaho Siljepi, taj poznati dubrovački "origina" igrao je samog sebe na sceni, pa o njemu kritičar piše: "Još nam je spomenuti Vlahu Siljepoga. Njemu nije bilo potrebno glumiti, on je još je uvijek u živom sjecanju starijih Dubrovačana. Oni se sjećaju njegovih dubrovačkih dostjaka, njegovih jada i nevolja, što ih je doživljavalo od ljudi u starom društvu, koji ga nisu shvaćali. Lični Vojnovićev prijatelji i s. nedavno nam je u gradskoj kavan ispričao na duh nekoliko zanimljivih zgoda iz prvotnog života pjesnika "Dubrovačke trilogije". To su zapravo anegdote koje pokazuju veliku domisljivost i snalažljivost Iva Vojnovića u raznim prilikama. Ovdje ćemo citirati samo neke.

Pjesnik je jednog ljeta živio u Niel sa svojom sestrom. Smetala mu je neprestana suučana žega. Često bi šao sestru da povi i hotelske balkona da ih ima kakav oblačić na nebu, međutim, ona se redovito vraćala s istim odgovorom: "svedo, vedro". Kad se Vojnović vratio u Dubrovnik, pitao su ga prijatelji: "Kako je u Niel, a on im je ukratko odgovarao: — "Vedro, vedro".

Ivo Vojnović je prije Prvog svjetskog rata posjetio knjževnika Nikolu na Cetinju. Vrativši se, pjesnik je prijateljski sazeo svoje dojmove u kratkoj rečenici: — "Vedro, vedro".

— "Imeno, imeno,3 sve je u 3) Prokrajno. 3) Novaca.

Je i na pozornici otao — Vlaho Siljepi.

Kako se iz ovoga vidi Ivo Vojnović sa svojom odlukom, da u dubrovačkom prikaze "Ekvinočije", nije samo stigao veliko priznanje, kao pisac, nego je ujedno zalutao javno mišljenje i pokazao Dubrovačanima, da naši pisci mogu napisati na našem jeziku interesantne komade, a naši glumci da ih mogu na pozornicama vješto izvesti.

Dvije godine postje dubrovačke premijere 29. oktobra 1905. Vojnović "Ekvinočije" prikazan je u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Jednako, kao i u Dubrovniku, i u Zagrebu je ovo djelo doživelo vanredan uspjeh. Kroz punih pedeset godina ovaj se je komad održao na našim pozornicama. Nadživio je dva svjetska rata. Ito dokazuje njegove umjetničke kvalitete. Igrao je u Zagrebu, Beogradu, Dubrovniku i drugim gradovima, a nedavno je igrao i na slovenačkom jeziku u Mariboru. "Ekvinočije" je postulo i kao okosnica našeg filma "Nevjera".

Na repertoaru Ljetnih igara već dvije godine se nalazi Vojnovićev dramolet "Na teraci". On odsevljava gledaoce kao jedno od standardnih djela i najsjajnih dramskih ostavajna na dubrovačkim ljetnim pozornicama.

Meditim, lik Iva Vojnovića — kao je uvijek u živom sjecanju starijih Dubrovačana. Oni se sjećaju njegovih dubrovačkih dostjaka, njegovih jada i nevolja, što ih je doživljavalo od ljudi u starom društvu, koji ga nisu shvaćali. Lični Vojnovićev prijatelji i s. nedavno nam je u gradskoj kavan ispričao na duh nekoliko zanimljivih zgoda iz prvotnog života pjesnika "Dubrovačke trilogije". To su zapravo anegdote koje pokazuju veliku domisljivost i snalažljivost Iva Vojnovića u raznim prilikama. Ovdje ćemo citirati samo neke.

Pjesnik je jednog ljeta živio u Niel sa svojom sestrom. Smetala mu je neprestana suučana žega. Često bi šao sestru da povi i hotelske balkona da ih ima kakav oblačić na nebu, međutim, ona se redovito vraćala s istim odgovorom: "svedo, vedro". Kad se Vojnović vratio u Dubrovnik, pitao su ga prijatelji: "Kako je u Niel, a on im je ukratko odgovarao: — "Vedro, vedro".

Ivo Vojnović je prije Prvog svjetskog rata posjetio knjževnika Nikolu na Cetinju. Vrativši se, pjesnik je prijateljski sazeo svoje dojmove u kratkoj rečenici: — "Vedro, vedro".

— "Imeno, imeno,3 sve je u 3) Prokrajno. 3) Novaca.

IVO VOJNOVIĆ

Enisa među voćnicima

Dani puni jednoličnosti behu prazni. Puzopielma grana u vojničkom dvorištu bili smo nečesto na zimu svoje predati. Strepiji smo da nas ne zaledi čekanje ko ružna žena u flasterom belim na Heu. A već smo videli da beži udeći mladost, ko plavi, tršavi dečak niz ulicu.

Donela nam šapat kraj mostova u tami i setu glavne ulice u maglama jeseni. Oči nisu imale tragove noćnih lokala u kojima se talasaju dekolitivne žene. Pričala nam je o ratorima i junacima, a mi to znamo do jasne ravnodušnosti. Glas nas je njen vodio pored obile reke smoo kad je pričala legendu o Terezu.

Otila je; a čim je zamakla za drveće, uspostavila je kovak i detinjski se smejala. Ona je uverena da je pričala o ratorima, a mi smo razmišljali o smrti u nedrim zvezd. Kada je kralje tešiti smo se pogledima. Dugo nas je tišina davila tako neodlučne, ko da je pred nama ležala mrtva lepotica.

Radovan BLAGOJEVIĆ

Slažući mozaik od pojedinih detalja iz Vojnovićeva života, osobnih sjećanja i promišljanja, te anegdota i kratkih izjava, Roter je napisao esej o velikom dubrovačkom književniku, o kojemu je objavio i nekoliko portreta i feljtona u različitim listovima. (Sedam dana, 1., 2. i 3. siječnja 1955.)

⁹⁹ SOLAR, Milivoj: Teorija književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 1984., str. 180. i 181.

Josip Grbelja i **Marko Sapunar** citiraju Solara, ali i druge teoretičare, poput Slavkovića koji za esej kaže da nije „tipičan novinarski način izražavanja“, i donose opsežan pregled esejista među kojima su i poznati književnici (**Krleža**, **Krklec**), ali i novinari (**Tenžera**, **Janeković**).¹⁰⁰

Solara, **Grbelju** i **Sapunara** navodi i **Srećko Lipovčan**, preuzimajući od njih i tumačenje eseja kao graničnog žanra „koji dijeli i spaja novinarstvo s literaturom i znanošću“. Lipovčan prenosi Exnerovo mišljenje, kako je zadaća esejista „kritika u širem smislu riječi, kritika shvaćena kao ispitivanje, sukobljavanje i ocjenjivanje; pravi esejist stalno sudi, on nikada ne piše a da ne sudi“. Također, Lipovčan ističe: „Gotovo da i nije potrebno upozoriti kako se baš od autora eseja očekuje uzoran stil. Neki teoretičari podsjećaju da je upravo 'stilistička briljantnost' ono čime autor tog oblika želi 'pridobiti' čitatelja za svoje stajalište (Belke).“¹⁰¹

Mario Plenković za esej kaže da je „prijelazni novinarski oblik koji je i znanstveni i umjetnički žanr. Sama riječ 'pokušaj' koja je uopćen prijevod toga pojma, naznačuje da se u eseju uvijek radi o originalnom tretmanu teme. Esaj je zato i autorski žanr s vrhunskim dometima. Zato se u tome žanru ne mogu okušavati početnici, nego samoiskusni novinari koji su se afirmirali i provjerali kao pisci eseja. Novinarska teorija se stoga i ne bavi pokušajima da uopći neku modelsku strukturu za pisanje eseja, budući da se za originalan pristup temi, s biranim jezikom, britkom misli ne mogu davati propisi, jer bi oni upravo u eseju uništili ono što je njegova esencija, a to je neponovljivost i stalno stvaralaštvo formi i izraza.“¹⁰²

Odmak od spomenutih teoretičara čini **Stjepan Malović**, koji se u skladu s američkim, u svijetu sve više prevladavajućim shvaćanjem novinarstva, ne bavi klasificiranjem novinarskih rodova i njihovih vrsta, nego načinom pisanja i strukturom novinske priče. Zbog toga esej smješta u poglavlje naslovljeno „Alternative obrnutoj piramidi“, kao jedan od načina organiziranja novinskoga napisa, u odlomak koji naziva „Pješčani

¹⁰⁰ GRBELJA, Josip i SAPUNAR, Marko: **Novinarstvo, teorija i praksa**, MGC, Zagreb, 1993., str. 115. i 116.

¹⁰¹ LIPOVČAN, Srećko: **Mediji – druga zbilja?**, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006., str. 49.

¹⁰² PLENKOVIĆ, Mario: **Komunikologija masovnih medija**, Barbat, Zagreb, 1993., str. 148.

sat i esej“: „Načelo pješčanog sata primjenjuje se kad imamo dva događaja približno jednake važnosti, a povezani su manje važnim događajem. Tada u glavu stavljamo jedan važan događaj, ubacimo obrat ili prijelaz, te drugim važnim događajem zaključujemo priču. Stil eseja je nešto jednostavnija ali zahtjevnija forma. Esaj je blizak književnosti, pa novinar mora biti vrstan stilist kako bi opravdao korištenje takvog oblika. Esaj počinje glavom, ima opsežno tijelo nabijeno glavnim činjenicama, a završava zaključkom koji je vezan za glavu.“¹⁰³

Franjo Pavešić prije Drugoga svjetskog rata ne spominje esaj kao oblik novinarskog izražavanja, zato što ga je u to vrijeme obrađivala teorija književnosti pa je smatran književnom vrstom koja se objavljuje u novinama. No, ima i suvremenih autora koji esaj uopće ne drže novinskom vrstom. Vjerojatno zato što novine i časopisi povremeno objavljuju prave književne i znanstvene eseje pa smatraju da novinarski esaj i ne postoji.

Primjerice, **Dušan Slavković** izričito naglašava: “Esaj nije novinarski oblik izražavanja (čak ni tzv. politički esaj) i to zato što ne prihvaća osnovne novinarske principe – više ga zanimaju misli autora nego činjenice stvarnosti. Osim toga, novinari izuzetno rijetko pišu eseje kojih, uostalom, najviše ima u časopisima.”¹⁰⁴

Premda se ne mogu posve pobiti navedene tvrdnje protivnika ubrajanja eseja u oblike novinarskog izražavanja, moguće je istaknuti njihovu nedostatnu uvjerljivost. I po definiciji u *Leksikonu novinarstva* kaže se da novinari vrlo rijetko pišu eseje, ali to ujedno znači da ih ipak pišu. Rijetko nije istoznačnica s nikad. Drugu Slavkovićevu tvrdnju također je lako pobiti jer ona glasi da ih “najviše ima u časopisima”, što znači da ih ipak ima i u novinama, neovisno o tome što ih je manje nego u časopisima. Ako se izdvoje znanstveni i stručni časopisi, ostaju popularni, informativno-politički, zabavno-revijalni i specijalizirani časopisi koji objavljuju i eseje, a svi oni spadaju u novine u širem smislu. Treća tvrdnja glasi da esaj ne prihvaća osnovna novinarska načela jer ga „više zanimaju

¹⁰³ MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 215.

¹⁰⁴ SLAVKOVIĆ, Dušan: **Esaj, Leksikon novinarstva**, (ur. Bjelica, Mihailo i dr.), Savremena administracija, Beograd, 1979., str. 53.

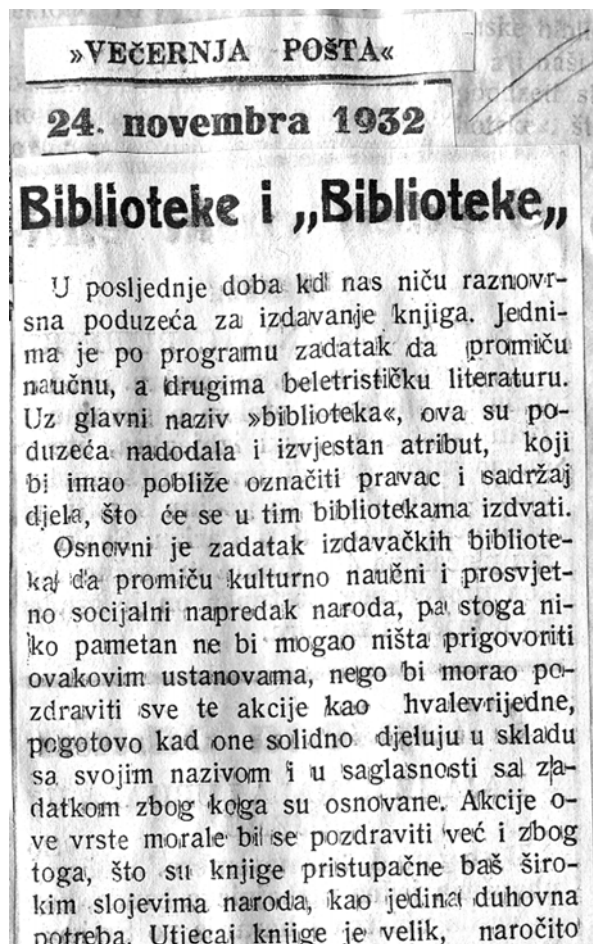
misli autora nego činjenice stvarnosti“. I nju je moguće pobiti jer ni tu Slavković nije posve izričit (zato što i ne može biti), pa ne naglašava da esejista zanimaju samo vlastite misli, nego se pokriva neizmjerljivim pojmom „više“. Dakle, i po njemu se autor eseja ipak oslanja i na činjenice jer ako je nečega više, drugoga je manje, a ne - nimalo. Esejist ne izražava svoje misli o nečemu iz mašte, nego polazi od stvarnosti, činjeničnog stanja (umjetničkog djela, društvenih ili političkih pojava, osoba...).

Zbog toga se može zaključiti da je esej ipak oblik novinarskog izražavanja koji pišu i novinari i on izlazi i u novinama, a po izražajnim sredstvima blizak je ili književnom ili znanstvenom stilu. Teme eseja mogu obuhvaćati potpun raspon društvene zbilje, a najčešće su iz područja umjetnosti, politike, filozofije, etike, životnog stila... Esaj ili ogled, kao složeni novinski rod, po svojoj je strukturi nadgradnja članka, po načinu pisanja bilješke, kritike i recenzije, a po odnosu prema činjeničnom stanju predstavlja složeni oblik osvrt. Neovisno o tome što prevladavaju autorovi osobni stavovi i bez obzira na stil pisanja, esej kao složeni novinski rod polazi od činjenica, a ne od mašte.

Eseji koje je pisao **Rudimir Roter** pripadaju novinskim esejima. Neki od njih pisani su znanstvenim stilom, a neki književnoumjetničkim, ali svi se temelje na činjenicama i u njima nema mašte. Osobnih promišljanja ima napretek, ali ona su duboko utemeljena u stvarnosti – znanosti i umjetnosti. Najčešće su teme Roterovih eseja umjetnost i kultura u širem smislu. Pojedine teme, od kojih bi prosječni novinari napisali tek izvještaj ili, u najboljem slučaju, prikaz, Roter je znao uobličiti u esej pozivanjem na mišljenja autoriteta i dodajući vlastita, obrazložena gledišta.

Jedan je od takvih eseja, izrastao na temi koja djeluje previše jednostavno za takav složeni rod novinarskog izražavanja, primjerice, „Kako i koliko čitaju radni Dubrovčani“, objavljen 1951. godine u *Dubrovačkom vjesniku*. Uz to što je prikupio podatke o čitalačkim navikama Dubrovčana, Roter je i sam morao poznavati djela koja su oni čitali da bi javno mogao izreći prosudbe o njihovim ukusima i dati smjernice što bi trebali čitati. Roter je volio književnost premda se poslije prvih objavljenih priča sam odlučio za novinarstvo upravo zbog želje da piše samo o stvarnosti.

Da ga je književnost zaokupljala i kao novinarska tema i kao sastavni dio njegova života, svjedoči esej Biblioteke i „Biblioteke“, što ga je objavio u *Večernjoj pošti*, dvadesetak godina prije spomenutoga u *Dubrovačkom vjesniku*. Kako je i sam bio prevoditelj, poznavao je i taj važan posao o kojemu umnogome ovise dojmovi što ih čitatelji stječu o piscima čitajući prijevode njihovih djela.

Večernja pošta, 24. studenoga 1932. (ulomak)

O važnosti knjige i književnosti Roter iznosi svoje gledište: „Utjecaj knjige je velik, naročito ako je njezin autor stekao izvjestan prestiž

ili ako zna goditi svojim pisanjem psihološkom raspoloženju vremena. Takove knjige, kad se serviraju omladincima, koji još nijesu izgradili svoju ličnost, znadu presudno utjecati na formiranje mišljenja, osjećanja i karaktera. Poznato je iz prošlosti, da su pojedini pisci djelovali svojim pisanjem na čitave društvene redove, čak i na mišljenje cijelih naroda, a neki šta više i preko tih društvenih skupina. Ovu smo činjenicu podvukli kao dokaz koliki je značaj vještog pisca na javno mišljenje. Taj dominantni položaj zauzimlju donekle i savremeni jači pisci u svijetu, premda je kroz posljednja dva decenija osjetljivo poljuljana vjera u autoritete. Ali u našem vremenu mnogi pisci svoj autoritet i popularnost naslanjaju na dražkanja kad već ne mogu da aureolu slave steku na istinskom nadahnuću svoje genijalnosti, pa se tako upinju da bilo kako budu viđeni i priznati od svojih savremenika. Na taj način i kod nas su posljednjih godina iskrsele čitave legije 'pisaca', u najviše slučajeva mlađih ljudi, koji misle da je za pjesničko ili prozno beletrističko književno stvaranje dovoljno pročitati nekoliko nazovi 'modernih' pisaca. [...] Golemo je značenje izdavačkih biblioteka u narodu. Međutim to značenje može biti i pozitivno i negativno, već prema tome dali se radi o biblioteci ili 'biblioteci'. Dok prve predstavljaju, kao solidna poduzeća po vrsti izdavačkog materijala, veliku kulturnu tekovinu, dotle ove druge sprečavaju i u mnogo slučajeva osujećuju veliki kulturni značaj prvih ustanova. U solidnim i istinskim bibliotekama saraduju spremni ljudi, koji su svjesni goleme odgovornosti, koju preuzimlju pred kulturnom historijom.

Zato su djela u tim bibliotekama, bilo domaća bilo strana, odabrana, te se mogu punim pravom preporučiti našoj čitalačkoj publici.

Naprotiv, u mnogo slučajeva u vodstvu biblioteka u navodnicima ne stoje ljudi, koji imaju shodnu autokritičku sposobnost rasuđivanja za kulturno-odgojnu važnost i zadatak objavljenih djela. Zato se u ovakovim bibliotekama izdavaju u najviše slučajeva strana djela. Sud o prevađanju tih djela nije zavisao o vrsti i sadržini djela (na to se najmanje pazi), nego o pretpostavci, kakav će prijem naići kod čitalačke publike. Pojedini prevodioci najčešće imadu presudnu riječ u ovom poslu. Sam se prevađač u izboru štiva rukovodi po svom ličnom ukusu (koji ukus nije podvrgnut

kontroli), a i po tome, da li su i u koliko su razvijene njegove intelektualne sposobnosti.“¹⁰⁵

Kronika

Dvojako je značenje pojma kronike u teoriji novinarstva. Oba značenja potječu od izvornog sadržaja pojmova - kronika, kronologija i kronološki. Po *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* kronika je tekst u kojem se bilježe događaji po slijedu u vremenu i rubrika u novinama ili u časopisu u kojoj se sustavno prate svakodnevna zbivanja. Osoba koja piše kroniku je kroničar, a isti rječnik donosi i glagol *kroničariti* sa značenjem „pisati kroniku u novinama, ispunjavati novinsku rubriku pišući svakodnevno o tekućim događajima“. Prvo značenje kronologije je - redoslijed koji obvezuje u pisanju i opisivanju prošlih događaja; drugo - disciplina koja se bavi proučavanjem mjera za vrijeme i podataka za određivanje događaja u vremenu i treće – pomoćna povijesna znanost koja proučava načine računanja vremena u prošlosti. Prilog *kronološki*, prema istom rječniku, znači „prema kronologiji, kako traži kronologija ili kao kronolog“.¹⁰⁶

Za potrebe ovoga rada nije nužno šire objašnjavati pojam kronike u značenju rubrike, prostora u novinama i časopisima. Takve rubrike ne moraju činiti i napisati u obliku kronike, nego različiti novinski rodovi koji opisuju zbivanja u određenom društvenom ili zemljopisnom području (mnogi listovi kao posebnu rubriku imaju “crnu kroniku”, regionalne kronike, kronike o likovnoj umjetnosti, kazalištu itd.).

Uporabu kronološkog kazivanja **Stjepan Malović** tumači u poglavlju u kojemu daje alternative obrnutoj piramidi ističući da je vrlo malo zbivanja koje je prikladno u novinama pratiti kronološki. Malović podsjeća: „Pravilo pisanja kronološke strukture je jasno: počinje se početkom, a završava svršetkom događaja. Ipak, malo je novinskih priloga koji su posve vjerno opisali događaj kronološki. Čak se ni sportski susreti, koji imaju unaprijed određeno trajanje, ne prenose kronološki, nego se koriste najzanimljiviji elementi. Garrison to u svojem modelu predviđa, pa

¹⁰⁵ *Večernja pošta* od 24. studenoga 1932.

¹⁰⁶ Kronika, kronologija, kronološki, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, ANIĆ, Vladimir i dr. (ur.), EPH i Novi Liber, Zagreb, 2004. knjiga 5., str. 263.

prilog počinje glavom koja sadržava sve najvažnije elemente; nastavlja pričati redom te završava zaključkom, ako ga ima. Kronološko kazivanje često se kombinira unutar izvještaja. Na primjer, izvještaj sa sjednice počinje izravnom glavom, nastavlja u stilu obrnute piramide redati točke dnevnog reda prema važnosti; ali, jednu točku novinar obrađuje kronološki, jer mu se čini kako je to najbolji način. Ili, događaj ima takvu dinamiku da ga je najbolje prikazati kronološki, kao kad se izvještavalo o pregovorima otmičara zrakoplova i kontrole leta u zagrebačkoj zračnoj luci. Pregovori su postali napeti, otmičari su prijetili raznijeti zrakoplov ne dobiju li gorivo, a kontrola je otezala. Slušajući pregovore na radijskoj frekvenciji koju su koristili toranj i otmičari, autor je iz minute u minutu bilježio tijek pregovora. Dojam je bio dramatičan, vjerno je opisao što se zbivalo, a čitatelji su stekli cjelovit dojam o ozbiljnosti događaja. Time je opravdan izbor kronološkog pristupa.¹⁰⁷

Ulomak izvornoga strojopisa i fotografija što ju je Roter pripremio za opremu kronike „80-godišnjica novinarstva u Herceg-Bosni“, objavljene u Jutarnjem listu 15. kolovoza 1936.

¹⁰⁷ MALOVIĆ, Stjepan: *Osnove novinarstva*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 215.

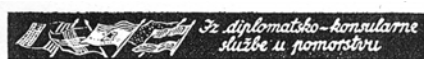
U vrijeme Rotoreva života često se pisalo upravo kronološki, čak i kad to događaj nije zahtijevao. U dijelu u kojemu je obrađen Roterov način pisanja vijesti i izvještaja pokazano je kako je on primjenjivao i načelo obrnute piramide, s najvažnijim na početku i sve manje važnim odlomcima prema kraju napisa. U to su doba najbolji novinari pisali kronike u kojima su pregledno opisivali ili i opisivali i ocjenjivali što se zbilo u određenom razdoblju u nekome području društvene zbilje na točno naznačenome zemljopisnom predjelu.

Taj novinski rod naziva se kronika. U znanstvenoj i stručnoj literaturi o njemu nije ni često ni opsežno pisano, a i ono što jest dijelom je prijeporno. Kako je **Rudimir Roter** često pisao kronike, koje se i danas mogu uzeti kao primjer pravilnog načina obrade teme i strukture kazivanja, potrebno je protumačiti kroniku kao složeni novinski rod.

Franjo Pavešić u knjizi *Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje* 1936. godine ne spominje kroniku. Nema njezine posebne razrade čak ni u Novakovu zborniku *Suvremeno novinarstvo* iz 1964. godine, gdje je doduše napomenuto da „posebnu analizu zahtijevaju i oblici koji ne spadaju u epske podvrste, u kritiku, a ni u pravi feljton. To su feljtonistički oblici naučno-popularne literature (memoari, ljetopisi, kronika, biografija, autobiografija itd.)“.¹⁰⁸ Kao što se iz toga navoda vidi, **France Vreg** kroniku smatra bliskom feljtonu, ali je ne ubraja ni u njega, ni u kritiku, koju također spominje kao srodnu. Potanju analizu koja se naslanja na Vregov prijedlog donosi **Mario Plenković** i pita se ima li društvena kronika uopće neke specijalne izražajne osobitosti zbog čega bi trebala biti zasebna podvrsta komentara. Budući da Vreg kroniku smatra bliskoj kritici, koja je vrsta komentara s tematikom iz umjetnosti, **Mario Plenković** se ne razlikuje mnogo od njega, s tim što detaljnije tumači svoju postavku: „Društvenu kroniku se tako definira kao tekst u kome se na analitički način obrađuje određen problem, pojava ili događaj za koji u određenom vremenskom i političkom trenutku postoji širi društveni

¹⁰⁸ VREG, France: **Feljton u listu**, *Suvremeno novinarstvo* (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 192.

interes. Međutim, to je i odrednica svakog komentara, pa u ovoj definiciji nema neke posebne *differentiae specificae*.¹⁰⁹

Mreža dubrovačkih konzulata

Rudimir Roter

Posljednjih godina mnogi su naši historičari posvetili zasluženu pažnju starim dubrovačkim konzulatima. Iz njihovih rasprava i studija, obradenih na osnovu arhivskih dokumenata, vidi se, da se institucija konzulata, najprije izrazito trgovačkih, a kasnije znatnim dijelom i diplomatskih predstavništava države i vlade, počela razvijati vremenski relativno vrlo rano. U ustrojstvu svojih prvih konzulata, koji su utemeljeni najprije u žarištima kopnenih, a kasnije i u središtima pomorskih putova, Dubrovačka republika nije zaostajala za drugim u ono doba naprednim zemljama Evrope. Tako je djelovanje prvih konzulata historijski zabilježeno već u trinaestom stoljeću. Budući da su prvi osnovani konzulati u praksi opravdali određenu svrhu, Dubrovačka republika je osnivala ove svoje institucije u svim važnijim središtima, s kojima je već podržavala razvijene trgovačke veze ili gdje je moglo biti izgleda za razvitak trgovačkog pomorskog prometa. Središta dubrovačkih konzulata tokom vremena postale su gotovo sve važnije mediteranske luke, u koje su dolazili dubrovački trgovački brodovi kao žive veze i prenosnici prometa, što ga je Dubrovnik podržavao u svojoj posredničkoj ulozi na razmeđu između tri glavna kontinenta onodobnog centralnog i najvažnijeg dijela svijeta, te općeg privrednog i kulturnog života čovječanstva.

Bujni razvitak dubrovačke trgovine, te već spomenuti očiti dokazi korisnosti konzulata upućivali su Dubrovnik, da i u predpotresnom razdoblju osnuje čitav niz institucija širom Sredozemlja. Međutim, u osamnaestom stoljeću, kada se Republika oporavila od goleme katastrofe, konzulati su bili naročito mnogobrojno razvijeni. Gustu mrežu konzulata Dubrovačke republike, a ujedno središta i pravce dubrovačke pomorske trgovine u ono vrijeme pokazuje najbolje jedna geografska karta u našem Pomorskom muzeju, na kojoj su ucrtana sva mjesta, u kojima su postojala ova trgovačko-diplomatska predstavništva. Gotovo sva važnija lučka središta na Mediteranu i na drugim morima, njegovim rukavima, pa čak i u nekim lukama na Atlantiku, postojali su konzulati Dubrovačke republike.

Već prvim pogledom na ovu geografsku kartu, možemo uočiti dvije značajne činjenice. Ona u prvom redu dokazuje, da je dubrovačka pomorska trgovina u ono vrijeme bila veoma razgranata, te ujedno potkrepljuje tvrdnju, da je trgovačka mornarica ovoća grada i poslije strahovitog potresa 1667. godine našla svoj put obnove i uspona. Konzularna karta dokazuje vitalnost Dubrovnika, koji nije ostao skršen i nemoćan, već se naprotiv preko svojih sinova pomoraca nanovo afirmirao kao moćan posrednik u velikim prostorima i političkim prilikama razdvojenog svijeta.

Naše more, 1. ožujka 1957.

¹⁰⁹ PLENKOVIĆ, Mario: *Komunikologija masovnih medija*, Barbat, Zagreb, 1993., str. 148.

Grbelja i **Sapunar** citiraju **Rajnvajna**, po kojemu „društvena kronika stalno nešto ili dokazuje ili ističe ili kritizira ili žigoše ili s nečim ili s nekim polemizira“ i **Slavkovića**, za kojega je kronika „novinarska vrsta u kojoj se obrađuje jedna manje ili više značajna društvena pojava direktno vezana za čovjeka, ljude ili odnose među njima, pri čemu se ta pojava vrednuje, a obrada se karakterizira slobodnim načinom izlaganja i individualnim stilom“. Grbelja i Sapunar tumače: „Budući da život nije idealna arkadija, u kojoj su samo zadovoljstvo i slasti, vedrine i radosti, jednakost i druženje, nego i pakao sa svim strahotama, s nasiljem, osionošću, prijetvornošću, lažima, obmanama, strastima, podmetanjima i osvetama, pun intervencija, umišljaja ili zbunjenosti, pa pretjerivanja, omalovažavanja ili pitomosti, ovisno o sredinama ili trenucima, to su novinari duboko 'zagrizli' i u tako oprečne životne sadržaje, povezane s ljudima, stvorivši od toga oblik izražavanja koji su nazvali – društvena kronika“. Potom upozoravaju: „Postoji u društvenoj kronici nešto što bi novinar morao znati: moralni obrasci nisu jednaki u svim društvenim trenucima, čak ni u svim sredinama, a kamoli pojedine pojave / fenomeni / asocijacije“.¹¹⁰

Iako u literaturi vladaju prijepori od potpunog negiranja kronike kao samostalnoga novinskog roda do njezina svrstavanja u vrste različitih rodova, a s obzirom na njezinu jedinstvenu kronološku strukturu i način pristupa obradi teme, ali i brojne primjere po novinama i časopisima, može se zaključiti da je kronika ipak poseban novinski rod jer ima prepoznatljive odlike po kojima se odvaja od drugih rodova.

Kronika je složen novinski rod što prikazuje i ocjenjuje društvenu zbilju ili njezin dio u točno naznačenomu vremenskom razdoblju na određenome zemljopisnom području. Najčešći je pritom kronološki slijed zbivanja, ali može biti i po važnosti pojedinih događaja ili pojava. Često se kronike po važnosti pišu u sportskom novinarstvu kad redoslijed određuju najveći uspjesi sportaša u određenom razdoblju. Kronika je složen rod, po načinu pisanja nadgradnja je bilješke, po opisu činjeničnog stanja nadgradnja je prikaza, a prema nužnoj analitičnosti, članka. Od članka je odvaja šire tematsko područje i duže razdoblje što ga obrađuje,

¹¹⁰ GRBELJA, Josip i SAPUNAR, Marko: **Novinarstvo, teorija i praksa**, MGC, Zagreb, 1993., str. 112. i 113.

kronološko kazivanje i stil pisanja koji ne mora biti jednak u svim odlomcima.

Shodno takvom tumačenju pojma kronike kao složenoga novinskog roda, njezine su vrste: društvena kronika, povijesna kronika, anali, dnevnik i kalendar. Jednako tako, memoari po takvom načinu objašnjavanja pojma kronike ne mogu biti njezina vrsta, nego su poseban rod. Memoari ne moraju prikazati stanje s općega, nego samo s osobnoga gledišta. Ne moraju dati ni opću sliku zbivanja, ljudi i pojava, nego samo autorovo osobno viđenje, i to onoga dijela društvene zbilje u kojemu je sam sudjelovao ili koji ga zanima.

Društvena kronika opisuje dio društvene zbilje u aktualnom trenutku kojega se trajanje jasno naznačuje. Ona je najčešća vrsta kronike, ali je ipak ne treba izjednačavati s općim pojmom jer uz nju ravnopravno postoje i druge vrste s većinom zajedničkih i pojedinim posebnim značajkama.

Povijesna kronika ne razlikuje se ni po načinu pisanja ni po sadržaju od društvene kronike, osim što se njezin završetak ne odnosi na sadašnji trenutak, nego joj je i početak i kraj u proteklom vremenu. Pojam kronika susreće se i u povijesnoj znanosti i označava opisivanje događaja kako bi se spasili od zaborava. Srednjovjekovna europska povijest proučava se i po samostanskim kronikama i one su jedan od glavnih izvora. Isto tako, još jedno uobičajeno značenje za povijesnu kroniku je da je ona knjiga o povijesnim zbivanjima u određenom razdoblju na nekom području, a novinska povijesna kronika je mnogostruko sažetija, prilagođena novinama ne samo opsegom nego i strukturom priče i načinom izlaganja.

Anali su izvorno ljetopisi (godišnjaci), preteče povijesnih knjiga, a podrijetlo im seže u rimsko doba, kad je vrhovni svećenik bilježio za svaku godinu najvažnije događaje. Zbog toga su suvremeni anali prvenstveno poznati kao publikacija u kojoj su kronološki zabilježeni događaji tijekom jedne godine.¹¹¹ Izraz anali susreće se u suvremenim novinama i za poseban napis u kojemu se, obično krajem ili početkom godine, daje opsežan prikaz ili analiza zbivanja u protekloj godini. Ako autor ili autori

¹¹¹ Više o analima u GRBELJA, Josip i SAPUNAR, Marko: **Novinarstvo, teorija i praksa**, MGC, Zagreb, 1993., str. 87.

ocjenjuju događaje, onda takva vrsta napisa spada u složeni novinski rod kroniku. Mnogi listovi anale nazivaju "godišnjom kronikom", što je još jedna tvrdnja u prilog postavci da su anali vrsta kronike.

Kuga na Pelješcu god. 1815--1816

SPALJIVANJE MRTVACA PREMA BILJESKAMA ŽUPNOG UREDA U KUNI

Početak prošloga stoljeća barala je kuga na poluotoku Pelješcu. Sve do naših dana sačuvala se je na poluotoku živa narodna predaja o strahovitom i razornom djelovanju epidemije. U matičnim knjigama župskog ureda u Kuni našli smo podatke o haranju kuge u kunovskoj općini na srednjem dijelu poluotoka Pelješca. Za nas su ove matične bilješke vjerodostojne i mi u njih ne možemo sumnjati zbog toga što znamo da se potpuno podudaraju sa biljškama pronađenim u drugim župskim uredima na Pelješcu i što se vremenski slažu sa biljškama historičara o haranju epidemije u drugim našim krajevima. Nepoznato je međutim kako je kuga prenesena na poluotok Pelješac, jer se to ne navodi u spomenutim biljškama, ali je naivierodostojna pretpostavka, da su je donijeli pelješki pomorci sa Levanta, gdje je kuga u ono doba stalno postojala.

Ondašnji župnik u Kuni Juraj Serković navodi u matičnim knjigama, da je njegovo župi harala kuga puna dva mjeseca, od 6 studenoga 1815. do 5. siječnja 1816. godine u ovom relativnom kratkom razdoblju umro je u dva mala sela, Kuni i Pijavičinu preko 40 osoba. Prvi smrtni slučaj zabilježen je u zaselku Področje između Kune i Pijavičina. Zbog sumnjivih simptoma na bolesniku: povraćanje za vrijeme bolesti, kratkotrajno bolovanje, te konačno smrt, župnik Serković, kao najučestaliji čovjek, odmah je pomislio na kužnu bolest. Zdravstvena služba bila je vrlo primitivna. Liječničku zadaću obavljali su obični ljudi, naime oni, koji su se samozvano jeticali kao poravnateli bolesti, pa tako župnik navodi kao autoritativno mišljenje izjave nekih običnih seljaka. O prvom smrtnom slučaju župnik je zabilježio sljedeće: »Prvi je umro Niko sin Antuna Piničice iz Področja 6. studenoga u dobi od 36 godina. Smrt je nastupila kroz tri dana. Tako našla smrt i povraćanje (vomitus) i bolest glave dođoše povoda župniku Jurju Serkoviću, da odmah posumnja nije li to kužna bolest. Zato pozove asistenta i načelnika, koji odmah dođoše i vidjevši da se radi o ozbilnoj

stvari pozvaše liječnika Kuvora koji pregledavši lišine izjavi, da nije kuga, te je pokopaše u župskoj crkvi.

Nakon ove liječničke izjave i župnik i pučanstvo se primiriše, ali osam dana kasnije spoznane ih teška bria. Izu su u jednoj obitelji iz Področja tri gobe. O tome župnik piše: »14. studenoga umriješe Antun, sin Nikole Piplice, star 5 godina, njegova majka Katarina i Antun, njen surjak. Vidjevši opet nove slučajeve župnik ponovno pozove asistenta Stipića, zvanoga Katića iz Graca kod Makarske, i načelnika. S njima dođe i neki Ivan Nožica iz Sresera, koji je tvrdio da puzna bolest kugu. Kad je Nožica pregledao svu troicu mrtvaca izjavi pod zakletvom, da nijesu umrli od kuće, nego od ospice, nakon čega ih Bratinstvo pokopa u sakristiji Gospe Delorite.

Zbog ovih utješljivih izjava nijesu se poduzimale potrebne mjere opreznosti. Bolesnike su nosili njihovi rođaci i susjedani, a mrtvaci su se pokopavali u običnim zajedničkim grobovima, pa nije nikakovo čudo, da se je kuga iz zaselka

Področja proširila i na druga obližnja mjesta. 19 studenoga zabilježena su tri smrtna slučaja, a 22. stud. jedan, od kojih dva slučaja, u selu Pijavičinu. Spomenuti zdravstveni povjerenici, koji bijahu po našem današnjem shvaćanju u stvari obični nadriječnici, pregledaše lišine i ponovno svečano izjaviše da su ospice, a ne kužna bolest. Međutim 24. studenoga, kada je umrla Marija, žena Balda Miloševića iz Pijavičina, asistent Stipić — kaže župnik u svojim biljškama — opazi jedan tumor ispod bedra, pa izjavi da je kužna bolest, te je stoga pokopaše u jednu jamu blizu sela. Dva dana kasnije umrle su tri djevojčice i tek tada ustanoviše neki Krivalini iz Javine i doktor (prvi put spomenuti) Ratić, da su umrle od kuće. Kuga je tada bila zauvela već velike razmiere, pa se je teškom mukom mogla suzbijati. Mnogobrojni bolesnici sa sigurnim simptomima kuće ležali su po kućama. Mrtvaci su se pokopavali uz same kuće, a što je naitradicijske morali su ih pokopavati njihovi najbliži rođaci

Tako se u matičnim knjigama navodi u nekoliko slučajeva, da su braća ili roditelji iskopali grobnicu za mrtvog brata ili sina, te ih prenosi iz kuća u vrećama, bez obreda i bez svećenika. Ova je miera bila razumljiva, iako su ti slučajevi sami po sebi vrlo bolni, kad se zna da je kraj tako primitivnih zdravstvenih prilika postojala opasnost zaraze cijelom poluotoku Pelješcu.

U nekoliko slučajeva župnik je zabilježio i spaljivanje mrtvaca. Župnik ne navodi da li su mrtvace spaljivali sami njihovi ukučani, nego o tome oćenito kaže sljedeće: »30. studenoga umriješete Mate i Ivan, sinovi Nikole Bilušice, čija tielca bijahu spaljena u kući gdje umriješete. Zatim opet navodi: »1. prosinca umro je Niko Jordž, 18 godina star. Njegovo je tielo soaljeno u jednoj pociži gdje je i umro Istoda dana umrla je i njegova sestra Katarina. Sljedeći dan pokopaše ju je Baldo u jami u Nerezini.

Konačno su poduzete sigurnosne mjere protiv širenja epidemije koiko je to za ono doba bilo moguće, što se može vidjeti u samim župnikovim biljškama. Na sam Badnjak 1815. on je zapisao sljedeće: »24. prosinca umrla je žena Stjepana-Parkovića, 86 godina stara, ali ne od kuge, nego od naravne smrti. Pokopaše je u jednoj jami u Grude, jer su oko župske crkve (na grobištu) bili sami lazareti. Dugo vremena sam župnik Serković nalazio se pod karantenom u svom stanu, što se vidi iz bilješke, koju je u matične knjige zaveo 15. svibnja 1816. »Danas je umro od naravne smrti Franjo Penđija iz Grude. Provodio ga je Don Baldo Radović, jer sam ja odijeljen u Kuni radi kuge. Pokopaše ga u crkvi sv. Petra u Potomnjaju.

Zadnji bolesnik od kuge Anto Kulitić umro je 5. siječnja 1816. I danas, poslije stotinu i dvadeset godina, sa zebnjom spominju Pelješčani ovo teško i bolno iskušanje svojih pradjedova. Pa kad ojadjena majka proklinje svog nezahvalnog sina sjeća se po predaji strašne epidemije i uvriježena izgovara najveću svoju kletvu: Kuga te umorila.

R. Rotter-Progonski.

Jutarnji list, 18. studenoga 1934.

Hrvatska nakladnička tradicija još uvijek njeguje, posebice u Hrvatskom zagorju i Slavoniji, kalendare u obliku publikacije gdje su uz vremenske odrednice popisi svetaca, razdoblja poljoprivrednih radova,

savjeti iz različitih područja života, izreke i poslovice.¹¹² Kalendar su iz pada u zaborav izvukli elektronički mediji, a zadržao se i u novinama, često i pod nazivom rubrike „vremeplov“. Vrsta je kronike u kojoj su događaji izabrani po važnosti ukratko opisani i, ovisno o uređivačkoj koncepciji, ilustrirani crtežom ili fotografijom.

Dnevnik je također vrsta kronike koja se odnosi na kraće razdoblje; aktualan je i osmišljava se u skladu s učestalošću izlaženja novina. Iako naziv vuče iz rubrike o dnevnim događanjima, u novinama je prestao biti informativni oblik i postao je komentatorski. U novinama su dnevници postali izrazito autorski, složeni napisi, često u prvom licu i pisani su beletrističkim stilom, nekad i u narječju ili lokalnom govoru.¹¹³

Rudimir Roter je napisao brojne kronike. Iako je nezahvalno birati u kojemu je novinskom rodu plodni autor pružio najviše, posebno kad analiza pokazuje da je u svima iskazivao visoko umijeće, kronika bi ipak pobijedila u tom teškom izboru. Zašto? Jedan razlog leži u činjenici što su je drugi novinari u listovima u kojima je Roter objavljivao pisali rjeđe od njega. Sam taj podatak govori ili da oni nisu imali dovoljno znanja, vremena i volje za najteže zadatke, ili da se Roter nametnuo kao bolji od drugih, pa su urednici njemu povjerali pisanje kronika. Drugi razlog uvjetovan je tehnologijom dolaska do izvora podataka jer se tad nije moglo bez mukotrpnog rada i putovanja doći do činjenica, a da se ne govori o današnjoj mogućnosti istraživanja i dolaska do podataka s pomoću računala iz vlastite sobe. Treći razlog koji kroniku stavlja na prvo mjesto ogleda se u Roterovu umijeću da niz brojnih podataka, oznaka mjesta i vremena sažme na ograničeni novinski prostor i uobliču u čitljivu i zanimljivu novinarsku priču.

U povijesnoj kronici „Pomorsko zdravstvene mjere u Napoleonoj Iliriji“ **Rudimir Roter** piše:

„Same ratne borbe na bojnim poljima, koje je na osvit de-
vetnaestog stoljeća vodio Napoleon, odnosno njegovi vojskovođe na tlu
naše zemlje, nijesu bile jedine nevolje, što ih je naš narod snosio, osobito u
primorskim krajevima. Dugogodišnje ratne borbe bile su izvor i uzročnik

¹¹² Više o tradicionalnim kalendarima u GRBELJA, Josip i SAPUNAR, Marko: **Novinarstvo, teorija i praksa**, MGC, Zagreb, 1993., str. 140. do 142.

¹¹³ Više o dnevniku u GRBELJA, Josip i SAPUNAR, Marko: isto, str. 107. do 109.

mnogih drugih neprilika. Ratovanje, zbog poremećenog saobraćaja, izazvalo je glad, a s druge strane i ratne teške epidemije, koje su mnogo puta progutale više žrtava, nego ih je izazvalo i samo ratovanje na bojištima. To je bio slučaj i u Prvom svjetskom ratu. Proširena epidemija, takozvana 'španjolska groznica', koja se javila pod konac rata, u Evropi je uništila znatno više ljudskih života, nego što ih je palo za čitavo vrijeme četverogodišnjeg rata na bojnim poljima. Sasvim je razumljivo, što su ratovi u prošlosti, kada su zaštitne mediteransko-zdravstvene mjere bile slabije, izazvali još veće i strašnije epidemije.

U eri napoleonskih ratova pri kraju prvog decenija devetnaestog stoljeća javila se je u zemljama na Levantu jaka kuga. Uza sve onodobne zaštitne mjere kuga je prenesena u naše primorske krajeve, koji su s Levantom bili povezani jakim trgovačkim pomorskim vezama. U mnogim primorskim mjestima Dalmacije susrećemo bilješke u starim matičnim knjigama, koje nas podsjećaju na razorno djelovanje ove pošasti. One nam ujedno dokazuju, da je protiv ove epidemije bila gotovo potpuno uzaludna i bespomoćna borba pučanstva.

Međutim, opsežnije podatke o opasnosti kuge nalazimo u okružnicama, koje su u ono vrijeme bile izdane za pomorsku zdravstvenu službu. U vrijeme Napoleonove Ilirije u Dalmaciji je postojala za ono vrijeme dobro razvijena zdravstvena pomorska zaštitna služba, iako je po našem današnjem shvaćanju prilično zaostala. Napoleonovi predstavnici poduzimali su sve potrebne mjere kako bi se spriječilo unašanje ove strašne epidemije na područje Ilirije. U razdoblju od 12. ožujka do 27. lipnja 1810., dakle za vrijeme od 3 i po mjeseca, središnje lučko povjerenstvo za ilirske pokrajine u Zadru izdalo je jednu za drugom pet okružnica lučkim uredima, te sanitarnim vlastima u Dalmaciji. U okružnicama na talijanskom jeziku navedene su upute za strogi nadzor brodova, zapljenu robe, koja dolazi s Levanta u dalmatinske luke, te sve ostale preventivne mjere za suzbijanje epidemije. Dokumenti su dosta kratki sadržajem, te ćemo ih stoga, kao zanimljiva i rijetka svjedočanstva iz vremena Napoleonove uprave u našim krajevima, objelodaniti u prijevodu. Prva okružnica od 12. ožujka 1810. glasi: - Dužnost je lučkih oblasti, da od vremena na vrijeme priređuje iznenadne preglede ljekarna u svojim kantonima, a sa svrhom da se uvjere ne samo o kvaliteti, nego i o

postojanju onih lijekova, koji su za upotrebu u medicini najpotrebniji. Ovom Središnjem povjerenstvu nije poznato, da li su se ikada obavljali takvi pregledi, koje zakoni izričito propisuju. Stoga se pozivlje taj ured, da izvoli odmah izvršiti jedan takav pregled, a to treba ponavljati svakih šest mjeseci, da bi se ustanovio kvalitet i postojanje (to jest zaliha) lijekova potrebnih za zdravlje građana. Taj ured treba da nam dostavlja gdjekada zapisnik o obavljenim pregledima radi obavještenja Središnjeg povjerenstva. Međutim, izvolite primiti izraze odličnog poštovanja.¹¹⁴

Potom u kronici slijede ostale okružnice i Roterov zaključak u kojemu mjere francuskih vlasti povezuje s kasnijom pojavom kuge na Pelješcu. Sam početak pokazuje da je Roter vladao tehnikom pisanja kronika. Uvodom u temu donosi i opis širih zbivanja književnoumjetničkim stilom. Zatim sa širega zemljopisnog područja sužava opseg zbivanja na naslovom određen prostor. Dok kronološkim redom navodi zbivanja, usporedno mijenjajući stil pisanja u novinarski, donosi i vlastite prosudbe (o kvaliteti zdravstvene službe). Izvore podataka navodi točno, s datumima kad su nastali. Naznačuje i da se radi o prijevodu s talijanskoga, a ne izvorniku na hrvatskome jeziku, što je i dandanas načelo u agencijskom novinarstvu. Tako je Roter postupao pišući i ostale kronike, za pripremu kojih pred samo pisanje, čak i u odnosu prema ostalim složenim novinskim rodovima, treba uložiti još više vremena, strpljenja, i znanja.

Etičnost Roterovih napisa

Nepoštovanje općih načela etičnosti u novinarstvu u razdoblju između dva svjetska rata, nagnalo je znanstvenika **Dževada Sulejmanpašića**, koji se najčešće bavio proučavanjem socioloških tema, ali ni filozofske, posebno etičke nisu mu bile strane - na provedbu opsežnoga istraživanja medija. Rezultat je njegova knjiga u kojoj novinarstvo naziva već u naslovu razaračem čovječanstva.¹¹⁵ Tiskana je u Zagrebu

¹¹⁴ *Naše more*, broj 2 od 1. svibnja 1955.

¹¹⁵ SULEJMANPAŠIĆ, Dževad: *Žurnalizam razarač čovječanstva i novinstvo sa najmanjom merom žurnalizma*, Gaj, Zagreb, 1936.

1936. godine i predstavlja najčešće citirano djelo u vezi s etikom novinarstva u tome međuratnom razdoblju. Sulejmanpašić je svoju zgroženost neetičnošću novinara i glasila u što se uvjerio istraživanjem, pretočio u najoštriju kritiku, kojoj po intenzitetu osude neetičnosti novinara nije približilo ni jedno kasnije djelo nastalo na području tadašnje Kraljevine Jugoslavije, potom nove Jugoslavije i država koje su od nje nastale.

Sulejmanpašić piše da je novinarstvo usmjereno protiv morala, religije, čistog uma, pravilnog razvitka psihičkog života, duha umjetnosti, znanosti i nacije te protiv svakoga društvenog reda. Budući da za sve što kaže navodi za primjer napise objavljene u novinama, njegove tvrdnje nije moguće pobiti na osnovi njih. Ali, može mu se zamjeriti na izboru predmeta istraživanja jer je uzeo samo one napise uistinu suprotne općim etičkim načelima, pa je u konačnici slika novinarstva bila tako crna da je točno naveo „javna dobra koja treba zakonski zaštititi od prirodno zlih mogućnosti žurnalizma“:

„Moral, duh, religija, normalni duševni razvitak, umjetnost, građanske političke i ekonomske slobode, nacionalna duhovna obilježja, privatni život, politički mir u pojedinačnim zajednicama kao i u cijelom svijetu.“¹¹⁶

Kako je po njegovu shvaćanju novinarstvo po svojoj naravi zlo, nije ostao samo na moralnim podukama i etičkim načelima, nego je predložio cjelovit tekst „Zakona o novinama“. Njegov prijedlog „Zakona o novinama“ je kratak i ima samo 28 članova, ali predlaže vrlo strogu kontrolu novina što bi je provodio državni „Novinski ured“. Sulejmanpašićev prijedlog (srećom nikad nije zaživio, premda, na nesreću, iz novina nije iščezlo ni ono zlo čemu se usprotivio) stroži je od bilo koje cenzure jer on unaprijed zabranjuje bilo kakvo pisanje o pojedinim dijelovima društvene zbilje (znanosti, filozofije, etike, religije, ratne tehnike, filma, nogometa, privatnog života...), ali i objavljivanje oglasa, književnih vrsta (romana, novela, pjesama...), šala, zagonetki ili bilo kakva zabavnog sadržaja. Za bilo kakav prekršaj odredbi prijedloga zakona, Sulejmanpašić predlaže novčane i zatvorske kazne. Cilj zakona objašnjava

¹¹⁶ SULEJMANPAŠIĆ, Dževad: **Žurnalizam razarač čovečanstva i novinstvo sa najmanjom merom žurnalizma**, Gaj, Zagreb, 1936., str. 310.

u članku 1., koji glasi: „Svrha ovoga zakona je da se štete po moral i duh koje ističu iz prirode novina svedu na što manju mjeru, te da onda bude moguće čuvati i njegovati slobodu štampe“. Slijede članci koji tumače kakve bi novine trebale izlaziti i kako bi se morale kontrolirati, a u članku 8. ističe:

„Sadržaj novina mora biti istinit, bez obzira na predmet, kao ni na to da li je tekst originalan ili citat.

Donošenje neistinitih vijesti, ma o čemu bilo, kažnjivo je.

Kazne se odmjeravaju srazmjerno težini nastalih posljedica od takvih vijesti, ili mogućnosti da nastanu. Omjer kažnjivosti se ima ravnati još i po broju naklade: čim veća naklada, tim veća kažnjivost.“

Članak 9. predviđa kazne i za još neobjavljene rukopise:

„Tko u svojem dopisu ili kakvoj bilo vijesti novinama, bez obzira hoće li taj dopis ili vijest biti tiskani, iznosi neistinite stvari, kazniće se globom ili zatvorom.“¹¹⁷

Pisanje **Rudimira Roter**a, kad je riječ o istinitosti, moralnim načelima i zaštiti privatnosti, ne bi moglo podlijegati Sulejmanpašićevim sankcijama. S njegovim se stavovima Roterovo novinarsko djelo kosi jedino u tematskom pogledu. Roter je pisao često o znanosti i umjetnosti, što Sulejmanpašić želi zabraniti, ali izazvan od novinara nezalica. Besmislice koje su objavljivali pojedini listovi o kulturi i umjetnosti, ili su se miješali u privatni život ljudi bez povoda u javnom interesu, Sulejmanpašić navodi kao krunske dokaze da novinari nisu dorasli složenim temama ni svojim obrazovanjem, ni moralnim nazorima. Za Roteru se to ni u kojem slučaju ne može reći, niti se među njegovim napisima može naći bilo što suprotno općim etičkim načelima.

Za vrijeme Roterova života nije bilo u državama u kojima je živio prihvaćenih novinarskih etičkih kodeksa. Prvi je donesen tek 1965. godine, punih šest godina nakon njegove smrti. Ali, u svijetu ih je bilo odavno. Profesorica novinarske etike na Northern Colorado University **Lee Anne Peck** priprema pregled povijesti novinarskih etičkih kodeksa za novu američku enciklopediju novinarstva koja bi trebala izići iz tiska u jesen

¹¹⁷ SULEJMANPAŠIĆ, Dževad: **Žurnalizam razarač čovečanstva i novinstvo sa najmanjom merom žurnalizma**, Gaj, Zagreb, 1936., str. 320. do 325.

2007. godine. U tom radu (dijelom prikazanom tijekom predavanja na studiju „Mediji i kultura društva“ Sveučilišta u Dubrovniku u ožujku 2007. godine), opisat će mnoge kodekse od kojih su pojedini prihvaćeni još početkom dvadesetoga stoljeća. U već objavljenom radu o etičkim kodeksima ona daje pregled njihova uvrštenja u knjige o novinarstvu i etici novinarstva.¹¹⁸

Nema dokaza da je Roter čitao neki od u svijetu postojećih etičkih kodeksa za njegova života, ali s obzirom na znanje stranih jezika i listove za koje je pisao, postoji i ta mogućnost. Mogao je do njih doći izravno ili posredno i kroz novinarsku školu *Obzora* i stručne upute što su ih primali dopisnici *Jutarnjega lista*. Neovisno o tome, za ovu je analizu važno jesu li Roterovi napisi poštovali ili kršili njihova pravila.

Nacionalni sindikat francuskih novinara prihvatio je 1918. etička načela, a njihove izmjene i dopune 1938. godine. Tih se načela još uvijek pridržavaju francuski novinari, a glase:

„Novinar dostojan svoga imena:

- preuzima odgovornost za sve što napiše;
- ocjenjuje da su: klevete, neutemeljene optužbe, preinake dokumenata, iskrivljavanje činjenica i laži najozbiljnija povreda profesionalnog postupanja;
- priznaje jurisdikciju svoje struke kao jedinu i najvišu u pitanjima koja se tiču profesionalne časti;
- prihvaća samo takve zadaće koje su primjerene njegovu profesionalnom dostojanstvu;
- odbija se predstavljati tuđim imenima i koristi nedopuštena sredstva da dođe do informacija, odnosno odbija zloupotrijebiti bilo čije povjerenje;
- ne prima novac od javnih službi ili privatnih poduzetnika koji bi njegov položaj kao novinara, njegov utjecaj i odnose mogli zlorabiti;
- ne potpisuje komercijalne i oglašivačke tekstove;

¹¹⁸ PECK, Lee Anne: **Foolproof or Foolhardy?** – Ethical Theory in Beginning Reporting Texts, *Journalism & Mass Communication Educator*, Columbia, 2004., str. 343. do 354.

- ne priznaje plagijat;
- ne polaže pravo na položaj koji ima njegov kolega ili ne uzrokuje njegov otkaz nudeći mu rad pod inferiornijim uvjetima;
- čuva profesionalnu tajnu;
- ne koristi slobodu tiska u profitabilne svrhe;
- zalaže se za slobodu poštenog objavljivanja svih informacija;
- poštuje pravdu i daje joj apsolutnu prednost;
- ne miješa svoju ulogu s ulogom policajca.¹¹⁹

U analiziranim napisima **Rudimira Roter**a nije moguće pronaći ni jedan jedini primjer kršenja bilo kojega od navedenih načela.

Zaključna ocjena o Roterovu novinarskom djelu

Analiza potpisanih objavljenih Roterovih napisa pokazuje da je on tijekom svoga života radio za vodeće listove i radijske postaje. Široko formalno i neformalno obrazovanje, načitanost i poznavanje stranih jezika omogućili su mu pronicanje u mnoga područja života, pa je mogao uspješno pisati o različitim temama – od kulture, preko gospodarstva, znanosti, politike, obrazovanja, religije pa do sporta, crne kronike i mnogih drugih.

Roterov način pisanja monoloških informativnih rodova (vijesti, proširenih vijesti, izvještaja i prikaza) bio je ispred njegova vremena jer ih nije pisao poput većine suvremenika kronološkim redom, nego je često počinjao izravnom glavom i pisao ih po načelu obrnute piramide, od najvažnijega k manje važnomu. Budući da teorija u vrijeme njegova života u obje Jugoslavije i NDH, državama u kojima je živio, nije spominjala pisanje po načelu obrnute piramide, to je važnije istaknuti tu činjenicu jer ona potvrđuje Roterovo veliko novinarsko umijeće. Nažalost, nikad se neće saznati koliko je još vijesti i izvještaja napisao jer za Roterova života nije bilo uobičajeno potpisivanje kraćih, nego samo opsežnih napisa.

¹¹⁹ MALOVIĆ, Stjepan, RICCHIARDI, Sherry i VILOVIĆ, Gordana: **Etika novinarstva**, Izvori, Zagreb, 1998., str. 200.

SJEĆANJA NA TINA UJEVIĆA

Kada je tridesetih godina policija otkazala dalje gostoprimstvo Tinu Ujeviću u Beogradu s motivacijom da izaziva neželjene incidente, pjesnik se pokupio i došao u Sarajevo, u nepoznato mjesto i nepoznatu sredinu.

Glavni grad Bosne u ono doba nije imao mnogo razumijevanja i shvaćanja za ljude pera, a pogotovo za pjesnike, koji su u očima čaršije bili fantaste, ne-realni ljudi za njezina dinarsko-dukatska mjerila. Ta su čaršijska mjerila ljudi vrijedila i za domaće bosansko-hercegovačke književnike, pa kako da ne vrijede za jednog »kuferaša« iz kršne Vrgorske krajine? Zbog ovakve čaršijske ocjene u glavnom gradu onodobne zaostale provincije, koji nije imao ni jedno izdavačko poduzeće u širem smislu, ni jedan vredniji književni časopis, osim Kršićevog »Pregleda« koji je izlazio zahvaljujući naporima jednog čovjeka, sarajevski književnici bili su prisiljeni da se zaposle u raznim činovničkim zva-

njima. Jedan od njih, Jakša Kušan, pokušao je da bude nezavisan od čaršije. Otvorio je knjižaru, najsirodnije građansko zanimanje svom književnom pozivu, ali ga je čaršija ubrzo osvetnički »ugušila«, zato što se samozvano uplitalo u njezinu nadležnost.

U takav šehersko-čaršijski ambijent došao je Tin Ujević. U pohabanom tamnozelenom hubertusu s poderanim, mjesecima neolaštenim cipelama, a k tome i s jetkom satirom u pjesničkom srcu na sve što se kiti sjajnim ukrasima. Sarajevski književnici pazili su Tina. Pazili su ga i pripadnici dalmatinske kolonije, ljudi, koji se nisu uključili u mišljenje i osjećanje čaršije. I pomagali su materijalno pjesnika, jer od pjesama nije se dalo živjeti. Tin se snalazio, zadovoljan u urođenoj čednosti, sretan kao i struk mrča, koji u pjesnikovu rodnom kraju, sivom vrgorskom kamenjaru, nalazi sokove života na četvornom decimetru zemlje crvenice.

Pripadnici dalmatinske kolonije redovito su se sakupljali svake sedmice određene večeri na ribu i »briškule« u jednoj maloj gostioni kraj sudske palače. I Tin je često dolazio na te večernje sastanke. Iako nije aktivno sudjelovao u »briškuli«, on je znao s uživanjem sate i sate provoditi kao oduševljeni kibic u malom zadimljenom prostoru dočarane Dalmacije u središtu Seher-Sarajeva.

Pjesnika sam često susretao u kavani »Central«. Tu je bilo njegovo glavno sjedište, naročito u hladne zimske dane, jer nije imao mogućnosti da zagrije svoju čednu sobicu u kojoj je stanovao. Često sam ga posjećivao u njegovom zadimljenom kavanskom radilištu. Pred sobom je stalno imao hrpu sićušnih listića na koje je prenosio i zapisivao svoje misli i osjećanja. Nije se ljutio kada bih ga prekidao u mislima.

Tin je dugo ostao u Sarajevu, zahvaljujući svojoj skromnosti i snažnoj volji da se s najmanjim zadovolji. A kada je konačno stvorio odluku da otputuje, tu mi je namjeru povjerio s napomenom: »Dosta mi je čaršije, idem malo na more!« Riječ je održao i izgubio se nečujno i bez oproštaja sa Sarajevom, isto onako kao što je i došao. U tamnozelenom hubertusu, stegnutom debelom uzicom preko trbuha, i s malim, u novine umotanim zavežljajem starog rublja, jer to je bila čitava njegova imovina, Tin je otputovao iz Sehera. Na more, u Split.

Rudimir Roter

Časopis Dubrovnik, broj 1., 1958.

Kvantitativna analiza potpisanih Roterovih novinarskih napisa pokazala je da je gotovo svakodnevno pisao komentatorsko-analitičke rodove (komentarski izvještaj, analitička bilješka, osvrt, komentar, portret, članak, recenzija, kritika, polemika). Umjetnost i kulturna zbivanja

posebno su ga zanimala, i tu je, posebno kad je riječ o književnosti i glazbi, nastupao kao pravi poznavatelj. Njegova kritička riječ bivala je usmjerena k prosudbama kojima je cilj bio poticati umjetnike na ispravljanje uočenih nedostataka, a publiku na lakše shvaćanje djela. Nije nađen ni jedan primjer komentatorskih rodova u kojemu je neargumentirano kritizirao ljude. Moguća zamjerka s današnjega gledišta u tome što je pisao i komentatorske (komentirane) izvještaje objašnjenja je šire u poglavlju o monološkim informativnim rodovima. Svakako, nije pokazano da su ti izvještaji služili za manipuliranje javnosti nego radi objašnjavanja zbivanja, što je u to doba bilo uobičajeno i u teoriji prihvaćeno. U polemikama je bio umjeren kad je trebalo prihvatiti opravdane primjedbe polemičara, a strog kad mu se trebalo suprotstaviti vlastitim stavovima potkrijepljenima argumentima.

Za jednostavne beletrističko-novinske rodove Roter je imao i zamisli i dara. Tako su nastajale prave minijature pisane beletrističkim stilom, čvrsto utemeljene u stvarnosti, a ne u svijetu mašte, što i jest osnovna odlika novinarstva. Critica, glosa i beletristička bilješka nazivaju se jednostavnim beletrističko-novinarskim rodovima kako bi se reportaža mogla izdvojiti u složene, ali njih nije nimalo lako pisati.

Vođenje razgovora čest je novinarski način dolaska do podataka, ali je poslije obavljenoga razgovora lakše napisati izvještaj ili prikaz u nepravnom govoru nego neki od dijaloških oblika poput prijelaznih, izjave i ankete, i potpunih kao što su intervju i razgovor. Roterovi intervjui i razgovori objavljeni u novinama teku lako, pitanja su kratka i suvisla, ne nameće se sugovorniku isticanjem vlastitoga mišljenja, a takvi su bili i oni radijski. Nažalost, malo ih je ostalo sačuvano (zapisano). Svakako da je radio pomogao Roteru da lakše piše novinske dijaloške oblike jer u vođenju radijskog razgovora uživo misli moraju biti precizne, a jezik stilski čist i sadržajno jasan. Mnogi veliki novinari nisu bili jednako uspješni u tiskanim i govornim glasilima, ali Rudimir Roter jest, o čemu svjedoče sjećanja njegovih suvremenika i provedene analize njegova radijskog izvješćivanja.

Zlato pod zemljom bosanskom

NAŠ SURADNIK U RUDNIKU ZLATA BAKOVIĆI KOD FOJNICE

Dosadašnji istražni rad engleskog poduzeća Trošnik Mines Comp. – 450 ljudi zaposleno na rudniku. – Vadjenje, rastvaranje i taljenje rudača limonita. – Kako se pretvara zemlja u zlato?

Sarajevo, 8. VIII.

Gotovo prije 2000 godina, promatrajući nezasitnu pohlepu svojih sugrađana Rimljana za zlatom, uskliknuo je mudri pjesnik: »Auri sacra fames!« Pjesnička izreka i danas je aktualna u svom punom značenju jednako kao i u ono doba, kada su silne rimske legije osvajale svijet zbog neugasive pohlepe njihovih vojskovođa za zlatom. Ljudska požuda za dragocjenom svijetlo-žutom kovinom nije se ni najmanje umanjila u ovom dugom razdoblju historije. I danas, kao i u vrijeme Cezara, proljevaju se rijeke ljudske krvi zbog zlata, sa zlatom i za zlatom, pa nije nikakvo čudo da je i u našoj maloj Bosni zavladalo neko neobično raspoloženje već na prvu vijest, da je negdje blizu Fojnice pronađen rudnik zlata. Prvi šapat vremenom se pretvorio u snažan glas: Kalifornija, Nova Zelandija i Kongo nalaze se u središtu naše uže domovine!

Englesko rudarsko poduzeće Development Mines Comp., odnosno Trošnik Mines Comp., kako se u novije doba zove britansko društvo (po šumi i potoku Trošniku u srednjoj Bosni), već dvije godine istražuje rudnik pirita u Bakovića kod Fojnice. U vrijeme svjetskog rata iz ovog rudnika vadilo je jedno mađarsko društvo iz Budimpešte sumpor za ratne svrhe centralnih vlasti. Ali se je već tada znalo da rudača iz ovog rudnika sadrži stanovitu količinu zlata, pa su praktični Mađari preprodali rudnik, odnosno odstupili istražno pravo još praktičnijim Englezima, da oni izvedu daljnje eksperimente u srcu zemlje bosanske.

Kroz minule dvije godine u našoj javnosti šire se razne, mnogo puta potpuno protuslovne vijesti o dosadašnjim uspjesima Engleza i o njihovom postignuću. — Sama želja da saznamo pravo stanje stvari u našoj »Novoj Kaliforniji« potakla nas, te smo jednog lijepog srpanjskog dana krenuli u Bakoviće. Vijugavom cestom, koja se uzvija preko zelenih brežuljaka i pitomih dolina iz Sarajeva prema Kiseljaku i dalje prema Fojnici, jutli smo u malom »Fordu« sa našim fo-

EVO ZLATA NA DLANU!

ULAZ U RUDNIK

U razdoblju prije Drugoga svjetskog rata vrlo rijetko se mogla vidjeti novinarova fotografija uz njegov napis. Jutarnji list je 9. kolovoza 1936. učinio iznimku – tu je čast doživio prestižni reporter Jutarnjega lista Rudimir Roter (sa šeširom) u reportaži „Zlato pod zemljom bosanskom“.

Malo je novinara koji se mogu pohvaliti da su od samih početaka bavljenja novinarstvom pisali složene novinske rodove u najprestižnijim listovima svojega vremena. Ima ih dosta koji nikad ne dobiju prigodu

okušati se u pisanju reportaža, putopisa, memoara, feljtona, eseja i kronika. Neki zbog nedostatka sreće jer uvijek ima boljih, neki zbog nedostatka hrabrosti da predlože uredniku da se uhvate u koštac s pisanjem složenih rodova, a neki, jednostavno, zbog nedostatnoga znanja i nadarenosti. **Rudimir** je **Roter** imao sve od toga: i znanje, i nadarenost, i hrabrost i sreću da počne surađivati s glasilima koja su njegovala složene rodove. Među njima posebno je uspješno pisao kronike, a zadivljuje koliko je podataka uspijevao prikupiti za svaku od njih, u vrijeme kad nije bilo lako ni putovati, a novinarska pomagala, osim olovke i papira, nisu ni postojala.

Besprijekorno čist moralni lik tijekom cijeloga života ogledao se i u njegovim napisima pa ne čudi što nije moguće naći primjere neetičnosti u njegovim prilogima. Ulogu novinara shvaćao je kao službu u korist javnosti, i zato usprkos književnom početku nije ni krenuo u književne vode premda njegov stil pokazuje da je mogao. Kada je o stilu riječ, kako to pravila struke i nalažu, prilagođavao ga je novinskim rodovima i njihovim vrstama koje je pisao. Jednako dobro služio se novinarskim, književnoumjetničkim i znanstvenim stilom.

Povijest dubrovačkoga i hrvatskoga novinarstva pamti **Frana Supila** kao iznimno kvalitetnoga i uspješnog novinara koji je obilježio jednu epohu. **Rudimir Roter** se u vrijeme u kojemu je stvarao također izdigao iznad novinara suvremenika i na svoj je način dao pečat dubrovačkom i hrvatskom, kao i bosanskohercegovačkom novinarstvu. Bilo je u to doba u Dubrovniku još izvrsnih novinara pa je vrijednost njegova novinarskog djela to veća. Ova kvalitativna analiza sadržaja Roterovih napisa i zbornik radova *Djelo novinara Rudimira Roterera* trebali bi poslužiti tek kao poticaj za buduća istraživanja o Roteru i novinarima koji su potekli sa širega dubrovačkog područja ili su na njemu djelovali.

Literatura

- AMON, Smilja: natuknica **Jutro, Leksikon novinarstva**, Savremena administracija, Beograd, 1979.
- ANIĆ, Vladimir: **Rječnik hrvatskoga jezika**, Novi Liber, Zagreb, 1994.
- ANIĆ, Vladimir i dr. (ur.): **Hrvatski enciklopedijski rječnik**, EPH i Novi Liber, Zagreb, 2004., knjiga 3. i knjiga 5.
- BIŠKUP, Josip: **Osnove javnog komuniciranja**, Školska knjiga, Zagreb, 1981.
- BRAUT, Ivo: **Novinar reporter, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964.
- ČERMAK, Ljudevit: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva do Drugog svjetskog rata – Bosna i Hercegovina**, Suvremeno novinarstvo (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964.
- FORTIS, Alberto: **Put po Dalmaciji**, Marjan tisak, Split, 2004.
- GRBELJA, Josip i SAPUNAR, Marko: **Novinarstvo, teorija i praksa**, MGC, Zagreb, 1993., str. 169. i 170.
- GIBBS, Cheryl i WARHOVER, Tom: **Getting the Whole Story – Reporting and Writing the News**, The Guilford Press, New York / London, 2002.
- HORVAT, Josip: **Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939.**, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.
- KOJIĆ, Branko: **Vijest, izvještaj, intervju...**, Suvremeno novinarstvo (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964.
- LIPOVČAN, Srećko: **Mediji – druga zbilja?**, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006.
- LIPPMANN, Walter: **Javno mnijenje**, Naprijed, Zagreb, 1995.
- MALOVIĆ, Stjepan: **Medijski prijepori**, Izvori, Friedrich Eber Stiftung, ICEJ i Sveučilište u Dubrovniku, Zagreb, 2004.
- MALOVIĆ, Stjepan: **Osnove novinarstva**, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.

MALOVIĆ, Stjepan, RICCHIARDI, Sherry, VILOVIĆ, Gordana: **Etika novinarstva**, Izvori, Zagreb, 1998.

MITROVIĆ, Živan: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva do Drugog svjetskog rata – Srbija**, *Suvremeno novinarstvo* (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964.

NOVAK, Božidar: **Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću**, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.

NOVAK, Božidar, ur.: **Suvremeno novinarstvo**, Stvarnost, Zagreb, 1964.

NUŠIĆ, Branislav: **Retorika**, Geca Kon, Beograd, 1938.

OBRADOVIĆ, Đorđe: **Novinska anketa kao mogućnost manipuliranja javnostima**, **Utjecaj globalizacije na novinarstvo** (ur. Malović, Stjepan), ICEJ i Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2006.

OŠTRIĆ, Vlado: natuknica **Horvat, Josip**, **Leksikon novinarstva**, Savremena administracija, Beograd, 1979.

PAVEŠIĆ, Franjo: **Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje**, Matica hrvatska, Zagreb, 1936.

Radio Dubrovnik 1945 – 1950, Radio Zagreb - Radio stanica Dubrovnik, Dubrovnik, 1950.

PECK, Lee Anne: **Foolproof or Foolhardy?** – Ethical Theory in Beginning Reporting Texts, *Journalism & Mass Communication Educator*, Columbia, 2004.

PLENKOVIĆ, Mario: **Teorija i praksa suvremenog novinarstva**, Grafoimpex, Zagreb, 1987.

PLENKOVIĆ, Mario: **Komunikologija masovnih medija**, Barbat, Zagreb, 1993.

RICCHIARDI, Sherry i MALOVIĆ, Stjepan, ur.: **Uvod u novinarstvo**, Izvori, Zagreb, 1996.

SAPUNAR, Marko: **Opća povijest novinarstva**, ITG, Zagreb, 2002.

SIGHELE, Scipio: **Javno mišljenje umjetnost i gomila**, Knjižara Čelap i Popovac, Zagreb, 1920.

SILIĆ, Josip: **Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika**, Disput, Zagreb, 2006.

SLAVKOVIĆ, Dušan: **Esej, Leksikon novinarstva**, (ur. Bjelica, Mihailo i dr.), Savremena administracija, Beograd, 1979.

SOLAR, Milivoj: **Teorija književnosti**, Školska knjiga, Zagreb, 1984.

SULEJMANPAŠIĆ, Dževad: **Žurnalizam razarač čovečanstva i novinstvo sa najmanjom merom žurnalizma**, Gaj, Zagreb, 1936.

VATOVEC, Fran: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva do Drugog svjetskog rata – Slovenija, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964.

VIDAKOVIĆ, Josip: **Povijest hrvatskog novinstva, Zadar u XIX. st.**, HKD i Nonacom, Zagreb, 2001.

VREG, France: **Feljton u listu, Suvremeno novinarstvo** (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964., str. 192.

ZELENIKA, Ratko: **Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela**, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2000.

ŽLENDER, Danilo: **Pregled historije jugoslavenskog novinarstva – poslijeratni razvitak jugoslavenske štampe**, Suvremeno novinarstvo (ur. Novak, Božidar), Stvarnost, Zagreb, 1964.

Mrežni izvor:

http://www.radiodubrovnik.com/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=101, 12. 2. 2006.

UMJESTO POGOVORA

Dubravka Šuica *

PISMO JASENKI ROTER PETROVIĆ

Dok se po cijelom svijetu obilježavaju obljetnice oslobođenja koncentracijskog logora Aushwitz i održavaju komemorativni skupovi u spomen na milijun i pol njegovih žrtava, brojni se stariji političari u sebi pitaju je li se tragedija ipak mogla nekako spriječiti ili bar ublažiti, a preživjeli se logoraši po ne znam koji put pitaju **Zašto?**

I mi smo u mislima s onima koji su patili ili pate još uvijek jer su im učinjene nepravde i nanesene teške boli.

Priznanjem *Pravednik među narodima* koje je izraelska državna ustanova Yad Vashem dodijelila posthumno Vašem ocu, a našem sugrađaninu, za pruženu pomoć obitelji novinara **Alberta Koena** za vrijeme fašističkog progona, odana je počast izuzetno hrabrom i moralno nepokolebljivom čovjeku. Lijepo je znati kako je njegovo ime ovjekovječeno na zidu Memorijalnog centra u Izraelu u sjećanje na njegove hrabre i plemenite geste u Drugome svjetskom ratu.

Oni koji su ga poznavali, a i oni koji su o njemu samo čuli iz priča, reći će da je **Rudimir Roter** bio pravednik među narodima i puno prije nego što je to priznala međunarodna zajednica. Takav živi i u Vašim uspomenama.

Ponosni smo što je **Rudimir Rudolf Roter** bio naš sugrađanin i uvjereni da uspomena na njega živi ne samo u novinarskim krugovima nego i šire.

U Dubrovniku, 28. siječnja 2005.

* Dubravka Šuica je gradonačelnica Grada Dubrovnika, profesorica engleskoga i njemačkoga jezika.